

Feierliche Umtragung der irdischen
Materiale des heiligen Schann v. Sigmund

Das 17. Jahr 1846 in Drey

Allen Verehrern
des heiligen
Schn v. Sigmund
die besten Wünsche
zum Festtage

Schawne nessen wegediglich pozustalku
swat. Schaw 2 Sigmundische.

das 17. Jahr 1846 in Drey

SVATÝ JAN NEPOMUCKÝ.

DÍL I.
ŽIVOTOPIS.

NAPSAL
Dr. FRANTIŠEK STEJSKAL.

VYDÁNO
PÉČÍ KOMISE K POVZNEŠENÍ ÚCTY SVATÝCH.

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍS. 148.
PODÍL ÚDŮ „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“
NA ROK 1921.

CENA 12 K.

V PRAZE 1921.
NÁKLADEM „DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“.
TISKEM ARCIB. KNIHTISKÁRNY.

PRAVIDLA O PŘÍSTUPOVÁNÍ ČLENŮ K „DEDICTVÍ SVATOJANSKÉMU“, JAKOŽ I CENY KNIH A OBRÁZKŮ „DEDICTVÍM“ VYDANÝCH POČÍNÁJÍC 1. KVĚTNEM 1921.

Dědictví sv. Jana v Praze, založené r. 1835, jest ústav k vydávání dobrých knih českých pro lid.

Údem Dědictví se stává, kdo složí jednou pro vždy **40 K**; mimo to zapraviti jest při přístupu 2 K za nový umělecký diplom a 8 K za zásilku starších knih darem dávaných; celkem tedy **50 K**. Rod, škola, obec, spolek neb knihovna stávají se údy, složí-li jednou pro vždy **90 K**; mimo to nutno zapraviti 2 K za diplom a 8 K za zásilku starších knih darem dávaných, celkem **100 K**.

Každý člen povinen jest každého roku při vyzvednutí podílu v příslušném knihkupectví zapraviti 1 K ve prospěch „Dědictví“ a knihkupci za vydání podílu 30 h, celkem tedy 1 K 30 h; jinak by mu podíl nemohl býti vydán. Kdo by žádal, aby mu knihkupec knihu poštou zaslal, připojí ještě příslušný obnos na poštovné.

Kdo si nevyzvedne podíl **během dvou let** po jeho vyjití, pozbývá naň právo; podíl ten propadá. Povolení k dodatečnému vybrání propadlých podílů **v žádném případě** se nedává.

Na vydání nového členského lístku, za lístek ztracený anebo již zcela vypořebovaný nutno předem zaslati poplatek 5 K.

Přistupujte hojně k našemu „Dědictví“ a jiné k tomu pozvazujte!

Ředitelem „Dědictví Svatojanského“ jest Dr. **Antonín Podlaha**, metropolitní kanovník u sv. Víta v Praze-IV.

SEZNAM KNIH A OBRÁZKŮ.

I. Písmo sv.: 1. Nový zákon Pána našeho Ježíše Krista. Podle Vulgaty se stálým ohledem na text původní (řecký) přeložil a úvody i výklady opatřil Dr. Jan Lad. Sýkora. (Kapesní vydání.) Část I.: Evangelia. Část II.: Apoštolář či Skutky apoštolské se Zjevením sv. Jana. Jednotlivé části se neprodávají, nýbrž jen obě části dohromady za 15 K. — 2. Bible česká. Písmo sv. Starého zákona. Přeložil a výkladem provází Dr. Jan Hejčl. Svazek I. Genesis — Judit 21 K. — 3. Perikopy čili výňatky Starého i Nového zákona. Upravil Dr. Jan Lad. Sýkora a Dr. Jan Hejčl. K 10-50, váz. K 18-50. — Nový zákon, staré vyd. (1888) 6 K.

II. Spisy nábožensko-poučné. 1. Postilla anebo Výklady a rozjímání na evangelia nedělní i sváteční od Dra Innoc. Frencla. Díl I. K 1-50, díl II. K 1-50, díl IV. K 1-50 (díl III. rozebrán). — 2. Katolická mravouka. Napsal Dr. K. L. Řehák, K 4-50. — 3. Liturgika o posvátných dobách sv. katol. církve. Seřadil Bohumil Fr. Hakl K 4-50. — 4. Epištoly nedělní a sváteční celého roku. Výklad sepsal Jan Felizna. 6 K. — 5. Výklad katechismu. Napsal Dr. Ant. Podlaha Ctih. Tomáše Kemp. čtvero knih o následovní Krista (spolu se spisem „Životopis Leona svob. pána ze Skrbenského“) 9 K. — 6. Milosrdná Samaritán. Poučná a modlitební kniha pro nemocné a jejich ošetř.

SVATÝ JAN NEPOMUCKÝ.

DÍL I.

ŽIVOTOPIS.

NAPSAL

Dr. FRANTIŠEK STEJSKAL.

VYDÁNO

PÉČÍ KOMISE K POVZNESENÍ ÚCTY SVATÝCH.

KNIH „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“ ČÍS. 148.

PODÍL ÚDŮ „DĚDICTVÍ SVATOJANSKÉHO“

NA ROK 1921.

V PRAZE 1921.

NÁKLADEM „DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO“.

TISKEM ARCIB. KNIHTISKÁRNY.

I m p r i m a t u r.

Pragae, 4. Novembris 1920.

Dr. Antonius Podlaha,
vicarius generalis.

Nr. 15.707.

Sv. Jan Nepomucký stal se v posledních letech předmětem úporných útoků v časopisech a přednáškách, sochy jeho po vlasti naší se odstraňují ano i kácejí od svedeného lidu. Proto jest nutno vylíčiti na základě pramenů souvěkých jeho život a smrt mučnickou, obhájiti jeho úctu, která roznesla znalost jména českého po širém světě křesťanském, ukázati neoprávněnost všech námitek, jež se neustále opakují proti jeho svatosti a úctě. V dobách minulých vyšlo mnoho spisů podobných od zaslužilých spisovatelů katolických a proto dílo nepřináší podstatně nic neznámého, opravuje jen tu a tam některé podrobnosti, které ušly pozornosti předchůdců. Dílo toto nevychází v původním zpracování, poněvadž pro veliký náklad nelze vydati je s četnými poznámkami a obrazy; letošního roku vychází první díl, obsahující životopis a úctu v prvním století po jeho mučnické smrti. Děkuji vřele za laskavou ochotu všem správám archivů a knihoven, zvláště Jeho bisk. Milosti, Dru Antonínu Podlahovi, že jsem mohl použití četných pramenů ku své práci.

^ V Praze v den sv. Karla Boromejského.

Zkratky pro sbírky pramenů častěji uváděných :

- A Arcib. = Archiv arcibiskupský v Praze.
AA SS = Acta Sanctorum (Bolland).
A Vyš. = Archiv vyšehradské kapitoly.
AÖG = Archiv für österr. Geschichte.
Autr. = Acta utriusque processus beatificationis S. Jo. Nep.
A Mel. = Archiv metropolitní kapitoly.
CDB = Codex diplomaticus Bohemiae (Friedrich).
ČČM = Časopis českého musea.
ČKD = „ katol. duchovenstva.
EAM = Editiones archivii metropolitani.
HA = Historický archiv Čes. Akad.
LC = Libri Confirmationum (Tingl, Emler).
LE = „ Erectionum (Borový, Podlaha).
MG = Monumenta Germaniae historica.
MHU = Monumenta histor. Univers. Prag.
MIÖG = Mitteil. des Instituts f. Österr. Geschichtsforschung.
Mitt = Mitteilungen des Vereines für die Geschichte der
Deutschen in Böhmen.
MVB = Monumenta Vaticana Bohemiae.
PAM = Památky archaeolog. a místopisné.
PDČ = Prameny dějin českých.
RBM = Regesta Bohemiae et Moraviae.
SA = Soudní akta konsistoře Pražské (v HA. Tadra).
SRA = Scriptores rerum austriacarum.
SRSil = „ „ silesiacarum.
-
-

Ú v o d.

Na jižním svahu Zelené hory založena byla osada Pomuk, či nyní Nepomuk, při potůčku Muchovce, který se vlévá pod klášterem do Žinkovky dříve, než tato s potokem Myslivským tvoří Úslavu u Vrčeně. Ve starších dobách tu nebylo osídlení, neboť oblast mohyl kamenných přechodní doby bronzové začíná dále na západ a jiné hroby a nádoby z doby předhistorické (listinami nedosvědčené) byly nalezeny na místech dosti vzdálených od Nepomuku. Nešla tímto směrem žádná stezka zemská, která spojovala cizinu s naší vlastí ohraničenou hustým a hlubokým pralesem. Jedna stezka šla západněji od Světlé Nýrskem na Klatovy k Přešticím a Plzni, stezka blíže Vintíře z polovice jedenáctého století nedotýkala se této krajiny. Zelená hora, o 94 m vyšší než planina kolem ní se prostírající, i kraj přilehlý pokryty byly lesem a močály, kam se sotva odvážil lovec ojedinelý; po nějakých osadách není v pramenech dějepisných ani památky nebo stopy.

Z odvčkého hlubokého spánku probudil se tento kraj teprve po r. 1140, kdy sem přichází opat nedávno založeného řádu cisterckého s 12 bratřími, kteří vysláni byli z mateřského kláštera v Ebrachu, západně od Bamberka v Steigerwaldě. Bohu žel, nemáme nyní listiny klášterní, které byly r. 1420 před zničením kláštera Tábořskými odneseny do Ebrachu, pak r. 1583 zase vráceny za Rudolfa II.; badatelům českým však se nepodařilo naléztli je, snad jsou uloženy v některých archívech vídeňských. Klášter byl vyňat z pravomoci biskupa Pražského a tak není v jiných sbírkách skoro žádné zmínky o počátcích tohoto kláštera.-

Mnichy cistercké uvedl sem nejspíše kníže Vladislav II. jako král Český od r. 1158 toho jména I. (1140—1174). Bratr jeho Jindřich obdaroval klášter Kladrubský řádu sv. Benedikta stalky v krajině Blatenské a Strakonické, klášter sester řádu sv. Norberta či premonstrátského v krajině Roudnické (Cod. Dip. I., č. 405 a II. 286). Zemi pustou a nevzdělanou, od osad lidských poměrně vzdálenou, měl v majetku svém kníže, potom král český, a víme, že právě Vladislav I. obdaroval hojně cistercký klášter ve Waldsassen (CDB I., 204, 227, 295), potvrdil darování Miroslavovo pro klášter v Sedlici u Kutné Hory (RBM I., č. 231) a založil klášter téhož řádu v Plasech (I. 265). Klášter Nepomucký je v seznamech řádových zapsán s dnem 3. června 1145. Řád počítal založení kláštera teprve od příchodu opata s bratřími, proto skutečné založení a první práce přípravné spadaly o rok i delší dobu dříve. Měla být dříve zbudována třeba jen dřevěná kaple, jídelna a společná ložnice, dům pro hosty a obydlí bratra vrátného, aby mohli žít dle pravidel svého řádu. Nejspíše po příchodu svém vyhledali si místo příznivější a to na severní straně Zelené Hory a příkrého jejího spádu, kudy protékal potok Hnáčovský nebo Žinkovka zvaný.

Snad právě na místě nynějšího Nepomuku postaveny byly tyto prozatímní budovy dřevěné. Alespoň tak bylo i při založení kláštera ve Žďáře na hranicích moravských; „tam bydleli mniši po příchodu svém, kde nyní je náš dvůr . . . až připraveny jsou místnosti příhodnější“ (PDČ II. 533). První opat ve Žďáře, Fridrich, dal stavěti městys nedaleko břehu, když se byla zbořila ves, kde tenkrát mnichové bydleli. Tomuto názoru, že v nynějším městě Nepomuku byl původní příbytek mnichů, nasvědčuje stejné jméno kláštera tehdejšího a nynějšího města, ač jsou od sebe dosti vzdáleny. Tak Hradiště Mnichovo obdrželo název dle kláštera téhož řádu cisterckého, ač nyní město je také tak vzdáleno od kláštera, který měl dříve jméno Hradiště, nyní sluje osada u bývalého kláštera jen Klášter, jako se stalo v Nepomuku.

Klášter pod Zelenou horou postavený nazývá se v zápisech generální kapitoly v Cîteaux Pomoch nebo Pomoc (Janoušek, Orig. cisterc. 83). S tím souvisí dosti

často užívaný tvar Pomuk (RBM I., 397 a více). Roku 1337 zastavil Jan Lucemburský zlaté bání v Čechách až na Pomuk, ale r. 1338 a 1341 dává i tyto v zástavu (I. IV. 575 a 2220). Opat kláštera platil biskupu Pražskému roční dávkou jedné hřivny zlata (asi 245—250 gr.), ale r. 1330 zaměněn byl tento poplatek na podýmnmém (z každého krbu) v 10 hřiven stříbra. Zásoby zlata, jež se u Prádla vypíralo a na něž se dolovalo, byly vyčerpány, ale byly zde žily stříbrné. Na jihozápad od města Nepomuku nad rybníkem Špitálem je úbočí, jež dosud se zove „na havírně“. Na náměstí, zvláště pod domy č. 63 a 64 jsou dlouhé chodby podzemní, o nichž se vypravuje, že jsou to zbytky štol z doby, kdy se na stříbro dolovalo. Jméno Pomuk je i ve sbírce listin biskupa Tobiáše z Bechyně (HA 22, 132 a j.) i v sbírce Arnošta z Pardubic (AÖG 61, 186, ale 205 Nepomuk). Název Pomuk je dosvědčen i v knihách nadačních (LE 174 a RBM IV. 1221 a 2716).

Ale klášter Pomucký sluje také ve staré době Nepomuk, v listině z r. 1177 a také i v dopise papeže Honoria III. (CD II. 260 a 279). V žádosti krále Přemysla Otokara I., aby poslán byl legát papežský a urovnal spor mezi králem a biskupem bl. Ondřejem se jmenuje opat z Nepomuku (RBM I. 605), r. 1225 též papež ustanovuje, aby opat Nepomucký byl přibrán k volbě biskupa Pražského (r. 688), r. 1239 při pozdější listině stvrzovací (I. 978), 1252 při potvrzení daru pro klášter Žďárský (II. 1312) a i později. Také řádové zápisy o klášterech založených v Ebrachu, psané po r. 1161, mají klášter v Nepomuku (MG XV,2 1040).

Po tom, co dosud bylo uvedeno, nikdo nemůže více pochybovat o totožnosti místa, ať již Pomuk nebo Nepomuk nazvaného. Ano, tuto nejlépe dosvědčují dva případy, kde se obojí jméno vyskytuje současně. Ve sbírce listin krále Václava II. (RBM II. 2492) dává král český na prosbu opata a kláštera v Nepomuku potvrzení a ověřuje listinu svého děda Václava I. z r. 1234, který osvobodil klášter Nepomucký, aby nikdo z pánů (šlechticů) si neosoboval dědičného práva advokacie, fojtslví či obhájce kláštera, jehož ochráncem je král sám. Dovoluje, aby zloději, loupežníci a jiní zločinci, chycení na

území opatství Nepomuckého nebyli voděni jinam . . . ale ve vsi trhové jménem Pomuk a v Blovicích souzeni byli od soudců, které jmenovali má opat kláštera. Není také potřeba více hlásiti zločin zjištěný v Plzni a v Brach(ni u Horažďovic), byl-li někdo zabit, raněn nebo věc zloději odnesenou a zase nabytou, odevzdávali s jistým obnosem peněz v Brach(ni); osedlí na území klášterním jsou chráněni od nepřátelského vystupování úředníků zemských, předvolávání komorníky královskými, pronásledování loupežníků a jiných robot zemských. — Podobně i Jindřich, syn Ekvarda, kamenníka, a skladatel velkého letopisu Žďárského (PDČ II, 533), píše: „L. P. 1252 za času čtvrtého krále jménem Václava, když Pertold byl otcem opatem v Nepomuku, ve svátek sv. panny Máty, poslán byl první konvent z Pomuku do Žďáru.“

Vyskytuje se sice v Čechách několik osad jménem Nepomuk: tak osada Nepomuk či Capartice ve farnosti Klenečské u Domažlic, Nepomuk či Neponek u fary Chrásfanské v okrese Bechyňském, Nepomuk ve farnosti Jilovice (okres Sviny Trhové), Starý Nepomuk ve farnosti Starý Rožmitál (okres Březnice), založen byl r. 1727, Nepomuky u fary Čermné, okres Lanškroun, který patřil tehdy do diecese Litomyšlské. Pro tyto osady není znám druhý tvar jména Pomuk a nad to jsou vesměs původu novějšího.

Původ jména Pomuk vykládán byl Balbínem (AASS V/3 672) od slova pomok(lo) po požehnání sv. Vojtěcha, když se vracel z Říma do Čech — „odtud domnívám se, že místu dáno bylo jméno Pomok nebo Pomuk, že bylo zavlaženo.“ Výklad tento je pozdní a nemožný, poněvadž krajina tato v době sv. Vojtěcha byla neobydlena a nepřístupna bez velké námahy, také cesta vedla jinudy. Jiný výklad lidový (PAM VI. 104) zmiňuje se o tom, kterak městečko Pomuk bylo obdařeno výsadou královskou, že soudce opatem stanovený, mohl lidi i (po)mučiti, obdržev právo útrpné. Také tento výklad povstal teprve potom, kdy Pomuk již dávno stál, nemůže tedy vysvětliti vznik jména. Spíše by bylo možno mysliti, že tímto jménem Pomuk označena byla osada, ve které i při práci pospolitě se pomlčelo, byl pomlk (slovo mukati z německého mucken značí vydávali zvuky jako

němý, který nedovede mluvit). U všech jistě, kteří se s řádem cisterckým nestýkali, vyvolávalo dosti veliký podiv, že ani při práci nebylo dovoleno mluvit řeholníkům. Klášter v jasném údolí (Clairvaux) nazýval se také vallis mula — údolí němé. Tak bychom i my mohli mítí za pravděpodobné, že jméno vzniklo pro tuto příčinu. S hledem na okolnost, že první mniši byli vesměs cizozemci, přišedše do krajiny neosídlené, bylo by možno mítí toto jméno za slovo původu z jiného jazyku, asi jako Pomarium (Baumgarten) u Schlettstadtu, klášter téhož řádu založený r. 1133. Cistercií nazývali své kláštery obyčejně údolí, louka, pole (Sv. pole, filiální kostel fary ve Vysokém Újezdě u Král. Hradce), cella, ostrov, hrob, pramen. Otázka tato dá se snad rozluštili, až bude nalezen hledaný archiv kláštera Pomuckého. Domněnka P. Jana Zimmermanna (Životopis sv. Jana Nepomuckého), že klášter slul Pomuk a město Nepomuk, je starými listinami popřena, protože v nich i klášteru se dává jméno Nepomuk, i v listinách papežských, a městečko či ves trhovává sluje r. 1234 Pomuk (RBM II, 2492). Obojího jména se užívalo i ve století čtrnáctém dosti zhusta v době sv. Jana Nepomuckého. Tak je zapsán nájemce fary v Pomuku a označen z Nepomuku (SA III, 191) a o něco dále týž z Pomuku (268), podobně i kněz Blažek je z Nepomuku (119) a zase (162) z Pomuku, Václav, klerik z Pomuku, vystupuje jako svědek (161 a často), ale označen je jako z Nepomuku (207 a 308). Jest vidno tedy, že se užívalo obojího tvaru nejen před dobou sv. Jana, nýbrž i v době ku konci století čtrnáctého za života našeho světce. Ostatně máme čelné případy jiných osad, které obdržely obdobné dva tvary Pomyšl—Nepomyšl, Mstětice—Nemstětice, ano ve sbírce listin notářských (A Met. cod. VII, fol. 105), nalezl jsem vedle tvaru Podol pod Vyšehradem, také tvar Nepodol. Štědrý uvádí také Probilice či Neprobilice, Vřeň a Nevřeň, Pěkosice a Nepěkosice a j.

Sv. Jan Nepomucký podepisoval se vždy jako rodilý z Pomuku, Johannes olim Wellini de Pomuk na listinách notářských (LE 89, 104, 127, 137, 346 VI. 24, MVB V. č. 729), jako vikář jenerální označen bývá krátce na počátku listin a zápisů Johannes Pomuk (LE

302, SA III, stále, i po smrti 216 a 257). Později převládl pro město tvar Nepomuk a odtud si vysvětlíme, proč při kanonisaci byla dána přednost tomuto tvaru před druhým. Na základě zjištění, že jméno Pomuk i Nepomuk označuje jedno a totéž místo i v době staré a sv. Janu současné, používám průběhem této práce nyní ustálený tvar sv. Jan Nepomucký. Ukazuje k tomu také ona tironská značka za podpisem, kolmá čárka naznačuje i nebo j a vlnitá čárka písmena n. Označovali tento postup jako podvod, je nesprávné, poněvadž celý spis jasně ukáže totožnost osoby.

Početný poměr národnostní obyvatelstva v Nepomuku v době sv. Jana, tedy v polovici století čtrnáctého, je těžko zjistit, dokud se nenaleznou ony tři urbáře klášterní, které jsou mezi hledanými listinami kláštera Nepomuckého. Ve sbírce listin cisterckého kláštera v Oseku (okres Duchcov), která je z let 1355 --1369, jmenován je rychtář Volflin a přísežní konšelé Vojtěch Kovář, Johlin Schweler, Merklin tkadlec, Konrad a Pezold, seznávající, že bratři klášterní sklep mistr Jindřich, Hugo písař a Gerlak, probošt kláštera Pomuckého, koupili od jejich spoluměšťana Macha dvůr v Pomuku.

Z města Nepomuku známe také mnohé duchovní, jichž jména se v zápisech zachovala, tak Adam, kněz z Nepomuku, najal faru v Kostelci 1383 (SA III, 211), Aleš byl farářem v Kydlinách, Jan, syn Velkův z Pomuku, jest oltářníkem P. Marie v Klatovech (LE 73), Martin farářem v Křechoři (SA I, 23), Mikuláš syn Arnolda z Nepomuku, farářem v Blovicích (SA I, 122), Mikuláš Kuthnerův oltářník sv. Doroty v Nezdicích (LC III, 35), Pavel z Pomuku, výpomocný kněz faráře ve Štěkně (t. IV, 180), Blažej nájemce fary v Nahořelcích (t. VIII, 99), Václav klerik z Pomuku (SA VII, 148).

Faráři v Nepomuku jsou Bohuněk r. 1334 (Berg-hauer I, 31), Hugo před 23. říjnem 1363, opat Heřman podává Diviše z Blatné ku stvrzení (LC I, 24) a tento zůstává zde do 1380. Kazatelem tamže je kněz Vavřinec (SA VII, 26). Pak následuje spor mezi Jakšem a mistrem Janem Vestfalem ze Kbel (SA II, 50) a 1404 postupuje farář Nepomucký mistr Jan z Kolína pole o 3 kbelicích výsevu t. j. 29 záhonů Blažkovi z Pomuku, s jedné strany

byla zahrada Jana řečeného Hrabanka a s druhé strany pole Adama, pole toto postoupil právem purkrechtním za roční plat 20 grošů a dvou kuřat o Štědrém večeru.

Z tohoto krátkého přehledu jde na jevo, že obyvatelstvo na konci třináctého století mělo snad většinu nebo alespoň bohatší třídu německou, ale během století čtrnáctého nabývá český živel převahy, kněží v Nepomuku rodilí dostávají fary české. Také osady v okolí Nepomuckém mají jména vysloveně česká. A konečně, i když některá jména osobní mají zvuk německý, přece nemůžeme bez úvahy nositele těchto jmen označiti a považovati za osoby národnosti německé.

Hlava I.

Dětství sv. Jana Nepomuckého.

Sv. Jan podepisoval se Johannes (filius) olim Welflini de Pomuk (Jan (syn) zemřelého Velflina z Pomuku). Listiny právní byly tenkrát sepisovány latinsky a listiny české jsou pouze ojedinělé, nejstarší je ze dne 27. prosince 1370 od Pešla Neumburgra, do 1390 jich máme přes dvacet, jsou to ovšem jen listiny soukromé. Listy královské jsou pozdější. První listina česká v knihách nadačních (LE 469) je zapsána právě za sv. Jana Nepomuckého 5. března 1390, je to výrok smírčích soudců ve sporu Becha faráře v Hostlicích a Přibíka z Nasavrku. Není tedy divu, když se nezachoval žádný list český od sv. Jana Nepomuckého, ale není ani německého.

Jméno Velflin uvádí Tomek (Děje II², 505) a podává rodokmeny (I, 305 a II, 445) měšťanské rodiny Velflovců od r. 1264 počínajíc. Rodina tato byla osedlá v Praze a dosti zámožná. Z těch živi byli 4 Velflovců ve století čtrnáctém od sebe rozdílní ve 4 větvích od svého děda, tedy bratřenci druzí, ale není zmínky, že by byli měli někoho osedlého v Pomuku. Ostatně i v rodě bohatých Olbramoviců (II, 449) byl jeden Velfl, z čehož je viděti, že jméno toto je křesťním a tedy ne tak neobyčejným.

V římském seznamu mučeníků (martyrologiu) je 16 světců jménem Lupus (Vlk, Wolf), Lupulus (Vlček, Velfel), 7 Lupicinus; Němci měli bl. Wolhelma, opata řádu sv. Benedikta v Brannweilern † 1091. Není tudíž přípustno jen na základě jména Welflin usuzovali, že sv. Jan Nepomucký byl z této rodiny měšťanů pražských. Proto nebudeme přikládati pravdy domněnce Lippertově (Mittl. 1901, 28), který má za pravdě podobnou příslušnost sv. Jana k tomuto rodu pražskému, pak ovšem by bylo možno hledati rodiště sv. Jana v Praze. Ale důvody, jimiž domněnku tuto opírá, nejsou průkazny. V rukopise universitní knihovny pražské IV A 5, obsažena je sbírka listin jako vzory pro veřejného notáře. Lippert tam na str. 76a čel (nepřevzal-li to z Pelzla 266) in domo providi viri Welflini civis Pomuci, notarii publici (v domě opatrného muže Velflina měšťana Pomuckého, notáře veřejného); avšak místo Pomuci je v rukopise psáno tak, že na první pohled by se mohlo číst Imuci, ale čísti jest „in mei“ tedy v domě „... Velflina měšťana v mé veřejného notáře ... přítomnosti“.

O nějakém svazku příbuzenském Velflina z Pomuku s Velflovci pražskými není nikde zpráv. František nebo Frenclín z tohoto rodu byl sice purkrabím královského hradu Přimdy a měl i úřad písaře berničného v kraji Plzeňském, ale sídlil obyčejně v Praze. Mimo to pokazuje Lippert na zápisy (RBM III, 137 a 468) o Mikuláši Velflově v Chebu, avšak nezdá se býti totožný se synem Mikulášem, jehož otec, zakladatel rodiny Velflovců pražských, se neuvádí, jako by byl rodilý v Chebu.

Také druhý důvod, že sv. Jan dostal se za faráře k sv. Havlu pro příbuzenství s patronem chrámu, nepřiléhá, poněvadž sv. Jan obdržel toto obročí farní milostným listem papežským, jak lze souditi z potvrzení sběratele (kollektora) papežského v listině (A Met. XVI, 3) ze dne 8. září 1381. Velflovci měli v kostele sv. Havla patronální či podací právo jen k oltáři sv. apoštolů Jana evangelisty, Šimona a Judy (LE 239), kdežto faráře ustanovoval probošt pražský u sv. Víta na počátku století čtrnáctého (Palacký, Flb. 252).

Ve sbírce listin Oseckého kláštera zjistil Štědrý (17), že Volflin byl rychtářem v městečku Nepomuku

v letech 1355—1367, neboť listiny, ve kterých se jeho jméno vyskytuje, označují opata pouze písmenem H. tedy buď za opata Jindřicha 1356 (MVB II, 511) do 1362 (LC I, 189) nebo za opata Heřmana 1363 (t. 24) až 1367 (t. 94). Poněvadž pak sv. Jan Nepomucký již (A Vyš.) 5. listopadu 1370 se podpisuje a označuje otce svého jako nebožtíka, tedy zemřel před tímto dnem a ne teprve před rokem 1372 jak se dosud udávalo jako nejzazší hranice.

Dle jména soudí Tomek (D III, 185), že otec sv. Jana byl nepochybně soused v městě Pomuku, rodem Němec, ač jméno samo ještě nemusí býti v Čechách vždy důkazem příslušnosti národní; ovšem větší pravděpodobnosti tomuto názoru upřít nelze, zvláště pro dobu starší. Poněvadž se nedostává příslušných pramenů současných, nelze otázku národnosti u sv. Jana Nepomuckého rozřešiti úplně jistě a konečně, snad až se podaří naléztí registra kláštera Nepomuckého. Nezapomeňme však, že svatost, dokonalost a duševní velikost osoby není podmíněna jeho národností, jsou světci ze všech národů jako i osoby vynikající ve vědě a umění, jimž nikdo úcty neupírá, aniž to vytýká tomu, kdo těmto zasloužilým mužům úctu prokazuje; byla by to chorobně přepjatá láska k vlasti, kdyby tato okolnost měla býti třeba i podružnou příčinou k nevážnosti nebo docela k odporu proti sv. Janu Nepomuckému. Ostatně jest nám vzpomenouti, že odpor Čechů a mistrů českých k Němcům v té době se nevztahoval k těm, kteří byli v Čechách osedlí, nýbrž obrácen byl proti cizincům, kteří sem přicházeli na krátko a přece dosahovali nebo osobovali si místa velikého vlivu a značných příjmů. V Čechách rodilí Němci byli počítáni na universitě k národu českému. Pravděpodobný původ německý v místě národnostně smíšeném je nám zárukou, že sv. Jan Nepomucký ovládal oba jazyky a že i Čechům byl milý, jak to ostatně dosvědčuje současník opat Ludolt Zaháňský ze Slezska (SRSil 213): „ctihodného onoho muže, Bohu příjemného i lidem, Němcům a Čechům milého, doktora církevního práva, pana Jana kněze . . .“ Souditi na jeho národnost českou z latinských listin notářských, kde se užívají slova sice latinská, ale ne v duchu řeči latinské nýbrž české

čili bohemismy, jež by se zdály nasvědčovali myšlení českému, je obtížno, protože jednak při spisování listin používáno bylo stálých formulářů a předpisů zvykově zavedených a právnicky žádaných, v částech měnitelných vázán byl notář výpovědi osob při jednání úředním účastněných, ano měl slova podstatná uváděti slovně, pokud bylo možno. Je také obecně známo, že v Čechách byla dříve značná meššina německá, jak ve městech královských, tak i v poddaných jednotlivým pánům a klášterům, zvláště, kde tvořeny byly nové osady. Ostatně počet obyvatelstva v Čechách nebyl tak veliký, aby se mohlo věnovati úsilovnému vzdělávání půdy a zužitkování bohatých pokladů přírodních v naší vlasti jen obyvatelstvo národnosti české.

Teprve na počátku století osmnáctého povstává domněnka, která chce zjistiti i příjmení otce našeho sv. Jana Nepomuckého, totiž jméno Hasi l. Ve výpovědech svědků r. 1715 není nikde o tom zmínky, teprve 1725 projevil to svědek Ignác Vratislav hrabě z Mitrovic: „Pamatuji-li se dobře, jmenoval se otec jeho příjmením Hasil“ (A Arcib. 778). V Nepomuku totiž bylo pole, náležející k domku, o němž tvrdili, že je to domek rodný sv. Jana Nepomuckého, nazýváno polem Hasilovým. S tímto jménem spojen byl ve století XVIIIém i jiný nález: na stěně kostela v Žatci vyryto bylo za presbytářem či kněžištěm jméno Johannes Hasil Nepomucenias*). Tento vyškrábaný nápis byl 1 píď (asi 24 cm) vysoký a 2 píde dlouhý, psán byl kursivou, která dle svého tvaru byla sotva 100 let stará a lišila se zcela od písma století čtrnáctého. Kostel žatecký byl však asi r. 1383 přestavěn, věž byla určitě toho roku založena, nápis tedy nemohl býti z doby studií sv. Jana Nepomuckého, i kdyby zde byl do školy chodil; ostatně by se omílka s nápisem také po tak dlouhá léta nezachovala. Je zajímavé, že tento nápis byl okreslen (Mitt. 48, 28) na stříbrnou tabulku a zaslán do Prahy, kde ihned poznána byla nedostatečnost tohoto důkazu a v průběhu jednání o svatořečení sv. Jana Nepomuckého nikdo se toho jména Hasil

*) Někteří spojují toto jméno se zápisem v Kronice Lounské k r. 1610 dne 30. června, že umřel v Lounech Šimon Peřina a pohřben byl u sv. Petra. Jmenovali ho Hasil, rodilý v Nepomuku (Erind. p. 21).

nedovolával, jen onen ojedinelý svědek vyslovil tuto domněnku o příjmení tomto, asi podle výpovědi svého hajného Bartoloměje Lisoky, 118 let starého, který putovával do Nepomuku. Také hejtman panství Šternberského Táborský mohl tuto zprávu podati jmenovanému svědku. Již Jan Zimmermann (Život 1829) dodává k tomu: „slušno jest v tom rozmyšlení . . . jak mdlí tyto důvodové jsou, ponavrhnutí potřeba nekáže“. Není tedy nutno nově dokazovati neoprávněnost tohoto názoru, že sv. Jan měl příjmení Hasil, třeba ještě v nejnovější době se se strany protivné uvádělo.

Jméno matky sv. Jana Nepomuckého neznáme pro nedostatek podrobnějších zpráv současných; není vyloučeno, že mohla matka jeho býti národností české. Můžeme nyní životopis sestaviti jen na základě veřejných listin anebo zpráv současných. Co se teprve později přidalo a čím obohacen životopis do mnohých podrobností, nutno podrobili kritice a označiti menší nebo větší pravděpodobnost těchto údajů z doby pozdější. Je totiž zjištěno a máme toho doklady zjevné i u Krista Pána, o němž stručné zprávy evangelistů a apoštolů nepostačovaly věřícím, kteří se pídili po zprávách podrobnějších a našli je v podvržených spisech (apokryfech), kterých církev katolická nikdy neuznala za zprávy původní a zaručené. Tak i životy jiných světců doplňovány byly četnými rysy ze života jiných svatých ano i některých báječných osobností dávných věků. Ovšem podobnost nebo podstatná shoda určité podrobnosti není ještě důkazem přísné odvislosti, mnohdy jde o zjevy a příhody často se vyskytující a proto není potřebí vždy dovolávati se nějakého pramene literárního staršího po případě i pohanského. Někdy se stalo, že podobné okolnosti a rysy nebo tahy doplňující byly uvedeny s pochybností nebo jako domněnka, později se zapomnělo na slovíčko „snad, můžeme míti za to“ a pod. a spisovatelé další přijímali tyto údaje jako skutečnost dokázanou, o níž není třeba pochybovati. To se nám objeví průběhem této práce několikráte.

Cítil se sv. Jana Nepomuckého a zvláště obyvatele Nepomuku zajímala otázka, v kterém domě se sv. Jan narodil. Pavel Očenášek, 80letý soused Nepomucký pro-

hlásil r. 1716, že asi před 70 lety tedy kolem r. 1640 viděl dům, o kterém se vyprávělo, že v něm se narodil sv. Jan, takže se tam říkalo u Jana Nepomuckého. Poslední nájemníci onoho domku, hrnčíř Jan Jelínek a pekař nemohli prý v něm pokojně obývat a neměli požehnání Božího, tak vypovídal zase 70letý Martin Havlíček. Hned za dveřmi na pravé straně na stěně byl obraz Krista Pána na kříži, sv. Jana Evangelisty a Longina, který dlouhým kopím mířil k Bohu Kristovu. Manželka hrnčířova Lidmila několikrát obraz zabilila, ale vápno, jakmile zaschlo, zase odpadlo s obrazu Kristova, kdežto na ostatních částech utkvělo. Dům tento byl zbořen a zeď s obrazem delší dobu zůstala nechráněna před deštěm a sněhem a přece obraz ten nebyl poškozen. Také vedlejší domky Erasma Šlechty a Jana Nikodema byly strženy a na místě jich zřízen byl hřbitov, části s domem rodným proměněny v kostel Františkem Matějem hrabětem Sternberkem r. 1639, který zhynul byv poraněn za v pádu švédského na Malé Straně v Praze. Jeho manželka Lidmila rozená Kavková dokončila stavbu tohoto kostela. Zeď s obrazem Kristovým byla konečně také zbořena, aby se mohlo užívat hřbitova. Lidé tenkrát přicházeli a modlivali se před tímto obrazem, o němž se vypravovalo, že byl malován rukou sv. Jana Nepomuckého (Acta utr. 104).

Z této tradice čili ústního podání sousedů Nepomuckých, r. 1715 zachyceného jde na jevo, že před r. 1640 byl v Nepomuku domek nápadný nástěnným obrazem ukřižování Kristova. Byl to asi starý freskový, totiž na čerstvé maltě malovaný obraz a sice nejspíše v domě, který byl majetkem kláštera, což by se skutečně na rychtu, obydli rýchtáře hodilo dosti dobře. Poněvadž otec sv. Jana Nepomuckého dle dokladů již uvedených rýchtářem byl a rýchtáři zpravidla za vedení tohoto úřadu odměňováni byli pozemky a budovami na nich stojícími, což se tehda nazývalo náprava, není nemožno, této tradici, třeba snad později povstalé, upíratí jakéhosi oprávnění. Ostatně ukrutná smrt sv. mučeníka, která, jak uvidíme, brzo po smrti mu získává úctu, mohla se v ústním podání sousedů Nepomuckých zachovati až do sedmnáctého století. Ale i kdyby byla teprve tenkrát před r. 1640

povstala, měla v onom obraze oporu dosti rozumnou. Opadávaní vápna zaschlého s obrazu dalo by se vysvětliti také tím, že obraz snad byl natřen nějakým mastným lakem; že byl býval malován sv. Janem o tom můžeme důvodně pochybovati a také nikdo této pověsti nepřikládal větší váhu.

Je dosti nesnadno ukázati nyní, kde stával onen domek za rodný považovaný, poněvadž nynější kostel sv. Jana, stavěný v letech 1734—1738 Adolfem hrabětem z Marlinic, ve slohu barokovém, má vchod z ulice od jihu a směřuje kněžištěm k severu a nepodává známek po oněch starých domcích. Ve středu příční a hlavní lodi nalézá se oltářik sv. Jana Nepomuckého s nápisem, že se světec na tomto místě narodil a kolébka jeho lu stávala. Dalo by se souditi, že pamět zbožných sousedů v Nepomuku určila tak místo, na němž se nalézala část domku rodného, kam před r. 1640 kladli narození sv. Jana. Něco určitějšího nelze říci, brání tomu nedostatek příslušných pramenů.

Malý Jan pokřtěn byl ve farním, nyní děkanském kostele, zasvěceném sv. Jakubu apoštolu; kostel byl asi již tehdy postaven slohem gotickým, neboť do šestnáctého století klásti jest nejspíše jen sesilení zdi kněžiště. Vysoká a dosti široká stavba kostela poukazuje na dobu, kdy patron jeho, klášter Nepomucký, měl ještě dosti prostředků, opatřili svým poplatným lidem budovu nádhernější. Není však v kostele žádných památek, které by bylo možno klásti do dob sv. Jana. Tento pokřtěn byl tehdy ještě obvyklým způsobem trojím pohroužením do vody.

O stáří rodičů a o věku sv. Jana Nepomuckého můžeme souditi jen na základě domněnek. Sv. Jan byl již r. 1370, jak uvidíme, notářem a spolustolovníkem arcibiskupa a proto by bylo možno klásti jeho narození mezi r. 1340—1346 a umřel-li jeho otec již před 1370, není třeba tomuto přikládati věk příliš vysoký. Ovšem pro životopisce, kteří neznali nebo spíše nedbali těchto zaručených zpráv, bylo velice lákavé mysleti si rodiče sv. Jana, kteří teprve ve vysokém stáří si vyprosili na Bohu synáčka, jako kdysi Anna vymodlila si velikého Samuela a sv. Anna s Jáchymem matku Boží, Pannu

Marii. Což bylo snazší, než představit si v klášteře Pomuckém sochu této nebeské královny, která vzbuzovala zbožnost věřících a důvěru v mocnou její přimluvu i podněcovala vroucí úctu, která nebyla oslyšena. Avšak kostely klášterní řádu cisterckého nebyly snadno přístupny věřícím, jak nás o tom poučují předpisy řádové. O svátcích a slavnostech sice otevíraly se brány kostelů řádových také ostatním věřícím, ale zase faráři někde zapovídali těmto navštěvovati klášterní kostely, jak to potvrzuje zákaz biskupa Pražského Tobiáše z Bechyně, aby faráři v Pomuku a v okolí nezbraňovali věřícím navštěvovati kostel klášterní a kostel bl. Panny Marie na Zelené hoře o svátcích a slavnostech (HA 22, 135). Ale ze zprávy této nevíme ničeho o nějaké zvláštní účtě sochy P. Marie ani o nějakých poutech na tato místa konaných.

Jako pro domněnku o stáří rodičů nemáme žádných dokladů, tak jest i při zprávě, že malé dítko smrtelně onemocnělo a jen zvláštním slibem a přimluvou Panny Marie bylo zachráněno při životě. I zde máme mnohé věci podobné jako u našeho sv. Vojtěcha, ale nemoc tohoto biskupa v mládí je zaručena prameny současnými (PDČ. I, 236), čehož u sv. Jana postrádáme.

O sv. Janu z Boha (1495—1550), zakladateli milosrdných bratří, se dovídáme, že při jeho narození ukázala se neobvyklá zář nad jeho rodným domem, a podobně i o sv. Karlu Boromejském, že r. 1538 na svatost jeho ukazovalo božské světlo nad komnatou jeho matky v noci zářící. Což divu, že rozjímající řeholníci Tovaryšstva Ježíšova myslili na něco podobného i při narození sv. Jana Nepomuckého, že kolem rodného domku ukázala se zvláštní zář, jako viditelné znamení duchovní milosti a požehnání Božího, kterého se dostalo rodičům i domu narozením budoucího mučeníka. K rozšíření tohoto názoru mezi lidem mohl asi posloužiti obrázek, který namaloval Karel Skreta pro dílko Jiřího Plachého r. 1641 (Fama posthuma). Obrázek představuje sv. Jana Nepomuckého v oblacích, z nichž vychází světelný paprsek ke kostelu, stojícímu, dle podání, na místě rodného domku. Později Bohuslav Balbín přijal tuto pověst do životopisu sv. Jana r. 1681 a tak se dají vysvětliti sou-

hlasná svědectví v letech 1715 a 1725, ač staršími prameny to dosvědčeno není.

Otec Velflin v Nepomuku zabýval se pravdě podobně hospodářstvím polním, jako sousedi menších městeček v téže době i později obyčejně dělávali, když úřad rychtářský při poměrně malém počtu obyvatelstva neukládal mu větších povinností za tehdejších let, kdy nebylo žádných válečných výprav v těch krajinách. Okolnost, že právě Velflinovi byl tento úřad rychtářský svěřen od vrchnosti klášterní, jest nám dokladem, že to byl muž nad jiné své sousedy vynikající a zbožný. S tím ovšem souviselo, že plnil věrně a přesně náboženské povinnosti, které nutně projevovali se musí i v životě veřejném, neboť tvrzení, že náboženství jest věci soukromou, není nikdy oprávněno. Co kdo v srdci svým cítí a o pravdě tohoto zcela je přesvědčen, přirozeně jeví se i na venek a důsledkem slov sv. Jakuba 1, 22: „Buďte však činitelé slova a ne posluchači toliko, oklamávající sami sebe . . . Domnívá-li se pak někdo, že jest nábožný, ale nedrží na uzdě svého jazyka, nýbrž klame srdce své, toho nábožnost jest bez užitku.“ A tak můžeme sobě představit, kterak Velflin vychovával ditko své dle návodu církve katolické, jak to Štítný shrnul ve svých knížkách šesterých o obecních věcech křesťanských 98 v slova: „Protož každý hospodář, jakž kolivěk pro svůj úřad, aby v něm Boha nerozhněval, má brániti vši nečti i všeho zlého své ženě i jiné čeledi, a sám pak ovšem střeha se toho: však zvláště to má činiti pro své ditky, aby těmi vinen nebyl a těžce před Bohem z nich neodpovídal i z jich také prapradětí. Neb což ditky vidí od svých starost (rodičů) leč zlé, leč dobré, přivyknouc tomu, i své děti potom vedou k témuž. Protož hospodář nic zlého nedopouštěj své čeledi: ani lži, ani řeči nekázané, aneb nemoudrého proti Bohu rouhání, ani kostek, ani svárův, ani také pokoutného milování, ani zlodějstva, ani pomlouvání. Neb kterážkolivěk zloba a nelepota jest v které čeledi obmeškáním hospodářovým, za všechny těžce bude odpovídati: čím pak tíže, bude-li jeho naučením a příkladem“. A dále navádí církev matku, jak opět Štítný 105 dokládá: „Neb má a dlužna jest dobrá hospodyně učiti svou čeleď ctnosti, kázni a dobrotě,

a zvláště své dívky . . . dobrá, pokorná hospodyně to, což k tělesné potřebě podle Boha sluší, v zboží, ve cti, v umění jich neobmeškající, učí je také, aby vždy Boha měly na paměti, jemu se modlíce, jeho žádající, a k němu vedouce i v noci, v prázdní i neprázdní často vzdychající. Neb matkám zvláště to přísluší, aby své dívky k dobrému vedly dobrolou, kdež mohouce, více než ukrutností, leč by dobrota nepomohla; neb mateřino naučení často děti drží tvrdo a druhdy tvrději než otcovo.“ Jsou lo' naučení křesťanská, která v podstatě vždy byla dávana rodičům třeba jinými slovy. Tak první leta dětství sv. Jana plynula ve šlechtěném životě rodinném.

Ve století čtrnáctém byly zřízeny školy v každém větším městečku, tím spíše v osadě na panství klášterním. Vyžadoval toho život veřejný, do něhož dívky měly vstoupiti; také ohled na služby Boží v kostele farním nutil starati se o zpěváky. Zdaž byla škola klášterní přístupna hochům sousedů Pomuckých, určitě pověděti nedovedu, poněvadž dle starých pravidel řádových to bylo vlastně zakázáno. Také vzdálenost 2-3 km od kláštera, tedy dobrá půl hodina cesty, byla by zvláště v době zimní dosti obtížná, ač i nyní ještě mnozí žáčkové musí choditi pěšky i dále než hodinu. Tak povstala domněnka a přešla i v životopisy sv. Jana Nepomuckého, že každého dne bez pobídky chodíval do kláštera časně ráno a posluhoval všem kněžím řádovým při mši sv., ač toho rovněž nemáme doklady před kanovníkem Janem Ignácem Dlouhoveským a Bohuslavem Balbinem. Řád cistercký používal při mši sv. spíše konvršů a noviců, kterých v těch dobách byl počet značný a kterým podávala se nejsv. Svátost oltářní při sv. přijímání od r. 1261 do 1457 pod obojí způsobou, když při mši sv. posluhovali. Nebylo tedy třeba ochoty hošíka cestou unaveného, ač i v novější době se podobné zjevy vyskytly, že hošici přicházeli ministrovati z osady na půl hodiny vzdálené, čím spíše bylo to možno v století daleko zbožnějším. Také okolnost, že šlo o synka rychtáře Nepomuckého, mohla by nasvědčovati, že pro něho nebyl klášter tak uzavřen, ale přes to míním, že sv. Jan Nepomucký navštěvoval spíše školu, která stála nedaleko farního kostela v Nepomuku a nebyla tak vzdálena, jen několik minut.

Doklad o škole v Nepomuku dochoval se teprve z r. 1557; je to žádost měšťanů Nepomuckých, že by rádi rektora a kantora a jiné mládence a pacholata ve škole chováli, ale že žádných důchodů, nač by je vychovávali, nemají (Winter, Partik. 10). Ale z toho nelyne, že v rozkvětu kláštera ve století XIV. v Nepomuku nebývala škola; zašla asi v dobách zmatků náboženských. Balbín uvádí začátky latiny a další studia, nyní do okruhu studia gymnasijsního spadající, a klade je do Žatce, zde prý tenkrát dle názoru, již Dlouhoveským uvedeného, byly slavné školy latinské. Pozdější správy udávají ještě, že učitelé v Žatci byli z řádu Praemonstrátského. A skutečně škola žatecká známa jest již z r. 1256 a král Jan Lucemburský dal městu právo voliti si učitele (RBM IV 215) r. 1335. Jest také jisto, že Přemysl Otakar II. r. 1271 udělil právo spravovati a řídit duchovní správu řeholníkům řádu Praemonstrátského ze Strahova a že školy žatecké v době pozdější, z níž se zachovaly zprávy podrobnější a kdy se město přidalo ku straně podbojí, prosluly; posílaly největší počet studentů k zápisu na staroslavné učení Karlovo do Prahy, ovšem ve století XVI. již omezené jen na svobodná umění čili jedinou fakultu filosofickou. Z výsady Jana Lucemburského by šlo, že řeholníci tak velkého vlivu na školy městské ve století XIV. již neměli. Nevíme také, zda již ve století XIV. řídili se pravidlem zcela přirozeným, které vyslovil Kodícil r. 1586: „Školy malé o dvou, třech nebo čtyřech třídách neudržujte žáků vycvičených a vyučených u sebe v lenosti věk mladý bez ovoce trávití, nýbrž posílejte je, vydadouce jim vysvědčení a poradíce se s rodiči, do nejbližší školy větší.“ Není patrno, zda Dlouhoveský nebo Balbín jmenují školy žatecké s hledem na onen zápis na zdi kostelní, který již dříve na str. 14. byl odmítnut, že na sv. Jana Nepomuckého v Žatci dostatečně dosvědčena nejsou.

Do školy počínalo se choditi kolem sedmi let; předpokládalo se, že dítě umí již modlitbu Páně a Věřím v Boha buď od rodičů neb od kmostrů. Ve škole učili se žáčkové počátkům nejpotřebnějších vědomostí, čísti a počítati. V počtech se cvičili nejvíce z paměti; jako vůbec tehdy paměť daleko více byla cvičena a dosaho-

vala podivuhodné věrnosti a rozsahu, ovšem nebyla také roztržena tolikými předměty a naukami, kde jedno pro druhé se často zapomíná. Počítávalo se i na prstech jako na třech linkách; na nejnížší u dlaně byly jedničky, v druhém ohbí od dlaně desítky, v třetím sta. Číslo pět myšleno u prostřed prvního článku od dlaně, padesát na druhém článku, pět set na třetím. Tak se při počtech konal i dosti složitý tělocvik prstů, později si přenesli tento způsob počítací na papír nebo nějakou desku psací. V náboženství bylo vyučováno dále o desateru přikázání, o hlavních hříších a o skutcích milosrdenství. Četba dala se na knihách latinských, určených ke službám Božím, které v každé škole byly po ruce a ovšem s četbou spojeno, bylo i učení na paměť obyčejným odpovídím, modlitbám a žalmům, které přicházely při službách Božích. Kdy se žáčkové učili psátí, záviselo od učitele a hlavně od vloh a pokroku jednotlivých začátečníků. Předměty dalšího učení, kdy začátečník byl již dosti obeznámen s počátky a základy, byly uspořádány dle osvědčeného a více než tisíciletého řádu římského. Asi v 10 letech počínal se žák učití mluvnici, řečnictví a dialektice t. j. způsobu užívati správně pojmů, tedy jakési logice; šlo hlavně o to, aby žák, či jak se mu tehdy říkávalo školák, rozuměl latině, nabyt obratnosti v řeči, poznal slavné spisovatele starých dob. Hleděno také k tomu, aby žák dovedl dobře latinsky mluvití, poněvadž to byla tehdy jediná dorozumivací řeč po celém vzdělaném světě, mluvil jí obchodník, diplomat, učenec a především kněz. Nebyla to sice vždy vybraná latina Cicero-nova dle zákonů klasické mluvnice, ač i v té mnozí vynikali, ale přece nezasluhovala zpravidla takového opo-vržení, kterého se jí před nějakou dobou dostávalo jako latině církevní. Právý pokrok naučil i zde dívatí se bez predsudků.

Mluvnice Aelia Donata, učitele sv. Jeronyma ve čtvrtém století, a kratičký její výtah byl předmětem prvním, pak následovala mluvnice celá a konečně došlo na knihy Prisciana, současníka dějepisce Kassiodora v šestém století, rodilého z Cesaree v Alžiru, jehož základy mluvnice v 18 knihách byly tak váženy jako knihy Aristotelovy ve filosofii. Návod pro slohová cvičení a

pravidla sestavil Alexandr z Villedieu, snad františkán, ve svém doctrinale o 2645 verších, jež bylo po 300 let učebnicí a v osmnáctém století zase zavedeno v hlavních zásadách, třeba o spisovateli jeho se pomlčelo. Výklad ovšem dál se v jazyku mateřském, jak Alexandr sám k tomu navádí (MG Paed. 12, 18). Četly se také hned bajky Ezopovy, skladby Dionysia Catona asi ze třetího stol. po Kr. a Avianovy, které mládež bavily. Kronika našeho Kosmy ukazuje, jak velká byla znalost středověkého inteligenta v dílech latinských spisovatelů pohanských a také křesťanských. Při řečnictví naváděli se někde žáci prakticky, jak psátí dopisy a listiny, návod jistě velice užitečný. Při dialektice byly oblíbeny četné výstupy praktické, učené rozhovory či disputace.

Když žák obeznámil se se zásadami o těchto předmětech a prakticky si je osvojil, přistoupilo oddělení vyšší, obtížnější, kde mohly vyniknouti hlavy nadané. Aritmetika obsahovala hlavně způsob počítání a stanovení kalendáře či computus; kdo neznal tento předmět nezasluhoval ve středověku jména učenice. Kalendářů tehdy nebylo a proto pro snazší zapamatování skládány verše, kde každá slabika označovala jeden den, t. zv. Cisio janus; česky zněl pro leden takto: „Ochtáb dal prvý křesť, tu se nám všem stala chvála i čest, Anton a Šeb s Nětú vrlie Pavlem pod Boží přetú.“ Obtížnější bylo stanovití nebo vypočítání pro určité roky svátky pohyblivé. Poněvadž se tu o čtyřech základních úkonech nic neuvádí, je jisto, že sčítání a odčítání, násobení a dělení bylo omezeno na přípravku. Učebnicí nebo spíše rukovětí pro učitele byl spis Boëthia († 525), rovněž i pro měřictví (geometrie); papež Silvestr II. ji pouze upravil. V měřictví šlo o měření země, ale také i o zeměpis, povstávaly velké mapy na stěnách kostelů a klášterů. Hudba nevztahovala se pouze na praktickou znalost a ovládání některého nástroje hudebního, musicus musil znáti také pravidla o tónech, rytmu, zkrátka musica byla nauka a učení o číslech, které se v tónech vyskytují. S tím ovšem souvisel také zpěv hlavně církevní, ale dříve bylo těžko zpívat, když tóny nad slabikami označovaly se jen tečkami, háčky, obloučky, dokud nerozšířily se značky (noty) na čtyřech linkách, jak je zavedl

Guido z Arezza (kolem 1050 zemřelý). Zpěv byl podmínkou pro úřady církevní, nikdo neměl být kanovníkem, kdo nedovedl zpívat nebo do roka se tomu umění nenaučil. Vědomosti středověkého žáka doplňovala nauka o hvězdách, astronomie. Nebylo hodin strojových a na hodiny denní neb noční se soudilo z postavení slunce a hvězd. Souviselo to také s kalendářem církevním, bylo znáti oběh slunce, měsíce, hvězd, zatmění, slunovrat a rovnodennost, bylo sestavovati hodiny sluneční. Všechny těchto výsledků nebylo dosaženo u všech žáků, někteří se o pozdili s přípravkou, jiní pokročili dále, pokud měli vhodné učitele a sami byli nadáni a vtipní i pilně se učili. Metla ani tehdy nescházela, aby pozornost a píle byla zvýšena, ale někdy ani tato nepostačovala zkrotili „vlka“ nepozorného a zlovolného žáka. Prázdnin školních vlastně nebylo, až na neděle a svátky, výlety (i pro metly březové), menší bavily se hádankami a pohádkami. Zvláštní radost působil svátek mladátek, kdy děti volily si již na sv. Mikuláše svého biskupa anebo opata ze spolužáků; o svátku mladátek poroučely děti žáci, konali průvod, pobožnosti, k nimž bylo učitelům přihlížeti i přehlížeti, neboť metla toho dne byla zastrčena. Později docházelo i k výhrznostem, jak se o nich zmiňuje Mr. Jan Hus a již dříve 1234 zákaz papeže Řehoře IX. (RBM I, 844) pro klášter v Břevnově. Také jinde bývaly tyto hry zakazovány, ač se udržely dosti dlouho.

Učení takové trvalo dosti dlouho, v přípravce asi 3 leta, pak devět, v nejlepším případě sedm let ve škole vyšší. Jak dlouho chodil sv. Jan Nepomucký do škol těchto a na kterém místě, není nyní možno stanovit přesně. Nezapomínejme také, že mohl, alespoň ve věku dospělejším, pobývat na školách i v Praze, nejspíše prostřednictvím opata Nepomuckého, který měl na Novém městě Pražském obydlí, než si r. 1394 koupil dům čp. 158—II. v Opatovicích, a mohl se tedy o synka svého rychtáře postarat a usnadnit mu touhu po vyšším vzdělání, k němuž jistě měl a záhy ukazoval vlohy více než obyčejné.

Hl a v a II.

Sv. Jan Nepomucký veřejným notářem.

První listina, ve které je zmínka o sv. Janu Nepomuckém jako veřejném notáři, je napsána dne 5. listopadu 1370. Nezachovala se v původním tvaru, nýbrž uvedena je v listině Karla IV. a Václava IV., kteří 13. února 1377 potvrdili obsah onoho pořízení. Bylo to rozhodnutí arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě ve sporu kapitoly Vyšehradské s proboštem téže kapitoly o některé osady a listina byla napsána a prohlášena Janem a Václavem, veřejnými notáři a spolustolovníky domácími arcibiskupa Pražského. Sv. Jan Nepomucký přidal zde závěrečnou formuli: „A já Jan (syn) dříve Velflína z Pomuku, klerik arcidiecese pražské, císařský veřejný notář, zároveň se svědky jmenovanými a Václavem Durasem z Prahy, soudruhem svým na této listině podepsaným, jsem byl přítomen . . . Je mně notáři známo, že v třetí řádce je vyškrábáno od začátku slova „jmenem“ až k slovu „Kovary“, což se nestalo z podvodu nýbrž omylem. A já Václav Duras . . . přítomen jsem byl zároveň s Janem z Pomuku, soudruhem svým . . . vlastní rukou jsem napsal.“ (AVyš IX 48 a 49). Ant. Frind (KGB III, 38) uvádí sice jako první listinu již k r. 1369, ale udává patrně onu, která je v LE 307, psána ovšem teprve 10. prosince 1380, ale obsahuje stvrzení listiny pro oltářníka P. Marie u sv. Mikuláše na Kuřím trhu ze dne 24. dubna 1369; jde tu asi o omyl zaviněný zápisem v seznamu listin (AMet). Zajímavé je, že Borový ve svém vydání LE 307 otiskuje listinu tuto podle popisu, ale nedodává zakončení na listině samé se nalézající, jakož i vlastnoruční podpis sv. Jana Nepomuckého, kterýž na památku uvádíme zde. Podpis je ve znamení notářském na prostoru ohraničeném čarami rovnoběžnými, na koncích spojenými obloučky, které tvoří jakýsi podstavec, na němž stojí jakási vása s květem, tvořícím ozdobné dvojí W s písmenem I uprostřed. Vnější díky písmene W jsou prodlouženy v trojlist dole vlnitou čarou protnutý, střední díky jsou zakončeny křížkem se 4 body mezi rameny. Písmeno W a I drží vodorovně jakýsi svazek, naznačený

4 čarami se 2 sekerami na každé straně jako svazek prutů se sekerami římských liktorů. Na koncích tohoto svazku je po jednom žaludu. Podobné znamení s podpisem sv. Jana Nepomuckého uvádí Pelzel v životopise Václava IV. z archivu Vatikánského na nějaké listině nejspíše odvolací. Podpis je kratičký a prostý: Joh(an)nes. Welflini. (Jan Velflínův). Značku za podpisem mám za znaménka tyronská I'N, jako zkratku jména Jan Nepomucký.

Znamení toto je úředně pověřená značka na místě nynějšího razítka. Vyskytuje se na listinách notářských již dříve a dala by se sestavit celá sbírka takových značek od notářů v Čechách používaných, z velké části tvarů geometrických. Každý notář měl ovšem svou zvláštní značku, kterou bylo dosti nesnadno napodobiti, protože každá čárka a každý bod byl úmyslně naznačen, což padělatel by někde snadno přehlédl a opomenul. Kresleno bylo volnou rukou a teprve v sedmnáctém století se počalo rytí na pečeti a otiskovalo se na listinu.

Zakončující formule dosti dlouhá a dle povahy listiny i proměnlivá, zní na uvedené listině takto: „A já Jan dříve Velflína z Pomuku, klerik diecese pražské, císařským splnomocněním veřejný notář, přítomen jsem byl předložení listiny, žádosti, výnosu o stvrzení, vsunutí a všem ostatnímu a jednolitému z uvedených (věcí) zároveň se svědky napřed jmenovanými a dal jsem to napsati jiným notářem a, poněvadž jsem zjistil, vykonav dříve pečlivě srovnání s listinou původní napřed řečenou, že ta slovo do slova s listinou touto se shoduje, proto jsem se zde z rozkazu řečeného pana vikáře ve věcech duchovních podepsal a znamení své přiložil obyčejné a v tuto veřejnou formu upravit, byv o to požádán, na důkaz věrnosti a svědectví o předchozím jednání.“

Porušená pečeť vejčitého tvaru z tmavého (původně bílého) vosku na proužku pergamenovém visící představuje sv. Václava s praporem v pravici a v levici držícího štít. Znak na levo vedle štítu sv. Václava je arcibiskupa Jana z Jenštejna totiž dva labutí krky a hlavy, v pravo je znak arcibiskupství pražského zlaté břevno v černém poli. V opise pečeti jsou slova: S(IGILLUM) VICARIATUS ARCIEPISCOPATUS PRAGENSIS (pečeť vikariátu arcibiskupství pražského).

Notáři nazývali se původně písaři, kteří zapisovali jednání nebo slova pronesená a užívali při tom i zvláštních značek, v mnohém podobných našemu těsnopisu; značky tyto sluly nota. Později sluli tak ověření úředníci v kancelářích papežské a císařské, kteří dosti dlouho alespoň v některých částech listin užívali oněch značek. V Čechách je nalézáme na dvoře knížecím a biskupským, pomalu šířili se i mezi šlechtou a usazovali se v úřadovnách měst. Naši předkové jim prostě říkali písaři.

Kdo se chtěl státí notářem, nepotřeboval studovati na vysoké škole přednášky právnické, dostačila dobrá znalost latiny a pak ovšem praktická dovednost řídit se ustálenými pravidly při sepisování listin. Pravidla tato shromažďována byla ve sbírky vzorců či formulářů, kde bývaly opsány listiny skutečné ale jmena vlastní vynechávána, ač často i zůstala, tak že formuláře tyto jsou vzácným a hledaným pramenem zpráv pro dějiny současné doby. I u nás v Čechách máme podobných formulářů a listářů počet značný. Praktický výcvik, žádaný od mladého notáře, trval dosti dlouho. Ještě v polovici patnáctého století v Bologni, tedy o sto let po sv. Janu Nepomuckém, stačilo, aby někdo stal se notářem, zkouška s doklady, že zkoušený učil se s prospěchem po pět let latinské mluvnici a pak po dvě leta se cvičil ve škole listin notářských buď práva církevního nebo občanského, či jak se tehda říkalo římského. V Čechách již r. 1270 založil Jindřich z Isernie školu na Vyšehradě (vyšehradští probošti byli z pravidla kancléři krále Českého); Jindřich učil zde, jak skládati listiny, aby byly právnicky platné a odpovídaly zvykovému právu zemskému (RBM II 2591).

Poněvadž sv. Jan Nepomucký teprve r. 1381 (M h univ. II/1 35) stal se bakalářem tehdy samostatné a od tří fakultní university Karlovy oddělené university právnické, sotva lze za to míti, že by byl studoval na universitě Karlově, v mládí jeho založené, když se připravoval k dráze úřednické. Spíše můžeme ho hledati v některé kanceláři, kde cestou praktickou nabyl všech potřebných vědomostí. Nalézáme tu mezeru v životě světcově, kterou nelze na tu dobu podrobněji určit.

Po celou svou činnost v úřadě notářském zůstává sv. Jan Nepomucký v kanceláři arcibiskupské a to hned od r. 1370 jako domácí spolustolovník (*commensalis domesticus*) arcibiskupa Jana Očka z Vlašimi. Snad bychom v tomto označení mohli hledati obdobu titulu, užívaného a velice hledaného při dvoře papežském, asi to, co je nyní spojeno s titulem komořího *sv. Otce*, anebo viděti v tom název tajemníka arcibiskupova. Ovšem byl notářem veřejným z moci císařské. Arcibiskup Arnošt z Pardubic obdržel 1. května 1358 (LE 20) od Karla IV. jako císaře svatě římské říše právo jmenovati po celé říši a v království Českém notáře a udělovali jim právo spisovati listiny veřejné a kterékoli jiné spisy, smlouvy a těm podobné záležitosti, závěti, dovětky jakož i jiné listiny, když k tomu budou povoláni, žádání nebo poprošení, listiny tyto vypraviti a prohlašovati. Počet notářů byl již za Václava II. omezen, jako to jest nyní u notářů státních.

Žadatel ucházející se o toto jmenování, musil po vykonané zkoušce složiti přísahu na sv. evangelium Boží, že bude vždy věrným sv. římské říši i jejím císařům i králům Římským; listiny, které pro veřejnost bude vypravovati, bude psáti jen na čistém pergameně a ne na kouscích, již dříve použitých a oškrabaných, ani na papíru; půjde-li o záležitosti církevní, kostelů, špitálů, vdov a sirotek se týkající, nebude žádati žádného poplatku, ale příznivě a ochotně bude jim pomáhati k dosažení právních nároků. Úřad notáře bude zastávati vždy bez podvodu, nic nepřidávaje ani neubíraje zlovolně nebo podvodně, co by druhému ze smluvních mohlo prospěti nebo způsobiti škodu; mosty, špičály, cesty veřejné a ostatní státní zařízení bude podporovati... Po přísaze políbil jej arcibiskup nebo kdo jménem arcibiskupa přísahu přijímal a podal novému notáři péro a kalamář, čímž investitura, udělení úřadu, byla skončena. Nový notář vyvolil si svoje zvláštní znamení, jehož mu bylo při spisování listin vždy užívali, jak bylo shora již uvedeno. Bylo zjistiti aby znamení tato snad nebyla úplně stejná, což předpokládalo zvláštní seznam notářů a jejich znamení.

Notářům bylo pohroženo také tresty, kdyby se provinili proti svým povinnostem. Bylo padělkem, když někdo

obnovoval na starší listině tahy vybledlé. Tresty byly přísné, obyčejně vedle jiných bylo uloženo provinilci státi na stupních choru u sv. Víta s potupnou čepicí na hlavě, na čepici byla označena jeho vina. Trest tento nazýval se *scalatio* a v zápisech konsistoře pražské je podobný trest uveden 27. ledna 1393 u podjáhna Petra z Načeradce.

Arcidiecese pražská byla tehda velice rozsáhlá, obsahujíc celé Čechy až na část malé diecese Litomyšlské, která měla 135 far, kdežto arcidiecese pražská v době sv. Jana Nepomuckého měla celkem 1974 fary, počet duchovenstva podle toho byl značný, uvážíme-li, že při některých kostelech byla celá řada kanovníků, jejich kaplanů či vikaristů, oltářníků a j. Práce písařské při dvoře arcibiskupském bylo hojně. Psaly se zde především zápisy dvora arcibiskupského o jednáních před arcibiskupem, knihy nadační či zřizovací (*libri erectionum*) ve 13 svazcích o nově obdarovaných kostelech, kaplích, oltářích, klášterech a nadacích od r. 1358 do polovice století patnáctého, uchované v archivu metropolitní kapitoly. Knihy stvrzovací (*libri confirmationum*), obsahovaly zápisy o nově ustanovených farářích, opatech a j., od roku 1354 potvrzených od arcibiskupů nebo skrze jejich vikáře generální v záležitostech duchovních, odlud nazývány byly také registra *dominorum vicariorum*. Písařem těchto za doby sv. Jana Nepomuckého, jako vikáře generálního, byl Petr lékařník ze Žlutic. Z těchto zápisů vystavovány byly listiny jmenovací, které se čítaly při uvádění farářů a bývaly jako důležité doklady uchovávány; byla-li některá ztracena nebo zničena při požáru, za války nebo jinak, byla vydána po druhé za větší poplatek, proto je mnozí faráři schovávali u dvora arcibiskupského (LC I., 171). Dále knihy světců (*matrica ordinandorum*), v nichž bylo zaznamenáno, který biskup a kterého dne uděloval tonsuru a svěcení až ku kněžství jmenovaným čekatelům. Zápisy desátků papežových (*registra decimarum papalium*) byly zde ukládány, jakož i zápisy o visitacích arcibiskupů nebo obyčejně arcijáhny vykonaných (*liber visitationum*), které psal notář arcijáhnovi přidělený buď hned na místě při visitaci nebo při dodatečných jedná-

ních v domě arcijáhnově, z těch zachoval se jen zápis visitace Pavla z Janovic 1379—1380 v arcijáhenství pražském, jehož údajů se v této práci někde užívá.

Prospěly by nám velice k posouzení poměrů tehdejších, kdyby se byly zachovaly zápisy oprávněného duchovenstva (*acta correctoris cleri*), jemuž bylo bdíti nad mravním životem a činností duchovenstva; byla také zvláštní registra *obligatorum*, v nichž zapisovány byly sliby a závazky kněží napomenutých, aby se polepšili. Bohužel, o těchto je nám známo pouze jméno a že kdysi byly psány; v dobách bouří náboženských nebo válečných se ztratily.

Mimo tyto záležitosti nesporné, bylo potřebí také přísedících pisařů, kteří zapisovali spory duchovních mezi sebou nebo s laiky, pokud vedeny byly před soudem arcibiskupským, kde soudcem byl official ustanovený arcibiskupem, jak to byl určil arcibiskup Arnošt 15. října 1356 o úřadě officialátu pražského a jeho služebnících podle řádu soudu papežského v bullách Jana XXII. a Benedikta XII. z let 1326 a 1340. Notářem tohoto soudu byl sv. Jan Nepomucký od r. 1373—1376, alespoň jsou zachovány knihy zápisné jím psané. Nastupuje úřad, skládal přísahu zvláštní dle buly Jana XXII., že bude úřad svůj plniti bedlivě a věrně, že nevezme ničeho nad poplatek ustanovený arcibiskupem od stran spor vedoucích, jimž bude přikázán buď na jejich žádost nebo z rozkazu officialova, že se nebude zasazovati o to, aby nějaký spor byl právě jemu přidělen, aniž k tomu působí. Při sporech, které mu budou přikázány, bude zapisovati podstatu jednání do zvláštního zápisníku příručního v přítomnosti officiala a stran vedoucích spor, budou-li chtíti čekati, a také listiny jednotlivé předložené jako doklady při sporu věrně v registra zapíše, na žádost stran vydá jim věrné opisy na rozkaz officiala bez překážek a beze lsti opět dle taxy stanovené arcibiskupem a bude zápisy chovati tajně, nebude také žádné rady udělovati žádné straně, dokud spor nebude skončen výrokem soudním. To vše sliboval beze lsti a podvodu.

Některé smlouvy byly uzavírány na místech posvátných na př. v kapli sv. Václava nebo u některého oláře v kostele, přítomný notář zapsal si hlavní věci, jichž po-

treboval k listině. Z toho však nejde, že by notáři byli úřadovali i v kostele. Úřední jejich místo bylo ve dvoře arcibiskupském na Malé Straně, kde je nyní klášter Anglických panen.

V té době vedeny byly spory písemně, stání obsahovalo vždy jen jedno pořízení a proto nebudeme se diviti, že se spory protahovaly, jak o tom svědčí t. zv. dlouhá rolle v universitní knihovně, která je přes 11 m dlouhá, psaná na pergamenových listech spolu slepených jakožto doklad k odvolání do Říma. Právě při této listině byl nepřímou účastněn i sv. Jan Nepomucký, který jako notář kanceláře pánů vikářů pražských předložil 15. září 1374 papírový zápis jako doklad, jenž byl do listiny dlouhé opsán.

Taxy notářské byly někdy dosti veliké, tak mistr Boreš určil poplatek pro notáře Petra při výslechu svědků ve sporu opata Ostrovského s panoší Zdenkem, první platil 1 kopu grošů, druhý o 8 grošů méně, tedy 52. Také r. 1379 rozhodl mistr Kuneš ze Zvole, aby na výlohy pro advokáty a notáře složen byl obnos 1 kopy grošů pražských.

Arcibiskup Arnošt ustanovil, že notář nesmí přijmouti zastupování strany, když snad již ji dříve zastupoval, ani tehdy, když oficiál mu nevědomky spor takový přidělil, tu se měl toho zastupování vzdáti, jinak mu hrozil trest suspense, nesměl vykonávali úřad ten po jeden rok. Ustanovením tímto řídil se sv. Jan Nepomucký ve sporu Chvalenickém. Dne 25. října 1377 Jindřich Chvalenický měl za obhájce notáře Jana a tento 25. února 1378 prohlásil, že nemůže přijmouti zastupování Ludvíka, kněze z Nové Plzně v této záležitosti, jak byl k tomu jmenován v listě od stolice papežské.

Z kanceláře oficiálovy posílány byly také listy půhonné — litterae citationum — osobám duchovním, aby se dostavily nebo předvolaly jiného k soudu duchovnímu z nějakého důvodu příslušného. Tak poháněn byl jakýs Blažek v okolí Plzně r. 1377, nebyl však nalezen; farář napsal na listu verš z Velepisně 3, 1: „hledal jsem a nenašel.“ Do zápisů těchto dal Řehoř XI. 8. dubna 1370 vložiti i seznam některých ustanovení papežských, aby zůstala v patrnosti. Záписы soudu církevního, pod názvem

Acta judiciaria consistorii známá (HA č. 1), byly ovšem již dříve konány, ale zachovaly se teprve od r. 1367. Arnošt nařídil, aby doklady o jednání chovány byly ve zvláštní skříni a mohly býti vydány opisy v době potřeby. Ze zachovaných svazků je psán rukou sv. Jana Nepomuckého první od 3. ledna 1373, druhý od 3. ledna 1377 a třetí od r. 1380 (HA č. 2, 1), dne 8. října 1380 se vyskytuje snad jiný Jan písař kanceláře.

Bylo by sice možno sestavit seznam zápisů zachovaných, při nichž byl sv. Jan Nepomucký přímo účastněn jako notář, ale seznam takový jako seznam listin právních neměl by pro čtenáře zajímavosti. Na konci díla minimálně podati seznam míst, pro něž sv. Jan Nepomucký nějak pořídil. Jedno lze ze zápisů těchto dovoditi, což konečně se žádá od každého věrného a poctivého úředníka, totiž že sv. Jan s velikou pílí plnil své povinnosti notářské, jak se byl přísahou zavázal, a dlouholetá činnost jeho v tomto úřadě je svědectvím, že se zalíbil svým představeným pro tuto poctivost a přesnost v plnění závazků a hledán byl také od osob, které potřebovaly zástupce nebo obhájce u dvora arcibiskupského, domáhající se svého práva.

První kniha zápisů soudních od r. 1373 obsahuje také několik poznámek o tom, že někteří laici si vypůjčili od sv. Jana Nepomuckého peníze. Z toho bývá vyvozována a šířena žaloba, že sv. Jan půjčoval peníze způsobem nechvalným a nedovoleným, snad i na úroky lichvářské. Žaloba tato ukazuje, že šířitelé její nemají správného pojmu o tehdejším názoru na úroky. Nyní by ovšem muž, jenž v nouzi nebo v době potřeby přispěje svému bližnímu půjčkou s podmínkou úroku zákonitého, nikterak nebyl pomlouván. Jen půjčka, nad úrok zákonitý poskytnutá, by dokazovala, že věřitel je lichvář a člověk nepoctivý. Proč tedy hned notáře Jana z Pomuka obviňovali, že půjčoval způsobem nechvalným a nedovoleným? Již okolnost, že sv. Jan zapisuje to do knih úředních, je důkazem, že se nikterak neprohřešoval proti předpisu o půjčkách. Vždyť knihy ty přístupny byly oficiálu Jencovi, proboštu sv. Kříže ve Vratislavi 1364

1380 a generálním vikářům Janovi, děkanu u sv. Apollináře, mistru Boršovi, Přibyslavovi arcijáhnů Horšovskému,

Janu z Brusnice, kanovníku u sv. Víta, Kunšovi z Třebové, kteří by byli jistě zakázali podobný postup, kdyby v něm bylo něco nepoctivého a nedovoleného.

Máme však ještě lepší důvod, jenž- ušel (zda vědomě?) těm, kteří přece neoslýchají se sv. Jana pomlouvatí z činů nedovolených a nechvalných. Tehdejší předpisy církevní vůbec zakazovaly půjčovati peníze na úrok. Tak již čl. 77. cirk. sněmu Pražského z r. 1349 (nehledíme-li k zákonům obecným) prohlásil a tvrdil, že lichvy se dopouští při zápůjčce věci, které se dají počítati, vážití nebo měřiti, netoliko ten, kdo zapůjčuje takovou věc s podmínkou nebo hlavně v té naději, aby obdržel jakýsi zisk časný nad věc půjčenou, třeba by to bylo sebe menší, al' již výtěžek nebo zisk věci zapůjčené, toho považovali jest za lichváře, nýbrž i ten kdo věc jakoukoliv, která v době prodeje dle obecného odhadu je lacinější, ač by věc tu právě v této době prodal, prodával draže, vyžaduje splacení dluhu dle ceny pozdější, kdy je jisto, že předmět ten se zdraží, musí se považovati za lichváře a takové, jimž se to může dokázati, jest oznámili biskupům nebo jejich úředníkům, aby donutili lichváře nebo i jejich dědice trešty církevními k náhradě a vrácení části vylichvené.“ Dle čl. 78 bylo farářům a kazatelům poručeno, alespoň jednou v měsíci článek předešlý vykládati a napomínati věřící, aby se těchto zločinů střežili a zároveň žádali zpět úrok vylichvený anebo aby se dali sprostíti slibu, že takové lichvářské úroky budou platiti.

K těmto předpisům vztahuje se také zákaz synody pražské z r. 1377 (CP 21), kde se výslovně praví, že lichvářskou je smlouva, kdyby někdo, půjče 1000 denárů, žádal jediného denáru nad to jako úrok; lichva se prohlašuje za hřích zadržený, od něhož může rozřešovati pouze biskup nebo jeho vikář generální mimo nebezpečí smrti i v tom případě, že úrok vylichvený byl vrácen. Totéž obnoveno bylo synodou r. 1381 (CP 31): Jsou i jiní, kteří půjčují peníze s tou podmínkou, že jim vyplácejí jest úrok roční, tvrdíce mylně, že za 10 nebo 15 kop grošů žádali 1 kopu úroku ročního není hřichem smrtelným, kdežto v pravdě z půjčených peněz žádného úroku žádali se nesmí, třeba byl nepatrný a malíčký.

Ostatně v zápisech o půjčkách sv. Jana Nepomuckého není nikde ani slova o úroku, a zdá se, že většinou jde o poplatky za úkony notářské, jak stanovil je arcibiskup Arnošt nebo určeny byly zvláště generálním vikářem nebo oficiálem. Zápisy tyto týkají se: 1) dne 7. března 1373 Jakše z Horažďovic, služebníka v kostele Vyšehradském, který v přítomnosti notáře Petra doznal, že je dlužen 1 kopu grošů Janovi notáři pánů vikářů, kterou slíbil zaplatiti do neděle 27. března; 2) 6. října 1374 Zvěst, plebán v Dobrušce před p. Janem vikářem stoje, slíbil do 4 neděl splatiti 3 kopy grošů pražských a složiti v kanceláři za list stvrzovací u Jana notáře pod trestem vyloučení z církve, který naň uvalil p. vikář, kdyby v čas neplatil; 3) 22. února 1376 Karet, kanovník kostela sv. Jiří na hradě Pražském, doznal, že je povinen a dlužen 30 grošů Janovi z Pomuku, notáři kanceláře dvora arcib. praž., které slíbil splatiti do 14 dnů a Urban, zástupce statků tohoto Karla, zaručil se za těch 30 grošů v lhůtě udané splatných pod trestem vyloučení z církve, poddávaje se v tom pravomoci pp. vikářů; 4) 15. října 1376 Pešek, panoše z Knína jinak z Obořiště doznal, že je povinen půl kopy Janovi notáři kanceláře, kterou slíbil splatiti dne sv. Martina a to pro úkony ve sporu, který vedl jeho otec s plebánem Karlem v Miličíně, podrobuje se v té věci pravomoci pp. vikářů; 5) 17. listopadu 1376 Bernard, klerik z Kouřimi, doznal, že je dlužen za vyhotovení listiny o platu 8 kop grošů 30 grošů a 4 groše za zápis Janovi, notáři kanceláře, které slíbil splatiti do 8 dnů, za něhož se zaručil Bohuněk, plebán v Čes. Brodě. Dle poznámky, zaplatil až 3. prosince, tedy lhůta byla vlastně překročena; 6) 5. listopadu 1377 Jiří, plebán v Radunicích, doznal, že je povinen dluhem 41 groše Janovi, notáři kanceláře, které slíbil zaplatiti do Narození Páně pod trestem vyloučení z církve; 7) 24. listopadu Vilém, panoše z Kvaslin, doznal, že je zavázán dluhem 1 kopy gr. za listinu rozřešovací od trestu kánonu (zbil asi klerika), kterou kopu slíbil splatiti o suchých dnech (16. prosince) a složiti u Jana, notáře kanceláře, pod trestem vyloučení, za něhož se také zaručil pan rytíř Hroch z Přelouče a Vilém se podrobil v této věci pravomoci pp. vi-

kářů v záležitostech duchovních. Ale také řečenou kopu zaplatil v den určený; 8) 3. prosince 1378 Mikuláš z Plzně, nájemce obročí v Nýrsku, doznal, že je dlužen taxu jednu kopu gr. pr. totiž Janovi, notáři kanceláře, 15 gr. a Slavkovi notáři 45 gr., které slibil zaplatiti do 1. ledna nejbližšího pod trestem vyloučení z církve a doba tady je mu napomenutím.

Tyto dluhy povstaly, jak je vidno, tím, že sporné strany nezaplatily poplatků stanovených písařům, nejde tedy o nic nedovoleného.

Jsou případy jiné, kdy sv. Jan z Pomuku přijímá peníze nebo vydává u sebe uložené, tak 1) 28. března 1373 paní Kunhuta z Nové Plzně obdržela 4 kopy a 17 gr., uložené nájemcem v Dejšině na rozkaz mistra Borše, „které já Jan jsem jí vydal u přítomnosti Vítky, plebána v Dobrušce, a Manka z Prahy“; 2) 11. května 1375 vyplatil sv. Jan Mackovi zedníku, jako závdavek na opravu domu opata Ostrovského, dvě kopy gr. hotově z peněz, které opat řečený složil u přítomnosti Václava Durasa a Petra lékárníka; 3) 27. srpna Václav, plebán sv. Vavřince v Litoměřicích a vikarista sv. Štěpána tamže, stojí před p. Janem vikářem na soudu, doznal dobrovolně sám od sebe, že je povinen dluhem tři a půl kopy a 5 gr. pr. p. Petru Vokovi, dobré paměti kanovníku Litoměřickému, které slibil složit v kanceláři do Narození Páně pod trestem vyloučení. Splatil p. Janovi, děkanu sv. Apollináře, tři a půl kopy a Janovi notáři 3 groše dne 10 února 1376; 4) 7. listopadu 1377 Mikuláš, panoše z Dobré, byl dlužen 9 kop gr. ročního platu ze vsi Michalovice, patřící k obročí sv. Jiljí v Praze, které měl tehdy Václav z Jeníkova, a slibil splatiti na sv. Jiří polovic a na sv. Havla tolikéž nebo v 8 dnech následujících u Jana z Pomuku, notáře pp. vikářů, pod trestem ztráty svého práva, které tvrdil že má na onu ves jen do svého živola; 5) 6. dubna 1380 večer Jan z Pomuku, notář pp. vikářů, vyplatil 9 kop Janovi ze Stankova, knězi kaplanu p. probošta Chotěšovského, na místě probošta řečeného, za hlavu stříbrnou kostela sv. Štěpána ve zdi města Pražského z rozkazu Přibyslava, arcijáhna Horšovského vikáře, kterážto hlava (reliquiář) byla témuž proboštu zastavena a peníze plebánem toho kostela složeny

byly, aby hlava byla vykoupěna; 6) 30. června 1374 Jan, plebán z Bydžova, nájemce obročí kostela sv. Ondřeje na Starém Městě Pražském, doznal, že je povinen dluhem za knihu dekretálů ve 3 kopách bez 15 gr. Janovi, notáři kanceláře dvora arcib. v Praze, kterýžto obnos slíbil splatiti do 20. července pod trestem vyloučení z církve a jmenoval ručitelem Theodoricha z Neprochova, zástupce konsistoře Pražské, který také společně a vzájemně slíbil zaplatiti pod řečeným trestem. Byly to úkony úřední, které i nyní často přicházejí u notářů nebo advokátů.

Máme však také několik zápisů, kde je výslovně řečeno, že sv. Jan Nep. půjčil obnos za určitých podmínek.

1) 6. května 1374 Petr lekárník o 9. hod. doznal, že je zavázán dluhem jedné kopy gr. pr. Janovi, notáři kanceláře dvora arcib. v Praze, kterou též hotově mu zapůjčil a kterou Petr slíbil splatiti do 24. května pod trestem vyloučení z církve, podrobuje se v této věci také pravomoci pp. vikářů, vzdávaje se každé výminky práva nebo skulku; 2) 17. června 1374 Havel, plebán v Rožmitále, svobodně doznal, že je zavázán dluhem dvou kop gr. Janu, notáři kanceláře, z příčiny půjčky a smlouvy, které slíbil zaplatiti o svátku sv. Prokopa (zaplatil 10. července); 3) 3. března 1376 Jan, plebán v Štěpánově, doznal, že je povinen z důvodu skutečné půjčky 14 gr. Janovi, notáři kanceláře, které slíbil splatiti o sv. Jiří, pod trestem vyloučení z církve; 4) 26. října 1377 Jindřich, plebán v Chválenicích, vyznal, že je zavázán dluhem 15 grošů z příčiny skutečné půjčky Janovi, notáři kanceláře naší, které slíbil splatiti do 4. listopadu pod trestem vyloučení; 5) 16. listopadu 1378 osobně přítomný Oldřich Vyšemírův z Černčic, klerik, doznal, že je dlužen z důvodu skutečné půjčky dvě kopy gr. pr. Janovi z Pomuku, notáři kanceláře dvora arcib. v Praze, které slíbil zaplatiti do sv. Jiří pod trestem vyloučení; 6) 19. října 1377 stojíce osobně před ctih. mistrem Kunšem, doktorem dekretů a vikářem, Kunik, syn p. Viléma Flašky z Pardubic, hlavní dlužník a jeho ručitelé Epik rytíř z Hrádku a Henzlín, purkrabí z Čes. Brodu, společně doznali, že jsou zavázáni dluhem v 16 kopách gr. pr. p. Vlachníkovi z Vajtmile, notáři kanceláře císařské, a Janovi, notáři kanceláře pp. vikářů dvora arcib., které tilo jim zapůjčili v hotových penězích,

kterýchž 16 kop gr. slíbili splatiti společně a vzájemně, o svátku sv. Jiří pod trestem vyloučení z církve, podrobující se v této záležitosti pravomoci p. arcibiskupa Pražského a jeho vikářů; 7) 17. ledna 1393 Mikuláš Žampach, arcijáhen Kouřimský, sloje osobně před Mikulášem Puchníkem, oficiálem a vikářem, doznál, že je dlužen Janovi z Pomuku atd. a Petrovi ze Žlutic, protonotáři kanceláře, 80 grošů, které slíbil zaplatiti o sv. Jiří nejbliže příštím pod trestem vyloučení z církve a tato doba je mu napomenutím.

Až na obnos půjčený p. Kuníkovi, majetek to dvou notářů, jde pravděpodobně jen o okamžitou zálohu, kterou poskytl sv. Jan Nep. jednotlivým osobám při soudu arcibiskupském a tím jim vlastně prokázal přátelskou službu, za kterou jest ho spíše chváliti, když vypomohl v nenadálé nesnazi a nežádal za to žádné odměny ani úroků, jako to předpisovaly zákony církevní; proto také nebyl lichvářem, jak se mu nyní často vyčítá, ač úplně bez příčiny. Žádati, aby mu půjčený obnos byl splacen do určité doby je zcela opatrné a spravedlivé, ani nyní si věřitelové nepočínají jinak.

Ale snad zdá se býti nechvalným způsobem ona připojovaná poznámka o trestu vyloučení z církve, kdyby dlužník svému závazku nedostál. Viděli jsme již v případech uvedených, že někdy byl dluh splacen o něco později a také, že i sám generální vikář takový trest stanovil. Tedy v oné době byla to podmínka zcela běžná a obyčejná, nad kterou se nikdo nepozastavoval a ji za nechvalnou nevykládal. Na doklad toho uvádím, že 2. června 1402 čteme (SA), kterak Habartík z Chrástu a Jan, syn Karla měšťana Starého Města, Pražského doznali, že dluhují 10 kop gr. pr. ctih. p. mru Janovi řečenému Hus z Husince a Janu Židu klerikovi, a slíbili zaplatiti do svátku Nanebevzetí P. Marie pod trestem vyloučení z církve, kterému se dobrovolně podvolili, a zase 24. prosince 1404 že Habart, panoše z Přítočné seděním na Roudnici, splatil z dluhu 10 kop gr. pr. mru Janovi Husovi, Janu Studentovi, jakož i Kunšovi, krejčímu arcibiskupa Pražského, 5 kop, a dalších 5 kop s 9 groši za výlohy do svátku sv. Jiří pod týmiž tresty. Dr. Flajšhans (Mistr Jan Hus 143) nesprávně dodává, že 9 gr. jsou

úroky na 6⁰/₀, viní tím mra Jana Husa, že by proti zákonům církevním bral úroky a tedy provinil se lichvou, ač jde, jak snadno poznati, jen o poplatek za příslušný zápis v knihách konsistorních.

Je pravda, že trest vyloučení z církve může se zdáti nepřiměřeně těžký, ale nezapomínejme, že každý dlužník se mu mohl vyhnouti, když v určitý čas svému závazku dostál, dále že se tomu trestu podvolil, ano, byl-li laik, i pravomoci duchovní v záležitosti dluhu toho, svobodně; mimo to při tehdejší velké hodnotě peněz šlo i o závazek značný, který postup tehdejší ospravedlňoval. Důsledky při protestování nezaplacených smének jsou také v našich dnech dosti vážné.

Proto také nevidíme příčiny k nějaké výtce sv. Janu Nep. při smlouvě o stavbě domku, jehož polohu není možno více určit. Stavěli ho společně sv. Jan Nep. a Jan Queras. z Reichenbachu, diecese Vratislavské, řečený kathedrál, který psával nebo dohlížel při psaní knih bohoslužebných písmem někdy ozdobným a větším. Smlouva ona zní takto: „Dne 7. dubna 1376 Levý, zedník z Újezda pod vrchem Petřínem, slíbil, že postaví dům Jana, notáře z kanceláře (pp. vikářů) a Jana, kathedrála od dvora arcib. v Praze, z kamene v délce 20 loket (11·86 m) a v šířce mezi zdmi (tedy vnitřní světlosti) 7 loket (4·15 m) za tři kopy gr. svými dělníky a na vlastní náklad a vyzdí jej, vápno a písek pro šest dveří a oken dá vlastní, pro dvoje dveře domu přiseká kameny naše a upraví je jak obyčejem; za něhož zaručil se Pešek řečený Saul z Prahy, že zedník jmenovaný, vše uvedené a jiné, jak bylo smlouveno, vyplní; podrobili se také, co se týče této záležitosti jak zedník tak i jeho ručitel pravomoci p. arcibiskupa Pražského a jeho officialů, zřikajíce se každé výjimky práva a skutku.“ Domek tento přešel asi úplně v majetek sv. Jana Nep., neboť 14. března 1379 slíbil Václav zedník, jako hlavní smluvčí, a ručitel jeho Frank, obuvník z ulice nožírské, laikové Starého Města Pražského, společně a vzájemně, že vykopají studnici Janovi, notáři pp. vikářů, v jeho domě a vyzdí ji vlastním kamenem a nákladem za půl páté kopy gr. pr., avšak tak, aby studně ta měla tolik vody, pokud by dostačilo pro tamější humno a k práci se sladem, každého dne konanou, aby posta-

čila ke všemu sladu beze všeho nedostatku. V případě však, že by studnice nedostačovala, pro sladovnu a výrobu sladu neměla vody s dostatek, budou povinni tak dlouho kopati, až by se dosáhlo vody s dostatek. (K tomu se zavázali) pod trestem vyloučení z církve, kterému se v této věci podrobili, poddávající se pravomoci pp. vikářů v záležitostech duchovních, u přítomnosti Jana řečeného Lipý, plebána ve Svárově, Jana z Reichenbachu, písaře katedrálního, Václava Durasa a Mikuláše z Prahy, notářů veřejných. Kdo není předpojat, neuvidí ani na této smlouvě nic nechvalného.

První listina od sv. Jana Nep. vyskytuje se již r. 1370 v AVyš., na niž se již označuje jako veřejný notář a spolustolovník arcibiskupův, tedy o pět let dříve, než se dosud uvádělo. Podepisuje se jako notář veřejný z moci císařské r. 1372 na listině pro faru v Pacově (LE) a častěji, 22. února 1376 (SA) jmenuje se notářem kanceláře dvoru arcibiskupského v Praze, na počátku zápisů r. 1377 je protonotář vikariátu tedy první mezi ostatními, 17. října 1377 se označuje jako notář kanceláře pp. vikářů dvoru arcibiskupského v Praze. Poslední listina s podpisem Jana z Pomuku napsána je 10. prosince 1380 pro kostel sv. Mikuláše na Starém Městě v Praze. Označení hodností střídalo se dle různých okolností, psal-li listinu o jednání před arcibiskupem osobně vedeným, nebo při záležitostech projednávaných před generálními vikáři. Právnícká formule stvrzovací na konci listin měla vždy tentýž prostý tvar „A já Jan někdy Velflína z Pomuku, z moci císařské veřejný notář, klerik arcidiecése pražské . . .“

Mohlo by se pochybovat i o totožnosti osoby při některých zápisech, kde se uvádí prostě Jan notář bez přídavku rodného města Jan z Pomuku. A skutečně Tomek v Dějepisě města Prahy V² 120 rozlišuje Jana, notáře pp. generálních vikářů, na počátku 1. svazku SA od Jana z Pomuku, který se také označuje pouze jako Jan, notář kanceláře nebo kanceláře dvoru arcibiskupského v l. 1373—74. Jan, notář kanceláře bez přídavku z Pomuku, uvádí se i v letech následujících, ano i při smlouvě o stavbě domku s Levým, zedníkem, je tento přídavek z Pomuku vynechán. Jiné zápisy znají prostě Jana notáře,

který poznamenává, že se jednalo „per me Joannem notarium“ a jindy častěji. Údaje tyto jsou tak stručné, že jest těžko rozhodovati o totožnosti, která však přece je pravděpodobnější, poněvadž nikde není označení, odkud by byl onen druhý Jan notář. Okolnost, že schází obyčejný dodatek z Pomuku, dá se vysvětliti právě rychlostí a stručností zápisů. Teprve 30. května 1381 (SA) nalézáme jakéhosi Jana, notáře kanceláře úřadu Pražského, jemuž u přítomnosti Jana, plebána u sv. Havla, tedy našeho sv. Jana Nep., se zavázal mr. Konrád de Braclis za probošta Oldřicha z Berchtesgadenu zaplatiti 4 zl. za vydání apoštolů t. j. prohlášení, že od výroku soudního v Praze vynesného se odvolal do Říma, při čemž mu vydány byly spisy celého processu. Tímto Janem notářem, který se nyní 1381 vyskytuje vedle sv. Jana Nep., mohl by být buď Jan Vehut, uvedený Tomkem, nebo Jan či Hanuš z Prahy; Jan z Donalic se vyskytuje jen jednou (SA II., 96). Tadra, vydávaje SA, nerozlišuje dvou Janů, notářů současně úřadujících, a názoru toho přidružujeme se i my, ač by nám to ovšem při obraně sv. Jana prospělo, kdybychom mohli říci, že mnohé ony zápisy o penězích, jak bylo uvedeno, netýkají se našeho sv. Jana Nep., nýbrž onoho druhého, jehož rodiště se neuvádí. Ale i když uznáváme totožnost těchto osob, Jana notáře bez přídavku z Pomuku a sv. Jana Nep., jak se přijímá všeobecně, přece můžeme sv. Jana Nep. označiti jako dobrý příklad, ano vzor přesnosti, která právě při záležitostech peněžních je povinností každého řádného, poctivého a opatrného muže a úředníka.

Hlava III.

Sv. Jan Nep. knězem.

Činnost notářská, které se sv. Jan Nep. z počátku svého veřejného působení věnoval, vlastně vylučovala kněze, neboť již čl. 20. provinciálního sněmu Pražského ze dne 12. listopadu 1349 „proti kněžím advokátům“ stanovil, že, kdo byl vysvěcen na kněze nebo došel hodnosti církevní, nemá býti obhájcem ve sporech soudních, leč by se tyto týkaly jeho kostela nebo z potřeby velké

osob nuzných a chudých, ne pro zisk časný, nýbrž z naděje odměny věčné, mnichové však pouze ve sporech svých klášterů, když se dříve vykávali svolením svého představeného. Arcib. Arnošt (AÖG 61, 493) zakázal, pod trestem vyloučení z církve, aby žádný kněz, jáhen nebo i podjáhen nevykonával úřad notáře, vyjímajíc jen ve věcech víry, nebo měl-li k tomu výslovné dovolení od arcibiskupa. Podobný zákaz vydal i arcibiskup Jan Očko z Vlašimě 16. června 1374 (C Prag.), jenž měl býti zachováván bez úhony pod týmž trestem, aby žádný klerik vyššího svěcení v diecesi Pražské úřad notáře se neodvážil vykonávati a prohlásil listiny od takových notářů vydané za neplatné, vyjímajíc pouze notáře a oficiály kostela Pražského, tedy v kanceláři arcibiskupské ustanovené, na něž se má také tento příkaz vztahovati (Rkp. univ. knih. XI C 8). Tedy vlastně ani v této kanceláři neměl býti notářem klerik vyššího svěcení, ač nebyla vyloučena možnost dispense v případech zvláště pozoruhodných. Sv. Jan Nep. podpisuje se jako klerik arcidiecese Pražské 27. dubna 1377 (LC) při stvrzení opata Sázavského a 8. prosince 1378 při stvrzení abatýše u sv. Jiří na hradě Pražském, tedy nedosáhl ještě vyšších svěcení. Ovšem nelze zapřít, že i 10. prosince 1380 se označuje (A Met) na listině notářské pro kostel sv. Mikuláše na Starém Městě také jako klerik, ale to již byla výjimka.

I jiné okolnosti ukazují, že sv. Jan Nep. nebyl hned z počátku své činnosti na dvoře arcibiskupském knězem. Arcibiskup Jan Očko z Vlašimě přimlouval se r. 1374, aby papež udělil Janu, synu Velflina z Pomuku, kleriku diecese Pražské a notáři, nějaké obročí a skutečně 19. prosince 1374 vydán byl list milostný (ČKD 1917, 554) s příkazem, aby se mu dostalo obročí do výnosu 25 hřiven stříbra, bude-li se správou duší, nebo do 18 hřiven, bude-li obročí bez takové správy. V žádosti této není uvedeno, že by sv. Jan měl nějaké obročí, ač by to v žádosti ku Stolicy papežské nutně býti musilo; kdyby byl býval již tehdy knězem, bylo by v tomto případě větší pohnutkou. Ovšem podobné listy papežské nemávaly hned výsledku příznivého, někdy vůbec žádného, a tak teprve r. 1380 nalézáme sv. Jana Nep. jako ollář-

nika v kapli sv. Erharda a Ottilie, založené u sv. Víta Janem Očkem z Vlašimě, kde také zakladatel tento byl pohřben a jeho náhrobek dosud se zde spatřuje. Oltářníkem této kaple byl do r. 1379 Jindřich ze Stvolenky, bratr děkana Hynka Kluka z Klučova.

Kdo chtěl být posvěcen na podjáhna, musil se vykázati nárokem (titulem) na stálý roční příjem, z něhož by mohl být slušně, jak se na klerika patří, živ. Tak stanoveno bylo Alexandrem III. (cp 4. X. lib. III. tit. V.), leč by klerik měl dostatečný příjem ze svého jmění nebo z dědictví. Předpisy tyto obnoveny čl. 8. provinciálního sněmu pražského z r. 1349. Poněvadž u sv. Jana Nep. nemáme dokladů, abychom ho měli za tak bohatého, aby se mohl z důchodu jeho živiti, proto se právem domníváme, že sv. Jan Nep. přijal vyšší svěcení teprve tehdy, když mu bylo uděleno právě ono oltářnictví. A skutečně 6. září 1380 (LC) čteme, že Jan z Pomuku, oltářník sv. Erharda a Ottilie, notář kanceláře p. arcibiskupa Pražského, a Tomáš, kantor kostela Vyšehradského, jako zástupce p. Václava, oltářníka sv. Šimona a Judy, podali ke kostelu v Křechoři za faráře Martina z Pomuku, jenž byl též generálním vikářem potvrzen. Z toho důvodu můžeme souditi, že sv. Jan Nep. jako oltářník, jehož povinností bylo sloužiti mši sv. čtyřikrát do téhodne, jest již knězem.

A přece při svém zaměstnání od r. 1370 jako veřejný notář a úředník kanceláře arcibiskupské nemohl se věnovati podrobnému studiu filosofie a bohosloví na fakultách universitních. Ovšem Jan Ignác Dlouhovesský a po něm i Balbín vědí o jeho studiu více, ale jen z dohadu, soudíce ze studia svého věku na dřívější staletí. V sedmáctém století vychodil student šest tříd gymnasia, studoval dvě léta filosofii a při lepším nadání dosáhl doktorátu filosofie a tak jako mistr filosofie vstupoval na fakultu bohosloveckou (dosud se chovanci semináře kněžského nazývají majstři, ač studium filosofie se prohloubilo, rozšířilo a tudíž žádný snad z alumnů doktorem filosofie není). Avšak ve století čtrnáctém nebylo studium upraveno tak a usnadněno jako za Balbína; pro studium na fakultě bohoslovecké žádalo se sice mistrovství svobodných umění a to předpokládalo asi 6 let

studia, a podobně bylo třeba dlouhých let na fakultě bohoslovecké, studia Písma sv. (bakalář kursor) a sentenci Petra Lombarda (bakalář sentenciarius), než se mohl stát doktorem theologie. Zpravidla ti, kteří věnovali se studiu na fakultě bohoslovecké, byli již kněžími; dávali se vysvětit potom, když dosáhli mistrovství svobodných umění.

Jan Ignác Dlouhovesský tvrdí, že sv. Jan Nep. studoval v kostele sv. Apollináře na větrném vrchu, kde prý Karel IV. založil kollegiální kapitolu pro vyšší učení. Jan prý prospěl tak, že byl vysvěcen na kněžství. Balbín zase uvádí založení university, sv. Jan studoval zde, stal se mistrem svobodných umění, pak byl prohlášen po studiu bohosloví a církevního práva doktorem bohosloví a dekretů či práva církevního. U kostela sv. Apollináře se prý učilo veliké množství, neboť všichni klerici z kostela Vyšehradského tam chodili, tam prý i sv. Jan Nep. poslouchal bohosloví. Ve starších zprávách o sv. Janu Nep. není o studiu jeho žádné zmínky a nelze je také doložit prameny z věku čtrnáctého. V archivu university Karlovy, uvádí sv. Jan z Pomuku k r. 1381 a 1387, ale jde tu o fakultu právnickou, jak uvidíme; v zápisech fakulty filosofické není a matriky fakulty bohoslovecké se ztratily a nemáme tedy odtud zpráv úředních. Balbín sice uvádí při studiu bohosloví na okraji Pravidla kostela Vyšehradského, ale v rkp. univ. knih. XIII. D 6 není o školách bohosloveckých u sv. Apollináře ani slova. Znalost naše o tom, kde se konaly přednášky bohoslovecké v první době po založení university Karlovy, je příliš kusá pro nedostatek pramenů a bude snad možno ji doplnit podrobnějším probádáním rukopisných pramenů historických; jen to můžeme najisto tvrdit, že mezi kanovníky u sv. Apollináře nalezáme 1367—75 mistra Oldřicha ze Sulzbachu a pak mistra Jana Eltašova z Prahy 1406—1418. U školy partikulární (gymnasijní) sv. Apollináře známe jen mistra Michala z r. 1414—1418, nelze tedy říci, že tvrzení Dlouhovesského a Balbínovo se srovnává s pravdou, nýbrž je pouze dohadem, který není řádně doložen.

Ostatně není nutno myslit si, že by v té době bylo žádáno, aby každý svěcenec se vykázal absoluto-

toriem fakulty bohoslovecké, neboť víme, že studium bohosloví považováno bylo za nejvyšší. Tak i mr. Jan Hus stal se r. 1401 knězem, ač teprve toho roku počal studovati bohosloví na fakultě a r. 1409 ještě nedosáhl hodnosti doktora bohosloví, jsa bakalář *formatus*, jenž do doktorátu neměl již daleko, kdyby nebyly nastaly spory, jimiž se octl na půdě mimocírkevní. Na svěceních se žádalo a dostačovalo, když prokázali dostatečnou znalost jazyka latinského a podrobil se zkoušce u úřadu arcibiskupského o znalosti základních věcí katolického učení. Něco obsahovala *Regula sancte ecclesie Pragensis* (rkp. univ. V B 3 a Met C V) se svými výměry o tom, co je tonsura a jednollivá svěcení, o životě duchovenstva, o jmění církevním, o svátostech, o kánonu mešním a pokání. Něco podobného obsahovaly také výroky (*auctoritates*), které napsány byly na deskách v kostele u sv. Víta (rkp. V B 20. 78—122). Nelze také pominouti mlčením, že mistr bohosloví u sv. Víta ustanovený přednášel od 9. října do posledního července o Pismu sv. Mistr školní měl povinnost postarati se o učení v mluvnici, logice a filosofii pro žáky chorální, kterých bývalo na 30 u sv. Víta (EAM V 34).

Domnívám se, že právem mohu poukázati na rkp. univers. knihovny X A 11, který obsahuje spisy pro kněze potřebné i ty, z nichž bylo skládati zkoušku. Rukopis začíná spisem o sedmi hlavních hříších, pak následuje samomluva sv. Augustina, spis o utrpení Paně, řeč o posvěcení chrámu, o svátosti oltářní, dílo Isidora Sevilského, *fysiognomie* Aristotelova, *elucidarius* Honoria Autunského o metafysice, *correctorium* Burchardovo o pokání, seznam hříchů zadržených, jak se má kněz chovati ke kajícníkovi, o modlitbách za mrtvé a malá theologie Hugona Štrasburského *Compendium theologie veritatis*. Je to sbírka spisů asketických a bohosloveckých psaná v Praze od několika písařů dosti nedbale od r. 1375 do 1377. Na str. 123₄ o hlavních hříších opisoval z tabule v kostele sv. Vítském, ale od 5. hříchu nenapsal nic, nemohl prý to přečísti, neboť deska visela na temném místě a proto se nemohla opsati. Myslím, že tato kniha náležela sv. Janu Nep., když se připravoval ku přijetí vyššího svěcení. Doba se shoduje i zápis

na konci knihy: „Dal jsem Janovi (patrně kathedrálovi) 6 kop a půl bez 15 gr.: za tuto knihu jednu kopu, za breviář 5 kop bez 4 grošů, knihaři za vazbu 8 gr.“ U sv. Jana Nep. jsme zjistili velikou přesnost ve věcech peněžních a tudíž nás tato poznámka utvrzuje v domněnce, že dal si napsati tuto knihu, do níž na konci zapsána byla i řeč o novosvěcenci. Spisy theoretické v tomto svazku obsahovaly asi všechny otázky při zkoušce kladené svěcencům. Při velikém množství zkoušenců se mohlo státi, že některý proklouzl ani čisti neuměje, jako onen Albert Janův z Braskovse (SA), jenž byl 31. května 1392 suspendován na tak dlouho, dokud se nenaučí čisti.

Vedle této zkoušky o vědomostech, bylo nutno zjistiti, zda svěcenec má již nějaké obročí (titul ordinací) nebo dostatečné jmění vlastní, je-li mravů chvalných a u věku zákonitým, z lože manželského (nemanželským bylo potřeba dispense papežské), zdaž některý z jeho příbuzných neprovinil se vraždou nebo poraněním klerika, byl-li z diecese cizí, má-li svolení svého biskupa (AÖG 61, 351). U koho nalezena byla nějaká závada, byl odmítnut, ostatní zapsáni do knihy svěcenců. Před svěcením se veřejně prohlásil trest vyloučení církve na ty, kdož by se podloudně vloudili mezi svěcence, ač nevyhověli podmínkám uvedeným. Od titulu někdy bývala dávána dispens, když se někdo zaručil, že bude kněze živiti, dokud by nedosáhl obročí (t. 527). Obyčejně uděloval svěcení biskup světlící či planý, který neměl vlastní diecese, poněvadž byla nevěřícími obsazena (in partibus infidelium). Svěcení se udělovalo v sobotu suchých dnů, v sobotu před nedělí smrtelnou, v sobotu Bílou a před Letnicemi. Od r. 1373—1387 byl v Praze světlícím biskupem Hynek, biskup Vladiměřský z řádu sv. Augustina, a 1375—1393 Johl, biskup z Majorky, z řádu kazatelského. Nižší čtyři svěcení se udělovala na jednou, kdežto vyšší smělo následovati vždy po roce, nebyla-li dispens udělena z nutných důvodů.

Dlouhovesský a po něm také Balbín tvrdí, že sv. Jan Nep. před svěcením konal duchovní cvičení a rozjímání po celý měsíc. Nemusíme sice pochybovati, že svěcenci vážně se připravovali modlitbami ke dni roz-

hodujícímu, kdy odříkali se světa a brali na sebe těžké povinnosti stavu duchovního, ale doba jednoho měsíce jest příliš podobna duchovním cvičením, která zavedl sv. Ignác z Loyoly, jimž se ve století šestnáctém a sedmáctém mnozí katolíci s velikou obětavostí a horlivostí podrobovali. Církevní předpisy dřívější doby nežádaly tak dlouhé doby. Je tu tedy opět promítnutí zvyklostí pozdějších, do století čtrnáctého, které se dá snadno vysvětliti, když jde o muže svatého, ale současnými prameny se to dokázati nedá. Zachovaly se sice zprávy o kajicnosti Karla IV. na Karlštejně, arcibiskupa Jana z Jenštejna ve věži dvora arcibiskupského na Malé Straně, v Roudnici a na Helfenburce, Jana Miliče z Kroměříže, ale o sv. Janu Nep. je tu jen dohad bez přímého dosvědčení.

K témuž závěru přicházím i při zmínce Dlouhovesské o činnosti kazatelské sv. Jana Nep. v Týně, kterou Balbín rozšířil dodávaje, kterak mu bylo řečniti před posluchači, kteří si zvykli na znamenité řečníky Konráda Waldhausera (Balbín dle starého názoru ho jmenuje ze Štěkné) a Miliče z Kroměříže, od nichž prý lišil se pouze tím, že nevystupoval tak útočně proti řádům žebravým, jinak však si vedl podle jejich vzoru, hlásaje dle předpisů církevních slovo Boží s velikým užitkem, ano i v kostele u sv. Víta před dvorem královským. Není, myslím, třeba popírati, že by snad sv. Jan Nep. nikdy nebyl kázal, snad i v Týně, ale činnost tuto nemůžeme sobě představovati ani stálou ani tak pronikající. Konradovy a Miličovy postilly s četnými řečmi těchto nadšených kazatelů se zachovaly v opisech četných, od sv. Jana Nep. neznáme ani jediné; nad to v současných zprávách nenacházíme ani zmínky ani narážky na jeho působení v Týně, a u sv. Víta. Mimo to z počátku byl oltářníkem sv. Erharda a Otilie na hradě Pražském, pak stal se farářem u sv. Havla a odchází do vzdálené Padovy na několik let, po návratu je kanovníkem u sv. Jiljí, pak na Vyšehradě, generálním vikářem a arcijáhнем Žateckým. Tu ovšem můžeme předpokládati, že sv. Jan Nep. plně své povinnosti u kostelů svých, nemohl asi příliš věnovati se činnosti v kostelech jiných. V Týně uvádí se jako kazatel r. 1373 Martin, 1380

Mikuláš, 1406 Jan; u sv. Havla po Konrádovi Martin z Doubravy 1373, po něm jakýsi Jan 1373—1376, ale v té době sv. Jan Nep. byl pouze akolytou, 1380—1384 Jan ze Stříbra, kazatel německý, při jehož pořízení mezi živými 8. dubna 1381 by přítomen jako svědek i Jan z Pomuku, plebán u sv. Havla (CP 112). V kostele sv. Víta se v době sv. Jana kazatelé neuvádějí, až k r. 1402 Mikuláš z Rakovníka a po něm Petr kazatel z Plzně. Je-li správná domněnka, že uvedený rkp. byl vlastnictvím sv. Jana Nep., nasvědčovaly by čelné poznámky při řeči o novosvěcenci na okraji učiněné a jinde roztroušené, že sv. Jan byl také kazatelsky činný, alespoň při určitých příležitostech, zvláště jako farář u sv. Havla.

V kapli Vlašimské, kterou dal svým nákladem stavět, arcibiskup Jan Očko (při operaci mu vyteklo levé oko), postavil oltář ku cti sv. Erharda, biskupa Řezenského z VIII. stol., Ottilie a Albána. Při oltáři tomto ustanoven byl kněz, který tu sloužil mše sv., za to se mu dostalo příjmů ze vsi Dubčan u Žatce, pak 5. července 1375 (LE) z Biskupic, celkem 22 kop; oltářníkovi bylo sloužiti týdně 4 mše sv., platiti do pokladny chrámové 2 kopy, aby byl účasten i rozdělení i v jiné dny, podléhati děkanovi u sv. Víta jako jiní oltářníci; ve výroční den úmrtí Jana Očka měl dáti 4 kopy kanovníkům a služebníkům u sv. Víta, 10 gr. na svíčky, 10 gr. na mše sv., 10 gr. žákům a žebrákům na chléb, dva dny před tím odvésti děkanovi u Věch Svatých a kanovníkům 2 kopy, také i děkanu a kanovníkům u sv. Apollináře. Zbývalo tedy oltářníkovi jako čistý výnos, ač z něho musil platiti ještě klerika, 10 kop 30 gr. A skutečně desátek papežský obnášel r. 1384 (poloviční) 30 grošů a r. 1399 jednu kopu (RDP 12). Do této doby bych kladl pluviál, který uveden je v inventáři sv. Vítském (Podlaha, Chrám, poklad XLVII.) z r. 1387, č. 515 jako pluviál p. Jana z Pomuku, doktora, se zlatými nohy a zlatými lemovkami. Každý kněz ustanovený u sv. Víta byl povinen dodatí (AÖG 37, 435) kostelu kápi či pluviál hedvábný v ceně nejméně 3 kop a odevzdati jej sakristovi, jinak mu bylo zapovězeno vstoupiti do kostela, pokud této povinnosti nedostál. Šlo patrně o to, aby služby Boží konaly se dle předpisů církevních. Ovšem titul doktora, který v zá-

pisu tomto dává se sv. Janu Nep. a rok, kdy byl psán 1387, mohl by poukazovati, že toho roku darován byl onen pluvíál, ale poněvadž toho r. 1387 sv. Jan Nep. nepříslušel ke kostelu sv. Víta, kladu pluvíál ten do doby jeho oltářnictví 1380 a titul doktora se vysvětlí snadně tím, že inventář byl psán r. 1387; předcházející inventář sv. Vitský z r. 1374 nemá tolik pluvíálů a sv. Jan tehda nebyl knězem.

Hlava IV.

Sv. Jan Nep. farářem u sv. Havla v Praze.

Sv. Jan Nep. dlouho oltářníkem nebyl, neboť r. 1380 stal se farářem u sv. Havla na Starém Městě Pražském po faráři Václavu Tausentmarkovi, který zde pobyl 32 léta. Kostel tento založen byl po r. 1230 králem Václavem I. v nové čtvrti, přidané k dřívějšímu Starému Městu; dům farní býval č. 497 či 29 v ulici Svatohavelské. V kostele bylo 10 oltářů. Na hlavním chována byla hlava sv. Havla, poslaná z Kostnice Karlem IV. r. 1353. Oltáře byly založeny a nadány a kostel navštěvován většinou obyvatelstvem národnosti německé, proto také od r. 1373 až 1380 je zde ustanoven střídáním farářovým Jan Heřmanův z Frodentalu, z čehož bychom také mohli usuzovat, že i sv. Jan Nep. byl spíše národnosti německé.

Sv. Jan Nep. nedostal se na faru tuto ani presentací Wellflovců, (tito měli podací právo jen k oltáři sv. Jana Evang. a sv. Šimona a Judy), jak se domýšlel Lippert, neboť patronem farního obročí u sv. Havla byl probošt kapitoly u sv. Víta, ani presentací probošta Petra z Janovic (1380—1398), ani arcibiskupem Janem Očkem z Vlašimi (zemřel 14. I. 1380) jako správcem probošství po sesazení Roberta Ženevského, kardinála 12 apoštolů, který se stal vzdoropapežem Klimentem VII., jak se domýšlel Frant. Ekert, nýbrž mocí provise apoštolské. To potvrzuje listina Z 1. VIII./6 nyní XVI. č. 13 (A Met) ze dne 8. září 1381, kterou Mikuláš, zvaný Kollekt, syn Svachův či Maříkův, kanovník Pražský a plebán u sv. Vojtěcha pod Vyšehradem, jako sběratel poplatků pro komoru papežskou dosvědčuje, že obdržel od Jana, plebána u sv. Havla na Starém Městě Pražském, jakožto

poloviční důchod farní 14 kop gr. Pro placení desátku papežského udán byl obnos pololetní 84 gr., tedy příjem poloroční činil 840 gr. čili 14 kop (RDP 34). K tomu jest dodati, že 18. října 1380 vypustil (SA) Mikuláš, sběratel poplatků papežských, z upomenutí a pohrození trestem vynesených proti těm, kteří obdrželi obročí mocí milostí Stolicе apoštolské a poplatků nezaplatili, Jana, notáře a plebána u sv. Havla, až do 8. listopadu. Z toho je patrné, že sv. Jan Nep. neměl tolik peněz hotových, aby mohl zaplatiti celý poplatek najednou, nýbrž že mu bylo žádati za odklad, neušetřil si tedy tak mnoho z úřadu notářského.

Při visitaci arejiáhna Pražského 28. února 1380 vypovídal farář Václav Tausentmark, že osadníci jeho jsou hodni, jen jeden dům měl pověst nechvalnou, navštěvován byl šlechtici a pány. Oltářník u sv. Víta, Michal z Hostlíně slyšel, že prý Mikuláš a bratr jeho Jakub, kněz, obchodují obilím a prodávají je ve lhůtách později splatných draze, než za peníze hotové. Kazatel Jan ze Stříbra zase dosvědčil, že Prokop Wassermann na osadě je dle pověsti lichvářem. Není psáno, zda tyto pověsti byly později dokázány a zjištěny či zda šlo o pouhé pomluvy, na něž ovšem bylo upozorniti, ale nelze je míti za věc prokázanou. Ze všeho vyšlo na jevo, že osada sv. Havla byla velice dobře zachovalá. Sv. Jan Nep. nastoupil jako farář po smrti Tausentmarkově již před 5. zářím 1380 (SA II 35.)

První povinností faráře bylo poučováti osadníky o víře katolické a naváděti je k životu ctnostnému podle přikázání Božích a církevních. V době sv. Jana Nep. byl sice u sv. Havla kazatel německý Jan ze Stříbra, ale tím nebyl farář své povinnosti sprostěn úplně, zvláště při mši sv., které měli a směli jen osadníci býti přítomni a poulníci, kteří měli dovolení. Dle ustanovení Arnoštova z r. 1349, čl. 45, bylo se ptáti na počátku, není-li přítomen cizí osadník, který měl býti vyhnán, aby se přidržel svého faráře. Farářům bylo přikázáno, aby používali k poučování věřících dílka Tomáše irského O třech bodech. V prvním bodě se vykládá vyznání apoštolské; v 7 člancích mluví se tu o božství a v 7 o lidské přirozenosti Ježíše Krista, kteréžto články každému dospělejšímu bylo

znáti a výslovně věřili. V druhém bodě je desatera přikázání Božích, při čtvrtém je zmínka o návštěvě kostela farního a o desátcích. V třetím bodě je výklad sedmi hlavních hříchů, o lítosti a o zpovědi, odpustcích a o moci klíčů, o církevním zřízení, seznam zadržených hříchů papeží a biskupům. Knížka tato jakož i jiné naznačovaly, kterak jest věřícím vyložití obřady církevní, aby dovedli býti jim přítomni s prospěchem duševním a nikoliv pouze tělesně. V té době bylo rozšířeno mnoho výkladů modlitby Páně, pozdravení andělského, vyznání apoštolského, desatera přikázání Božích, skladeb o ctnostech a o hříších, jak je nalézáme česky již u Tomáše Štítného. Z toho můžeme poznati, že církev starala se pečlivě, aby křesťanství neulpělo pouze na vnějších obřadech, nýbrž projevovalo se i smýšlením vnitřním a také zřejmě potvrzováno bylo celým životem. Jest tedy velmi nespravedlivé pomlouvatí tehdejší dobu, jakoby se byla církev spokojovala pouze formálním obřadnictvím a bezduchým církevnictvím. Jestliže se církvi nepodařilo vždy a všude, ano ani u některých kněží, prosaditi, aby zásady jejího učení byly skutečně prováděny v celém svém dosahu a rozsahu, byly-li někde vady, nelze je svalovati na církev katolickou, nýbrž připisovali sklonu člověka, aby hověl svým vášním a choutkám, na neochotu, podrobiti se ve všem řádu Božímu a církevnímu. Poslání svému „učte všechny národy“ se církev ani ve středověku nezpronevěřila, ano spolupůsobila mocně i k blahobytu časnému, kde bylo dbáno hlasu jejího.

Církev katolická učí, že každý křesťan jest povinen přijímati také svátosti, aby nabytí milosti a posily k boji s hříšným světem a s sebou. Proto bylo hlavně úlohou farářů udělovati svátosti, především křest, při němž se tenkrát používalo ještě trojího ponoření do vody. Poněvadž podle ustanovení sněmu Lateránského r. 1215 každý katolík dospělejší měl alespoň jednou v roce se zpovídati a v čase velikonočním přijímati nejsv. svátost oltářní, proto na počátku postu nabádal farář a tedy i sv. Jan Nepom., aby osadníci jeho učinili tak hned na počátku postu a neodkládali s tím, poněvadž ani půst nemá zásluhu pro toho, kdo se nalézá v hříchu. Faráři a jiní zpovědníci sedali v kostele oděni v superpelliceu

(rochetti), nynějších zpovědnic tenkrát ještě nebylo. Kdo se provinil proti spravedlnosti, ať krádeží, loupeží, lichvou nebo podvodem, musil především nahraditi učiněnou škodu. Zpovědník nesměl ukládati za pokání, aby jemu byla dána almužna na mši sv., nýbrž jiným chudým kněžím dle zbožnosti kajícíka. Kdo upadl do hříchů, vyhrazených papeži nebo biskupu, měl býti poslán do Říma nebo do Prahy, po případě ku zpovědníku, kterému byla svěřena pravomoc od těchto zadržených hříchů rozřešovati, aby tak zřejma byla zloba a ohavnost takových hříchů. Také nemocné měl dříve farář vyzpovídati a pak teprve jim posloužiti nejsvětější svátostí. Umírajícím bylo posloužiti i svatým olejem (posledním pomazáním). Dominikáni a Františkáni měli sice pravomoc zpovídati všude na základě dovolení papežského, avšak řádoví zpovědníci měli se dříve představit biskupu diecesnímu, ale nečinili tak vždy, proto bylo dovoleno sněmem pražským r. 1349 čl. 87 zpovídati se pouze u těch řeholníků, kteří se mohli vykázati písemným dovolením biskupovým, toto mělo býti předloženo farářům a ohlášeno v kostele. Řeholníkům bylo zakázáno udělovati jiné svátosti, když jim toho farář na osadě své výslovně nedovolil; kdo tento zákaz přestoupil, byl vyloučen z církve. Podobně upravena byla také otázka kázání. V kostele farním směli kázati jen, když jim to farář dovolil, v kláštere ovšem dovolení nepotřebovali, ale kázati jim bylo v takovou hodinu, aby osadníci mohli býti přítomni i kázání při hlavní mši sv. ve svém farním kostele; také bylo řeholníkům zakázáno vykonávati některé obřady, jako žehnati svíčky, popel, kočičky na neděli květnou, i při průvodech se měli přizpůsobiti dle farního kostela.

Mnozí biskupové udělovali odpustky, přestupující předpisy zákonné a rušili tak kázeň církevní, pokud se týkalo dostiučinění za hříchy, proto sněm onen (čl. 89) prohlásil zákon církevní, aby biskupové udělovali odpustky jen svým diecesánům, a žádný kněz ani řeholník nesměl v kostele prohlašovati odpustky mimo ty, které schváleny byly biskupem ve zvláštním listě. Tak se snažil arcibiskup Arnošt odstraniti nesprávnosti při ohlašování odpustků, jak i Tomáš Štítný uvádí: „I nerozumímť tomu, co je to, ježto někde praví odpustků pět set let a komu

odpouštějí pokání tak dlouhé.“ Někteří totiž nesprávně sečítali odpustky jednotlivých biskupů a docházeli k číslům velikým. V době sv. Jana Nepom. bylo ještě pokání veřejné a kajícíníci takoví rozřešováni byli na Zelený čtvrtek, proto zakazoval sněm 1349 čl. 90 odpouštění takovým kajícníkům půst čtyřicetidenní (carena), leč by se vykázali vysvědčením faráře, že skutečně již vykonali alespoň část pokání veřejného. V některých případech dovoľoval biskup některému, zvláště pánům, aby se mohli zpovídati jinému zpovědníku než svému faráři, ovšem že pravomoc tohoto zpovědníka nebyla větší, než jak byla vymezena v listě milostném, kterým se zvláštní zpovědník dovolil. Sv. oleje, křestní vodu a nejsv. svátost oltářní bylo chováti pod zámkem a pečlivě opatrovati, aby se jich někteří pověřčiví nezmocnili a neprovozovali s nimi čarodějství, jak se domnívali.

V době sv. Jana Nepom. bylo považováno manželství za platné, i když ho uzavřeli muž a žena bez přítomnosti faráře a svědků pouhými slovy „beru si tě za ženu (muže)“ nebo podobnými. Z toho povstávalo dosti sporů, když manžel nevěrný opustil zlomyslně svou ženu, a proto taková manželství pokoutná byla stíhána tresty. Byly také předepsány ohlášky troje ve farním kostele od r. 1274, aby se našly překážky, které činily sňatek neplatným. Kde žádných překážek nebylo, mohl farář snoubence oddati, kde byla pochybnost, bylo vyčkati rozhodnutí úřadu arcibiskupského nebo arcijáhnova. Při sňatku se dostávalo nevěstě při mši sv. požehnání, ne však vdově, jinak upadl kněz, požehnání druhé udělující v suspensi a dosíci mohl odpuštění jen od Stolicе papežské. Příbuzenství duchovní čili kmotrovství bylo rozsáhlé a proto se zakazovalo, aby nebylo při křtu více kmotrů než jeden, dva, nebo jak dovoľovala synoda r. 1377, tři, při hošíku dva kmotři a jedna kmotra, při dívce opačně. Kněz, který dovolil více kmotrů, podléhal pokutě pěti grošů za každou další osobu, poněvadž se to dalo z lakoty, aby obdržel více darů. Kdo se pokusil uzavřít sňatek s příbuznou do čtvrtého stupně nebo když se chtěli ženiti řeholníci po slavných sľibech i duchovní vyššího svěcení, podléhali tímto skutkem hned trestu vyloučení z církve (sněm r. 1349 čl. 68).

Sněm církevní 1349 čl. 70 zakazoval rovněž, aby farář neuděloval žádných svátostí s podmínkou nebo se slibem nějakého platu, tak při křtu, přijímání, zpovědi, posledním pomazání, žehnání snoubenů a při pohřbu; vůbec aby při úkonech duchovních se nedopouštěl simonie (neprodával věci duchovní) pod trestem, že bude navždy zbaven úřadu faráře; náměstek farářův měl býti trestán vězením na dvoře arcibiskupském. Ovšem zvykem zavedená štola či poplatky od bohatších mohla býti vynucena i tresty církevními. Katolickým ženám bylo zakázáno kojiti děti židovské, neměly vůbec v rodinách židovských sloužiti, jinak se těm židům zakázal obchod. Židům bylo nositi široké klobouky a ne obyčejnou pokrývku na hlavě, židovky měly vysoký účes nad čelem; o Velkém pátku bylo jim zůstatí doma a uzavříti okna a dveře, nesměli míti úřadů veřejných a modlitebny nové nebylo dovoleno stavěti, jen staré opravovali. Ke křtu však nesměli býti nuceni, o slavnostech svých rušení ani jejich hřbitovy poškozovány (čl. 72).

Zasvěcené svátky, kdy bylo věřícím zdržovati se těžkých prací a přítomnu býti mši sv., byly: Narození Páně, Nový rok, Zjevení Páně, Vzkříšení s dvěma dny následujícími, Nanebevstoupení, Letnice s dvěma dny dalšími, Božího Těla, Nalezení a Povýšení sv. Kříže a všechny neděle; Narození, Zvěstování a Nanebevzetí P. Marie, sv. Michala, narození sv. Jana Křtitele, svátky apoštolů Matěje, Filipa a Jakuba, Petra a Pavla, Jakuba velkého, Bartoloměje, Matouše, Šimona a Judy, Ondřeje, Tomáše a Jana evang., sv. Štěpána, Vavřince, Víta, Václava, Vojtěcha a pěti bratří, Martina, Mikuláše a Prokopa, Maří Magdaleny, Lidmily, Kateřiny a Markety, jakož i Všech Svatých. Zasvěceným svátkem byl i den světce, jemuž farní chrám byl zasvěcen a den posvěcení toho chrámu, tyto dva jen pro osadu farní. Mimo to slavilo se i posvěcení kostela sv. Víta 30. září, od r. 1377 den na to 1. října a sv. Zikmunda. Polovičními svátky byly dny sv. Marka a Lukáše, Řehoře Velkého, Ambrože, Augustina, Jeronýma, kdy věřící měli býti na mši sv. a pak mohli pracovati. R. 1386 přistoupil ještě svátek Navštívení P. Marie. Posty byly přísně zachovávány ode všech zvláště více než devatenáctiletých, nemocné však vyjímají, chu-

ravým nebo slabším bylo žádati o zmírnění. V adventě a o dnech křížových bylo dovoleno požívat také pokrmů z mléka připravených, vejce a sýra (lakticinia), když nebylo ryb, v době postu čtyřicetidenního to dovoleno nebylo. Jako zvláštní zákaz lze uvést, že bylo zakazováno tancovali v maskách a tanec považován za hřích smrtelný.

V době sv. Jana Nepom. jako faráře, byly předepsány zvláštní prosebné průvody každý pátek od 22. června do 12. října 1380 na odvrácení hladu a nakažlivých nemocí. Věřící při večerním zvonění měli se modliti kleče Anděl Páně nebo třikrát Zdrávas Maria, odtud se zachovalo dosud slovo „klekání“, začež uděleny byly odpustky 40 dnů r. 1374; pak 1377 poručeno zvoniti v pátek o třetí hodině na památku smrti Krista Pána. Věřící měli ustáti od práce a po případě i přerušili jídlo a modliti se pětkrát Otče náš ke cti pěti ran Kristových za odvrácení nemocí a za pokoj v království Českém (odpustky 40 dnů). Na stavbu kostelů nebo špitálů dovolovány byly sbírky v jednotlivých dekanátech, na stavbu kostela sv. Víta se sbíralo všude; k tomu účelu postaven byl stůl u dveří, aby každý kdo chtěl a mohl, přispěl k dílu, jež mělo přetrvati věky. Sbírký na kostel sv. Víta trvaly, i když jiné byly někdy přerušeny. Za dary takové uděleny byly odpustky, jak to bylo obyčejem na celém světě a nikdo se nad tím nepozastavoval.

Poněvadž v té době mnozí kněží, nemajíce stálého úřadu, potulovali se po diecési anebo konali pouť do míst vzdálených, ano někdy i nekněží se odvážili sloužit mši sv., bylo rozkázáno, aby farář nikomu nedovoľoval sloužit oběť nejsvětější, kdo by mimo list od svého biskupa nevykázal se i dovolením od arcibiskupa v Praze, pod pokutou 15 gr. za každý případ, proto i novosvěcencům bylo opatřiti si listiny takové.

Věřícím bylo osvědčovati svou víru katolickou nejen v soukromí modlitbou a ve veřejném životě životem spravedlivým a ctnostným, nýbrž také účastí na službách Božích ve svém kostele farním, ku kterému měli lnouti a o něj se starati. Zbožní předkové postavili kostel sv. Havla na náměstí uprostřed nové čtvrti slohem gotickým, z něhož se na naše doby zachovalo příliš málo při přestavbě barokové. Můžeme si starý kostel u sv. Havla

představili asi jako sv. Jindřicha, Štěpána nebo Vojtěcha, ač tyto jsou původu novějšího. Kostel byl dosti vzhledný, světlý, v průčelí měl snad dvě věže; na desíti oltářích byly obrazy menší velikosti ladně seskupené, zda stěny ozdobeny byly freskami, těžko nyní rozhodovati, ač v našich vlastech i fresková ozdoba nebyla neobyčejná. Veškerý částí svatyně vyzdobeny byly účelně tak, aby zvyšovaly dojem a každý návštěvník cítil, že se nalézá v domě Božím, kde Bůh v nejsvětější svátosti přebývá, čeká návštěvy věřících, v domě modlitby, kde má pamatovati na svou duši, na své příbuzné a ty, kteří již opustili tento svět, jejichž těla odpočívala na hřbitově kolem kostela. Synové a vnukové měli pamětlivi býti svých předků zbožnou modlitbou, odpustky a obětí mše sv., měli zároveň stále míti na očích svou smrt, kdy nepůjde již o rod a bohatství, nýbrž o spravedlivý, ctnostný život křesťanský a o věčnou blaženost. V chrámě nalézali osadníci klid duše a posilu k novým pracím ve svátostech pokání a přijímání, ve vroucí modlitbě, která tu nerušeněji plynula v mysli a se rtů věřících, odnášeli si potěchu do strastí a obližích tohoto světa. Proto se církev starala, aby stánek Boží mezi lidmi byl umělecky upraven, lišil se od budov světských, aby služby Boží konaly se řádem od věků vybudovaným, při němž se uplatnilo veškeré umění ku cti a slávě Boží a jeho svatých. Užívalo se nádherných rouch u oltáře, drahých nádob, na nichž spočíval Kristus ve způsobách chleba a vína; umělý zpěv kněží u oltáře a duchovních v choru s hlasy malých záků doprovázel oběť mše sv. a byl součástíou také hodin kněžských, které často plnily kostel zbožnými věřícími zvláště o větších svátcích od prvních nešpor počínajíc.

Kostely bylo nutno udržovati a opravovati, proto žádala církev, aby zajištěn byl potřebný důchod i pro služby Boží (záduši), mimo to povinni byli i obročníci tedy faráři pečovati o menší opravy a pořádány byly i sbírky mezi osadníky, když šlo o větší opravu. Imění zádušní spravovali dva nejlepší z osadníků, které jmenovali kostelníky nebo hospodáři; ovšem nesměli vydávati peněz bez vědomí faráře. Při kostelech katedrálních a kollegiálních bylo stanoveno, aby zhotoven byl seznam všeho majetku, důchodů a příjmů, aby tak zajištěn byl

majetek kostela, když přecházel po smrti předchůdce do rukou nástupce. Týž článek (36) určil také povinnost zapsati knihy obřadní, roucha kostelní, kalichy a jiné klenoty, seznam ten měl býti prohlížen každého roku a doplňován. Sv. Jan Nep. získal si díky naše, že se postaral o soupis obojí pro kostel a faru sv. Havla.

Obročí sv. Havla vtěleny byly roční platy, které zajištěny byly listinami staršími, dne 5. dubna 1381, celkem 13 kop 44 gr. pražských, totiž 32 gr. z domu Merklinova, 75 gr. z domu Radušova, 32 gr. z domu řezníka Jilka, 30 gr. od vdovy Martina Černého, 80 gr. z domu Langwanerovy, 24 gr. z domu Tullerisovy, 24 gr. z domu krejčího Elblína (LE 236). Nadace Elblína Waczingera na 4 domech obnášela 4 kopy 32 gr., dvě kopy zakoupil farář Tausentmark na domě sládka Václava, jiné dvě kopy šly z několika domů na Novém Městě a 15 gr. z domu zlatníka Martina. Vedle toho zakoupil týž farář r. 1374 od Matěje z Věže a Ježka Rotonova ves Dalov u Divišova s dvory hospodářskými, poli, lukami, lesy, křovinami, honitbou a jinými užilky za 196 kop gr. pražských. Tato ves mohla tedy vynášeti asi 19 kop 40 gr. Ves tato byla potvrzena jako majetek fary sv. Havla arcibiskupem 28. října 1380 (LE č. 304). Z této listiny se dozvídáme, že sv. Jan Nepom. stav se farářem u sv. Havla, neprestal býti sekretářem a notářem arcibiskupa Jana z Jenštejna. Sv. Jan rozmnožil ještě důchod kostela sv. Havla, zakoupiv (SA II 197) 5. února 1383 od Johlíka, měšťana Starého Města roční plat 2 kop 36 gr. ze dvou vinic před branou koňskou a z domu sládka Jilka.

Sv. Jan Nep. splnil také druhý příkaz sněmu církevního tím, že brzy po svém nastoupení jako farář sepsal o všech věcech kostelu sv. Havla patřících obsáhlý a podrobný inventář, který dal potvrditi a zapsati po 10 letech do knih nadačních (LE č. 485). Napsán byl 8. září 1381 a sv. Jan podepsal jej vlastní rukou. V úvodu zmiňuje se o starosti čelnějších osadníků, aby z bohatého pokladu později nebylo něco odcizeno. Na radu arcibiskupa sepsal tedy tento seznam, aby věci ty stále zůstaly u sv. Havla. Inventář obsahuje 9 skupin. Na prvním místě uvedeny jsou schránky svatých ostatků (relikviáře)

či monstrance stříbrné. Hlavním ostatkem byla yeliká část lebky sv. opata Havla, kterou byl daroval Karel IV., přiloženy byly i listiny ověřovací jak od opata sv. Havelského ve Švýcařích, tak i Karla IV. Tento ostatek byl uchován v hlavě stříbrné, mitrou biskupskou pokrytá a ozdobená kameny a perlami. Část kosti z ruky sv. Havla uložena byla v reliquiáři v podobě ruky stříbrné a pozlacené, jiná ruka stříbrná měla ostatky sv. Valentina, třetí ruka stříbrná na 4 nožkách ostatky sv. Longina. V kříži křížšálovém a stříbrném byla částka sv. kříže a ostatky svatých. Ve velké stříbrné pozlacené monstranci s křížem na vrcholu, byla část řízy a pasu P. Marie, jiná monstrance stříbrná s obrazy sv. patronů Víta, Vojtěcha a j., jakož i čtyř evangelistů měla v křížšálové schránce trn z koruny Páně, na vršku tohoto reliquiáře byla stříbrná soška sv. Blažeje v oděvu biskupském, v jejíž pravici byl zub tohoto světce. Celkem byly zde mimo ony tři ruce 32 reliquiáře různých podob; tak jeden udělán byl na způsob vížky, jiný měl dole podobu lva, pelikána a pštrosa, jiný v podobě měsíce na svícnu, jiný reliquiář byl čtyřhranný, a měl dole 6 štítů zelených, uprostřed bílý prut, nahoře sošku sv. Lidmily, jejíž hlava ozdobena byla korunou, posázenou drahými kameny a perlami. Dále byla zde i deska ze slonoviny s rylinkou představující P. Marii s Ježíškem, dvě desky dřevěné pobité plechem stříbrným a nahoře ozdobené dvěma žezly, nádobka perlami okrášlená; celkem 43 reliquiáře, z nichž poslední byl majetkem Antonína, oltářníka Panny Marie. — Kalichů s patenami stříbrnými na všední dny bylo pět a pět svátečních, jeden z nich patřil sv. Janu Nep., jakožto farář, k tomu příslušelo i 6 stříbrných konviček. — Dva svícny stříbrné jemné práce, kadidelnice se 6 hlavami lvími, držícími řetízky stříbrné, loďka na kadidlo se lžičkou stříbrnou, nádoba stříbrná na vodu k umývání rukou, asi od téhož dárce, jako onen reliquiář sv. Lidmily, hůlka stříbrná s třemi pozlacenými jablky v délce jednoho lokte a v tloušce prstu, pulpít stříbrný na knihu. — Farář sv. Havelský užíval farní knihovny, v níž byla bible, velký breviář s čtením diecese pražské, dva svazky homilií, mešní kniha se sponou stříbrnou, dva svazky passionálu (životy sv. mučovníků), kniha Rationale (vý-

klad posvátných obřadů Viléma Duranda), pravidla kostela Pražského, dvě knihy o P. Marii na pergameně, knihu Hugvicia o slovech, summu Pisánskou Bartoloměje de S. Concordio, obsahující řešení různých případů svědomí pro zpovědníky abecedně seřazených a starší passionál, všechny na pergameně psané. — Missály s notami byly dva a 4 bez not, několik missálů měli oltářníci, dva svazky velikého rozměru pro zpěv hodinek jitřních, velké graduale nové, druhé graduale menší sloužilo ku cvičení ve škole farní, dva velké žaltáře a dva menší. Dvě agendy s notami. Zvláštní kancionál s prosami (sequencemi), introity a j. částmi mše sv., určenými pro mše sv., patrně dle missálu pražského, tedy jakési proprium. Jeden chatrný breviář byl na zvonici, modlili se z něho klerici sakristáni. Kniha prefací na pergameně a dva svazky breviáře ve velikosti dlaně. — Roucha liturgická úplná s dalmatikami v počtu 14 barvy červené, žluté, zlaté, stříbrné, zelené, sivé a konečně souprava ze sametu s dalmatikami, mřížovaná bíle, žlutě, tmavo- a světle-zeleně, brunatně a červeně, kterou zakoupil plebán u sv. Havla, náš sv. Jan z Pomuku. — Kasulí bez dalmatik bylo 26. Jedna z nich nesla nápisy německé „Ich hoff“, všedních bylo devět. — Pluviály čtyři, z nichž jeden zlatý na půdě, zelené měl na štítu obrazy o modlitbě Páně na hoře Olivetské, koupil jej rovněž sv. Jan Nep. 15 jiných bylo již velice chatrných. — Konečně bylo zde 15 tkaných koberců (gobelinů), jeden s obrazy císaře a císařovny (práce francouzská), podobně i druhý s obrazem lidí a zajíců, jiný zobrazoval ženy, chytající ryby a pláky, jiný s obrazem Navštívení P. Marie a klanění se tří králů, pátý umučení Páně, šestý s révovím, sedmý s lovci a plavci, osmý s ptáky a obludami mořskými, poslední s pelikánem a mláďaty. — Zajímavý soupis tento obsahuje několikrát germanismus, slonovinu nepřekládá slovem latinským ebur, nýbrž výrazem de osse elefantino dle německého Elfenbein, což při tehdejší znalosti překvapuje a dá se vysvětlit tím, že při soupisu byly přítomny osoby národnosti německé, po případě mohl by to býti nový doklad pro jazyk mateřský sv. Jana Nep.

Soupis tento je dobrým svědectvím, že kostel sv. Havla byl bohatě nadán štedrostí císaře a císařovny,

kteří 2. září 1347 po korunovaci u sv. Víta na tržišti u sv. Havla vystrojili královskou hostinu s velikou nádherou. Kostel obdarován byl i bohatými osadníky a šlechtici. Z toho můžeme si také představit, jak slavně konány bývaly zde služby Boží o větších svátcích. Bylo povinností oltářníků těchto církevních slavností se účastniti. Zpívaly se tu hodinky jitřní, kostel byl osvětlen hořícími svícemi, ostatní hodinky kněžské byly ve dne, ale na oltáři bylo hojně světla, třeba slunce pronikalo vysokými okny, poněvadž tehdy kostel nebyl tak zastavěn, jako jej vidíme nyní. Při mši sv. pomáhali i žáci školní, vysokými hlasy doplňující hlasy duchovenstva. Jistě zde zachováán byl i předpis arcibiskupa Arnošta (AÖG 61, 494), že se při mši sv. nemá používat houslí, cetera a j. nástrojů hudebních, vyjmajíc pouze varhany; přestupujícím tento zákaz bylo platiti po 4 kopách grošů na kostel sv. Víta. Na oltářích vystaveny byly reliquiáře s ostatky svatých, stěny pokryty byly koberci tkanými, na oltářích umělecké výtvoř umělců přispívaly značně ku pozdvižení mysli věřících k Bohu, k čemuž přispívala i četná kázání a promluvy měrou jistě větší než dostatečnou. Bohužel umělecké poklady tyto zničeny byly za několik let později, když ve čtvrtek 17. dne měsíce srpna 1419 po smrti krále Václava IV. „někteří z lidu obecného, shromáždivše se s povolením purkmistra Staroměstského Jana Bradatého po kostelích a klášterích, kteří jsou byly v Starém Městě, všechen strach odjavše, běhali jsou, varhany, obrazy kostelů (zvláště těch, ježto přijímání z kalicha obecnému lidu nebylo dōpouštěno, a farářové i mniši k utíkání se oddali a před obcí se kryli pro strach obce) vylamovali, bořili a rušili“ (PDČ V 347) a ještě hrozněji si počínali r. 1420 kněží Táborští... „breviáře, misály, zpívací knihy a kostelní knihy spolu s kalichy a monstrancími násilně z kostelů nebo z domů kněžských berouce sekali a pálili a za laciné peníze, co stálo za 6 neb 8 kop grošů, to za 20 grošů dávali. Ale kalichy a monstrance s jinými kostelními klenoty ztlukané lot po 5 groších zlatníkům prodávali, kosti svatých z monstrancí a z oltářů vybírajíce, mrzce do koutů i jinam metali jsou. Item z těch zatvrzelostí svatá roucha k službě Boží odaná brali jsou, z kazulí kabáty dělali jsou a z korpo-

rálův a z alb košile nebo mrzutější jiné roucho jako rúšce k velikému pohoršení kázali jsou dělati“ (PDC V, 408); „všech kostelů obrazy . . . ztloukli jsou a zsekali i spalili anebo `vybodouce oči a nosy uřezující . . . malované na stěně obrazy oštípy, sudlicemi bodli jsou . . . nebo blátem ohyzdně kydali. Toho času převelmi pěkné oltářní tabule před radnicí byly sou zlučeny, u sv. Āmbrože od Táborských spáleny . . .“ (t. 411).

Farářem u sv. Havla zůstal sv. Jan Nepom. až do 25. srpna 1390, kdy zřekl se fary této a postoupil ji Linhartovi, dotud arcijáhnu Žateckému (LC V 26). Ještě před touto směnou, než sv. Jan Nepom. převzal od něho arcijáhensví, postaral se o listinu papežskou (MVB V č. 336) ze dne 3. června 1390, kterou uděleny byly odpustky 1 roku a 1 quadrageny těm, kdo v kostele sv. Havla se pomodlí. Jako podnět bylo udáno, že v kostele tomto jsou mnohé ostatky svatých a pak že kostel potřebuje větší opravy, proto tomu, kdo přispěje na úhradu těchto oprav, udělil papež o velkých svátcích Narození, Zjevení, Vzkříšení, Nanebevstoupení Páně, o Letnicích a o Božím Těle, dále na svátek Narození, Zvěstování, Očišťování a Nanebevzetí P. Marie, na sv. Jana Křtitele, Petra a Pavla, o posvěcení kostela 1. října a v oktávách svátků Páně jakož i o 6 dnech před Letnicemi odpuštění 100 dní z pokání ustanoveného (de injunctis paenitentibus).

H l a v a V.

Sv. Jan doktorem církevního práva a kanovníkem u sv. Jiljí a pak na Vyšehradě.

Sv. Jan Nepom., uveden byv na faru u sv. Havla, ač nepřestal hned býti tajemníkem arcibiskupským a notářem při témtě úřadě, přece nalezl dosti času, aby začal důkladněji věnovati se studiu právníckému. Dlouholetá činnost notářská mu podala příležitost prakticky poznati mnohé věci a tak nás nepřekvapuje, že již po roce nebo dříve prohlášen byl na universitě právnícké v Praze za bakaláře církevního práva. Universita Karlova se r. 1372 dne 25. dubna rozdvojila; právníci zvolili si za rektora Jana z Pernštejna, jemuž dostalo se od Karla IV. po-

tvzení a pravomoci soudní, jako ji měla universita tří-fakultní. Obě vysoké školy byly spojeny pouze osobou kancléře, jímž byl arcibiskup Pražský. Právnická universita sepsala si stanovy dle vysokého učení v Bologni a tak rektorem býval z pravidla studující práv, málo kdy doktor; stával se jim šlechtic nebo duchovní, který měl bohaté příjmy. Radu rektorovu tvořilo 8 členů university právnické po dvou z každého národu, kteří byli výslovně v stanovách r. 1373 uvedeny. Karel IV. koupil jim od svého komorníka Pešlína dům ve slepé uličce jdoucí z Celetné ulice nadaleko č. 591, kde se říkalo v templu, asi dle templářů.

V této kolleji poslouchal snad i sv. Jan Nepom. některé přednášky a byl r. 1381 prohlášen bakalářem. Mikuláš z Kosszczola, kanovník kathedrálních kostelů ve Vladislavi a ve Vratislavi, rektor university právnické totiž povýšil následující: Jiřího z Prahy, kanovníka Olomouckého, který zaplatil 19 gr., Bedřicha syna Bedřichova z Pětipes, který dal 14 gr., Prokopa Křišťanova, veřejného notáře a Jana z Pomuku, plebána u sv. Havla v Praze, který zaplatil 15 gr. (MHU II/1 35).

Sv. Jan však nezůstává dlouho v Praze, odebírá se do vzdálené Padovy, kde bylo proslulé učení právnické. Tuším, že to byla vůle a přání arcibiskupa Jana z Jenštejna, aby získal tak jakéhosi dozorce a rádce pro své příbuzné, kteří již od r. 1379 v Padově se nalézali. Alespoň v zachované sbírce dopisů tohoto arcibiskupa (AÖG 55, 316) je zachován list arcibiskupův psaný bratru Václavovi do Padovy, aby nehledal pouze vědy, nýbrž byl pilný také dobrých mravů, neboť věda samotná jeví se jako slepý krtek. Napomenutí toto bylo určeno také Olbramovi, synu sestry arcibiskupovy, který se pak stal nástupcem svého strýce na stolci sv. Vojtěcha v Praze. Poněvadž se arcibiskup zmiňuje v listě o veliké úmrtnosti, tedy asi o moru v Praze, mohli bychom list ten klásti do r. 1380. Z druhého listu se dozvídáme, že bratři Jan a Vlachynko se pohašteřili pro své vlasy, jeden měl hustý vlas barvy zlaté, kdežto druhý měl již holé čelo, vlasy černošedé s velkou pleší. Arcibiskup vytýká jim nestálost, kárá plavovlasého, aby se kál a druhého utěšuje, aby se pro to nestyděl, spíše aby oba studovali a sloužili

Bohu, jsouce již pastýři duší; napomínaje ke studiu, uvádí zároveň, že správa duchovní je uměním největším, vzkazuje také pozdrav Angelovi, svému učiteli. V listě jiném vytýká svému bratru Václavovi lakotu, která se mládeži studující nikterak nehodí. Václav totiž bez vědomí svého bratra arcibiskupa vyžádal si některé platy před lhůtou určenou; arcibiskup mu radí, aby obročí kostelní světil jinému a vlastního jmění dědičného užíval dle libosti. Arcibiskup uvádí sebe za příklad, že ve věku pokročilejším pobyl v Padově, Bologni, Montpellieru a v Paříži, poslouchal učitele, kteří mu vydávali peníze a málo kdy měl nějaký penízek s vědomím učitelů, aby si nemohl kupovati mlsky (AÖG 55, 327).

Myslím, že právem můžeme spojovat přítomnost sv. Jana Nepom. v Padově s těmito příbuznými Jana z Jenštejna. Vždyť víme, že již r. 1370 se podepisuje jako domácí spolustolovník Jana Očka z Vlašimě a 1380 zůstává tajemníkem a notářem Jana z Jenštejna. Jan Nepom. je s rodinou arcibiskupů Pražských znám více, než kdokoliv jiný, ano jim i zavázán díky, že ho v mladém věku přijali k úřadu tak čestnému, v němž se ovšem udržel svou poctivostí a ctnostným životem, tudíž i jeho pobyt v Padově alespoň z části snad podmíněn byl jeho posláním, aby byl rádcem a dozorcem oněch mladších příbuzných arcibiskupa, který asi po dopisech a okolnostech v nich vyličených rozhodl se poslati jim muže, kterému úplně důvěřoval.

Ostatně není to nic zvláštního za tehdejších dob, kdy i starší mužové oddávali se studiím zvláště právnickým a kdy se jim dostávalo ulehčení tím, že pro delší nepřítomnost nemusili se zřící obročí, nýbrž mohli dosaditi náměstka, jako to dovoľoval sněm pražský r. 1349 § 11., aby, vyžádajíce si svolení arcibiskupova za příčinou studií, zvolili si náměstka pro celou tu dobu; ovšem náměstek ten musil se podrobili zkoušce a obdrželi pravomoc pro osadu farní od arcibiskupa. Jen to bylo zakázáno, aby na náměstku svém nežádali příliš velikých platů pro sebe, takže by náměstek nemohl z výnosu obročí žíti, nýbrž, aby zvolili takové, kteří by slovem i příkladem byli dobrými pastýři pro osadníky. A skutečně shledáváme v seznamu farářů pražských (SA II 187)

z r. 1382 u sv. Havla viceplebána Kuneše, tedy náměstka sv. Jana Nepom. Prameny české sice mlčí o nepřítomnosti sv. Jana Nepom., pokud právě jejich mlčení v této době není dokladem zjevným. Za to památky v Padově mluví o jeho pobytu tím zřetelněji.

Ubíral-li se sv. Jan Nep. cestou nejkratší na jih, pak asi to byla stará cesta spojovací přes Semmering ve Štýrsku přes Munzmarkt k Běláku a Pontebbē, odtud pak do Padovy. Cestu jako nejpohodlnější kladl bych do měsíce září, kdy není ještě bouří sněhových a kdy mohl dojít do Padovy na počátku roku studijního, aby ničeho neztratil z přednášek. Druhá cesta přes Brenner v Tyrolsku by byla o mnoho delší. Snad zastavil se na krátko i v Benátkách a shlédl tam nádherný chrám sv. Marka a celé město tak velice se lišící od naší zlaté Prahy. Odtud do Padovy nebylo již daleko, asi 37 km.

Padovu založil dle Virgilia král trojský Antenor, bratr Priamův, v blízkém Albanu narodil se Titus Livius. Z doby císařské byly zde zbytky amfiteatru, do něhož vestavěn byl kostel Madonny dell'Arena, proslulý freskovými obrazy Giottovými. Venantius Fortunatus navštívil zde asi r. 566 kostel sv. Justiny a divil se obrazům ze života sv. Martina, ovšem stará tato stavba zničena byla zeměřesením r. 1177, jen kostel Boží Moudrosti z 12. století má části starší. Hrdinní měšťané v odboji proti Bedřichu Rudousovi postavili si svůj světoznámý palác della Ragione nebo il Salone, na 100 m dlouhý a 33 m široký a vysoký sál obsahující, k němuž mnich Jan z poustevníků augustiánských vystavěl loggie po délce budovy s obou stran. Ve starém biskupském městě Padově učil již r. 1164 bolognský professor práva a r. 1222 založil biskup Jordan universitu, kterou až do 15. století navštěvovali většinou duchovní. A za nedlouho sem přichází prostý mnich řehole sv. Františka, „archa obojího zákona“ a skříň božího Písma“ (Řehoř IX.) Ferdinand Martinův de Bulhom z Lissabonu, klášterním jménem Antonín, veliký kazatel a divotvorce, přítel chudých a ochránce utištěných, zemřel 13. června 1231. „L'è morto il Santo“ volali děti po městě. Nad hrobem jeho povstává kostel a při přenesení ostatků r. 1263 nalezen byl jazyk sv. Antonína u přítomnosti sv. Bonaventury neporušen.

Kostel sv. Antonína měl se vyrovnati kostelu sv. Františka v Assisi a sv. Marka v Benátkách. R. 1382 byla tam vystavěna kaple sv. Felixe. Padova byla samostatnou republikou, avšak vlády se zmocnil rod Carrara, z něhož Jacopo II. r. 1350 obdržel na hrob nápis od Petrarky, který za nedlouho zemřel ve svém rodišti v Arquà poblíž Padovy, tak že i on bývá považován za příslušníka tohoto města. V době sv. Jana Nepomuckého vládl zde Francesco I. z rodu Carrara, jenž spojil se s Ludvíkem, králem Uherským, proti republice Benátské a tím připravoval vítězství Benátek, již r. 1405 se zmocnily malé republiky Padovské na vždy. Měla tedy Padova bohaté poklady umění církevního i světského v době, kdy četní Čechové se zde učili právům.

Stará budova university byla později přestavěna slohem renaissančním. Universita dělila se vlastně na dvě: na universitu právníků a na universitu artistů či filosofickou s vlastními rektory v oddělených budovách, aby se předešlo stálým třenicím. Rektoři obou universit byli voleni ze studentů až do r. 1738, při instalaci bylo jim pohostiti biskupa a úřady republiky nákladem alespoň 15 dukátů, každému hostu dáti rukavice a hůl. Rektoři nosili zvláštní oděv. Ve všední dny přednášeli profesori řádní, o svátcích mimořádní, o velkých svátcích a v posledních dnech masopustních bylo prázdno. Studující dělili se na národy a tyto opět ve dvě skupiny citramontánů (Italů), k nimž náleželo 12 národů z celé Italie, ze severní byl tu národ milánský, janovský, benátský, friulský, piemontský, treviský, a padovský. K ultramontanům náležel národ alemanský či německý s 2 hlasy, český, polský, uherský, provençalský, španělský, burgundský, anglický a škotský. Národy byly organisovány na podkladě náboženském jako bratrstva, ale často povstávaly třenice z ohledů politických, zášť, ctizádosť zvláště při volbě rektora. Členům bylo nejdříve hledati ochrany u svého národa, pak teprve u úřadu akademického. Nápis: „Tak vstupuj, abys denně byl učenější u sebe, tak odcházej, abys denně vlasti a křesťanské společnosti se stal užitečnějším. Tak jen universita bude se považovati za šťastně ozdobenou“ na universitě tehda ještě nebyl, ale duchem již tenkrát panoval.

Na této vysoké škole pobyl sv. Jan Nepomucký od r. 1382 do 1387. Volba rektora ultramontánů připadla na Čechy vždy za 10 let, rektor volený musil býti na učení v Padově alespoň 3 leta a poněvadž Jan z Pomuku byl r. 1386 rektorem ultramontánů (Tadra, kulturní slyky 267), tedy jeho pobyt od r. 1383 je dobře do-svědčen. Za 10 let později byl rektorem ultramontánů Jan řečený Nos z Prahy. R. 1387 dokončil sv. Jan Nepom. svá studia, neboť v říjnu 1387 byl Jan de Bohemia, plebán u sv. Havla v Praze, povýšen na doktora církevního práva promotorem Antonínem Naxeri a Petrem opatem sv. Štěpána de Carrara u přítomnosti svědka Jana řečeného Zanussio z Polska. Po tomto slavnostním povýšení nezdržel se sv. Jan Nep. v Padově, neboť ještě téhož r. 1387 (MHU, II. 1 3) byl také na universitě Pražské přijat či nostrifikován urozeným pánem Smilem z Vicova, rektorem university právnické studia Pražského, za doktora v tomto pořadí: 1. Gerard Radonic de Groningen, doktor dekretů, dal 1 kopu; 2. Jan z domu německých rytířů, licenciát církevního práva; 3. Bedřich Schanart z Trevíru; 4. Jan z domu německých rytířů, kanovník kostela Pomezanského (Marienburg na Visle), doktor dekretů, dal 1 kopu; 5. Jan z Pomuku, doktor dekretů, kanovník kostela sv. Jiljí, nedal nic z prominutí.

Zda sv. Jan Nep. při svém dlouhém pobytu v Italii podíval se také do jiných měst a zvláště do Říma, pověděti neumím, ač by to bylo zcela přirozené a vysvětlitelno. Z této doby zachoval se v archivu metropol. kapitoly Codex VII fol. 254 Repetilio capituli Licet (cap. 10, X. l. II, tit. II) de foro competenti Antonii, Dei gratia episcopi Feltrensis de Naxeriis de Montagona legentis decretales Paduae 1386 die sabbati 8.^a Decembris. Tak známe alespoň jednoho z učitelů našeho světce, který byl také jeho promotorem.

Arcibiskup Jan z Jenštejna uvítal vracejícího se svého bývalého tajemníka a vyznamenal ho tím, že mu udělil hodnost kanovníka u sv. Jiljí v Praze (Dominikáni obdrželi tento kostel až r. 1621). Bývalo zvykem, že mužové vracející se ze studií, přinášeli s sebou papežské listy milostné, aby se jim dostalo nějaké prebendy či obročí kanovníckého. Poněvadž nebylo asi místa v jiných kapi-

tolách, právě uprázdněného a mimo to list milostný od papeže také vždy nemíval kladného výsledku, proto udělll mu arcibiskup hodnost kanovníckou v kapitole nižšího řádu, v níž sám měl právo kanovníky jmenovati. Byl to asi kanovník Václav z Jeníkova, který se r. 1387 jmenuje naposled, na jehož místo nastoupil sv. Jan Nepom. Kapitola u sv. Jiljí vyskytuje se již od r. 1238. Biskupové Pražští jmenovali kanovníky sami a Jan IV. z Dražic postavil znovu kostel sv. Jiljí, jak dosvědčuje jeho znak (trojí list révový) v předsíni se znakem Arnošta z Pardubic. Poněvadž Václav z Jeníkova držel prebendu v Michalovicích, která vynášela 9 kop ročního platu (LE XII A 7) v osadě fary Krásná Hora, byl asi sv. Jan též vlastníkem tohoto důchodu, nepřilíš velkého; ovšem zůstával stále ještě farářem u sv. Havla.

Takové spojení obročí farního s obročim kanovníkým, nebylo dle tehdy platného práva církevního žádáným mnohoobročnictvím, které by bylo zakázáno. Zapovězeno bylo míti současně dvě fary nebo dvě arcijáhensství jakožto obročí spojené se správou duší (cura animarum, cap. 28 X, l. III, tit. V), podobně nebylo dovoleno míti dvě prebendy v témže kostele (cap. 18). Jest tedy úplně nesprávné, když by někdo v tomto spojení kanovníctví s farou chtěl nalézati zločin mnohoobročnictví, tím spíše, když vzdálenost obou nebyla tak veliká, aby od sv. Havla nemohl účastniti se těch obřadů, které byly povinností kanovníků dle statutů ze dne 31. března 1355 (Rozpr. Uč. Spol. 1882). Žádala se přítomnost kanovníka při mši sv. jednou za týden v rochetti, o velkých svátcích byli povinni dva kanovníci přisluhovati jako jáhen a podjáhen, k residenci zavázán byl pouze děkan a probošt, kanovníci platili na kostel polovici ročního příjmu při svém nastoupení. Důchody své měli z vesnic darovaných biskupy Pražskými mezi Heralcem a Něm. Brodem, dále u Ledče tři prebendy a desátou byla Příbramská, ku které byl přivtělen i farní kostel, jakož i v Hradci u Ledče; faráři těchto kostelů byli vlastně stálými náměstky farářů kanovníků, kteří tam měli své prebendy a dle práva byli vlastními faráři. To potvrzuje jen, co bylo shora uvedeno z dekretálů Řehoře IX. Některé prebendy byly výnosnější; tak dle listiny ze dne 26. září 1396 vynášelo obročí

Ondřeje z Brodu asi 12 kop (MVB V č. 1029), jiné (č. 2040) zase 20 kop, toto náleželo docela Baltazaru kard. sv. Eustachia a kanovníku u sv. Jiljí, pozdějšímu vzdoropapeži; ono třetí dle č. 1202 vynášelo docela 30 kop. Byla tedy prebenda sv. Jana Nepom. nejmenší.

Dlouho kanovníkem u sv. Jiljí nebyl. Prebendy této mohl se ujati teprve koncem r. 1387; v říjnu byl povýšen na doktora církevního práva v Padově a cesta do Prahy trvala skoro měsíc. Ani ne po dvou letech 1. října 1389 jmenuje se již kanovníkem kostela Vyšehradského (LE č. 446). Poněvadž bullou papeže Urbana V. dne 31. května 1364 (LE č. 132) bylo zapovězeno, aby nikdo v Praze nebo v předměstí neměl současně více kanonikátů nebo prebend a nenalézáme, že by mu byla dána dispens od tohoto zákazu, jako r. 1397 (MVB V 1202) a častěji udělena byla, nad to nikdy více se neobjevuje v titulech sv. Jana Nepom. zároveň obojí označení, proto můžeme míti důvodně za to, že sv. Jan Nepom. se obročí u sv. Jiljí vzdal, jakmile vpočten byl mezi kanovníky starobylé a exemptní (t. j. z pravomoci biskupa diecesního vyňaté a přímo sv. Stolicí podřízené) kollegiální kapitoly u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě u Prahy.

Jakým způsobem stal se sv. Jan Nepom. kanovníkem Vyšehradským, zda svobodnou volbou kapitoly nebo v důsledku papežského listu milostného, nelze s úplnou jistotou říci, poněvadž zápisky kapitolní z té doby snad za barbarského zpustošení Vyšehradu 2. listopadu 1420 byly zničeny nebo v pozdějších bouřlivých dobách ztraceny, také není zápisu, že by byl platil poplatek do komory papežské, kdyby byl toto obročí obdržel provisi papežskou, jak bychom to mohli očekávat při odchodu z university Padovské, poněvadž university často hromadně žádávaly o milost podobnou. Také král Český vykonával právo jmenovací k některým obročím a nepřímo svým vlivem i na jiná.

Kollegiální kapitola Vyšehradská zřízena byla již kolem r. 1070 králem Vratislavem I., který tu založil nádherný kostel s kapitolou, aby měl oporu proti svému nepokojnému bratru Jaromírovi, biskupu Pražskému, a pak asi r. 1088 vydána byla listina nadační (CDB. I, č. 384 je podvržená z XII. století podobně i č. 387, práva

č. 111 je z r. 1130). Probošt kapitolní býval pravidelně nejvyšším kancléřem královským a vládl velikými důchody; proboštu Janu Soběslavovi z rodiny královské, synu markrabě Jana Moravského, 1368—1381 mělo býti zajištěno alespoň 1000 zlatých čili dukátů (1 zl. uherský měl ceny 24 gr. pražských v první polovici XV. století; 1 zl. rýnský v druhé polovici téhož století 18—22 gr. pr.). Ovšem za probošta Jana Soběslava vybíral důchod arcibiskup Jan Očko a co přebývalo přes 1000 zl., dával na přestávbu kostela Vyšehradského. Nadsazuje tedy velice Balbín (Boh. Sancta I, 97) v životopise sv. Jana Nepom., uváděje, že důchod proboštie Vyšehradského obnášel ohromný obnos 80.000 zlatých uherských. V době sv. Jana Nepom. byl proboštem 1387—1396 Jan Beneš z Dubé, děkanem snad již Václav Gerartův z Buřenic řečený Králík, dříve kanovník Vyšehradský. Ve čtrnáctém století náležely kapitole Vyšehradské 23 prebendy, které však příjmy svými nebyly stejny a proto bylo dáno kanovníkům právo žádati o prebendu větší (optio), když se některá z nich uprázdnila, ovšem předepsán byl určitý postup. Jakési rovnosti dosáhlo se také tím, že kanovník dělil se o své platy s jinými, každý měl svého vikaristu kněze, který ho zastupoval v jeho nepřítomnosti, bera za to plat od kanovníka, neboť již sněm r. 1349, § 11. předpisoval, že těmto kněžím vikářům má se platiti tolik, aby mohli žíti slušně na svůj stav (congrua portio). Příjem kanovníků zvyšován byl t. zv. obediencemi, totiž statky, které náležely kapitole jako celku a čisté příjmy z nich byly rozdávány kanovníkům, služebníkům kostela a chudým podle nadačních listin penězi, potravinami a chlebem. Statky tyto byly pronajímány, nájemce ponechal si čtvrtinu v odměnu a přebývající tři čtvrtiny sloužily k podělování kanovníků přítomných při službách Božích, na něž nepřítomní neměli nároky (distributiones quotidianae) i ten, kdo přišel pozdě, neobdržel ničeho. Na Vyšehradě byli: 21 kanovník, 21 vikarista kanovníků, 23 oltářníci, 10 kněží chorálních místo dřívějších 12 bonifantů, ze žáků či studujících bylo svčeno každého roku asi 13 na akolyty, celkem na 100 duchovních. Z toho počtu jde na jevo, že služby Boží na Vyšehradě byly velice slavné, ač i do toho si někteří stěžovali. Kdo si představí v mysli nád-

herný obraz starého Vyšehradu s četnými chrámy a budovami, nebude se diviti, že Vyšehrad závodil se starším hradem a kostely na ostrohu hradčanském.

Z památek po sv. Janu Nepom. jako kanovníku Vyšehradském, se zachovalo málo. Listinou AVyš, I 63 ze dne 22. září 1390 sběratel poplatků papežských Ubaldin Čambii z Florencie potvrdil příjem poplatku papežské komoře od kapitoly Vyšehradské povinného za leta 1387—1389, které mu odevzdány byly Janem z Pomuku, doktorem dekretů a kanovníkem Vyšehradským. Kapitola totiž za právo exempce či vynětí z pravomoci biskupa Pražského od svého počátku byla zavázána ročním poplatkem (census) 12 hřiven stříbra, který šel od Soběslava I. počínajíc ze vsi Kolče (RBM, I 99, 137, 175), ale již papež Celestin III. dne 25. července 1197 (t. II, 436) snížil poplatek ten na pět hřiven a Řehoř IX. dne 22. června 1237 (t. I, 919) potvrdil, že kapitola je povinna pouze poplatkem pěti hřiven dobrého stříbra. Ovšem v době Václava IV. razilo se z jedné hřivny stříbra 110 gr. Kanovníci Vyšehradští oceňovali právníké vědomosti sv. Jana Nepom. a použili jich ku svému prospěchu, učinivše jej svým právním zástupcem čili syndikem. V tomto úřadě je uveden sv. Jan dne 5. dubna 1392 (SA III 27 a 56) při výpovědi rozhodčího soudce Jana Kbela, doktora dekretů, ve sporu mezi děkanem a kapitolou kostela vyšehradského blízko Prahy s panoší Zbraslavem Soběnem ze Soběnova u přítomnosti kanovníka Prokopa, faráře u sv. Jiljí, a Václava Dobrmana z Hor. Kapitole bylo zaplatiti Soběnovi 10 kop gr. pr., polovic o sv. Janu Křtiteli a druhou o sv. Havlu a to u noláře generálních vikářů pod trestem 30 kop, jak bylo smluveno. Jak asi vypadala listina, kterou byl sv. Jan Nepom. pověřen právním zastupováním kapitoly Vyšehradské, můžeme souditi z podobné listiny, kterou toto zastoupení bylo svěřeno předchůdci sv. Jana Nepom., kanovníku Janu Pecníkovi, jejíž obsah veskrze právníký zachován je v opise AMet. cod. VII 105₁. Zastoupení vztahovalo se na všechny možné případy postupu právního při processu a na všechny právní záležitosti, týkající se kapitoly Vyšehradské. I předcházející splacení po-

platku do komory papežské spadá zajiště do oboru působnosti syndika.

Sv. Jan Nepom. zůstal kanovníkem Vyšehradským až do své smrti, neboť ještě dne 3. ledna 1393 ve svazku LC V 151 uvádí se jeho titul: „doktor dekretů, arcijáhen Žatecký v kostele Pražském (sv. Víta), kanovník kostela Vyšehradského, generální vikář“ . . .

Která prebenda vyšehradská sv. Janu náležela, souditi bychom mohli z listu papežského ze dne 3. prosince 1393 (MVB V 729), z které se dovídáme, že Petr Buzkův z Jestbořic, kanovník Vyšehradský, opcí, tedy obvyklým způsobem (postupem na lepší prebendu) dostal tu, kterou před tím měl Jan z Pomuku a která se uprázdnila smrtí řečeného Jana, jenž mimo kurii římskou zemřel (poněvadž by jinak osazoval obročí papež sám), a prebenda ta vynášela asi 25 hřiven. Můžeme-li míti za to, že tento Petr z Jestbořic až do r. 1404 nepostoupil na nějakou prebendu výnosnější, pak bychom mohli ukázati na prebendu, kterou míval sv. Jan Nep., neboť v knize Liber decisionum capitularium fol. 67 dostával Petr z Jestbořic z Piště (fara Trhová Zahrádka, okres Ledeč) 14 kop 4 gr., dále z Roztyl u Záběhlic (fara Hostivař u Vršovic) ze tří lánů s dvěma sedláky, kteří odváděli ročně 2 hřivny stříbra a povinni byli robotou po 4 dny nebo místo roboty platiti 8 gr. v roce úrodném, v neúrodném jen 4 gr. místo roboty, konečně z Modřan od 4 lidí dvakrát po 1 kopě 28 gr. 4 penizech a čtyři konali robotu 4 dny; osedlí sluli Beneš, Pešek, Mařík a Beneš Pešek; k prebendě náležel také les a křoviny, mimo to šlo odtud pro celou kapitolu 12 korců pšenice na chleb pro rozdělování, dále v Neoslech (Nusle) o sv. Petru platili půldruhé kopy platu, tak že celá prebenda vynášela 21 kopu, 53 grošů, 6 penizků. K ní náleželo také podací právo pro faru v Modřanech (LC IV 122).

Nebudíž divno, že se zachovaly knihy se zápisy povahy právní, neboť tyto měly pro budoucí časy velikou cenu a proto spíše byly chráněny před zkázou a zánikem, než knihy jiné. Ostatně o službách Božích a jiných úkonech církevních se z pravidla nic nezapisovalo, vše bylo určeno starým zvykem, který ani v Pravidlech posv. kostela Vyšehradského (rkp. univ. knih. XIII. D 6) není

blíže popsán. Pro zajímavost dodávám, že v těch dobách, kdy byly vydávány časté papežské listiny milosné (provisé) pro obročí, až se uprázdni, kanovníci, aby předešli možným sporům, dávali si ověřovati notářsky, že byli děkanem kapitolním uvedeni v kostele na místo v choru, že byli účastni jednání kapitolního jako členové s plným právem a konečně, že obdrželi od svých lidí poplatných z' prebendy nějaký poplatek a oves pro koně nového kanovníka. Zdaž tomu tak bylo za sv. Jana Nep., nevíme pro nedostatek dokladů příslušných.

Sv. Jan Nepom. bydlil v domě kanovnickém na Vyšehradě, neboť dle uvedeného Liber decisionum fol. 37, ze dne 14. ledna 1391 „páni preláci a kanovníci Vyšehradští dovolili a udělili milost panu Janovi, doktorovi dekrétů a kanovníku Vyšehradskému, pro veliké náklady, které učinil a vydal na dům, v němž bydlí na hoře (Vyšehradské) a který znovu vystavěl, aby pro případ, že by se vzdal kanonikátu za živa nebo umřel, sám mohl tento dům darovati, odkázati jednomu z kanovníků, majícímu právo na prebendu, jak se mu uzdá, který také dům ten až do smrti má držeti a vše plniti. Ale po smrti tohoto anebo kdyby se vzdal, dům ten má přecházeti dle zvyku opce, jak se až dosud zachovává při jiných domech kanovnických.“ O tomto rozhodnutí kapitolním byl dán sv. Janu Nepom. výpis dle téže knihy (fol. 40). Nyní ovšem nelze určití místo, kde dům ten stával před zničením Vyšehradu.

Pavel Židek ve své Správozně r. 1471 napsal, že sv. Jan Nepom. byl také děkanem kollegiální kapitoly u Všech Svatých na hradě Pražském. Co mu dalo podnět k tomuto tvrzení, je nyní těžko určití, neboť mezi děkany v letech 1362—1432 žádný Jan nepřichází, děkan Oldřich ze Sulcpachu od 1374 do 1392 měl za nástupce mistra Blažeje Vlka ze Strážného, který od 8. března 1392 se soudil o děkanství to s mistrem Jakubem Hauerem. Spor protáhl se delší dobu a skončil ve prospěch Blažeje Vlka (SA III, 19—23). Kanovníky u Všech Svatých stávali se dle listiny Karla IV. z r. 1366 pouze mistři z kolleje Karlovy či professoři universitní.

Jan Ignác Dlouhoveský, kanovník sv. Vitský, tvrdí ve svém životopise sv. Jana Nep. r. 1668, že tento byl

kapitolou u sv. Víta zvolen za kanovníka a když odpo-
 roval, jen prosbami byl donucen, aby tuto hodnost přijal.
 Ovšem již na mříži u hrobu sv. Jana byl nápis: „Cti-
 hodný v Bohu kněz a mistr Jan Nepomucký, tohoto ko-
 stela kanovník“ (A utr. 324). A přece nemáme nejmen-
 šího důvodu, abychom považovali sv. Jana za kanovníka
 metropolitní kapitoly, neboť jméno jeho se nevyskytuje
 ani v seznamech současných, ba ani v listinách, na nichž
 se podepsali všichni kanovníci; sv. Jan Nep. také nikdy
 tohoto názvu neužíval, ani v době poslední, tak na po-
 čátku zápisů LC V 151 dne 3. ledna 1393 se nejmenuje
 kanovníkem kostela Pražského sv. Víta, nýbrž pouze:
 Jan Pomuk, doktor dekrétů, arcijáhen Žatecký v kostele
 Pražském, kanovník kostela Vyšehradského, vikář ...
 Také v zápisu o výroční památce jeho u sv. Víta je na-
 psáno: O vigilii sv. Benedikta koná se výroční památka
 Johánka Pomuka, kterého král Václav poručil utopiti ...
 Sv. Jan Nepom. tedy kanovníkem u sv. Víta nebyl. Ovšem
 je zde okolnost, která mohla vésti a nejspíše vedla,
 i hrob u sv. Víta tomu nasvědčoval, k této domněnce,
 protože arcijáhni v arcidiecési pražské byli buď kanov-
 níky u sv. Víta nebo alespoň měli právo seděli v choru
 kanovníků hned za kanovníky v mitrách a tudíž počítání
 byli jaksi k duchovenstvu chrámu metropolitního dle
 svědectví Beneše z Veitmile (PDČ IV, 532.), totéž po-
 tvrzuje i zápis v LC právě uvedený. Bylo sice možno
 s dovolením arcibiskupa volili někoho za kanovníka
 čestného bez prebendy (AÖG 61, 373), ale o volbě
 sv. Jana Nepom. není nikde zprávy ani v listinách arcibiskupských, ani v záznamech kapitolních. Kánon či
 Catalogus také Album capituli kostela Pražského, na-
 psaný Janem Michalem Warlichem z Bubna 1781 je
 příliš pozdní (Cod XIII A Met.). Seznam listin papež-
 ských o přijetí za kanovníka od r. 1378—1390 také
 ničeho nemá o sv. Janu Nep. U děkana Jana z Krum-
 lova r. 1484, zapisujícího si strasti děkanů sv. Vitských
 od r. 1383, je omyl zřejmý, poněvadž napsal původně
 „Johánek z Dubé utopen pod mostem“ a teprve když
 došel k tomuto děkanovi z let 1431—1436, opravil
 v prvním řádku slovo z Dubé ve výraz „z Pomuků“. O tom
 podrobněji v díle druhém.

Týž Dlouhoveský píše a po něm opakuje i Balbín, že sv. Jan Nep. rovněž z pokory nepřijal právě uprázdněné biskupství Litomyšlské, které mu bylo nabízeno, ano když ho nutili, omdlával. Oba dva majíce za rok úmrtí sv. Jana rok 1383, myslí tu patrně na osiřelost stolce tohoto po smrti biskupa Alberta (14. I. 1380) před biskupem Janem Soběslavem (1380—1388), ale viděli jsme, že toho roku sv. Jan Nep. stává se farářem u sv. Havla, byv nedávno posvěcen na kněze, a proto sotva můžeme míti za pravděpodobno, že by mu biskupství v Litomyšli bylo nabízeno, zvláště když jde o člena rodu panujícího, neboť Jan Soběslav byl synem markrabě moravského Jana, bratrem Jošta a Prokopa. R. 1388 sice je otázka, následoval-li hned Jan IV. Železný nebo nějaký jiný Jan 1388—1391, jak tvrdil Pešina, ale ani pro tento rok nemáme dokladu v dochovaných pramenech o nějaké nabídce biskupství Litomyšlského sv. Janu Nepomuckému.

Nejinak jest tomu i při dalším tvrzení obou uvedených životopisců sv. Jana Nep., pokud se týče probošství Vyšehradského. Toto podléhalo úplně právu jmenovacímu krále Českého, Václava IV., a v letech těch proboštem na Vyšehradě byl Jan Soběslav 1368—1381, Vilém z Landštejna 1382—1384 a Jan Beneš z Dubé 1387 až 1396 (Tomek Děj. V² 177). Avšak r. 1381 není pravděpodobno, že by král nabízel probošství faráři u sv. Havla, r. 1384—1387 byl sv. Jan v Padově a po jeho návratu bylo již osazeno. Ovšem dle názoru dřívějšího, že sv. Jan Nepom. byl utopen r. 1383, bylo by možno mysliti zase jen na r. 1381, ale dokladu k tomu nemáme ani nejmenšího. Jmenovaným spisovatelům šlo o to, zdůrazniti pokoru sv. Jana Nep., úmysl sice dobrý, ale měl býti také doložen a odůvodněn prameny a nikoliv jen možným předpokladem, zvláště i když možnost tohoto předpokladu je více než pochybná.

Hlava VI.

**Sv. Jan Nep. generálním vikářem a oficiálem
Pražským.**

Svědomitost, pečlivost a přesnost v úřadech, které byly sv. Janu Nep. svěřeny, smýšlení přesně církevní, život vpravdě kněžský, byly asi příčinou vedle rozsáhlých vědomostí a zkušeností, po dlouhá léta v kanceláři arcibiskupství Pražského získaných, že po odstoupení dlouholetého, 1377—1389, generálního vikáře Kuneše z Třebovle jinak z Vilic, jmenován byl od arcibiskupa Jana z Jenštejna, generálním vikářem. Již od r. 1351 se vyskytují v Praze dva generální vikáři v záležitostech duchovních. Sv. Jan Nep. je po prvé uveden jako generální vikář 20. září 1389 (LE 443), kdy provedl dispens pro Jana Jarošova z Janovic, udělenou kardinálem titulu sv. Cyriaka, Mikulášem a 22. září (LC IV. 214) potvrdil po smrti Jana z Landštejna za probošta Mělnického Barnyma, vévodu Štětínského, bratra císařovny Alžběty Pomořanské.

Jmenování sv. Jana Nep. generálním vikářem prohlášeno bylo asi jako při Mikuláši Puchníkovi 1395 (LE 630) všem biskupům provincie české, tedy v Litomyšli a v Olomouci, dále biskupům legace (Bamberškému, Mišeňskému a Řezenskému) a veškerému duchovenstvu arcidiecése. Novému vikáři udělena byla plná moc po celé diecési a legaci, vztahující se na všechny věřící, světské i řeholní duchovní, aby je mohl předvolávat před svůj soud, suspendovat (zbaviti na čas úřadu), vyloučiti z církve, stanoviti trest interdiktu či zákazu služeb Božích pro všechny ústavy církevní i společnosti a pro místa po celé provincii a legaci, podané duchovní od patronů právem podacím ku všem obrocím a hodnostem zkoušení, stvrzovali, ustanovovali, sesazovali a uváděli v držení obrocí; jeho právem bylo, vydávati listy o appellaci (apoštoly), zakazovati nebo přerušovati spory, rozhodovati, sjednocovati, propouštět duchovní, dovolovati, aby se směli vzdáliti ze svého místa stálého obrocí, doporučeti je, i když by arcibiskup byl na blízku, přijímati cizí kleriky, visitovati či prohlížeti kostely, vydávati vysvědčení pro svěcence a o svěcení uděleném,

dovolovati věřícím, aby se směli zpovídati u jiného kněze než svému faráři, vydávati listy obnovovací, schvalovací a smiřovací, dovolovati užívati oltáře přenosného, udělovati dispense, zkoušeti a ustanovovati notáře, zkoumati a reformovati duchovní, kdykoliv bude potřeba, dovolovati kněžím, aby sloužili mši sv., ale také je zajímati, uvězniti a opět propouštěti ze žaláře, zkoumati a potvrzovali mnichy zvolené za opaty, jakož i potvrzovali a sesazovali preláty katedrální a kollegiální, zřizovali kostely a dávali je světliti od biskupů svělicích, odlučovali dle potřeby kostely filiální od mateřských, dovolovati ve filiálkách křtílnici a udělovati tam křest; generální vikář má právo dispensovati v případech, které jsou církevním právem vyhrazeny arcibiskupovi i od ustanovení sněmů provinciálních, zmenšovali tresty v nich určené, ano tyto v čas potřeby i úplně odpustiti, věřící ve svědomí rozřešovati, svolávati synodu a rozhodovati o všech sporech, které budou prostě podány soudu arcibiskupskému, nebo sem došlé odvoláním se stran od soudů biskupských, i ve sporech o obročí, vyslyšati sám nebo svým zástupcem, seznali a vynášeti konečný rozsudek podle práva církevního; generální vikář byl oprávněn prohlašovati rozsudky zatímné i rozhodující, vůbec konati všechno jednotlivé, co přísluší pravomoci arcibiskupově, a co by arcibiskup činil, kdyby přítomen byl, a činiti mohl, to má také generální vikář činiti, rozhodovati, nařizovati a vykonávati, i kdyby to byly záležitosti, které by žádaly zplnomocnění podrobnějšího a výslovnějšího.

Tato plná moc byla sice dána až 11. srpna 1395, ale můžeme, tuším, předpokládati, že i sv. Janu Nepom. se dostalo plné moci skoro stejné a s touto pozdější souhlasící, poněvadž jde o téhož arcibiskupa a poměry zůstaly v podstatě skoro nezměněné. Plná moc tohoto rozsahu svěřovala generálnímu vikáři daleko větší práva, než biskup může uděliti dle práva nového. Generální vikář byl a je dosud zástupcem arcibiskupa v arcidiecési, jehož plná moc obsahovala skoro vše, co náleželo arcipastýři, až na vykonávání úřadu biskupského, s tím toliko rozdílem, že arcibiskup má právo toto moci svého úřadu dle zákona církevního, kdežto vikář generální jen moci delegace, pověřen byv biskupem, který ho tak učinil

„alter ego“ a proto také měl právo pravomoc generálního vikáře odvolati, omeziti nebo dosaditi osobu jinou. Ovšem stalo se 13. května 1392 (SA III.), že klerik Vojtěch ve sporu s arcijáhmem Bechyňským prohlásil, že záležitost jeho nespadá do pravomoci generálních vikářů, nýbrž patří oficiáloví (soudci). V úkonech biskupských (svěcení kněží a kostelů, sv. olejů) nemohl však arcibiskup uděliti delegaci a v těchto případech bylo se generálnímu vikáři obrátiti k biskupům světicím, kteří tehdy v Praze se nalézali, totiž v letech 1387 až 1392 Jan, biskup Nazaretský, 1392—1396 Mikuláš, biskup Vladimírský, později farář v Brloze, pak v Boršově a Chvalšicích. Z pravomoci generálního vikáře byly vyňaty resignace farářů z řádů, které nepodléhaly pravomoci biskupské (exemptních SA III. 14).

Václav Hájek z Libočan nazývá sice ve své Kronyce I. 356, Jana z Pomuku „suffragánem arcibiskupským, jemuž bylo jméno doktor Johánek“, tedy má ho vlastně za biskupa světiciho. Podle práva církevního totiž slují suffragány biskupové v provincii církevní vedle arcibiskupa se nalézající, tedy v době sv. Jana Nep. biskup Olomoucký a Litomyšlský; název suffragána dáván byl i biskupům světicím. Není třeba dokazovati, že sv. Jan Nep. biskupem nebyl, třeba to později se tvrdilo, nanejvýše by mohl nazýván býti suffragánem nevlastně jen jako generální vikář, který ovšem nejvíce arcibiskupovi ve správě diecése pomáhal. V čl. 60. církev. sněmu praž. z r. 1349 se sice tyto biskupové uvádějí také jako vicarii, qui suffraganei communiter appelluntur, ale slovo vikář nemá zde významu vikáře generálního, který, jmenován byv od arcibiskupa, se tím ještě nestává biskupem.

Pravomoc sv. Jana Nep. jako generálního vikáře vztahovala se skoro na celé Čechy s okrskem Žitavským a Kladskem; Chebsko (t. j. vikariát Chebský až na Kinsberg) však náleželo k diecési Řezenské; na východě vikariáty Chrudimský, Vysokomýtský, Lanškrounský a Poličský tvořily diecési Litomyšlskou s vikariálem Šumperským a částí vikariátu Úsovského na Moravě.

Bohužel, pramen, z něhož bychom mohli velice těžiti pro dějiny leť od 9. března 1387 do konce 1391, totiž soudní akta konsistorní mají pro tuto dobu velikou

mezeru. Původní zápisníky, které obsahují obyčejně poznámky ze dvou let, jsou ztraceny nebo alespoň dosud nezvěstny a to celkem čtyři, tedy byly poznámky velice čelné, po případě dosti obšírné; zbylé svazky soudních akt jsou totiž označeny číslicemi až do IV. a pak následuje hned IX., počínající od 3. ledna 1392; ztracené zápisníky obsahovaly tedy každý záznamy jednoho roku.

Velice důležitou povinností generálního vikáře bylo sledovati a dbáti, aby kněží učili dobře o víře a správně kázali, nedopouštějíce se žádných bludů, což při nepatrné přípravě bohoslovecké kněží před přijetím svěcení nebylo zcela nemožno. Ovšem první, pokud víme, jenž za úřadování sv. Jana Nepom. byl pohnán k zodpovědnosti, vynikal nad jiné svou učeností — byl to slavný mistr Pařížský, Matěj Václavův z Janova, který po devítiletém studiu obdržel od Stolice papežské list milostný (MVB V 54) na nějaký kanonikát, ale kanovníkem se nikdy nestal, ač jeho list byl uznán již 12. října 1381 (Cod. XIII 78₂ A Met.); mr. Matěj byl pouze zpovědníkem u sv. Víta a snad i kazatelem, r. 1388 obdržel obročí farní ve Velké vsi (Michelsdorf v okrese Podbořanském), z které se platila 1 kopa 6 gr. desátku papežského (RDP 70), tedy přiznaný příjem činil 11 kop. Mr. Matěj zemřel již r. 1393, neboť 5. prosince t. r. byla dána fara ta (LC IV 176) na presentaci Jindřicha z Dubé jeho kaplanu Janovi po smrti Matěje faráře.

Poněvadž mr. Matěj odvolal na synodě v Praze 18. října 1389, tedy již v době, kdy sv. Jan Nep. byl generálním vikářem, některé bludy, byl to asi sv. Jan, který hned na počátku svého úřadu vyslýchal obžalovaného mra Matěje z Janova. Zápisy soudu konsistorního z toho roku jsou nezvěstny a nezbyvá než uvést jednání na synodě (C Prag. 37). Mr. Matěj z Janova totiž kázal také česky u sv. Mikuláše na Starém Městě ne úplně správně, opatrně a prozíravě, jak bylo třeba a vhodné, čímž se stal nebo alespoň státi mohl některým posluchačům příčinou nebo příležitostí k bludu a pohoršení. A proto, aby tuto příčinu odstranil a pravda víry katolické nebyla utajena, aby také věřili, co o těchto věcech mají věřiti a za pravdu držeti, prohlásil předně, že obrazy Krista Pána a svatých nedávají příčiny nebo

příležitostí k modlářství a nemají býti spalovány nebo ničeny proto, že snad někdo v tom dopouští se nesprávnosti; za druhé, že dle ustanovení a obyčeje sv. matky církve mají se věřící obrazům ku cti těch, které představují, klaněti (Kristovým) a uctívati (svatých) a také i mr. Matěj se jim klaní a uctívá je a chce uctívati a co jest hodno a spravedливо dle uvedeného, před obrazy klekati na kolena a stavěti rozžaté svíčky a že zázraky, kterých se dostává uctívajícím obrazy, jakož zbožně jest věřiti, stávají se mocí božskou. „A co jsem řekl opačného proti kterémukoliv z těchto tvrzení, řekl jsem neprávem a více toho nechci držeti nebo říkati, byv lépe poučen. 3. Také o svatých na zemi a na nebi držím a tvrdím, že třeba tak drželi t. j. věřiti, že svatí v nebi a těla i kosti jejich a jiné posvátné věci či místa, jako oděv a klenoty Kristovy (nástroje umučení), blahoslavené Panny a svatých, zde na zemi mají se uctívati, a že tiito svatí v nebesích více přispívají a přispěti mohou nám svými zásluhami a přímlovami, než svatí, kteří dosud žijí. A kdyby někdo věřil o něčem opak toho, co bylo uvedeno proto, že tak ode mne slyšel na kázání, bloudil by a také každý, kdo by ho k takovému bludu naváděl nebo byl navedl. 4. Také pravím a věřím, že člověk, hodně přijímaje tělo Kristovo, stává se mystickým údem Kristovým, ale z toho se nedá dovozovati, že tím ruka, noha nebo oko či jakýkoliv úd člověka stává se rukou, nohou nebo okem nebo jiným mystickým údem Kristovým a, řekl-li jsem, co by bylo tomuto na odpor, nedržím toho a tvrdím, že tak držeti a věřiti se nemá. 5. Také pravím, že lidé a zvláště laici (ne kněží) nemají býti nabádáni nebo povzbuzováni, aby každého dne přijímali svátost těla Páně. Dále, že ne každý kajícník začínající (život ctnostný) hned má býti naváděn, aby přistupoval k svatému přijímání. Dále, že ne každý bez rozdílu má býti připouštěn každého dne k přijímání těla Kristova a cokoliv jsem učinil nebo řekl opačného těmto věcem, nechci toho více činiti ani mluviti, ale spíše se toho vystříhati.“

Šlo tedy v těchto věcech o bludné názory mra Matěje z Janova a poněvadž tvrzení muže tak slavného i kněze mnbhé mohlo uvést k bludu, proto pochopíme,

proč bylo žádáno, aby vše odvolal na synodě u přítomnosti mnohých kněží a mimo to potrestán byl tím, že mu byla odňata pravomoc kázati a zpovídati na půl leta jakož i podávali sv. přijímání v Praze a jinde, mohl tak činiti pouze ve svém farním kostele ve Velké vsi u Podbořan a ne u Kojetic, jak se domníval Tomek (Děje III², 351), neboť ve Velké Vsi u Kojetic vlastně u Vodolky byl (SA III, 7 a 51) r. 1392 farářem Václav, jenž směnil r. 1395 (LC V 270) tuto faru s Benešem, kanovníkem Mělnickým, se souhlasem patronů svých bonifantů u sv. Víta. Není třeba podrobně vykládati, že obsah odvolání Matějova se úplně srovnává s věroukou katolickou, kdežto mr. Matěj v kázání svém se od tohoto učení odchýlil. Z toho také je vidno, že jest úplně nesprávné, vytýkati arcibiskupu Janu z Jenštejna a sv. Janu Nepom., jakoby by byli vystoupili proti mistru Matěji z Janova pro jeho činnost mravokárnou. O této není ani zmínky v celém jednání, ano nutno předpokládati, že šlo o činnost, k nápravě mravů směřující, srovnávala se úplně s úmysly obou a docházela jejich pochvaly, tím méně tedy byla zakazována. Bylo mu sice odňato právo kázati na delší dobu mimo svůj farní kostel, ale stalo se tak, aby napraveno bylo pohoršení, jež dal, uchýliv se ve věcech uvedených od učení církve katolické.

Ještě po druhé měl sv. Jan Nepom. co činili s mrem. Pařížským. Jak mu bylo rozkázáno (SA III 64) odevzdal tento 14. července 1392 v kanceláři vikářů pražských dvě knihy, jednu na pergamentu psanou česky, vázanou v deskách, a druhou na papíře v deskách pergamenových, mr. Matěj prohlásil při tom, že neměl času přehlédnouti tyto knihy, odevzdal je tedy neopravené a nepřehlédnuté po prvním sepsání, ač je chtěl dáti přehlédnouti některým mistrům, dříve než by je dal opisovati a tak uveřejniti. Dne 13. září 1392 podvolil se (SA III, 83) mr. Matěj, že bude poslušen rozkazů arcibiskupa Jana z Jenštejna ve všem dovoleném a čestném a sv. Jan Nepom. zrušil trest a dovolil, aby mr. Matěj mohl úřad kněžský vykonávati nejen ve svém farním kostele, jako až dosud, nýbrž na všech místech. Jedna otázka zůstává tu nerozrušena, zda jde o trest z r. 1389, který však zněl pouze na půl roku, anebo byli-li mr. Matěj

stížen takovým trestem po druhé; kdy se tak stalo, v knihách konsistorních nenalézáme.

Poblouzení kněze Jakuba na kázáních u sv. Mikuláše byla četnější, jak je odvolal na léze synodě 18. října 1389 (C Prag 38) a to bludných a kacířských tři věty; Jakub prohlásil, že věří opak toho a také tvrdí, že všichni tak věřiti mají. Především, že blah. P. Maria může nám mnoho prospěti svými zásluhami a přimluvami u Boha, druhé, že ostatní svatí v nebi nám mohou prospěti, třetí, a v tom se lišil od mra Matěje, že modlitby vykonané za mrtvé, jim prospívají. Jiných pět vět Jakubových zapáchalo kacířstvím a proto byl nucen je odvolati a hlásaje opak jejich, tvrdil, že blah. P. Maria může věřícím svými zásluhami a přimluvami udělovati milost, dále, že ne každý a ne kdykoliv by člověk chtěl, může přijímati tělo Páně ano vyrvali je z ruky kněze, který by odporoval podati mu je, a vložiti do úst a požili, třetí, že kosti a ostatky svatých, jest okrašlovati a uctívati, a že by tím bylo velikým hříchem, kdyby je někdo házel do ohně anebo nohama šlapal, čtvrté, že člověk může dovoleně a záslužně postiti se ze zbožnosti, pro slib učiněný svatým, páté konečně, že Bůh Syn matku Svou milostí naplnil dříve, než byla mírná a pokorná a Bohu sloužila, a že nevyvolil ji za matku svou od věčnosti, protože byla mírná a pokorná, a že také z toho nenásleduje, že byla by odsouzena jako pohanka, kdyby nebyla bývala tak mírná a pokorná vyvolena za matku Boží, poněvadž by i s menší pokorou byla by se mohla spasiti. Mimo to pobloudl pak Jakub ještě v 6 větách a tvrdil nyní opak toho, že totiž více jest věřiti výrokům sv. učitelů církevních než obrazu živému, druhé, že není odvážlivo říkati, že arcibiskup správně učinil, když dal odpustky ctitelům P. Marie, třetí, že zěhnati se znamením svatého kříže prospívá i lidem zlým, čtvrté, že nepostačí studovati a kázati knězi místo aby se modlil hodinky kněžské, páté, že blah. P. Maria byla daleko jinak naplněna milostí, než nádoba plná tekutiny nebo člověk naplněný jídlem a nápojem, šesté, že podle ustanovení a zvyku svaté matky církve jest klaněti se obrazům Kristovým a obrazy jiných svatých k jich počtě, které představují uctívati „a já klaním se jim (obrazům

Kristovým) a uctívám je a chci budoucně uctívati a také, že hodno jest a spravedlivě klekati před obrazy a stavěti před ně rozžaté svíčky. Kněz Jakub také těžce se rouhal slovem Marii Panně, ano i činem se prohřešil, pohaniv blah. Pannu, když ukázal rukou a řekl, že by chtěl s takovým obrazem (asi sochou) a jinými uvařit si hrách. Potrestán byl tím, že mu bylo zakázáno kázati po deset let. Jiná zpráva o tom je v MVB V 420.

Třetí kněz Ondřej odvolal také onen článek o úctě obrazů, jako to učinili Jakub a sv. Matěj. Ondřej měl býti také dotázán, proč opomenul hodinky kněžské (breviář) a (malé hodinky) P. Marie anebo zda řekl, že prý je zkrátil, když měl kázati, poněvadž není dovoleno opomíjetí je pro studium nebo kázání. Ačkoliv o těchto třech kněžích víme pouze ze synod, přece právem je uvádíme v činnosti sv. Jana Nepom. jako generálního vikáře, protože tato činnost ve prospěch čistoty víry katolické je dokázána také při jiných osobách.

Český kazatel u sv. Tomáše na Malé Straně (SA II, 11), řeholník Václav vyslýchán byl v refektáři klášterním 27. ledna 1392 generálními vikáři Janem z Pomuku a Mikulášem Puchníkem o svém výroku, že má 25 článků či vět zapáchajících kacířstvím o arcibiskupu Janu z Jenštejna, které chce dokázati, jak psal v listě převoru u sv. Dobrotivé. Kazatel Václav však se vymluvil, že žádného takového listu nepsal, neví žádného článku podobného, víť dobře a jistě, že pan arcibiskup je dobrý a katolický člověk, on sám (Václav) vždy při svých kázáních k lidu modlí se za něho k Bohu a navádí lid k Bohu k modlitbě za arcibiskupa.

Větší vyšetřování nastalo 24. července 1392 s Janem Koželuhem, knězem z Mikulášovic v diecesi Vratislavské, pro jeho kázání na Horách Kuňných (SA III 67). Doznal, že nemá listu přijímacího od arcibiskupa Pražského a tudíž nedovoleně meškal v arcidiecési. Ordinován prý byl v Sedmihradech, listy propustné měl prý od svého biskupa Vratislavského, v Kutné Hoře zdržoval se již dva roky a 6 týdnů. Obžalován byl, že kázal z podvrženého evangelia (sv. Jakuba) o životě a porodu P. Marie, o dvou porodních babách, vyznal, že tak učinil na Hod Boží vánoční před dvěma a půl rokem u přítomnosti

četného lidu. Dále, že kázal o umučení P. Ježíše, kterak byl předveden k Pilátovi a hájil se, ale Jan Koželuh řekl, že oněch slov nepromluvil Kaifáš, než jiných dvanácte řekl, a že také kázal z evangelia (podvrženého) Nikodemova. Řekl také, že sv. Bartoloměj byl rodu vzácnějšího nad ostatní apoštoly, také o sv. Matouši na základě spisů podvržených (apokryfních). Mimo to byl obviněn, že při kázání často přísahá, pláče při tom ze zbožnosti a lid stále napomíná. Popřel, že by byl něco kázal z Pisma sv., jak bylo v žalobě uvedeno, rovněž zapíral, že nekázal, jakoby někdo v hříchu smrtelném se nacházejce, při sv. přijímání nepřijímal tělo Kristovo, také prý nekázal, že když hříšník přijímá tělo Páně, toto v něm tak dlouho zůstává jako veš na rozžaveném železe, popřel i další, že Máří Magdalena získala všech peněz, za něž koupila masť, hříchem; prý takového nic neřekl. Na základě zjištění viny byl obžalovaný Jan Koželuh od sv. Jana Nepom. vikáře a oficiála Mikuláše Puchníka zbaven práva vykonávat obřady kněžské a kázati až do dalšího rozhodnutí, které se stalo 4. ledna 1393 (t. 109), kdy tento kazatel se zavázal, že nebude více lidu kázati bajky anebo z nějakých spisů podvržených, nýbrž toliko evangelium a Pismo svaté, schválené od sv. Otců, jak to činí kázatelé katoličtí a slíbil, že nebude při kázání ani smáti se ani plakati a to pod trestem vězení a vyhnání z diecése Pražské. Na to oba vikáři zrušili trest a dovolili, aby uvedený Jan směl vykonávat úřad posvátného kazatelství jako před tím činil v diecési Pražské.

Téhož dne v červenci jako předešlý Jan (t. 68), zodpovídal se i Matěj syn Janův z Herex (?) diecése Olomoucké, bydlící tehdy na Horách Kutných a po složené přísaze doznal, že na kněze vysvěcen byl v Litomyšli na základě propustního listu biskupa Olomouckého. List přijímací do arcidiecése Pražské měl na jeden rok, ale lhůta již prošla a od té doby vykonával obřady čtyřikrát, jak se domnívá. Pod přísahou odpověděl na dotaz, zda řekl, že průvod konaný na Horách Kutných ku cti Božího Těla, byl spíše k počtě ďábla než Boha, odpověděl: řekl jsem pouze několika lidem, bratřancí Mikulášovi, Petronu a kterémusi koláři, že průvod ten spíše

je k okázalosti, pýše a marnosti než k účtě Boha. Popřel, že by byl řekl o těch, kteří šli v průvodu, že sloužili spíše ďáblu než Bohu. Na dotaz, zda řekl, že v onom průvodě nosili ďábla, zapřel a doznal, že věří, že při onom průvodě nesené bylo právě tělo Kristovo. Neřekl prý, že kněží ze vsí k tomu průvodu se shromáždili za peníze, nýbrž jen z marnivosti. Také prý neřekl, že svíčky při průvodě nesené jsou k pýše ďábelské, než jen k chvále lidské, modlil prý se také k Bohu, aby deštěm překazil onen průvod. Na dotaz, zda řekl ještě něco jiného mimo uvedené, odvětil záporně. Kněz tento vykázal se hned listinou propustnou svého ordinaria Olomouckého, v níž bylo uvedeno, že smí přijati svěcení na kněžství, až bude míti dostatečné zaopatření (titul). Poněvadž výpovědi jeho bylo nutno zkoumati a nad to i svěcení jeho bylo podezřelé, bylo mu zakázáno vykonávati obřady kněžské, dokud si nezaopatří listin potřebných.

V podobné záležitosti stál před inkvisitorem zloby kacířské, Mikulášem biskupem Vladimírským, oficiálem Mikulášem Puchnikem a generálním vikářem Janem z Pomuku 26. srpna 1392 kněz Mikuláš z Namslavy diocése Vratislavské, který přísahal, že učiní dle práva s hledem k žalobě, která byla naň vznesena. Byla vyhotovena pravomoc komisařům Sulkovi, plebánu z Pozořic, a Konrádovi kanovníku u sv. Petra v Brně, aby vyslechli svědky zároveň s notářem veřejným Václavem z Rokycan, a svědectví měla býti předložena 4. října; obžalovaný Mikuláš z Namslavy slíbil osobně dostaviti se před přítomnými soudci pod trestem exkommunikace, do níž by upadl, kdyby se nedostavil; Mikuláš byl zbaven práva kázati, dokud nebude ukončeno toto vyšetřování proti němu. O dalším výsledku není zápisu.

Také farář v Radkově či Wünschelburgu, Blažek, byl obžalován (t. 109) z některých přestupků, nesloužil jakousi mši sv. nejsa tím povinen, dále tvrdil, že má střídníka (zástupce), ale, že také sám dovede oznamovali sválky po německu a slyšeti zpověď; patrně to byl Čech, do kterého si stěžovali, že umí málo německy. Pak šlo o věci zádušní, filiální kostel v Radkovu patřící, měl prý jen 24 míry žita a 24 ovsu. Nedostal prý více než kopu šindele; 12 cihel a koudel dal jakémusi sou-

kenníku. Bylo také na něj žalováno, že neměl na Boží hod vánoční kázání, na omluvu řekl, že kázal po nešporách a ráno bylo v tom kostele šest mši sv., tedy nebylo času.

Vedle čistoty víry dbal sv. Jan Nepom. také, aby zachovávány byly předpisy církevní o životě kněžském. Tak vidíme 24. ledna 1392 Zikmunda z Hradce, kněze diecése Litomyšlské, který doznal, že má list přijímací do arcidiecése pražské, jenž vyprší o sv. Jakubu. Byl tehdy kaplanem v Černilově a bylo naň žalováno, že chodil se samostřílem a střílel šípy na lidi, to popřel, jen prý jednou nesl samostříl za plebánem do kostela, jinak ozbrojen nechodil. Nevyvolal prý jakéhosi krčmáře z domu, nemá také žádné souložnice, ale plebán prý má jakousi Dorotu, s níž měl dva hochy a jedno děvče, které provdal za svého sluhu, a dva syny dosud chová na faře, tuto svou výpověď o plebánovi stvrdil přísahou. Vypověděl dále, že neví, žádá-li plebán něco za křest, za sňatek manželský žádá prý dva groše. Neví, zda plebán vyslovuje správně slova při obřadu křestném. Zda farář žádá nějakých peněz za zpověď, neví. Vypovídá, že je zvykem v Černilově platili za pohřeb na hřbitově 1 groš plebánu, ale neviděl, že by byl takový groš obdržel. Zda si plebán přisvojuje něco, co patří kostelu, to neví. Co se stalo dále, zápis nepovídá, ale 9. února je farář Černilovský v Praze, patrně v záležitosti této žaloby; zápis o tom postrádáme, snad byl odkázán ke korrektorovi duchovenstva, který měl trestati provinilé duchovenstvo, nebo si trest vytřpěl. Tak 16. ledna Bušek, plebán Pněvský, vyveden byl z vězení a slíbil Janu Kbelovi, doktorovi dekretů a zástupci korrektora Vojslava, faráře Miličinského, že se dostaví osobně k dalšímu jednání o své záležitosti pod trestem exkomunikace a zbavení obročí, také Václav, kněz z Pelhřimova. Rovněž i plebán Vlněveský, Beneš, se něčím provinil, slíbil odejiti na místo jiné, které vymění za nynější své obročí, a byl povinen tak učiniti pod trestem, že jinak bude zbaven obročí. Stalo se tak u přítomnosti korrektora Vojslava, plebána v Miličíně. Z těchto ukázek, více jich do soudních zápisů konsistorních nezabloudilo, poznáváme, že

vrchnost církevní dbala co nejvíce, aby zákony církevní o životě duchovenstva plněny byly co nejsvědomitěji.

Otázka častého, ano denního sv. přijímání, kterou jsme viděli hájiti po Janu Miličovi z Kroměříže i mra Matěje z Janova, došla za sv. Jana Nepom. jako generálního vikáře ku svému rozhodnutí, neboť na synodě r. 1391 bylo dovoleno, ano přikázáno (C Prag. 40), že praví kající, kteří se dobře vyzpovídali a vzbudili lítost a jsou jinak hodni, mohou přijímati tělo Páně, kdykoliv si toho žádají. Ano rozkázáno bylo také udělovati sv. přijímání i odsouzeným hrdla, což až do té doby nebyvalo v Čechách obyčejem, ano pánové a soudcové, kteří by se vzpírali tomuto ustanovení a nechtěli dopustiti, aby k smrti odsouzení přijali sv. svátosti, poněvadž trest býval hned proveden, měli býti donuceni k tomu testy církevními. Tak arcibiskup Jan z Jenštejna prohlásil slavnostně na synodě r. 1391 a všem roku následujícího dal na vědomí (Con. Prag. 40).

Mimo to opět obnoven byl zákaz, aby se nežádalo a nevymáhalo žádných poplatků za udělování svátostí, poněvadž je to simonie (prodává se věc svatá za peníze, jako chtěl Šimon kouzelník, Sk. ap. 8²⁰ koupiti dar udělovati Ducha sv.); křest, sv. přijímání, zpověď, poslední pomazání, žehnání snoubenců i pohřeb měly býti udělovány prostě bez veškeré podmínky nějaké věci časné nebo zisku, plebán jenž s podmínkou zaplacení chtěl je udělovati, měl býti na vždy zbaven obročí, středník uvržen do vězení arcibiskupského, aby tam konal pokání. Aby se nikdo z kněží nemohl vymlouvatí nevědomostí, bylo rozkázáno, že každý musí míti opis ustanovení synodních, jak bylo opětováno 17. června 1392 (C Prag. 42). Ačkoliv rozkazy tyto byly dány arcibiskupem Janem z Jenštejna, není přece pochybnosti, že vedle kanovníků sv. Vítských také sv. Jan Nep. jako generální vikář měl účast při jejich vydání a rozšiřování.

Sv. Jan Nepom. jako generální vikář ustanovil také veliký počet farářů, schválil jménem arcibiskupovým četná nadání ke kostelům učiněná. Aby památka činnosti našeho světce pro každé místo byla zachována, podám ke konci spisu seznam všech tehdejších far, pro něž sv. Jan Nepom. vydal nějakou listinu nebo rozhodnutí.

Sv. Jan Nepom. byl v době, kdy zastával úřad generálního vikáře, také oficiálem čili soudcem arcibiskupským. Doklady tohoto jeho úřadu unikly dosud badatelům, což ovšem není divno, uvážíme-li, že akta soudní se nezachovala úplně a snad ani neměla takových záznamů, jaké vedl sv. Jan Nep. pro jednání konsistoře, ač konečně i v těchto nalézáme stopy jeho činnosti soudní. Hlavní doklady nutno hledali roztroušené v archivech. Universitní knihovna Pražská má dvě takové listiny, kde se sv. Jan Nep. uvádí jako oficiál, z archivu bývalého kláštera Slovanského (Emausy) v Praze z r. 1392 a kláštera premonstrátů v Doksaněch u Roudnice z r. 1390. Snad se podaří nalézt ještě další doklady, ale tyto dva dostačí, abychom mohli soudit, že sv. Jan Nep. zastával i úřad soudce, podobně jako Mikuláš Puchník byl nejen oficiálem nýbrž i generálním vikářem současně.

Biskup svěřoval soudní svou moc církevnímu soudci, jehož jmenovali oficiálem, jak se zachovalo až dosud v právu církevním, někde to byl představený sboru soudců, který rozhodoval ve věcech sporných, trestních a manželských, zvláště od století dvanáctého, kdy šlo o to, aby příliš vzrostlá moc arcijáhnů na úkor moci biskupské zase uvedena byla v mezí příslušné. Oficiál tvořil s biskupem jednu stolicí a proto nebylo možno odvolat se od rozsudku oficiála k biskupovi, nýbrž přímo k stolici papežské, z Olomouce a Litomyšle se mohli odvolat k stolici metropolitů v Praze. V církevním právu ustanovil papež Bonifác VIII. (cap. 2 Licet. l. I. tit. 14 in Sexto), že oficiál nemá pravomoci vyšetřovati, napravovati nebo trestati přestupky a sesazovati s obročí, když mu to nebylo zvláště svěřeno biskupem, ani udělovati obročí. V arcidiecési Pražské však tato pravomoc nebyla tak omezena, jak poznáváme z listiny jmenovací od Arnošta z Pardubic (AÖG 61, 344). Tento dal svému oficiálu veškeru a plnou moc slyšeti pře a rozhodovati v nich, také osoby, podrobené pravomoci arcibiskupově, suspendovati t. j. zakázati jim vykonávati obřady, interdikt vynášeti (staviti služby Boží) a vylučovati je z církve, kleriky zajmouti a uvězniti v žaláři arcibiskupském, přijímati obhájce a prokurátory i odmítati je, obecně činiti vše a jednotlivě, co by arcibiskup sám v podobném

případě učinil. Podle SA III 318 z r. 1398 byl korektor či nápravce duchovenstva jen pomocným úředníkem oficiála a nikoliv samostatným. Arcibiskup si vyhradil pouze ty záležitosti, které zákonem církevním nebo zvykem byly zůstaveny biskupovi diecése a k čemu tedy bylo potřeba zvláštního zmocnění, měli v nich rozhodovati oficiál. Tohoto zmocnění dostalo se sv. Janu Nepom., když šlo o rozhřešení opata Tepelského, Bohuše, protože uvěznil faráře v Chotěšovicích, kterýž se rovněž jmenoval Bohuš, ve sporu o faru tu; druhý žadatel byl odmrštěn, poněvadž farář Bohuš měl býti opět dosazen, až tento se na faru tu vzdal (SA III 9, 17 a 19). Michal, střídník u sv. Appolináře, poranil svého kolegu Mořice a sv. Jan Nep. přiměl oba k tomu, aby si přátelsky pro Boha odpustili, v čem se proli sobě prohřešili (SA III 39). Ovšem Michal byl povinen zaplatiti Mořicovi výdaje léčebné v obnosu 6 gr., leč by Mořic se spokojil menším penízem. Podobných smírných zakončení sporů je celá řada, tak v Poleni Mikuláš byl odsouzen odstupujícimu Štěpánu zaplatiti 1 kopu gr. (t. 29), ve sporu faráře Jana u P. Marie na Louži (kostel tento slával na Mariánském náměstí ve Starém městě Pražském), s oltářníkem Michalem (t. 40), Duchka, plebána u sv. Michala před hradem Pražským, odsoudil, aby zaplatil svému střídníkovi Václavovi do sv. Jiří 20 gr., za všechny nároky, které měl (t. 19.)

Jako oficiál stvrdil sv. Jan Nep. výkup ročního platu z domu Haškova a 7 přislavených domečků pod Slovany pro kostel sv. Havla. Úroční plat 2 kop gr. byl klášterem vykoupen tak, že klášter splatil hotově 20 kop, kterých mělo býti užito na zakoupení úročního platu jinde (Un. knih. Pr. B 94 č. 567). Zajímavější je listina, kterou sv. Jan odsoudil za oficiála Mikuláše Puchníka Pethalu, laika v Podskalí, jenž byl klášteru Zderazskému dlužen plat roční 8 gr. Listina tato je opatřena okrouhlou pečeti officialátu Pražského v bílém vosku. Ve znaku je sv. Václav s praporem a šlitem, na pravo je znak arcibiskupství černé pole dělené zlatým břevnem, a v levo znak Jenštejnův, jako jej užíval i jeho strýc Jan Očko Vlašimě. Opis zní: S. OFFICIALATVS CVRIAE ARCHIEP. PRAGENSIS. Třetí listinu vystavil sv. Jan Nep. jako oficiál 29. října

1390 (t. B. 93 č. 550). Martin, farář z Doláněk, žaloval, že jeho otec měl v Dolánkách u Doksan hospodářství s polnostmi jednoho popluží, a to vedle vsi mezi dvory Matěje, hajného, a Mareše a mezi polnostmi lidí Doksanských a Urbana Hrdele na půdě poplatné opatu Břevnovskému. Kněz Martin s Janem a Václavem, svými bratry, hospodařili nedílně na tomto statku, kde byli také tři koně různé barvy v ceně 5 kop gr. pr., dvě krávy v ceně 2 kop, 30 ovcí za 4 kopy a menší zvířata, také nábytek, brnění a zbroj, zásoby obilí vymláčeného, nevymláčeného do 30 kop; nastoupivše toto dědictví, užívali ho delší dobu. Jan a Václav zemřeli a Martin zdědil po nich vše a dostával i užilky ze statku, avšak od dvou let, byv na studiích, nedostal ničeho od Filipa, Zdeny a Markety, čímž mu byla způsobena škoda na 10 kop, ač je upomínal. Po odpovědi Držka z Plešovic, zástupce Filipova, rozhodl Jan Pomuk, doktor dekretů, arcijáhen Žatecký, dvoru arcibiskupského Pražského officiál, úřad pana Mikuláše Puchnika zákonitě ujav, po náležité rozvaze a odsoudil řečeného kněze Martina, aby zaplatil náhradu žalovaným Filipovi, Zdeně a Marketě. Náhrada ta uslanována byla 12. února 1391 na 50 kop. Z toho je viděti, že sv. Jan Nep. odmítl rozhodovati ve sporu, který náležel spíše před soud světský a dobře si tedy byl vědom hranice, kam sahá pravomoc církve. Nenadržoval také knězi proti laikům, nýbrž odsoudil ho k náhradě útrat, které způsobil žalovaným.

Jiný doklad o tom, že sv. Jan Nepom. byl officiálem, nalezá se v archívu musea zemského ze dne 29. listopadu 1390. Je to list z předešlé missálu. Obsahuje začátek odvolání se Martina, rektora farního kostela v Příbrami, k papeži Bonifáci IX. od výnosu Jana Pomuka, doktora dekretů, arcijáhna Žateckého, dvoru arcibiskupského Pražského a apoštolské Stolice legata officiála, přednesené mistrem Konrádem de Braclis. Šlo jednak o otázku, zda Martin je zákonitým farářem, poněvadž Vít řečený Dokoš, oltářník v Čáslavi, byl podán k faře Příbramské kanovníkem u sv. Jiljí, Mikulášem, jednak o dluh, neboť Martin měl zaplatiti Mikulášovi za dobu minulou pět kop gr. Sv. Jan jako officiál, prý „bez urážky důstojnosti officialovy ve všem, nepřiznivě a nespravedlivě ještě před

uplynulím lhůty 9 dnů odsoudil Martina, aby zaplatil oněch 5 kop, ač nebyl usvědčen, onomu kanovníku Mikuláši z důvodu jakéhosi vymyšleného důchodu, pod trestem exkomunikace, což prý je nelidské a proti zdravému rozumu.“ Chybějí nám tu zápisy soudní konsistoře Pražské, abychom mohli určitěji odpovědět na žalobu, která jako obyčejně v této době, neváží slov. Jisto je, že fara Příbramská byla prebendou kanovníka u sv. Jiljí, dle ustanovení biskupa Jana IV. z Dražic; kanovník byl vlastním farářem a Martin se skutečně uvádí jako rektor kostela. Není tedy pochybnosti, že správce kostela Příbramského zavázán byl platem onomu kanovníku, jež Martin buď nevědomky nebo úmyslně popíral, aby tak zbavil se toho závazku. Co se týče otázky oprávněnosti presentace kanovníkem od sv. Jiljí, aby farářem se stal oltářník Vít, nutno uvést, že dle LC IV 71 r. 1371 svolil ku změně správce Johlina v Příbrami Markward z Wartenberka řečený z Kostli, nastoupil sem Adam od sv. Jakuba na Horách Kutných a r. 1392 zase podal ku kostelu Příbramskému jménem krále Václava Kuneš Keppler kněze Matěje z Lipy, po smrti správce tamějšího Mikuláše (LC V 143), přešlo tedy právo podací na krále. Nepobyl asi onen Martin v Příbrami dlouho. Z kusého zápisu o odvolání Martinově nelze vytýkat nic proti správnému postupu oficiála sv. Jana Nepom. dle tehdejšího řízení právního, třeba Martin užil slov, které se s pravdou nesrovnávají.

Sv. Jan Nepom. byl častěji žádán a prošen, aby převzal úlohu rozhodčího či smířčího soudce ve sporech, kdy se strany rozhodly vyrovnati se mimosoudně, tak ve sporu faráře Zlatnického Mikuláše, s celou obcí (SA 54), faráře Jana Stěkny v Čuli, diecése Olomoucké s panoší Přibíkem z Krutěnic a městem Jaroslavice o olavu, náležející kostelu v Čuli (t. 54), při čemž byl přítomen i služebník sv. Jana, Dominik z Budějovic, dále mezi farářem Janem u P. Marie na Louži a plebánem Stiborem v Prčicích (t. 55), farářem Martinem v Brloze a převorem Janem z Ročova (t. 53 a 64) o desátcích ze vsi Lešfany, ve při mezi plebánem Prokopem, v Bosni a dřívějším střídíkem Václavem (t. 60), kde farář byl nucen zaplatiti tomuto 3 kopy gr., mezi farářem Boseňským a panoší Herešem z Valečova a panoší Peškem řeče-

ným Černý (l. 62), kde 24. ledna 1393 ustanovil sv. Jan Nepom. (l. 115), aby Ješek a ostatní patronové opatřili kapláňku v Bosni lepším důchodem a postarali se o to, aby kapláňka ta byla zřízena jako obročí; kdyby do sv. Jiří se o to nepostarali, plebán měl se uvázati v držení půl lánů, který dříve kapláňce náležel, a vzili si kapláň, jako dříve v Bosni bývalo. Z toho viděti, že si patronové osvojili majetek církevní. Rozhodnutí sv. Jana Nepom. bylo provedeno teprve 21. dubna 1393 (LE 549) tedy již po mučnické smrti sv. Jana.

V jiných případech stanoven byl také trest, kdyby snad strany nedodržely smíru, jako v Pištině (SA III₇) mezi farářem a kaplánem a to na kněžskou čest a svědomí a pokulu 50 kop. gr., podobně v Prčicích pod pokutou 30 kop. (l. 20). Ovšem někdy nebylo možno svárlivého upokojiti, tak plebán Bartoloměj z Českého Brodu, ač jeho odvolání spočívalo na důvodech chybných, bezcenných a vymyšlených, obdržel lhůtu 3měsíční, aby se rozmyslil. Naopak neoslýchal se sv. Jan Nepom. opravití svůj nález, byv lépe a jasněji poučen, tak ve sporu (l. 57) plebána Jana u P. Marie na Louži a farářem Stiborem v Prčicích, aby tento zaplatil plebánu Janovi jen 15 kop místo 25 kop, jak bylo dříve určeno. Sv. Jan smířil také Oldřicha, plebána v Ojenicích a střídніка Václava ve Zdicích, jehož otec Jakub řečený Bukovec z Kladrub, odevzdal faráři Oldřichovi 4 kopy gr., od osadníků sebraných, kterých užil farář Oldřich na kostel a na obročí kostelní (l. 82).

Mnohdy bylo sv. Janu Nepom. vystoupili přísněji, jako když bylo žalováno, že švec Jan z osady sv. Mikuláše na Starém městě Pražském, koupil od nějakého klerika breviář za 8 gr.; tento breviář odcizen byl z kláštera Karmelitů (u P. Marie Sněžné) a zůstal uložen u soudu arcibiskupského, kde bylo zjištěno, že jakýsi Řehoř ho prodal bratru Janu, tento dostal breviář od kněze Mirka a ten zase od onoho ševce. Mírka obdržel za breviář od Řehoře jen 24 gr. — Mikuláš Skultétův, kanovník Budyšínský, obdržel od sv. Stolice rozřešení od trestů, do nichž upadl svým životem, a sv. Jan Nepom. (l. 29) jako kommissar od sv. Stolice ustanovený, přijal od něho slib, že bude lépe zachovávatí zákony církevní

o bezženství pod trestem ztráty obročí, a sprostil pak Mikuláše všech závad či irregularit, do nichž upadl svým životem. — Jan, plebán ve Skalici, neměl dovolení biskupského a přece neobýval na své osadě, proto byl sv. Janem Nepom. napomenut důtklivě, aby zůstával u své fary a od ní se nevzdaloval, jinak by pro neposlušnost upadl hned v exkomunikaci, jak mu listem bylo naznačeno, sněm. pr. z r. 1349 čl. 32 hrozil takovým kněžím, že budou zbaveni obročí (t. 63). — Jiří, před tím plebán ve Vepřku (t. 64), odcizil tomuto kostelu kalich a missál, onen prodal za 70 gr. a missál zastavil u Havla, plebána u sv. Linhartla na Starém Městě, za 2 kopy 20 gr. Sv. Jan poručil Jiřímu, aby do 15 dnů opatřil kostelu ve Vepřku kalich stejné ceny a vyplatil missál a vrátil vše, sice by po 15 dnech těchto byl beze všeho vyloučen z církve. — Blažkovi řečenému Jerusalema, bylo zakázáno (t. 69) choditi s holí, neboť uhodil sukcentora Václava ze školy u sv. Víta a musil slíbiti, že budou žiti v pokoji beze všeho podvodu a lsti a to pod trestem exkomunikace a vězení. Lépe pochodil Jindra, sakrista u P. Marie na Louži (t. 44), když zbil dva kleriky Jakuba a Martina, poněvadž tak učinil, že mu plebán Jan svěřil moc, aby kleriky nezbedné trestal a plebán mu to dosvědčil. — Sv. Jan Nepom. rozhřešil (t. 75) prozatímně Pavla kněze z Libáně, od exkomunikace, v kterou upadl, zbiv Jana či Hanka ze Skutče, ovšem s podmínkou, že Pavel do sv. Martina se postará o list milostný od sv. Stolice, totiž od kardinála paenitenciáře, k němuž se dosud nemohl písemně obrátiti; jinak nemohl by ovšem vykonávali úkony kněžské. — Když Oldřich Jahoda, farář v Úněšově, se nedostavil v čas k soudu ve svém sporu s Hanou, kněžem z Prahy a dříve nájemcem obročí v Úněšově, byl suspendován (t. 46) na 14 dní, ale, dostaviv se později, omluvil se dostatečně a dokázal, že mu nájemce dosud nezaplatil.

V určitých případech bývalo dovolováno dle čl. 11. sněmu pražského z r. 1349 arcibiskupem, aby faráři se mohli vzdáliti od svých far, ovšem bylo se jim postarati o vhodného zástupce, na němž však nesměli žádati tolik, aby sám nemohl žiti, jak se sluší a patří pro stav kněžský. Tak nepřítomný farář, který neměl hospodářství, nedostával.

celý důchod farní a nelze mu ho započítávati celý. Podobně bývalo, když farář nemohl se obíratí hospodářstvím, pronajímal je obyčejně kněžím jiným, k čemuž bylo potřebí schválení generálního vikáře. Smlouvy tyto jsou zajímavým pramenem pro tehdejší život národohospodářský. Sv. Jan Nepom. schválil podobnou smlouvu pro faru v Mojžíři (t. 3) na tři leta za plat 13 kop bez 15 gr., v Černoušku (5) za 18 kop ročně, v Radotíně (26) za 10 kop, v Kozojedech (34) za 14 kop, v Hořelici (82) za 16 kop, v Sušici (III) za 40 kop, v Nahořečici (119) za 7 kop, v Chlumu (123) za 18 kop. Budiž uvedena pro zajímavost podrobněji smlouva mezi mistrem Janem Ujčíkem, rektorem farního kostela v Chýnově (t. 113) a Prokopem z Lomu, jemuž pronajaty byly všechny a jednotlivé užitky, požítky, lesy, louky, potoky a všechny příjmy toho kostela mimo roční platy od svátku Hromnic . . . V druhém roce . . . o sv. Havlu a zbývajících 20 kop o Hromnicích, které zaplatí nájemce pod trestem exkomunikace, kterému se podrobil, kdyby v některé lhůtě byl nedbalým . . . Bylo uvedeno, že Jan plebán bude platiti sám podýmné (fumaes), kathedratikum, desátky papežské, příspěvek na nuncia apoštolského, pokud v těch letech případnou a ne nájemce. Dále vylčeno bylo, že plebán nájemce zanechal v hospodářství 5 krav a 1 jalovici v ceně 4 kop 10 gr., 27 ovec a 1 kozu, každou po 6 gr. počítajíc, dále 3 prasnice v ceně 45 gr., 6 malých prasátek každé po 6 gr., dvě prasnice na krmení po 45 gr., dva dobře kované vozy v ceně 1 kopy; 60 měř (asi 62·36 litrů) žita, 120 měř ovsa, 48 měř ječmene, 1 míru hrachu, konopí také 1 míru. Nájemce je povinen všechno to po uplynutí tří let zanechat a odevzdati pronajímateli v ceně právě uvedené. Dále má nájemce přijímati od osadníků desátky ve snopech a ne vymláčené, aby byla sláma na slání. Také je povinen vše osíti, jako bylo, když nastoupil, 40 měř žita. Dále veškeré svršky, které byly sepsány a odevzdány, musí po 3 letech zůstaviti nebo zaplatiti cenu, která je ustanovena, a to pod trestem vyloučení z církve. Jan plebán slíbil pod tímž trestem, že bude tuto smlouvu dodržovati. To byla patrně fara velká. Za to v Mojžíři Hodík, plebán z Nakléřova, jako nájemce platil plebánu Kon-

rádovi za 3 leta jen 13 kop bez 15 gr. a to včetně na dvakrát. Kdyby této povinnosti nedostál, měl být donucen tresty církevními po kanonickém napomenutí. Nájemce tento však měl platit břemena s obročím spojená t. j. podýmnné, kathedratikum, příspěvek na nuncia, mimo desátek papežský.

Tak se stávalo, že sv. Jan Nep. jako generální vikář byl nucen rozhodovati ve sporech peněžních. Ve zmíněné již záležitosti odcizeného breviáře (26) dal vyplatit řeholníku Janovi, řečenému Legenda, z kláštera Karmelitů 24 gr., které složil Jan, švec. Plebánu Benešovi v Malém Pálči (26), poněvadž byl nemocen a slab, dán byl výpomocný kněz Mořic z Charvátce, který tam měl hospodařiti, ale s radou dvou sousedních farářů a všechno si zapisovati, co na kostel a faru vydá, aby mohl obdržeti náhradu, kdyby snad po smrti Benešově nebyl k té faře podán a nestal se jeho nástupcem. Petr, oltářník sv. Bartoloměje v kostele Týnském, doznal (44), že je povinen opatřiti pro svůj oltář roční plat 1 kopy gr. a byl donucen do 4 neděl plat tento zakoupiti, zaplatě 10 kop na nějaký dům nebo hospodářství, jinak by propadl exkomunikaci. Poněvadž povstal spor o důchody fary u sv. Jiljí v Praze, byl sv. Jan Nep. jako generální vikář pověřen, aby spor urovnal, došlo k tomu (66), že důchody farní byly zabaveny, pak byly dány na rok v pronájem (70) Janovi, knězi z Leštin, až na částku uloženou u soudu, totiž 5 kop, další rozhodnutí (107) stalo se 3. ledna 1393.

Postup takový, že trestu vyloučení z církve bylo používáno jako prostředku donucovacího, zachován byl také tam, kde kněz byl dlužen laiku. Tak Hynek, plebán z Vodňan, a kazatel tamější Zachariáš doznali (38), že jsou dlužni Ondřeji, soukeníku ze Starého Města Pražského, pět kop za sukno barvy brunatné, jež od něho koupili a slíbili zaplatiti do sv. Václava (od 4. dubna) pod trestem exkomunikace. Pod týmž trestem zavázal se (22) Vicemil, plebán u P. Marie v Žatci, zaplatiti měšťanu Starého Města Pr., Hrochovi z Krašovic a Kateřině, jeho manželce, jakož i Otíkovi řečenému Rus z Krašovic 10 kop od 13. března do sv. Havla. Nám se zdá býti tento trest příliš přísný, ale nesmíme za-

pořádali, že to byl trest, do něhož upadal dlužník vlastní nedbalostí, za určitých okolností, kdy bez viny vlastní nemohl této povinnosti dostáti, byla lhůta prodloužena. Prováděno bylo tehdy jen to, co Kristus Pán řekl (Mat. 5²³ 26) : „Přinášíš-li dar svůj k oltáři a tam se rozpo-
meněš, že bratr tvůj má něco proti tobě, zanechej tam daru svého před oltářem a jdi prvé, smiř se s bratrem svým, a potom přijď, obětuj dar svůj. Srovnej se s protivníkem svým rychle, dokud jsi s ním na cestě, aby snad nevydal tebe protivník soudci, a soudce vydal tebe biřici a byl bys uvržen do žaláře. Amen, pravím tobě, nevyjdeš odtud, dokavad nenavrátiš posledního penízku.“

Hlava VII.

Sv. Jan Nepom. arcijáhnem Žateckým.

Arcijáhenství je starým úřadem církevním, již od počátku čtvrtého století dosvědčeným jak na západě v církvi římské tak i na východě. Mezi jáhny, jichž pomoci užíval biskup při řízení diecése, býval jmenován nejvhodnější, vynikající, ne vždy nejstarší jáhen arcijáhnen. Arcijáhen, máje svěcení nižší, ovšem důstojností svěcení přicházel po kněžích, ale moc jeho i vliv byly daleko větší. Staral se o výchovu a učení mladšího duchovenstva, dozíral na jáhny a nižší kleriky a služebníky církve, pečoval o podporu a zaopatření vdov, sirotků a chudých, byl pravou rukou biskupa, vydával svědectví při svěcení duchovenstva, ano i často biskupa zastupoval, jsa jeho okem a rukou. Arcijáhnové římsští bývali obyčejně voleni za papeže. Během doby obdrželi i právo trestati provinilé kněze a tak postoupili, jsouce jen jáhny, před kněze ano i arcikněze, kteří měli jen přednost při službách Božích. R. 774 rozdělil biskup Strassburský Heddo svou diecési na 7 arcijáhenství, před tím byl v diecési pouze jeden arcijáhen v kapitole katedrální. Zařízení toto, že jmenováno bylo více arcijáhnů, bylo napodobeno téměř všude, ač ovšem tyto arcijáhnové venkovští bývali již kněžimi, jen arcijáhen katedrálního kostela býval ještě pouze jáhen, což i statuty kapitoly Pražské z r. 1350 dovolovaly (EAM V 16). Původně byla jejich pravomoc jen náměstná, pokud ji

biskup jim svěřil, během doby však stala se pravomocí stálou a řádnou; biskupům bylo často brániti se proti některým arcijáhňům a zřízení to později bylo omezo-
váno, zvláště kde bývali voleni kapitolou nebo docela jmenováni panovníkem. Arcijáhny stávali se na mnohých místech kanovníci kostela biskupského.

V Čechách první zmínka o arcijáhnech se naskytá v r. 1039 při prohlášení zákonů Břetislavových (PDC II 75), dle jména známe prvního arcijáhna Petra, kanovníka Pražského, který r. 1143 sesazen byl od kardinála Guidona, legáta papežského, poněvadž měl tři manželky a provinil se svalokupectvím mnohokrát (CDB I 135). Diecése Pražská byla záhy rozdělena na arcijáhenství, neboť kolem r. 1170 (CDB I 251) se uvádí arcijáhen Pražský, Bechyňský a Plzeňský, r. 1167 (l. 280) dosvědčuje arcijáhen Litoměřický; dle listiny podvržené ku konci století dvanáctého (l. 399) byl i zde i Žatecký, Kouřimský, Hradecký a Boleslavský, r. 1216 se jmenuje (CDB II 126) Bilínský a Horšovský. Uváděná arcijáhenství (CDB I 285 a II 126) Rokycanské, Roudnické a Žerčíněveské jsou vlastně ojedinelé názvy arcijáhenství Plzeňského, Litoměřického a Boleslavského dle statků biskupa Pražského v oněch krajích. Toto rozdělení diecése Pražské na deset arcijáhenství potrvávalo až do doby sv. Jana Nep. a udrželo se až do osmnáctého století, v Plzni titul až do dnes.

Pravomoc arcijáhňů vymezena byla nově Arnoštem z Pardubic a biskupy Olomouckým a Litomyšlským na sněmu pražském r. 1349 čl. 10, kde bylo usneseno, aby arcijáhni dle starých ustanovení metropole Mohučské zvl. r. 1310 (Hartzheim, Conc. Germ. IV, 178), jež u nás stala se obvyklými, osobně sídlili ve svých arcijáhenstvích a, jsou-li právnícky vzděláni anebo mají-li zkušené přisedící, vyslychali a rozhodovali ve sporech manželských a též o lichvářství, kdežto ostatní záležitosti byly vyhrazeny biskupům diecésním nebo jejich officialům. Kdyby se odvážili rozhodovati o jiných věcech mimo případy uvedené, byly jejich rozsudky nicotny a ordinariové měli je zbaviti úřadů arcijáhenského; bylo též po-
dotknuto, že bez zvláštního dovolení nesmí za žádnou

příčinou žádali od duchovenstva svého okrsku jakékoliv sebe menší podpory.

Arcijáhnům bylo dále rozkázáno, aby hleděli napraviti nebo potrestati, jak toho vina každého vyžadovala, všechny a jednotlivé osoby duchovní svého okrsku, o nichž by se dozvěděli, že bydlí s ženami příliš mladými (kterým nebylo 40 let), nebo že nosí zbraň, hrají v kostky a karty ať ve svém domě nebo jinde, dále žháře, únosce dívek a přechovávče nebo pomocníky zlodějů, skrývače věci kradených a podporující noční tuláky. Vzdor těchto provinilců, neposlušnost a tvrdšíjnost měli arcijáhni zkrotiti tresty církevními a pravomoc tuto (CP 3) měli podržeti a vykonávati, dokud by nebyla odvolána. R. 1355 bylo přidáno na synodě, že arcijáhni mají právo také kárati ano i uvězniti, když by bylo třeba, duchovní, kteří padělali listy a nepodrobili se rozsudkům soudu církevního, zloděje, krčmáře, hráče karet, tanečníky a ty duchovní, kteří nenosí oděvu kněžského a tonsury; r. 1365 přikázáno arcijáhnům stíhati také takové duchovní, kteří nosili šaty přiléhavé, krátké a uzlovalé. O rok později zakázáno bylo arcijáhnům hledati svého zisku, žádati darů nedovolených a zvláště se jim hrozilo trestem, kdyby šetřili kněze, provinivší se proti celibátu, poněvadž ti to chtěli arcijáhny podpláceti dary, aby je neudávali generálnímu vikáři; proto arcibiskup rozkázal arcijáhnům, aby, majíce pouze Boha na zřeteli, takové provinilce vyslýchali a trestali skutkem. Aby bdělost arcijáhnů byla zvýšena v tomto přísném postupu proti provinilým duchovním, ustanovil arcibiskup Jan r. 1374, aby každé provinění takové bylo trestáno také pokutou peněžitou pěti grošů; pokuty tyto bylo vymáhati po každém provinění i tresty církevními a polovic pokut bylo odvésti ku stavbě velechrámu sv. Víta, a polovička jich zůstala arcijáhnům, ovšem ostatní tresty církevní za provinění tu nebyly odčiněny, jak nesprávně tvrdí Tomek, (Děj. III² 24). Pokutu 5 grošů bylo také platiti faráři, který dovolil při křtu více kmotrů než tři. Plebán, jenž dovolil kázati ve svém kostele někomu, kdo neměl písemného dovolení arcibiskupova, propadal pokutě 15 gr. po každé a arcijáhen nesměl ji zmenšovati.

Arcijáhni se měli přesvědčiti, zda každý děkan a farář měl opsána ustanovení synod pražských a sněmu z r. 1349, která se předčítala při shromážděních duchovenstva (konvokace) v děkanátech (vikariátech) nebo v arcijáhenstvích, jinak arcijáhen i děkan, kteří tímto rozkazem se neřídili, nesměli vstoupiti do kostela a vykonávati tam obřady. Rozhodovati o lichvě kněží bylo však již r. 1377 vyhrazeno jen generálním vikářům a opět r. 1387 (CP 21, 36); bylo totiž předepsáno děkanům, aby oznamovali duchovenstvo provinilé, jinak propadali sami trestu vězení a pokutě peněžité; zvláštní úředník t. zv. nápravce duchovenstva (korrektor) vyšetroval a odsuzoval provinilce podle plné moci, jejíž znění se nám zachovalo z r. 1373. Vidíme z toho, že pravomoc arcijáhnů závisela zcela od arcibiskupa, který ji z určitých důvodů omezoval. Tím se také vysvětluje spor, který vznikl při visitaci arcijáhna Pavla z Janovic r. 1380 o farní kostel řeholních kanovníků sv. Augustína, jenž byl vyňat z pravomoci arcijáhna. Pavel z Janovic to nechťel uznati a vynesl trest na řeholníky, proto byl od arcibiskupa vyloučen z církve a když ani nyní se nepodrobil, byl zajat a podrobil se 17. července 1381. Arcibiskup Jan z Jenštejna byl v právu, arcijáhen Pavel si osoboval právo, kterého neměl. Vinití tedy arcibiskupa z nespravedlnosti, jest neporozumění předpisů církevních tehda platných.

Arcijáhni, kteří nebyli kanovníky u sv. Víta, měli některá práva čestná, zvláště sedali v choru u sv. Víta hned po kanovnících a nošili o slavnostech mitru bílou dle bully Urbana V. ze dne 18. srpna 1364 (EAM IV 3), jak uvádí Beneš z Veitmile ve své kronice (PDC IV 532): „Kdykoliv arcibiskup Pražský koná osobně služby Boží v kostele Pražském, tu všichni preláti a kanovníci prebendou opatření a rovněž arcijáhni, kteří se považují za zřízené v kostele Pražském, mohou a mají užívati mitry bílé dle zvyků kardinálů, kteří jsou přítomni službám Božím u dvoru římského, jež koná papež sám.“

Dne 25. srpna 1390 provedená byla směna mezi Linhartem, který zřekl se arcijáhenství Žateckého, jež měl již od r. 1383, a sv. Janem Nep., který ustoupil z fary

u sv. Havla. Mikuláš Puchník, licenciát v právu církevním, kanovník kostela Pražského a Olomouckého, oficiál a generální vikář, ustanovil toho dne Linhartu za faráře u sv. Havla na Starém Městě Pražském se souhlasem patrona téhož kostela Petra, probošta Pražského, řečeného z Janovic, a dne následujícího (LC V 26, 28) ustanovil se souhlasem arcibiskupa Jana z Jenštejna za arcijáhna Žateckého, poněvadž arcibiskupovi náleželo právo arcijáhna tohoto ustanovovali (jen arcijáhen Pražský byl volen kapitolou), jmenovali neb jinak opatrovali právem biskupským, ctih. muže mistra Jana Pomuka, doktora dekretů, který učinil tuto směnu s Linhartem. Směna tato byla prohlášena, aby po případě mohl se hlásiti, komu by náleželo právo přednější, a když nikdo námitek neučinil, vydal Mikuláš Puchník sv. Janu Nep. 26. srpna 1390 list jmenovací; tím stal se sv. Jan arcijáhmem se všemi právy a požitky, byla mu svěřena pravomoc sporného řízení a správa záležitostí duchovních i obročních v arcijáhenství Žateckém. Linhart platil desátku papežského tři kopy, tedy výnos byl přes 30 kop ročních, kdežto u sv. Havla asi 28 kop. Příčina, proč Linhart se zřikal arcijáhenství, byla asi v obtížné správě rozsáhlého arcijáhenství, jež žádalo jistě veliké práce a námahy, neboť bylo zde pět rozlehlých dekanátů. Z dekanátů těchto měl dle seznamu desátků papežských (RDP 68), Kadaňský 41 faru, Žatecký 67, Žlutický 40, Tepelský 51, Loketský 24, k čemuž přičísti jest dvě fary v seznamu neuvedené, ale jinak dosvědčené. Seznam těchto far přidává se na konci této práce, aby zachována byla památka, jak byly ony dekanáty uspořádány a kam zasahovala činnost sv. Jana Nep. jako arcijáhna Žateckého. Jest zajisté správné, aby v těchto osadách udržela se paměť tohoto světce, poněvadž o ně více pečoval, než o všechny osady farní veliké arcidiecése Pražské jako generální vikář.

Nový arcijáhen měl býti také slavnostně uveden ve svůj úřad v Žatci a představen všem, jimž byl společným správcem a představeným. Dle vzoru, který se nám dochoval (AÖG 61, 468), můžeme se domnívati, že sv. Janu Nep. byl vydán list, jímž zmocněn byl děkan Žatecký, aby uvedl nového arcijáhna nebo jeho zástupce v tělesné

držení tohoto úřadu a všech práv i požitků s ním spojených. Děkaní všichni, kteří k arcijáhensství patřili, byli vyzváni, aby uvedeného arcijáhna chránili, hájili a působili, aby mohl bez překážky provádět svá práva a bráti všechny i jednolitivé užitky, příjmy a platy; ten, kdo by se tím neřídil a vzpouzel se, měl býti od děkanů donucen k tomu církevními tresty. Kdyby byly zachovány zápisy soudní r. 1390, bylo by snáze určití den, kdy asi sv. Jan Nepom. odebral se do Žatce a byl tam uveden v úřad arcijáhenský. Dle LC V. 28 stvrdil sv. Jan Nep. 5. září nového faráře do Pecky a dle knih nadačních (LE 489) byla 3. září potvrzena nadace mši sv. zádušních pro kostel v Choceradech, pak následuje mezera od 12. září (kostel v Janově LC V 30) do 27. září (oltář v Budějovicích LC 490). Mohli bychom tedy dle zachovaných zpráv klásti jeho nastolení před 3. září 1390, v neděli 28. srpna, nebo spíše, poněvadž by děkaní tak brzo nebyli mohli býti svoláni, až v neděli 18. září nebo o sv. Lidmíle 16. září nebo konečně 21. září na sv. Matouše jakožto o svátcích zasvěcených.

Arcijáhen Žatecký byl patronem fary ve Smolnici, okres Louny, patrně tam bylo zboží tohoto arcijáhensství, a sv. Jan Nepom. brzo po svém nastoupení užil toho práva, když dosavadní plebán Smolnický Vilém se rozhodl přijmouti místo oltářníka sv. Anny v kostele sv. Víta. Sv. Jan souhlasil, aby oltářník Martin byl jmenován plebánem Smolnickým od kommissaře náměstka generálního vikáře Václava z Olomouce, kanovníka Řezenského (LC V 40).

Poněvadž v SA III. 88—97 od 3. října do 16. listopadu 1392 není uveden sv. Jan Nepom. jako předseda, nýbrž Mikuláš Puchník a v listopadu i mistr Vít, kanovník u sv. Jiljí v Praze, jako náměstek sv. Jana, což souhlasí i s LC V. 135—141 a LE 540—542, jest na snadě domněnka, že sv. Jan Nep. v této době nalézal se ve svém arcijáhensství, konaje snad vizitaci či prohlídku far sobě svěřených. Nemáme sice žádného zápisu o této jeho činnosti, ale lze předpokládati, že jako v jiných povinnostech svých byl velice pečlivý a pozorný, také jako arcijáhen se přičinil, aby poznal poměry celého okrsku své působnosti a přesvědčil se, zda dobře je

postaráno o duchovní správu, jak se plní předpisy církevní o životě duchovenstva a věřících.

Zajímavý obraz takové visitace arcijáhenské podává nám kniha o visitaci arcijáhenství Pražského od Pavla z Janovic 1379 80 (opis v zem. archivě). Arcijáhen jel nejspíše na koni a provázen byl notářem, který s sebou nesl knihu visitační, a služebníkem. Dalším průvodcem byl děkan příslušného obvodu a některý farář, u něhož visitace byla již skončena. Tito dva byli svědky při visitaci. Tato nebyla předem ohlášena, což ovšem nevylučovalo, že se plebán na dekanátu nedověděl, že arcijáhen přijde, a přihodilo se často, že plebán při příchodu arcijáhnově přítomen nebyl. To ovšem nevadilo, visitace se provedla v jeho nepřítomnosti. Zavoláni byli patroni kostela, obvyčně menší šlechtici na osadě sídlící nebo jejich správcové, kostelníci, t. j. dva osadníci, kteří za dozoru plebána vedli účty zádušní nebo i jiní věřící. Prohlédnut byl nejdříve kostel. Bylo zapsáno, zda svatostánek je uzavřen a Nejsv. svátost bez porušení, zda sv. oleje jsou uzamčeny a křtitelnice neprosakuje; vložky cínové se tehdy asi ještě neužívalo. Byla prohlédnuta posvátná roucha a knihy obřadní, zjištěno, zda nezatéká na střeše nebo zda budova kostelní nepotřebuje opravy. Někde byl také napsán inventář věcí, v kostele uložených. Závady nalezené se poznamenaly, faráři nařízeno, aby se postaral o odstranění jich tak, že obstará nějaké věci nové nebo se přičiní o správu předmětů nevyhovujících. Na opravu kostela nebo střechy, když nepostačilo jmění v pokladnici kostelní, měl přispěti patron a osadníci, po případě konala se zvláštní sbírka.

Arcijáhen otázel se kněží na faře a vyzval je, aby předložili své listiny, oprávnující je k vykonávání obřadů, po případě i o svěcení na kněžství; kněží pod přísahou doznávali, jaký život vedou a vědí-li něco o kněžích v okolí. Vyslýchána byla také kuchařka o svazku příbuzenském s farářem. Z odpovědí, které se někdy nesrovnávaly a sobě odporovaly, usvědčen byl někde farář, že neřekl pravdy, a byl pak pozván do Prahy k výslechu, který pak končival pobytem v žaláři arcibiskupském a závazkem, že bude žítí ctnostně a odstraní každou příležitost k hříchu. Jako v arcijáhenství Pražském byl na

př. dekanát Podbrdský, který po stránce bezženství kněžského byl bez úhony, podobně můžeme souditi i na jiné. Ovšem někdy to byla návštěva krčem, která byla vytýkána venkovským kněžím, opilost, hra v kostky, honba a chov loveckých psů nebo sokolů, vše to bylo napsáno a arcijáhen se postaral, aby vinník byl napraven přísnými tresty. Kde bylo shledáno, že kněz žije v poměru nedovoleném, byla osoba ona ihned vypovězena a pohroženo jí, že by po třech dnech byla potrestána na pranýři a vymrskána z osady. Otázky podobné byly kladeny také oněm přizvaným svědkům, mají-li něco proti svému faráři, zda pilně káže a nemají-li nějakých stížností.

Další otázky týkaly se života osadníků, žije-li tam někdo v pokoulném manželství, které nebylo uzavřeno v kostele, zda všichni manželé žijí pospolu; kde se zjistilo, že muž opustil manželku nebo naopak, byl napomenut, aby se k ní navrátil, někdy však bylo těžko naléztí manžela, toulajícího se po světě. Jiné otázky vztahovaly se na lichvářství, zda někdo nepůjčuje peníze na úrok nebo, prodávaje obilí, kdy méně platilo, žádá plat, až později bude míti větší cenu. Ovšem byly zjišťovány i jiné případy, nestala-li se škoda na farním majetku násilím a mocí sousedních šlechticů, neubral-li patron pozemky zádušní, platí-li se správně desátky ze všech usedlostí. Tak poznal arcijáhen dosli podrobně mravní i hospodářský stav jednotlivých osad a jest lílovaťi, že knihy s těmito zápisy byly zničeny a ztraceny.

Visitace tato, ač dosti přesná, netrvala dlouho. Pavel z Janovic prohlédl takovým způsobem za jeden den i pět až šest kostelů farních nebo filiálních, časně ráno, o deváté hodině, v poledne, odpoledne, s večerem, záviselo to od vzdálenosti far a filiálek, jakož i od jakosti cest, s nimiž bychom mohli snad srovnati nynější cesty poľní. Pohodlné to jistě nebylo, o stravu také nebylo zvláště postaráno, ostatně arcibiskup Jan z Jenštejna rozkázal r. 1391 (Conc. Prag. 41), aby při hostinách byly pouze tři chody, sám spokojoval se pravidelně dvěma chody, masitým a připraveným z luštěnin, v pondělí pojídal pokrm z vajec a mléka, ve středu, pátek a sobotu zůstával o chlebě a vodě (PDC I 445), až mu v tom bylo zpovědníky zbraňováno. Když počítáme na

den průměrně 4 fary, trvala visitace arcijáhensství Žateckého 54 dny všední.

Činností sv. Jana Nepom. jako arcijáhna nekončila visitací, poněvadž bylo potřebí, některá udání zjistiti po skončené cestě v Praze. Sem byli voláni, kdo žili pokoutně, pokud uzavřeli manželství bez prohlášek a bez slavností v kostele, kněží usvědčení, že se provinili v něčem, zvláště proti bezženství, stanoven byl trest 10 ano i 20 kop, kdyby života svého nepolepšili, při čemž jim bylo postavili rukojmí, často tresláni vězením, z trestu musili pobýti v Praze a přikázáno jim choditi k službám Božím u sv. Víta, po případě i uděliti almužnu chudým, na př. darem po stavu sukna na oděv.

Z toho je zřejmo, kterak představení církevní nikterak nepřehlíželi, když se některý kněz provinil a snažili se zlořády tyto odstraniti. Nelze zapomenouti, že v zápisech často uvedena byla pouhá obvinění zakládající se na pověsti, lidé vždy podezřívali, tím ovšem v mnohých případech vina nebyla dokázána. O dobrých kněžích se v těchto zápisech mimo visitace zmínka nečiní a pohlédneme-li na počet duchovních, tehdy daleko větší než nyní, musíme doznati, že tím procento provinilých valně se snížilo. Nulno ještě uvést, že v řečech kazatelů, zvláště na synodách kněžských, se dosti nadsazuje, jednotlivé případy se generalisují, uvádějí jako obecné, a tak se vzbuzuje dojem, jakoby všichni kněží bývali zlí a nedbalí života kněžského. K pravému poznání tehdejších poměrů je přihlížeti spíše k pramenům jednotlivým, neboť mnozí mravokárci psali často pod dojmy osobními, kde se člověk často ukvapí. Nelze však upříti, že vzdělání asketické, výchova k životu kněžskému u velkého počtu duchovenstva byla nevalná, že ne vždycky počínali si tak, jak toho žádá Štítný (Knížky šestery 227) a tehdejší předpisy, aby stále se kněží zabývali četbou a studiem Písma sv. a knih sv. Otců, konali řádně modlitby kněžské a přistupovali ke svatě zpovědi, zvláště na venkově, kde to bylo daleko obtížnější, a tak, kde scházela tato vážná práce a snaha stále se zdokonalovati, mohlo se při slabosti lidské přiházeti, že kněz vyhledával zábavy ve hře v kostky, chodil do krčem, nedbal jiných předpisů, a, potřebuje

peněz, vymáhal proti ustanovením církevním zase na osadnících. Ostatně převrat, který nastal po roce 1415, nepřinesl po této stránce žádné nápravy, způsobil spíše velké zhoršení v životě kněží, jak o tom vydávají svědectví zprávy té doby, ač tato bývá zpravidla líčena jednostranně ve prospěch jednotlivých stran náboženských a na škodu a na úkor církve katolické v Čechách.

Hlava VIII.

Církev a moc světská v Čechách za doby sv. Jana Nepom.

Zlatá doba vlády Otce vlasti Karla IV. trvala ještě, když sv. Jan Nepom. asi na počátku věku mužného stal se veřejným nolařem a spolustolovníkem arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě. Tento věrný přítel a rádce císařův, požíval úplné důvěry Karlovy, byl i místodržícím v jeho nepřítomnosti a měl vliv na výchování mladého dědice Václava IV. Za Jana Očka daří se církvi katolické v Čechách jako za jeho předchůdce, velkého Arnošta z Pardubic, a vlast' naše ozdobuje se dále krásnými stavbami chrámů, vznikají četné ústavy dobročinné. Jan Očko byl jmenován rozeným nebo stálým legátem Stolice papežské pro sousední diecese Řezenskou, Bamberskou a Mišenskou, pro svou věrnost k pravému a zákonitému papeži Urbanu VI., stal se kardinálem knězem kostela dvanácti apoštolů a obdržel 6. března 1379 od legáta kardinála Petra Ravennského klobouk kardinálský. Jan Očko odevzdal správu arcidiecese do rukou svého synovce Jana z Jenštejna a zemřel již 14. ledna 1380.

Nový arcibiskup Jan z Jenštejna jest v novější době jak od dějepisců tak i od romanopisců líčen velmi nepřiznivě a to nespravedlivě. Jest otázkou, zda byl vychován rozmařile v hojnosti v domě otce svého Pavla z Jenštejna, písaře komory královské († 1375), tedy úřadu podřízenějšího; učitelem jeho byl Odolen Boncův, probošt kollegiální kapitoly sv. Jiljí na Starém Městě Pražském (AÖG 55, 388). Jan z Jenštejna byl určen k životu duchovnímu a po krátkém pobytu v Praze odešel na vysoké učení v Padově (l. 327), pak studoval v Bo-

logni, Montpellieru a v Paříži, kde ve věku 25 let nemohl příliš rozmařile žít, když mu peníze byly vydávány od učitelů, u nichž bydlil. V době tehdejší nebylo s podivem, že se mu na studiu dostalo podpory tím, že mu uděleno bylo několik obročí v mladém věku, viděli, jsme, že obročí ta příliš výnosna nebyla, když musilo býti postaráno o jeho zástupce. Snažil-li se jeho otec, aby se studujícímu Janovi dostalo obročí lepších, je to dokladem, že dřívější nepostačovala. Pobyt v cizině přispěl nejen k jeho vzdělání ve vědách bohosloveckých, nýbrž i k jeho zkušenosti a rozhledu ve věcech církevních. Mladý Jan z Jenštejna byl zcela oddán církvi a hájil její práva již jako biskup Míšeňský (od r. 1375); odpovídal svému příteli Boršovi, arcijáhnu v Týně Horšově, který mu vytýkal přísnost, že „se nepamatuje před Bohem, aby byl komu učinil křivdu (t. 383). Chtěl bych, abys sám přišel a zahnal z mé diecese Míšeňské loupežníky a vlky, pak by nebylo třeba, abych to činil sám.“ Již ta okolnost, že Karel IV. učinil Jana Jenštejna kancléřem svého syna Václava krále, nedlouho před svou smrtí (29. listopadu 1378), je důkazem, že Karel IV. viděl v Janovi z Jenštejna muže nejen učeného, nýbrž i života ne tak výstředního, jak by mnozí chtěli vyvozovati z nejasných výroků jeho životopisce: „Dříve totiž oddán zaměstnání světskému v záležitostech vojenských a dvorních nechtěl býti poslední, naopak snažil se předčiti jiné. Stav se biskupem církve Míšeňské více si hleděl vrchů a hájů než chrámů“ (PDČI 443). Při zmínce o hrozném smrti arcibiskupa Magdeburského Ludvíka, který při tanci utíkáje na pokřik, že hoří, zlomil vaz o masopustě 17. února 1382, praví životopisec, že Jan arcibiskup „toho zvěděv . . . poklekl a děkoval Bohu, že při podobných příležitostech nic podobného nepotkalo jeho. Od té doby počal poznenáhla hluku světského se vzdalovati . . .“ Jako kancléř krále Václava IV. ovšem býval v jeho družině a nebude se diviti, když se s králem účastnil honů a zábav, dokud nenadešel veliký mor r. 1380, kdy arcibiskup onemocněl tak, že lékaři vzdávali se naděje, že by vyvázl z choroby. Jako zázrakem se uzdravil a počal život kající, tužší ještě po smrti arcibiskupa Magdeburského. Od té chvíle je život jeho životem duše, všemi pro-

středky snažící se dospěti dokonalosti; zachovává přísné posty nad posty od církve předepsané, nosí hrubý oděv ano i žiněný pás (cilicium), mrská se mellami a trním, tráví noci na modlitbách a rozjímáních, uděluje mnohé almužny chudým, až proto byl od mnohých kárán; v Římě r. 1390 byl dům jeho obléhán chudými a arcibiskup, nemaje, co by dal almužnou, sám prosil a nestyděl se za to, jen aby chudý nezůstal bez útěchy, prodal i nádoby stříbrné - zkrátka je to život kajícího ke konci čtrnáctého století, jemuž by se bylo mohlo dostat kanonické, kdyby doby následující to nebyly překazily.

Nedivím se, že mnozí, ano většina mocných doby tehdejší mu nerozuměla a dosud se to opakuje, ač i nyní obdivují se životu Miličově. A přece Jan z Jenštýna nezanedbával při tom svého úřadu, mužně hájil práva církve proti mocným tohoto světa, což se mu vytýká za domýšlivost a panskost, ač on sám dosvědčuje, že „raději chce ztratiti svůj úřad, než říditi špatně nebo docela zhubiti církev své vlasti“ (FR hus. II. 12.) Také veliký počet jeho dvořanstva, rytířů, panošů a jiných služebníků dostává dobrý výklad od arcibiskupa v rkp. Vatikánském (1422, 275₂), kde ukazuje na nepokoje v Čechách, na velké statky, kterých mu bylo bránili, „odtud tolik koní, tolik jezdců, tolik píce pro předražený dobytek, ano nutno jest, aby (arcibiskup) měl vozy a jezdce, mnoho baronů a šlechticů, jdoucích ve tlupách, vojsko četné, hojně panošů zbytečných, jimiž ze všech stran obklopen by žil v pýše šlechtické, kteří jako kobylky vše zničí a sežerou, sáček vyprázdní a rovněž stráví . . .“ Zdědil tento zvyk po předchůdcích a jeho chybou je, že si do toho stěžoval a nás tak poučil; když o něco později arcibiskup Zbyněk svým vojskem, nebo král stálého vojska neměl, pokořil loupeživé rytíře a Ruprechta bavorského, bylo dobře.

Jan z Jenštýna staral se na synodách i prostřednictvím svých vikářů, korektorů a jiných úředníků o skutečnou nápravu všeho duchovenstva a lidu. Rozhodl zcela spravedlivě jako kancléř university o stížnosti mistrů českých v příčině obsazování míst v kolleji Karlově 2. prosince 1384, a když němečtí členové university se nechťeli podrobiti, vynesl na ně klatbu církevní, až ko-

nečně se podrobili: deset míst bylo obsazeno Čechy, šesté a dvanácté mělo býti bez rozdílu přístupno i jiným. Nečinil také žádných překážek, když Jan z Mülheimu zřizoval nadaci pro kazatele při kapli mláďátek v Betlemě (LE 511) a sv. Jan Nepom. schválil podmínky, kterých si žádal kupec Kříž při téže kapli a potvrdil 5. července 1391 (A univ.) prvního správce léto kaple betlemské Jána Protivu z Nové Vsi.

Nikdo neupřel Janu z Jenštejna zásluhu, že on byl první, který osvobodil osedlé na čelných svých statcích od t. zv. odúmrti (statek, jehož zemřelý majitel nezanechal synů, spadal na vrchnost bez ohledu na vdovy a dcery, tyto bývaly provdávány dle vůle úředníků a vrchnosti, vzdálenější příbuzní neměli vůbec práva dědického). Jan z Jenštejna tento český právní zvyk na svých statcích zrušil, ovšem jen do konce svého života, poněvadž se mu k tomu nedostalo souhlasu kapitoly, ano mistr Vojtěch Raňkův z Ježova se ohradil písemně proti arcibiskupovi. Po té stránce tedy lidé poplatní arcibiskupovi byli postaveni téměř na roveň obyvatelům měst královských a mistr Jan Hus o mnoho později nabádá k tomu, co arcibiskup Jan učinil a Zbyněk provedl r. 1406 se souhlasem kapitoly na věčné časy t. j. dokud bouřemi náboženskými nebylo zavedeno poddanství ve stavu o mnoho zhoršenějším.

Arcibiskup Jan z Jenštejna nemohl se uvarovati toho, aby nevystoupil proti šlechtě, která na mnoze poškozovala statky církevní, farní, kapitolní, klášterní a arcibiskupské. Nezapomínejme, že vojsko královské neudržovalo pořádek, páni a rytíři válčili mezi sebou, a tu ovšem trpělo i jmění církevní, ať již z příčin jakýchkoliv. Již za Jana IV. z Dražic (AÖG 61, 419) máme takových případů několik; za arcibiskupa Arnošta dovedla silná ruka Karla IV. zjednat pořádek, když soudce a přísežní Starého Města Pražského dali utopiti v řece kněze Martina r. 1362 (PDČ IV 527); když vladyka kterýs r. 1366 dal vyloupati knězi oči, že prohlásil na něho exkomunikaci, dal Karel IV. učiniti tomuto vladykovi taktéz, nehledě na přímluvu mocných (t. 534); ovšem v nepřítomnosti Karla IV. zase páni a rytíři činili mnohé škody na statcích kostelních a klášterních, Beneš z Veitmile

uvádí (t. 537), kterak mnohé stihl trest Boží, zvl. Petra z Michalovic.

Dříve se stávalo, že si patroni přivlastňovali dědictví po farářích na jejich farách zemědělských jako odúmrtí, ale sněm Pražský z r. 1349 čl. 15. to zakázal (can. 46 C XII. qu. 2) pod trestem ztráty práva podacího, šlechtici neměli míti kaplana bez zvláštního ustanovení biskupova (čl. 17). Někteří z potomků dovedli zmocnit se i statků, které od předků byly darovány, tím, že se staly lenníky kapitol nebo klášterů; za Arnošta bylo jim v tom bráněno, jak nás o tom zápisy soudní zpravují. Ale za Václava IV. vznikla zřejmá bezohlednost t. zv. milců králových proti kněžím a duchovenstvu vůbec. Hyncík Pluh z Rabštejna (Palacký, Formelbücher II 64) hrozil v listě do Domažlic poslaném mezi r. 1380—86: „Protože vaši kněží mne a mé služebníky vyloučili z církve způsobem neobyčejným, jak se domnívám, pro sprostého kněze (patrně ho zbil a upadl proto v exkomunikaci), proto žádám, abyste mi to nepříčili a nehleděli k tomu, ani abyste pak něčeho nepodnikali, kdyby se přihodilo, že bych některým, kteří mne tak neobyčejně prohlašují za vyloučeného z církve, jazyk dal prohláhnouti týlem, jak zamýšlím učiniti.“ Již na sněmu praž. 1349 čl. 18 (can. 4 a 22 C XII qu. 2, cap. 11, X.I. V. tit. 11 ad.) bylo ustanoveno, že na místech, kde je násilně zajatý duchovní, nosící tonsuru a šat duchovní, nebo kde se přechovávají věci uloupené na statcích kostelních, mají se staviti služby Boží jak od kaplanů zámeckých tak i od farářů pod trestem vyloučení z církve hned, jakmile se o tom dověděli. Ustanovení toto bylo doplněno na synodě 1377, že se to rozumí i o věcech, které uloupeny byly člověku, který byl usedlý na majetku církevním a kostelu byl poplatný (CP 19 a 29). Jan z Jenštejna vynesl r. 1381 trest vyloučení z církve na podobné násilí, kdo by i pod záminkou soudu osadil, odehnal, přijal nebo schoval věci kostelní a majetek lidí kostelu poplatných (neříká se poddaných). Jakmile se zjistí, že někdo se provinil takovým násilím, měla na něho býti prohlášena exkomunikace a kamkoliv by tento z církve vyloučený přišel, všude bylo staviti služby Boží, dokud se těmto násilníkům nedostalo rozřešení přímo od arcibiskupa. Zostření toto

nastalo, poněvadž si mnozí vykládali ono ustanovení sněmu 1349 podle svého a obcházel je, zločiny pak zůstávaly bez trestu. Ustanovení r. 1381 bylo dáno na radu a se souhlasem kapitoly pražské (CP 34) a jiných učených mužů. Totéž bylo obnoveno na synodě 1386 a dodáno, že duchovní, kteří by ho nedbali, propadají exkomunikaci, následoval další výklad o věcech kostelních nebo lidí kostelu poplatných, jichž uloupení ihned vylučovalo z církve, jako na př. uloupení koní, dobytka, píce, rouch atd. Děkanům bylo oznámili duchovní, kteří, by v podobných případech služby Boží nestavili, korrektoru, a kdyby děkanu to neoznámili, měli býti pokutováni (CP 36).

Bohužel, byl to král Václav IV., který dal takovým šlechticům příklad v t. zv. „válce popské“ r. 1381. Rada města Vratislavi zabavila několik sudů piva, darovaného vévodou Ruprechtem Lehnickým jeho bratru děkanu kapitolnímu, snad ze strachu, aby ho kanovníci neprodávali. Václav IV. dovolil 1382 dovážeti jakékoliv nápoje a čepovali je v okolí kostela, ne v městě. Ostatně spor mezi kapitolou a městem byl také o jiné otázky svobody a práv církevních, které byly v době osířelosti stolce biskupského městem popírány, jak jde z listiny Urbana VI. ze dne 13. srpna 1381. Kapitolu hájila se tím, že prohlásila na město stavení služeb Božích, tedy v období se statuty Arnoštovými, pro Vratislav dle ustanovení kard. Guidona (AÖG 37, 244). Václav IV. chtěl záležitost tu rozsouditi, kapitolu však neodvolala na jeho žádost interdikt a král dal uvězniti opata Jana na Písku ve Vratislavi (t. 247), kanovníky vyhnal z města, kapitolní statky dal lidu v plen, čímž statky byly velice zpustošeny. Byla jistě jiná mírnější a správnější cesta, kterou spor se mohl urovnati.

Příklad králův byl pobídkou, že Jan Čúch ze Závady, podmaršálek dvora králova, máje statek v Lobkovicích na Labi v sousedství statku arcibiskupského v Neratovicích, dal si postaviti na Labi jez z příčiny rybolovu. Arcibiskup dal jez zase zbořiti asi právem; dosud vodní právo je velice přísné. Václav IV., jemuž si Čúch stěžoval, povolal arcibiskupa Jana z Jenštejna r. 1384 na Karlštejn, několik dní ho tu zadržel jako ve vězení a rozkázal, aby na statcích arcibiskupských se loupilo, čímž učiněna

škoda na šest tisíc kop gr. ne tak arcibiskupovi, jako lidu osedlému. Byl to výsledek okamžitého výbuchu hněvu krále, který měl dát věc rozhodnouti soudu a ne bez příčiny trestati způsobem tak dalekosáhlým.

Příčinu roztržky mezi králem a arcibiskupem, který dosud byl kancléřem královým, můžeme také hledati v otázce o zákonnosti papeže Urbana VI. (AÖG 55, 330), jehož arcibiskup neustále se přidržoval, kdežto bratranec králův, Prokop, zastával se Konráda z Veselí, děkana Vyšehradského, jenž přidržel se vzdoropapeže Avignonského, Klimenta VII., a byl proto zbaven děkanství, jako sesazen byl pro tutéž příčinu i děkan sv. Vitský Hynek Kluk z Klučova, který Klimentem VII. jmenován byl biskupem v Litomyšli po smrti Alberta ze Šternberka. Urban VI. učinil zde biskupem Jana Soběslava, syna markrabě Moravského Jana; Jan Soběslav neuznal práv arcibiskupa Jana z Jenštejna, i došlo k dlouhému sporu, do něhož zasáhla i ovdovělá císařovna Alžběta (AÖG 55, 340). Mimo to zastával se i biskupa Olomouckého Petra (t. 339), který byl nucen vyloučiti z církve markraběte Prokopa. Poměry zhoršily se tak, že arcibiskup Jan z Jenštejna měl býti donucen k tomu, aby se zřekl arcibiskupství, ano byl učiněn i pokus otrávití ho (PDČ I 460). V listě svém k Urbanu VI. dovolává se arcibiskup Boha (AÖG 55, 361), že všechny zmatky a pronásledování, na arcibiskupa doléhající, utržil si i pro osobu papežovu a pro církev, poněvadž nechtěl přehlížeti a mlčeti, takřka skrze prsty se dívati, aby si tím získal přízeň krále a velmožů.

Spor vyvolaný měšťany Litoměřickými žádajícími, aby obilí z Roudnice po lodích do Němec 'vezené, bylo u nich vyceleno, byl upraven králem a soudci od papeže jmenovanými. Arcibiskup páčil škodu do 30.000 zlatých, kterou utrpěl zároveň s Roudnickými, kteří byli poplatní arcibiskupovi. Když panoše králův, Dětrich Hes z Makova (rkp. Vatik. 1422 fol. 164₁) r. 1385 opověděl zašti arcibiskupovi a začal mu škoditi na statcích, král pomáhal Dětrichovi vojínů i penězi, arcibiskup pak bráně se, musil živiti mnoho vojska po několik měsíců. Podobně zachoval se král v záležitosti purkrabě královského na Kugelvaite Těváka, jenž bez opovědění uloupil kolem

Rokycan na statcích arcibiskupských mnoho menšího dobytka, koní a na 500 krav. Arcibiskup si do toho u krále stěžoval a ten s politováním prohlásil, že o tom nic neví; když však král o nápravu se nestaral a Jan z Jenštejna brannou mocí se zmocnil několika zbylých kusů, král, rozhněvav se, dal pleniti na statcích těch, takže škoda byla třikrát větší než dříve, nepočítajíc v to výlohy arcibiskupovy (ČKD 1909, 325).

Horší ještě bylo zasahování do pravomoci církevní, která dle tehdy platných zákonů žádala, aby duchovní osoby souzeny byly u soudu biskupského (cp. 2 X l. II. tit. 2 a cp. 2 l. II tit. 2 in Sexto) jak souhlasně stanovil sněm pražský r. 1349 čl. 25 „aniž naopak soudcové světší neodvažte se kleriky pro kterékoliv záležitosti trestné nebo sporné, ani laiky pro věci nebo majetek kostelní, ať jimi vládnou z kteréhokoliv důvodu, povolávati před svou soudnou stolicí a je souditi. Jinak . . . soudce světský přestupuje hranice své moci, budiž stížen vyloučením z církve . . .“ Karel IV. uznával tento předpis církevního práva r. 1362, neboť nechtěl vrátiti se do Prahy, dokud soudcové, kněze Martina odsoudivší, nevyžádali si odpuštění a rozřešení od stolice papežské. Za Václava IV. bylo jinak. Roku 1392 byl na Novém Městě Pražském zajat studující klerik městským právem, odsouzen k smrti a sťat, buď z rozkazů nebo se souhlasem královského podkomořího Zikmunda Hulera, ano r. 1393 na počátku roku rovněž na Novém Městě zajat byl jiný klerik; když arcibiskup žádal, aby tento duchovní byl vydán soudu církevnímu, nestalo se tak, ano podkomoří Huler poručil tohoto klerika upáliti. Dle zápisu v knize městské zajal tehda podrychtář Mikuláš žáka, tedy studenta, v oděvu duchovním a s tonsurou na hlavě, který vylámal truhlu v kostele Holubickém, ukradl odlud kalichy a pateny a jeden relikviář se sv. ostatky. Na soudu Nového Města se student ku krádeži této přiznal a snad to byl on, který byl upálen.

Arcibiskup Jan z Jenštejna předložil králi stížný list (ČKD 1909, 138—213) v 13 člancích (v PDČ I 462 nejsou vypsány), když byl marně jednak sám, jednak provázen dvěma svědky, i před radou královskou uka-

zovať na některé nesprávnosti ve vládě. List tento nebyl dosud dosti oceněn, zvláště v otázce svobody manželství, k němuž bývaly ženy a panny unášeny, ač to bylo již před tím překážkou, nebo donucovány vrchností k sňatku podle zvykového práva o odúmrti. Když se neprovdaly za muže vrchností určené, ztrácely svůj majetek po zemřelém manželu nebo otci; arcibiskup chtěl, aby vesměs provedeno bylo to, co on svým lidem poplatným dovolil daleko dříve, než mr. Jan Hus přišel se svým traktátem o odúmrti. Také právo odkazovali svůj majetek závěti, bylo duchovním v Čechách upíráno proti právu přirozenému, proti ustanovení sněmu 1349 čl. 40 a právu církevnímu (cap. 14 X. l. II. tit. 26). Arcibiskup si stěžuje, že svátosti se zneuctívají, pravomoci církve se opovrhují i církevními tresty, rozsudků papežských se nedbá, kostely se znesvěcují, mnozí duchovní jsou ustanovováni bez vědomí arcibiskupova, duchovenstvu se činí křivda, svobody a výsady církve i od Karla IV. rozšířené se porušují. Arcibiskup uvádí, kterak purkrabí a soudcové povolávají duchovní k svému soudu, a když neuposlechnou, spoléhajíce na své výsady, bývají zajati a oloupeni jako na Novém Městě. U sv. Jakuba na Starém Městě byl kněz provádějící rozsudek papežský zlýrán až do krve, čímž kostel byl znesvěcen. Klášterům se činí křivda tím, že mnozí domáhají se pohostinství. Došlo tak daleko, že postavení židů je lepší než duchovních, a ačkoliv škody kněžím způsobené obnášejí mnoho tisíc hřiven, přece se tím pokladně králově neposloužilo. Arcibiskup žádá náhrady od těch, kteří škody udělali, a rozkazu, aby se tak více nedálo, a zároveň prosí, aby král nevěřil a neposlouchal rady některých svých milců, neboť arcibiskup ví bez veškeré pochybnosti, „že jsou to lidé lstiví, třeba lichocením se chtějí králi zalíbiti a při tom určitě jsou největší nepřátelé spasení králova, královské cti a celého království a, co ještě více tíží, Boha a víry katolické, služebníci ďábloví a poslové antikristovi.“

Král Václav IV. byl příliš nestálý, vrtlavý, ano divilkový, a proto se nedivíme, když jednak vidíme časté zápisy ve prospěch kostelů a klášterů ano i kázně církevní, a v téže době zase pronásledování anebo aspoň poškozování církevních zájmů, dle toho v jaké byl náladě

nebo jaké rady se mu dostalo. Tak ovšem neplnil vždy onen úkol, který mu při pohřbu Karla IV. připomínal Jan Očko z Vlašimě (PDČ III, 430): „K obraně také svaté matky církve nechť nastoupí jiný, který by církev podobnými dary a ctnostmi s pomocí Boží podporoval . . . (Karel IV.) podobného zanechal po sobě . . . ochránce domu Božího proti nepřátelům . . . nechť vzbudí (Bůh ve Václavu IV.) ducha Mojžišova, vzlýčí roh onoho jednorožce (Žalm 91₁₁), našeho Václava nejjasnějšího krále Římského a Českého, jediného nejvyššího, obzvláště obecného, aby ruka jeho uchvátila a rohem svým provál Syrii (3 Král 21₁₁), zahřměl proti Edomu, metl blesky proti telalům na Bethelu, proti modkám Egypta, proti lučným ze Samařska, proti kněžím Baalovým, proti pastýřům, kteří pasou sebe, proti soudcům, stanovícím zákony nespravedlivé, proti psům neumějícím šlékat, proti džbánů Zachariášově, proti nádobám nemoudrého pastýře, proti ctižádosti Šimona kouzelníka, proti tyranství světa, proti zneužívání klášterů, proti zločincům zpupným utiskovatelům chudých, proti těm, kteří ruší pokoj církve a proti podrývačům víry. A ty, Bože, dej soud svůj a spravedlnost svou synu královu t. j. synu nejjasnějšího kdysi Karla, králi Římskému, rozmnož jeho ctnosti . . . , aby, obdržel plášť ctnosti (jako Eliseus) a dobré činnosti, celou zemi železným prutem obejmá, měrou spravedlnosti krále a knížata a veškeré krajiny země šťastně řídil . . .“

Také Jan z Jenštejna uvádí Václava IV. na mysl, že „je obecným obhájcem církve, obráncem víry katolické a obzvláštní opatrovník nevěsty Kristovy (církve) a tudíž, že jest jeho povinností, aby zveleboval jméno Ježíšovo, šířil víru katolickou a blaho lidu jeho vládě poddaného, začaž králi bude jednou klášti počet před soudnou stolicí Kristovou . . .“ Avšak ani vzpomínka na otce Karla IV., ani slova Očkova, ani stesky Jenštejnovy nenašly sluchu u Václava IV., on nepřinutil ani Zikmunda Hulera, svého podkomořího, aby se mírnil a zachoval se dle zákonů zemských, šetřil výsad církve.

Ano, Huler, který 23. června 1405 sřat byl pro dokázaný podvod na rozkaz Václava IV. v obecní síni na radnici Staroměstské (tři milci královi zabiti byli 12. června 1397 na Karlštejně), dopustil se i jiných skutků proti zá-

konům církevním. Kněží totiž od sv. Valentina (stával v ulici Kaprové) a od sv. Kříže velkého (u kláštera Milosrdných bratří) chodili s Nejsv. svátostí k nemocným okolo domů židovských a tu častěji se židé posmívali, zvláště tak na Zelený čtvrtek 15. dubna a na Bílou sobotu 17. dubna 1389 se shlukli volající: „Kamenujme toho, který se vydával za syna Božího!“ a skutečně vyrazili Nejsv. svátost z rukou kněze. Na Boží Hod velikonoční, když se pohana láto rozhlásila, nastal pogrom ve městě židovském a zabito židů na tři tisíce. Mnozí se zachránili v radnici a někteří se v ty dny dali pokřtiti, komora královská tenkrát obdržela z uloupeného jmění židovského pět tun stříbra. Zikmund Huler chránil některé z těchto pokřtěných židů, kteří zase odpadli od křesťanství, což ovšem dle tehdejších zákonů slíháno bylo i zákony světskými, a když bylo proti těmto odpadlíkům nastupováno, Huler mluvil rouhavě i o církvi katolické! . . . „neostýchá se veřejně tvrditi, že víra židovská je lepší než křesťanská, a některé židy, kteří přijali víru, na žádost židů jim vrátil a způsobil, že od víry odpadli, a ve mnohých věcech, týkajících se víry katolické, je velice podezřelý z kacířství dle zpráv svědků hodnověrných, jak se veřejně hlásá“ (ČKD 1909, 640). Nesmíme zde zapomínati, že v dějinách nelze měřiti věci minulé dle názorů pozdějších, nýbrž posuzovati je okem té doby, jak se na ně dívali současníci.

Poněvadž křivdy, na něž si arcibiskup stěžoval, nebyly králem odčiněny anebo potrestány, nezbývalo než důsledně nastoupiti podle práva církevního. Zikmund Huler, podkomoří královský, byl pro skutky a výroky bludné, kacířské a víře odporující obeslán před soud církevní; nedostavil se, ano vyjádřil se posměšně, že přijde s dvěma sty kopinníků. Pro nestání a pro popravu kleriků, kterou upadl v trest kánonu- Si quis suadente diabolo (can. 29 C. XVII qu. 4.) dle ustanovení Innocence II. na sněmu lateránském: „Kdo z vnuknutí ďáblského dopustí se takové svalokrádeže, že na duchovního nebo na mnicha násilnou rukou útočí, podléhá trestu vyloučení z církve a nikdo z biskupů se neodvažuj jej rozřešiti (mimo nebezpečí blízké smrti), dokud nepředstavi se u Stolce papežského a neobdrží jeho

rozkazů". Výrok soudců je tak samozřejmý, když prohlásili Hulera za vyloučeného z církve, že se musíme diviti, kterak mohl způsobiti tolik hněvu; nebylo to v těch dobách nic neobvyklého. A přece prohlášení exkomunikace na Zikmunda Hulera popudilo rady královské, vedle nich i markrabě Moravského Prokopa a krále samého. Že při tomto výroku soudním spoluúčasten byl také sv. Jan Nepom., o tom není pochybnosti, jak vysvítá ze žaloby arcibiskupem na krále Václava IV. podané (ČKD 1909, 326). Král totiž zastal se Hulera, z církve vyloučeného tím, že rozkázal (Palacký, Formelbücher II 199), aby města královská složila opětně Hulerovi jako podkomořímu přísahu věrnosti, ač dle práva církevního nikdo se s vyloučeným neměl stýkati. Ovšem také nelze opomenouti, že Václav IV. dne 22. listopadu 1392 výslovně uznal samostatnost soudu universitního proti soudům všech tří měst Pražských (Pelzel, Wenzel IV UB I 120).

Hlava IX.

Poslední dny sv. Jana Nep. a jeho smrt.

Dle dobového postupu patřila by na toto místo stať o tom, kterak sv. Jan Nep. zachoval tajemství zpovědní, jež bylo vlastně nejhlavnější příčinou jeho mučnické smrti. Avšak zvláštní povaha této otázky žádá jiného postupu než klidného líčení historického a proto odkládám ji do hlavy X.

Mimo příčiny dosud uvedené poslední a bezprostřední podnět ku hněvu krále Václava IV. dalo stvrzení nového opata Kladubského Olena. Staříčský opat Racek zemřel totiž někde na začátku roku 1393 a mniši řádu sv. Benedikta asi hned po pohřbu opatově sešli se k volbě nového představeného pro svůj klášter. Byli to převor Jan, podpřevor téhož jména, probošt Lev, kantor Jan, sklep mistr Zdebor, ředitel klášterní nemocnice Pětr, rozdělovatel darů (pitanciarius) Děpold, dále bratři, kteří spravovali kostely farní, Vernher z Přeštic, Jan z Touškova, Protiva z Vícova, Bušek ze Sv. Kateřiny, Racek z Posečnice, mniši Mikuláš, Zigard, Martin, Jan z Přeštic, Jan z Prahy, Zikmund, Miroslav, Jan Košťál, Racek, Jan

kaplan, lindřich jáhen a ostatní bratři kláštera Kladrubského, kteří zvolili si za opata mnicha svého řádu a téhož kláštera Olena. Den volby není znám. Kláštery benediktinské byly úplně samostatny, nepodléhaly žádnému jinému klášteru a tak nebylo pochybnosti o platnosti volby většinou hlasujících vykonané, tím více když byla jednohlasná.

Žádalo se však, aby volba potvrzena byla arcibiskupem nebo generálním vikářem. Tak potvrdil Mikuláš Puchník r. 1386 (LC II 193) volbu abatyše u sv. Jiří na hradě Pražském, Kunhuty z Kolovrat, po resignaci jeptišky Kateřiny z Lipollic. Sv. Jan Nep. potvrdil volbu Mikuláše, bratra kláštera sv. Benedikta ve Vilémově (LC V 60) dne 15. února 1391 po smrti opata Petra. Volba konala se ve Vilémově v pol. okresu Čáslavském. Zápis o volbě předložilo vyslané poselstvo sv. Janu v Praze se žádostí, aby nového opata potvrdil. Dle předpisu byla ustanovena lhůta, aby se přihlásili, kdo by se domnívali mít právo namítati něco proti platnosti volby buď proti osobě zvoleného opata nebo proti osobám, které při volbě hlasovaly. Když se nikdo nepřihlásil a nebylo důvodu, v církevním právu obsaženého, proč by volba nebyla považována za platnou, byla volba tato prohlášena v klášteře a oznámeno, že nikdo námitek nepodal aniž jaký důvod kanoňický byl nalezen; nově zvolený opat složil přísahu poslušnosti arcibiskupovi a slíbil, že bude dbáti řehole sv. Benedikta. Na to byla volba potvrzena a opatovi odevzdána veškerá příslušná pravomoc nad klášterem Vilémovským. Podobně bylo i při volbě opata Petra ze Zbyšova u sv. Prokopa na Sázavě dne 27. dubna 1377, o čemž listinu napsal notář tehdejší sv. Jan Nep. (LC III 70).

Tyto dvě volby, při jichž potvrzení byl sv. Jan Nep. súčastněn, jsou nám vodítkem pro zjištění, zda volba Olena za opata v Kladrubech byla platná podle předpisů církevních. Volba mohla být vykonána teprve třetího dne ne-li později po smrti Rackově, neboť přítomni byli řeholní bratři, kteří byli správci far ve Sv. Kateřině, Touškově, Vícově a v Přesticích, v osadách od kláštera Kladrubského poměrně dosti vzdálených. Poněvadž volba byla vykonána jednohlasně (LC V 156), mohlo být

ihned vysláno poselství do Prahy k arcibiskupovi, které předložilo zápis o volbě, z něhož vysvítalo, že postup volební byl úplně správný. Arcibiskup poručil, aby do určité lhůty předneseny byly v Praze námitky v církevním právu odůvodněné, proti zvolenému Olenovi nebo proti postupu volby. Určitý počet dnů není uveden, ale poněvadž ohlášení o námitkách musilo se státi v klášteře Kladrubském, zase uplynulo několik dní, než došla zpráva, že volba byla ohlášena a námitky podány nebyly a když ani v Praze nebylo námitek, byla volba potvrzena a Olenovi odevzdána pravomoc opatská pro Kladruby dne 10. března 1393. Při tomto slavnostním potvrzení byli přítomni jako svědkové Vojslav, plebán Miličinský a oprávec duchovenstva, advokát mistr Konrád de Bracis, Držek z Plesnic, generální prokurátor konsistoře v Praze, dále veřejní notáři: Jan řečený Orben z Miličina, Ondřej z Prahy, Jan z Hostouně, Mikuláš z Lomnice, Mikuláš z Brna, Jakub z Domažlic, Přibík z Boru a Dominik z Budějovic. Listinu sepsal Jan syn Frenclínův z Dubé. K tomu lze dodat, že zvolený opat Olen ustanovil dne 7. března 1393, jsa osobně přítomen před sv. Janem Nep. jako generálním vikářem, za svého právního zástupce řeholníka Petra z kláštera Kladrubského (SA III 124). Následujícího dne zavázal se Olen zaplatiti notářům poplatek za listiny stvrzovací 12 a půl kopy grošů (t. 125). Poslední zápis jest přeškrtnán; sešlo z platu, když král Václav IV. do této otázky zasáhl, čímž ovšem závazek platili za listiny stal se bezpředmětný. Ale toho mohl král docíliti i jinak, uniž by byl musil dopustiti se tolik násilí.

Ze žaloby arcibiskupa Jana z Jenštejna na krále Václava IV. (ČKD 1909, 328) dozvídáme se, že potvrzení opata Kladrubského bylo králi proti mysli. Nečteme tu ničeho, zda to král předem zapověděl nebo naznačil přání, aby se tak nestalo, nebo jakým způsobem vůli svou projevil. Jako při volbě abatyše Kunky Kolovratovny a opata Vilimovského nebylo zmínky o souhlasu králově, tak i zde při volbě opata Olena králi Českému nepříslušelo podle zákonů církevních a výsad zemských právo zasahovati do voleb opatů v klášteřích. Neslyšíme, že by někdo byl jménem královým podal ohrazení buď co

se týkalo osoby Olenovy anebo co do postupu volby. Na jiné námitky nemohl býti brán žádný ohled.

Jedinou překážkou mohla býti záповěď Stolice papežské. Ale je známo, že teprve 1. listopadu 1393 (MVB V č. 728) tedy po 9 měsících, vychází z kanceláře apoštolské rozkaz, aby určení soudcové pečlivě prozkoumali a Stolicí papežské podali zprávu o všech okolnostech žádosti krále Václava IV., aby klášter Kladrubský byl povýšen na kostel biskupský. Zjistiti to bylo uloženo opatům Tepelskému, Chotěšovskému a biskupu Lebuskému. Uvážíme-li, že kurie papežská v té době velkého rozkolu západního odkázána byla na krále Římského, Václava IV., pak jistě uznáme, že na žádost královu se odpovědělo hned a neodložilo se vše o 9 měsíců, tedy jde na jevo, že král teprve před listopadem, někdy v říjnu 1393, jednal úředně se sv. Stolicí o zřízení biskupství v Kladrubech, nikoliv však již v březnu. Z toho také následuje, že arcibiskup a jeho generální vikář na pouhý rozkaz nebo vyslovené přání královu, které nebylo odůvodněno právem církevním, volbě nového opata se nemohli protivit a ji potvrditi musili. Také četní a v právu církevním sběhlí mužové, kteří byli svědky při potvrzení Olena, neviděli v tom nic závadného. Je také pravda, že 28. srpna 1394 listinou papežskou (MVB V č. 822) důchody kláštera Kladrubského byly dány kardinálu Petru Ravennskému, biskupu z Frascati, jako pravému opatu a listinou ze dne 14. dubna 1397 (t. č. 1130) bylo prohlášeno, že klášter Kladrubský byl již za života Rackova zvláště vyhrazen sv. Stolicí, ale listiny nějaké nebo právního pořízení z r. 1392 nebo dřívějšího není a tudíž arcibiskupovi Janu z Jenštejna nebo jeho úředníkům známo býti nemohlo, snad takového vyhrazení nestávalo ve formě určité než jen v listině všeobecné, vztahující se na všechna opatství.

Z uvedené listiny papežské vidíme, že Václav IV. chtěl skutečně založiti v Kladrubech biskupství, aby snad postaral se o muže na svém dvoře, který získal si dosti zásluh ve službách králových a kterého chtěl opatřiti větším důchodem z jmění církevního. Byl to asi Jan či jinak Hanko, syn Brunonův z Prahy, probošt Lebuský na Odře ve Slezsku, a pak zvolený t. j. jen králem

Václavem IV. jmenovaný r. 1386 biskup Kaminský (na Kamionu sev.-záp. od Brombergu). Diecése té nedosáhl, neboť biskupem se stal Jan II., syn Vilkinův z Kosselinu. Roku 1393 jmenoval ho král biskupem Lebuským. Václav IV. obdržel právem odúmrti dům Hankův čp. 587-I. blízko sv. Benedikta. Frind (KG Böhm. III 31) uvádí zde Hynka Pluha, podobně i Borový (Sv. Jan Nep. 23), ač je zde spíše mýlka s Hynkem Klukem z Klučova (v rukopise Warlichově z r. 1789 chybně označen je z Mukova), sesazeným děkanem kapitoly sv. Vítské a chráněným markrabětem Prokopem. Ještě v listině 7. března 1389 (MVB V 174) uvádí se jeho jméno. Hynek Pluh z Rabštejna na Orlice a na Šternštejně byl ženat a otcem několika dětí, měl do r. 1395 v léno královský hrad Orlík. Borový stotožňuje na uvedeném místě nesprávně všechny tři a činí z nich jednu osobu. Hynek z řádu poustevníků sv. Augustina u sv. Tomáše, biskup Vladimírský a světlíci biskup v Praze zemřel 1387. Hanek Brunův byl po Janu z Jenštejna a Lambertu, biskupu Bamberškém, nejvyšším kancléřem krále od 1384 - 1393, pak zase 1394 a opět 1396, vystřídal ho na krátko 1394 a po dvou letech stal se jeho nástupcem Václav Králík z Buřenic, syn Gerartův, kanovník 1380, děkan 1390 a probost Vyšehradský 1397—1418, titulární patriarcha Antiochijský, který obdržel 1397 na krátko důchody kláštera Kladrubského (MVB V 1130). Šlo tedy nejspíše o to, aby se oblíbencům krále, nejspíše Hankovi, synu Brunovu, nebo Hynkovi Klukovi z Klučova, dostalo lepšího příjmu a proto není divu, že pak král Václav IV. potvrdil 13. listopadu 1397 klášteru Kladrubskému výsady, které již dříve měl, ač listina je psána tak, jakoby teprve nyní výsady ty byly uděleny (Pelzel, Wenzel IV., UB II 36).

Z toho srozmíváme, že hněv králův pro potvrzení opata Kladrubského nebyl odůvodněn, neboť chtěl-li zde založiti biskupství, pak mu nepřekážel nový opat, jako Karel IV. založil biskupství v Litomyšli, ač tam opat byl; právě tak mohl Václav, jako král Český a Římský učiniti. Papež by mu v tom jistě nepřekážel, když by se užitečnost té změny prokázala. Později se skutečně nevyskytuje jméno opata Olena v listinách papežských, nýbrž

navazuje se na smrt Rackovu. Z toho plyne dále, že nelze vinit Jana z Jenštejna, jakoby z lakoty nebyl chtěl připustiti zřízení nové diecese v Čechách; k tomu není v pramenech ani té nejmenší známky a pomluva ta, pokud se opakuje, vznikla spíše ze snahy očerniti arcibiskupa a tím svaliti vinu s krále, který tu nepostupoval obvyklou cestou právní, řídě se radou svých milců, kdežto arcibiskup a sv. Jan Nepom. i licenciát práv Mikuláš Puchnik v právech vynikali a jich se přidrželi.

Král Václav IV. přijel v únoru do Prahy, když dne 14. února 1393 zemřela císařovna vdova Alžběta v Králově Hradci a převezena byla do Prahy, kam k pohřbu své nevlastní matky dostavil se i Václav IV., ač o tom není památky v zápisech. V této době došly také do Prahy listiny papeže Bonifáce IX, který na žádost dříve podanou dovolil, aby v Čechách slaveno bylo t. zv. milostivé leto či jubileum, které slaveno bylo v Římě před třemi lety, když byl Urban VI. zkrátil dobu od jednoho jubilea k druhému na 33 let. Původně udělil Bonifac VIII. r. 1300 všem poutníkům, kteří navštívili místa posvátná v Římě a přijali tam hodně svátosti, odpustky plnomocné z duchovního pokladu církve. Kliment VI. zkrátil dobu stoletou na 50 let a 1390 bylo jubileum slaveno opět. Toto jubileum bylo rozšířeno bullou ze dne 15. ledna 1393 na Čechy. Návštěva posvátných míst římských byla zaměněna návštěvou 4 kostelů v Praze, totiž sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, Božího Těla na náměstí před radnicí Nového Města, sv. Víta na hradě Pražském a klášterního kostela v Břevnově. Pražanům bylo pouť do těchto kostelů vykonati patnáckrát, venkovanům bylo to sníženo na sedm návštěv. Kdo chtěl získati odpustků, musil se vyzpovídati u kněží, k tomu pověřených, poněvadž obdrželi pravomoc rozhřešovati i v případech, které jindy musily býti předneseny sv. Stolici, a přijmouti také Nejsv. svátost, vykonati uložené pokání svátostné čili zadostiučinění. Další podmínkou byla almužna, která byla ustanovena a určena podle různého stavu a okolností pro každého různá a měla rovnati se asi tomu, co byl poutník vydal cestou do Říma, ovšem že obnos tento u mnohých byl nepatrný a chudým byl úplně odpouštěn. Byla to almužna, které se mělo z polovice užiti na opravu kostela Vyše-

hradského a z polovice na církevní potřeby v Římě. I u sv. Víta, v Břevnově a u Božího Těla vybíraly se dary dobrovolné ve prospěch těchto kostelů. Začátek poutí ustanoven byl na čtvrtou neděli postní dne 16. března 1393 a skončili je bylo v 15. neděli po Nejsv. Trojici, o svátku Povýšení sv. Kříže 14. září.

Jubileum v Praze nebylo prohlášeno správně dle bully papežské. Učinil to Václav Portulan, 1373—1401 oltářník u sv. Vavřince u sv. Víta, jako sběratel poplalků pro komoru papežskou, a mistr Petr Všerub, arcijáhen Horšovský a kaplan dvorský, ačkoliv tento ani v bulle nebyl uveden. Často bývá vytýkáno, že prý arcibiskup Jan z Jenštejna tomuto milostivému letu nepřál, ale ze žaloby jeho jde na jevo (ČKD 1909, 570), že bulla papežská nebyla mu ani předložena, ani jeho jméno jakož i legáta papežského Ubaldina, jmenovaného od papeže biskupem v Sassari (Turritanským) na Sardinii, ani jméno vikáře generálního nebylo uvedeno v prohlášení Portulanově, ač právě ti v první řadě měli jmenovati a označiti zpovědníky dle bully Bonifáce IX. a také sběratele oněch almužen. Tím se stalo, že mnozí pochybovali (a to právem dle mého soudu) o platnosti tohoto prohlášení a zvláště o ustanovení zpovědníků. Nebyla to tedy vina arcibiskupova, nýbrž jest ji přičísti buď Portulanovi a jeho rádcům nebo hledati ji u kněží na dvoře královském; arcibiskup však nikomu neřekl, že by jubileum nebylo platno před druhým prohlášením, které se stalo dle bully od arcibiskupa, který nad to prohlásil, že milostivé leto nejen podporoval, nýbrž i pořádek jeho upravil (t. 570). Ovšem král vykonal tuto pobožnost hned s počátku, patrně mu byl počet návštěv kostelů snížen.

Začátek milostivého leta porušen byl hroznými výjevy, které vyvolány byly náhlým vzplanutím hněvu Václava IV., jak o tom jsme zpraveni z téhož pramene (rkp. Vatikánský 1122 ČKD 1919, 327). Prohlášená exkomunikace na Zikmunda Hulera, podkomořího královského, pro příčiny již uvedené a stvrzení opata Kladubského Olena (nehledíc ani k olázce tajemství zpovědního), vyličený byl patrně králi jako porušení moci jeho panovnické a rozšiřovala se zpráva, že král velice se

rozhněval a chtěl co nejprísněji zakročiti proti těm, kteří provedli rozkaz arcibiskupův, daný v souhlasu s právem církevním jak to bylo v Čechách od dob starých a zvláště za Karla IV. obvyklo. Pověst tato pohnula officiála Mikuláše Puchníka a generálního vikáře sv. Jana Nepom., že obávajice se přikoří od krále odebrali se k arcibiskupovi, který nalézal se na svém zámku v Roudnici. Sv. Jan Nepom. byl ještě 14. března, v pátek před čtvrtou nedělí postní v Praze a ustanovil za faráře v Murech Jana plebána ze Šonova, v Šonově faráře Jana z Mur, jakož i k oltáři sv. Kříže v kostele sv. Mikuláše na Starém Městě po smrti Ludvíka Kojaly, mistra svobodných umění Mikuláše Wulzaka z Odánska (LC V 158), kněze Pražské arcidiecese. Odešel tedy sv. Jan Nepom. z Prahy asi v sobotu 15. března do Roudnice. Sem došla rada dvořanů královských, aby arcibiskup Jan z Jenštejna vrátil se do Prahy a záležitost tuto s králem urovnal. Arcibiskup měl dosti zkušeností o tom, jak si král počíná v hněvu a proto nechtěl vrátiti se do Prahy, aby nedošlo k nejhoršímu, ale sv. Jan Nepom. i Mikuláš Puchník se přimlouvali, aby přece tak učinil, aby král se nemohl vymlouvati na vzdorovitost arcibiskupovu a nezakročil snad násilně proti lidu poplatnému na statcích arcibiskupských, kteří již tolikráte byli hrozně postíženi. Také hofmistr arcibiskupův Něpr z Roupova 1380—1393 se přimlouval s jinými; konečně arcibiskup rozhodl, že se tedy vrátí ne sice do Prahy v nejbližší blízkost krále, nýbrž do vsi asi na míli od Prahy vzdálenou (nejspíše do Kej), která náležela arcibiskupovi. Sem dostavili se poslové rady královské, zповědník krále Václava IV. bratr Mikuláš Minsterberský, jmenovaný biskup Laurentský a nejvyšší maršálek Jindřich z Lipého, kteří pobízeli arcibiskupa, aby krále usmířil a jeho hněv zmírnil. Radové tito zároveň s hofmistrem královým Jindřichem Škopkem z Dubé a Liběšic se zaručovali svým slovem, že může jíti bezpečně až do Prahy, říkájice: „ačkoliv král je velice rozlícen, přece tebe, arcibiskupa, velice rád uvidí, jednati bude o smír a tak nastane pokoj mezi králem, markrabětem Prokopem, podnikomořím Hulerem a tebou, jakož i tvými úředníky!“ Poohlíželi patrně na záležitost tu velice důvěřivě.

Znamením nepříteli povzbuzujícím byl také německy psaný lístek krále Václava IV., který poslové této odevdali arcibiskupovi tajně. Byl stručný: „Ty arcibiskupe, vrať mi hrad Roudnický a jiné mé hrady a klíč se mi z mé země české! Pak-li se očk pokusíš proti mně nebo mým lidem, chci tě utopit a rozepři ukliditi. Do Prahy přijď!“ Dopis takovým způsobem psaný a takového obsahu přenáší nás mimoděk do dob prudkých bojů Bedřicha Rudovousa, který dovolával se zásad práva římského: „já jsem pánem světa“ (Ego quidem mundi dominus) dle Antonína Pia a opět „co se vládci zalíbilo (ustanovit) má platnost zákona“ (l. 14 II Dig. 1₂) jakož i zásadu jinou, „vše, co se stavi, patří majiteli pozemku, moje jsou tedy paláce biskupů“ (Watterich, Vitae Pontificum II 368). Není zde třeba dokazovati nepravdivost těchto názorů v době středověké, ale nutno zdůrazniti, že Václav IV. těmto zásadám caesaropapistickým se velice blížil ano s nimi se slotožňoval, on chtěl získati moc nad duchovenstvem a církví, aby tato moc světská byla podrobena v tak velikém rozsahu, jak ani otec jeho Karel IV. toho nežádal. Václav IV. prohlásil i jindy, že chce býti pánem ve své říši a proto také dovozoval, že ani biskup Vratislavský nesmí býti ustanoven bez jeho svolení (Cod. dipl. Sil. V 323). Není pochybnosti, že názory tyto mu byly částečně vštípeny již v mládí, jak i slova Jana Očka z Vlašimě shora uvedená zdají se nasvědčovati (slr. 92). Proto nelze se diviti, že tím ostřeji musil vyzniti spor, kde arcibiskup mužně dovedl hájiti stanovisko církevního práva. Hrozba smrti utopením byla jistě výronem bezmezného hněvu, nehodila se do úst krále, který měl postupovati dle platných zákonů a ne dle nahodilého nápadu, zvláště když šlo o arcibiskupa. Zároveň vidíme, že obavy Jenšteinovy nebyly bezdůvodné a výsledek ukázal oprávněnost jejich.

K olázce vyloučení z církve podkomořího Hulera a potvrzení nového opata v Kladrubech přistupoval dle zprávy arcibiskupovy i spor vyvolaný markrabětem Prokopem, jehož jsme viděli obhajovati sesazeného děkana Hynka Kluka a jenž souhlasil s politikou francouzské vlády, aby rozkoť západní byl odstraněn sesazením Bo-

nifáce IX., ač jediné tento byl zákonitým papežem a tudíž bez nespravedlnosti nemohl býti sehnán se stolce. Markrabě Prokop zmocnil se r. 1389 statků arcibiskupa Pražského na Moravě, totiž hradu Podivína blíže Břeclavi, a usiloval, aby hrad ten se všim příslušenstvím byl mu vydán, ač to byl statek a majetek kostela a arcibiskupa Pražského, na němž vázly určité povinnosti a závazky pro kostel pražský; ačkoliv později kanovníci pražští svolili k jakémusi narovnání s Prokopem a slíbili mu odevzdati ony statky na Moravě, také král dal k tomu svůj souhlas, ale arcibiskup nesvolil, poslal jim však prázdný pergamen s visutou pečeti svou, ať tam napíší, co chtějí (ČKD 1909, 568). Než to předbíhá výjevy, které se sběhly před tím a které byly příčinou mučnické smrti sv. Jana Nepom.

V úterý dne 18. března 1393 vrátil se arcibiskup Jan z Jenštejna, sv. Jan Nepom. i Mikuláš Puchník s hofmístrem Něprem do Prahy do dvoru arcibiskupského na Malé Straně. Ve středu 19. března vyjednávalo se mezi radami královskými a důvěrníky arcibiskupovými o smír a pokoj s králem a podkomořím Hulerem. Záležitost markraběte Prokopa byla odložena na dobu pozdější. Ve čtvrtek dne 20. března měla smlouva předešlého dne uzavřena, býti slavnostně stvrzena králem Václavem IV. a arcibiskupem. Král dostavil se se svým průvodem do kláštera P. Marie rytířů Svatojanských (nyní Maltezkých) konec mostu tedy blízko dvora arcibiskupova; tento přišel se svými vikáři a jiným průvodem.

Král však hned, hněvem rozpálen, prohlásil, že zrušuje, co bylo včera umluveno, že se nespokojí takovým sjednáním a smírem, vyřkl mnohá slova rouhavá a hněvivá, hrozil a obořil se na arcibiskupa slovy: „Ty, arcibiskupe, ty vylučuješ z církve mé úředníky, aniž bych já o tom věděl, potvrdil jsi opata Kladrubského. Zároveň také i to, že na mého podkomořího strkáš kacířství a bludy, dolkl jsi se i židů, ač židé náležejí mně a mne se týká onen čin a ty bez rady to činiš a z vlastní hlavy. Věz, že toho budeš želeť i tvoji!“ (Za Karla IV. i dříve nikdy nežádal biskup souhlasu králova k vynešení trestu na tvrdošíjně odpůrce církve, nikde takového omezení moci biskupské se nenalézá v právu církevním,

kteřé jediné rozhoduje o příslušnosti k církvi). Král pokračoval v mnohých slovech plných hrozby a řekl pak k hofmistrovi arcibiskupovu, Něprovi z Roupova: „Odstup ode mne, sice ti dám brzo sraziti hlavu!“ Vida pak úředníky arcibiskupovy a preláty, kteří byli s Janem z Jenštejna, řekl svému průvodu: „Tyto čtyři mi zajměte!“ (totiž Mikuláše Puchníka, oficiála, vikáře generálního doktora dekretů Jana Nepom., probošta Mišenského Václava a arcibiskupa). Jiným pohrozil dodávaje: „Tebe a tebe utopím!“ ukázal na některé. „Rozkazuji, abyste se hned odebrali do síně kapitolní!“ (na hradě u sv. Víta, kde se kanovníci scházeli ke schůzím, když šlo o věci, kapitoly se týkající). „Tam uvidím, čím radou se toto vše stalo!“

Arcibiskup, chtěje zmírniti hněv krále Václava IV., několikráte před ním poklekl, ale král obě kolena s posměchem ku kleknutí ohýbal a vstávaje poručil, aby odvedeni byli do síně kapitolní a potom k soudci. Arcibiskup byl čeledi svou vyproštěn z rukou průvodců královských a odešel do svého dvoru, kde pobyl nějakou dobu. Ale uslyšev později, kterak byli oni zajatí veřejně odvedeni do domu soudce, nemoha snést tak veliké křivdy a chtěje se postarati, aby se král nedopustil něčeho i na něm, odešel tajně z Prahy na Supí horu v Krušných horách za Teplicemi, kam se dostal až za pět dní. Václav IV. nechtěl veřejně útočiti na dvůr arcibiskupův, nýbrž bez povyku zmocnili se arcibiskupa. Řekl mu dříve: „Nemysli si, že budou kladeny léčky!“ ale v noci byly hlídky před dvorem, aby zajaly arcibiskupa, kdyby vyšel, také loďky na Vltavě byly zadrženy, a nikdo nesměl se dáti převážeti. V Praze nad to bylo prohlašováno, že každý kněz v noci na ulici dopadený, bude zajat a klerikovi v noci chycenému měla býti uřáta ruka.

Zatím, co arcibiskup ušel do bezpečí, vedeni byli oni tři jmenovaní na hrad do síně kapitolní, kde shromáždili se i kanovníci na rozkaz krále. Není odůvodněno v pramenech, že by na hradě býval sv. Jan Nepom. vězněn; ono vězení, které si teprve později oprávněnost věřících vytvořila a jež bylo ukazováno, není z doby sv. Jana, nýbrž z doby krále Vladislava II. a přestavby

za Ferdinanda I. po velikém požáru r. 1541. Na to ukázal již Berghauer, *Protomartyr poenitentiae* I 330.

V síni kapitolní vyslýchal král kanovníky a to předem staříckého a věkem sešlého doktora práv a děkana metropolitní kapitoly Bohuslava (1386—1415), syna Jana z Krnova, kterého několikrát udeřil jílcem meče do hlavy, až vytryskla krev; rozkázav svazati mu ruce na zad, dal jej odvésti do domu kastellána či purkrabí Pražského, jímž byl tehda Otto z Bergova a z Biliny, u nynější Daliborky. Patrně se ničeho nedozvěděl; ostatně záležitost Hulerova a potvrzení opata Kladrubského nebyla z těch, o nichž dle práva církevního arcibiskup byl povinen slyšeti radu nebo obdržeti souhlas kapitoly, jako na př. při zcizení statku nebo majetku církevního (cap. 7 X I. III tit. 24 a cp. 8 X I. III tit. 13).

Král rozkázal odvésti zajaté, sv. Jana Nep., Mikuláše Puchníka, Václava, probošta Míšeňského, a hofmistra Něpra z Roupova, rytíře dosti obstarožného, do domu soudce a častěji se dotazoval, zdaž i arcibiskup s nimi byl veden. Ze žaloby arcibiskupa Jana z Jenštejna jde na jevo, že jmenované osoby vedeny byly do t. zv. staré rychty na rohu Můstku a ulice Rytířské č. pop. 404; dům tento jmenuje se domem soudce v zápisech z r. 1404, již r. 1360 koupil tento dům biskup Mindenský Děřřich pro svého synovce (Tomek, *Zákl. mštop. I.* 312). Rytíř Něpr byl oddělen od ostatních, kteří asi zavřeni byli blízko mučírny až do večera, kdy v přítomnosti králově uvedeni byli do mučírny, majíce nohy o ruce svázaný. Po zdech této hrozně místnosti rozvěšeny byly přípravy a nástroje, uprostřed postaven byl žebřík s provazem na kladce, která upevněna byla v klenbě stropní. Trápený býval pověšen za ruce na zad svázané a stržením vyvráceny byly ruce z kloubů, což se jmenovalo „štosování“. Jestliže trápený se nepřiznal, býval pálen v bok, tak aby znamenitý pryskýř měl a opět dotazován. Když se ještě neseznal, byl pálen v druhý bok a kladeny mu opět otázky. Toto štosování čili tažení za sucha bylo oblíbeno od dob nejstarších a bylo horší nežli pálení. (Winter, *Kulturní obr. čes. měst II*, 753). Dle PČD I, 461 bylo užito u sv. Jana Nep. i jakéhosi druhu palečnice, nástroje s klíčky a šroubky, jimiž utahovaly se

kleště železné, tisknoucí palce u rukou a nohou, po případě i celého člověka. Sv. Jan sevřen byl v patách (calcibus pressus), nejde-li o pouhé kopance, které mohou býti velice bolestny. Král Václav IV. rozkázal kaťovi, aby je mučil k smrti, ano král sám vlastní rukou páčil sv. Jana Nep. a oficiála Puchníka v boky a místa stydká. Ušetřil pouze probošta Mišenského a rytíře Něpra, ale poručil, aby byli utopeni všichni, a skutečně by se tak bylo stalo, kdyby v přítomnosti veřejného notáře nebyli slíbili a přísahali, že nikdy neřeknou, že byli zajiati, mučeni a zároveň také, jak se arcibiskup dozvěděl, slíbili, že chtějí státi proti arcibiskupovi. „Všichni tři zastrašení nebezpečím smrti a chtějící ujíti smrti utopením, dali sepsati listinu veřejnou, a jak se praví, každý přísahou se zavázal; pak na rozkaz krále byli propuštěni“ (ČKD, 1909, 329).

Podle žaloby zkrácené (ČKD 1909, 640) byli děkan Bohuslav a hofmistr Něpr propuštěni z radnice, jen „Mikuláš Puchnik, Jan Nepomucký a probošt Mišenský byli odvedeni do domu soudce laika města Pražského a tam, majíce ruce na zad svázané, Mikuláš a Jan od kata určeného k mučení zločinců, svatokrádežnou odvahou různými způsoby trápení a hrozně byli mučeni před očima krále, a co jest strašlivo, ten, neváže si velebnosti královské, v ruce drže velkou smolnici, boky řečených vikářů a oficiála ohněm páčil a uboze rozdrásal a také různá jiná místa zmíněných těl až k smrti uvedených pánů Jana vikáře a oficiála; konečně též král u přítomnosti oněch nevýslovných svatokrádců a na jejich radu řečeného ctihodného muže p. Jana doktora a vikáře až k vydechnutí duše ukrutně zmučeného, který měl ruce a nohy svázaný a v ústech jakési dřevo (hrušku, aby nemohl křičeti), v noční době dal odnésti k řece Vltavě řečené, klerá-řeče městem, a s mostu té řeky shoditi a do řeky potopili od některých svých služebníků k tomu ustanovených; kteřížto služebníci řečeného p. Jana, ctihodného kněze svázaného na rukou i nohou na způsob kola odnesli k řečené řece, vykonávajíce strašný onen rozkaz, a téhož p. Jana s mostu řeky Vltavy shodili a hodili do řeky. Pročez potopen ve vodě té řeky bídně ukončil život“. V žalobě další udává arcibiskup (ČKD

1909, 329), že jediný Jan po hrozném trápení a máje popálený bok, takže déle nikterak nemohl zůstat na živu, byl veden k utopení veřejně po ulicích a náměstích, shozen byl s mostu pražského do řeky asi o třetí hodině noční a utopen.

Stalo se tak ve čtvrtek dne 20. března 1393 kolem deváté hodině večerní, kdy slunce zapadalo o 6. hodině odpolední, ovšem je tu rozdíl asi 16 minut, neboť tehdy před opravou kalendáře padala rovnodennost jarní asi o 8 dní před 21. březnem. Den umučení udán je jednak žalobou arcibiskupa a v soudních zápisech konšistoře Pražské na okraji (SA III 125): „Mikuláš Puchnik, vikář alt. a Jo. P. dne 20. den svůj ukončil poslední, jehož duše odpočivej v pokoji.“ Totéž datum udává také seznam pobožností ve výroční dny smrti dobrodinců a kanovníků pražských z r. 1416 (Tomek, Základy IV 251): „V předvečer sv. Benedikta (tedy 20. března) koná se výroční pobožnost úmrtní za Johánka z Pomuku, kterého král Václav poručil utopiti. Hodinky menší (t. tři nokturny za zemřelé s kratšími členími a chvalami), mše za zemřelé a pak komenda (absoluce) před oltařem sv. Klimenta, kde leží kámen mramorový, na němž je vyryto: Johannes Pomuk; (v druhé polovici patnáctého století bylo ještě připsáno) kde je teď mříž železná v ochozu.“

S touto zprávou srovnává se dosti dobře zápis v rukopise kláštera ve Zlaté Koruně (Dobner, Vindiciae 41): „L. P. 1393 v den sv. Benedikta utopen byl doktor Johánek, děkan Pražský, a nalezen jest ve čtvrtek při okazování svátosti (v pátek po provodní neděli, tedy 17. dubna 1393); pochován jest v kostele Pražském, proslul zázraky, proto udělána jest mříž kolem hrobu.“ Je zcela pravděpodobno, že tělo umučeného sv. Jana Nep. nalezeno bylo teprve po mnoha dnech, dle zprávy předešlé po 28 dnech. Není také vyloučeno, že zatím bylo položeno v kostele sv. Kříže velkého u Cyriáků (blízko kostela Milosrdných bratří, kostel zbořen byl při stavbě školy na Františku). Bylo dříve rozhodnuto o místě, kde bude tělo mučenika pohřbeno; vykopání hrobu mnoho času nepotřebovalo, ale kapitola sv. Vítká musila se usnésti, na kterém místě u sv. Víta ho uložit.

Tehdy se pohřbívало ještě v kostelech a u sv. Víta bylo plno hrobů. Před kaplí sv. Erharda pochován byl kněz Mabka, mezi Saskou kaplí a Vlašimskou lékař císaře Karla IV., Jan Vellonův, při vchodu do kaple sv. Erharda Martin řečený Ulinam a před oltářem sv. Klimenta Vojtěch z Otaslavic a tu je zajímavé, že kanovníci asi chtěli uctít památku sv. Jana Nep. tím, že vyhlédli místo pro jeho hrob proti kapli Vlašimské, kde sv. Jan byl kdysi oltářníkem. V této kapli byl postaven později ještě jiný oltář zasvěcený ku cti Zvěstování (také Navštívení) P. Marie, čímž se vysvětlují mnohé údaje pozdější, které si zdají odporovati (Tomek, Základy IV, 117 a 249). Oltář sv. Klimenta stával u třetího pilíře, od hrobu sv. Víta počínaje, proti náhrobku arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě. Hrob sv. Jana se nalézá v ochozu mezi druhým a třetím pilířem.

Památky sv. Jana Nep. zachována byla také darem spolupřítele Mikuláše Puchníka, který dle zápisu (SA III, 216) ze dne 22. listopadu 1396 koupil za vklad 20 kop gr. roční důchod dvou kop gr. na věčné časy z domu panoše Jezovce, bydlícího na Újezdě v Praze. Roční plat vázl na domě Jezovcově, s kterým spojena byla sladovna. Pravděpodobně je to též dům, který náležel kdysi sv. Janu Nepom., jenž ho asi prodal, když se stěhoval na Vyšehrad jako kanovník do domu kanovníckého. Tento panoš Jezovec uvádí se 25. ledna 1392 (SA III.) jako služebník Mikuláše Puchníka. Tento nyní zaplatil 20 kop hotově a Jezovec se hned zavázal jménem svým i svých dědicův, že bude platiti po 1 kopě o sv. Jiří a o sv. Havle Puchníkovi nebo komu tento určí. Na domě tom žádného jiného dluhu zapsaného nebylo a kdyby dům ten byl později zadlužen, měl býti roční plat dvou kop jako první hypoteka vložen. Mikuláš Puchník odevzdal ihned právo na onen roční plat děkanu, kanovníkům a služebníkům kostela Pražského za duši dobré či blažené paměti p. Jana Pomuka, doktora dekretů a kdysi arcijáhna Žateckého, a určil, aby ve výroční den smrti sv. Jana Nep. po způsobu jiných rozdělování byl onen plat rozdělen a odevzdán mezi řečené pány kanovníky a služebníky sv. Víta; téhož roku 1396 odevzdal ještě jakýs Jeneček plat 7 kop na domě

svém na Újezdě panu Mikuláši Puchníkovi k tomu účelu, aby se konaly výroční služby Boží za Jana z Pomuku, arcijáhna Žateckého, utopeného r. 1393 (Pubička, Unusne 63).

Nástupcem sv. Jana Nep. jako kanovníka Vyšehradského stal se Petr Buzkův z Jestbořic (MVB V, 729), jenž opcí obdržel prebendu sv. Jana, vynášející 25 hřiven, jak napsáno bylo v listině papežské ze dne 13. prosince 1393. Arcijáhmem Žateckým stal se kanovník Pražský Jan z Namslavy (l. 693), jenž se arcijáhenství ujal, ale pak měl pochybnost o platné držbě a proto vyžádal si listinu od dvora papežského, kde čteme, že arcijáhenství nevynášelo více než 30 hřiven čistého stříbra. A skutečně Jan z Namslavě listinou ze dne 14. června 1393 obdržel arcijáhenství, ač byl kanovníkem Pražským, Vratislavským, Poznaňským a Varmijským s ročním důchodem ze všech těchto obrocí 90 hřiven.

Smrt sv. Jana Nepom. byla zapsána od domácích i cizích spisovatelů. Letopisy české (Script. rer. boh. III., 4) v nejstarších rukopisech (ACDF) mají tuto zprávu: „1393. . . . Téhož leta utopen jest slavný doktor Johánek, vikář arcibiskupství Pražského pod mostem pražským, krále Václavovým rozkázáním, protože proti jeho vůli stvrdil byl opata Kladrubského“; (pozdější rukou v rkp. Děčinských FGH je dodáno): „A jest pochován na hradě Pražském u sv. Václava, tu, kdež jeho jméno vytesáno jest na kameni a kříž na témž kameni. Na kterýžto kříž i po dnes žádný nerad nohama vstoupí. (D). Léta téhož byla jest suchota veliká v Čechách na pamět smrti toho doktora utopeného v Praze, že v Praze bředli přes řeku lidi a byla voda zelená všechna jako tráva.“

S tím souhlasí také * kronika Lipská (Script. rec. hus. II 7) od r. 1348 do 1411: „L. P. 1393 utopen jest Johánek z Nepomuku, doktor dekretů, v den sv. Benedikta v době noční. Téhož leta v letě vyschla řeka Vltava, že v Podskalí kladli krátké prkno a přecházeli nohou suchou řeku a voda v řece Vltavě dostala barvu zelenou, takže lidé se neodvážili vařit s touto vodou říční, ale s vodou pramenitou“.

Rkp. Budyšínský (M. St. 56 hraběcí knihovny Gerstorf-Weicha) str. 240 má v zápiskách v Praze psaných

až do r. 1478: „leta 1393 utopen jest slavný doktor Johánek, vikář, pod mostem, neb kázal král Václav, protože stvrdil opata v Kladrubech proti vůli jeho a téhož leta byla suchota veliká.“ Podobně též pokračovatel kroniky Beneše z Hořovic (rkp. XV D 6 univ. knih Pr.): „Pak leta narození Božího 1393 utopen jest slavný doktor kněz Johánek, vikář arcibiskupství Pražského v duchovenství (in spiritualibus) pod mostem pražským králem Václavem, protože stvrdil opata Kladrubského“. S tím souvisí i zápis kronikáře neznámého (SRB II 455) kol r. 1432 totiž „1393 Leta téhož utopen jest slavný doktor Johánek vikář arcibiskupa Pražského s mostu. Leta téhož byla suchota veliká v Čechách na paměť toho doktora“.

*Rukopis university Pražské (SR hus. II 64) udává také k r. 1393 „krátce před nedělí Judica utopen byl mistr Johánek doktor a někteří preláti byli zbiti králem Václavem.“ Neděle smrtelná čili 5. posní, jejíž introit počíná slovy Judica me, Deus, byla r. 1393 dne 23. března. S tím shoduje se pokračovatel kroniky Beneše z Veitmile (MHB IV 64) do r. 1487: „1393 byly dány odpustky roku jubilejního v Čechách od neděle Laetare až do Pozdvižení sv. Kříže, kdy krátce před nedělí Judica utopen byl mistr Johánek, doktor Pražský, skrze krále Václava a prelátům učiněno bylo násilí“.

*Kronika dvorní knihovny Vídeňské č. 3282 (SR hus, I 47) krátce oznamuje: „1393 byl utopen doktor Johánek.“

*Hagen, souvěký kronikář rakouský (Pez SR Aust. I 1144) napsal kolem r. 1400: „Král Václav dal žalostně utopiti roku, kdy se počítalo od narození Kristovu 1393 v květnu poctivého, zbožného kněze, učitele církevního práva, jménem mistr Janko, a jiného kněze dal natáhnouti (na skřipec) a mučiti, ten se jmenuje mistr Puchník. Tomu ušel těžko zbožný arcibiskup Pražský, uprchl a přišel do Říma, ale přece se s králem tehda srovnal. To jsem napsal, protože se to stalo veřejně.“

Všechny tyto zprávy uvádějí násilnou smrt sv. Jana Nepom., o čemž nikdo nepochybuje. Sv. Jan Nepom. je tedy v pravdě mučedníkem za obhajování práv církve katolické. Známeť onu zásadu, podmínkou mučednictví

není smrt násilná, nýbrž pohnutka smrti (martyrem non mors, sed causa facit). Jako sv. Tomáš Becket, arcibiskup Canterburský, byl zavražděn 29. prosince 1170, protože hájil církevní zájmy proti králi Jindřichovi II., jenž nesvolil osazovati biskupství a jiná obročí, aby si mohl přivlastniti jejich příjmy v době osiřelosti a pokoušel se odníti biskupům moc soudní nad duchovními a přiřknouti ji soudcům občanským, — jako sv. Stanislav, biskup Krakovský, byl umučen 7. května 1079 Boleslavem II., jemuž vytýkal život nepřikladný a prováděl vládu svou nad poddanými tak krutě, že ho sv. Stanislav vyloučil z církve, — podobně i sv. Jan Nepom. řídí se ve věcech církevních zákony církevními, které v té době byly v Čechách plně uznávány (tím však nechci nikterak říci, že by nabývaly platnosti teprve uznáním státním), prohlašuje exkomunikaci na Zikmunda Hulera, královského podkomořího, který vědomě a schválně přestupuje zákony církevní, potvrzuje opata Kladrubského, nedbaje ať již vědomě nebo nevědomě přání nebo tužeb krále Václava IV., jež protivily se samostatnosti kláštera a jeho členů voličů, kteří měli povinnost postarati se co nejdříve o hlavu a představeného svého, aby zachovávána byla řehole sv. Benedikta. Přání královo nebylo žádným důvodem v právu církevním uznaným, aby se volba platná nepotvrzovala, a tolo potvrzení ovšem nebylo také překážkou, aby po dohodě se sv. Stolicí v Kladrubech nebylo zřízeno nové biskupství, jak již bylo uvedeno. Král Václav vystupoval zde jako anglický Jindřich II. a polský Boleslav II. a proto se nedivíme, že arcibiskup Jan z Jenštejna a sv. Jan Nepom. stojíce na půdě platného zákona, nedbali jeho neodůvodněných přání nebo snad i rozkazů a volbu opata potvrdili. Smrt sv. Jana Nepom. je pravým mučednictvím, podstoupeným pro hájení samosprávy a neodvislosti či immunity církve katolické ve vlasti naší.

Uvedl jsem v této hlavě pouze ty zprávy (latinské nebo německé jsou označeny hvězdičkou a budou přidány v řeči původní v dodatcích k tomuto spisu), které zapisují prostě smrt tuto mučednickou nebo udávají jako příčinu potvrzení volby opata, jak se zde uvádí v li-

čeném před tím výstupu mezi králem a arcibiskupem v klášteře Maltézském. Přístupmež nyní k otázce ještě důležitější, ač ovšem také obližnější.

Hlava X.

Sv. Jan Nepom. je mučedníkem zpovědního tajemství.

V dějinách vyskytují se dosti často otázky, které nelze doložit přímo svědectvím současně zapsaným od lidí, kteří byli přítomni nějaké události, nebo od svědků hodnověrných, kteří se to od účastníků těchto dozvěděli a hned zaznamenali. Otázek takových je značný počet, vzpomínám jen na otázku křtu Bořivojova, přítomnosti sv. Methoda v Čechách; jest známo, jakým způsobem bývají luštěny takové otázky ve smyslu často úplně protivném. Také otázka mučednické smrti sv. Jana Nepom. protože zachoval zpovědní tajemství, nechť vyjeví obsah zpovědi královny Žofie, je podobného rázu. Zprávu o zachování tajemství zpovědního nezapsal ani sv. Jan Nepom. ani král Václav IV., tedy osoby nejvíce a jediné účastněné; neučinil tak ani Mikuláš Puchník, ani Václav probošt Míšeňský, ba ani sám arcibiskup Jan z Jenštejna v žalobě, podané na krále Václava IV. stolici apoštolské, toho neuvádí. Toto mlčení současných pramenů listinných bylo již důvodem pro tvrzení Josefa Dobrovského (Lit. Mag. 1797, III 101), že při smrti sv. Jana Nepom. nešlo o tajemství zpovědní, a po něm přistupují nověji i někteří badatelé katoličtí k tomuto názoru, jako prof. Vratislavské katol. bohoslov. fakulty August Nürnberger (82 Jahresber. d. schles. Ges. 1904, 17), P. Hildebrand Bihlmeyer z řádu sv. Benedikta v opatství Beuronském (Kirchl. Hand Lex. II 128), Karel Hilgenreiner, univ. prof. v Praze (Bonif. Korr. 1919, 131).

Mezi českými historiky, pokud se o této otázce zmínili, nalézám skoro všechny mezi těmi, kteří příčinu tuto popírají, jediný prof. Josef Pekař (Nár. L. 1920, č. 159 příl.) prohlásil, že nechce kategoricky otázku tu popírat. Za těchto poměrů je na snadě, že otázka smrti sv. Jana Nepom. pro zpovědní tajemství není tak snadná.

Přihlížíme-li k postupu a odůvodnění názoru uvedených právě badatelů (nazývám je identiky radikálními) vidíme, že užívají přede vším t. zv. důvodu z mlčení, při kterém je potřeba zvláštní opatrnosti. Neboť může být a často se stává, že kdo pomlčí o nějakém skutku, nečiní tak, protože by o něm nevěděl nebo pochyboval, jiný může mlčeti, že není o té události zpraven, zvláště je-li tajná, čímž ovšem ještě se událost ta nestává smyšlenkou a neskutečnou. V těchto případech důvodu mlčení nelze užít, poněvadž tu platí zásada právní: „kdo mlčí, nic neříká“ (qui tacet, nihil dicit) a nikoliv druhá „kdo mlčí, zdá se popírat“.

Jde o zprávu, že Václav IV. žádal sv. Jana Nepom., aby mu oznámil, z čeho se mu zpovídala královna Žofie. Jest známo, že katolický kněz zpovědník je povinen (can. 2. D II de poenit., cp. 12 X l. V tit. 38) o tom, co slyší ve zpovědi, zachovati úplné tajemství i tenkrát, kdyby mu hrozilo nebezpečení sebe větší. V té příčině máme sice obžalobu alespoň některých kněží nebo spíše pánů té doby v postille mra Jana Husi (Sebr. sp. IV² 276): „Kněží nesmějí (kázati), aby obročí nepozbyli, v žaláři neposeděli, pohanění nebyli nebo umořeni a svěští nesmějí se pro stud velikých hříchů zpovídati, aneb pro veliké pokání a také, jakož jsem od mnohých slyšel, protože na ně zpověď pronášejí“. Není nutno, tuto pověst popíratí úplně, zvláště když někdy shodou okolností nebo neobezřetností zpovědníka by se mohlo tak státi, třeba by toho ani nezamýšlel, někdy ovšem není vyloučeno, že se některý zpovědník proti tomuto závazku prohřešil, byv k tomu sveden násilnou hrozbou pána, kterým mnohdy nic nebylo svato. Z uvedeného jde na jevo, že případ porušení zpovědního tajemství snad nebyl úplně neobyčejný, třeba se nedalo mysliti a předpokládati, že by kněží jen z povídanosti se byli provinili proti své nejsvětější povinnosti a vyjevovali, co ve zpovědi zaslechli od určité osoby. Jinak však tím jim nemůže být zakázáno, aby proti hříchům brojili na kázáních a ve svých řečech k věřícím všeobecně, nedotýkajíce se osob a míst, třeba snad někdo si myslil, že to platí o něm.

V případě, že král Václav IV. skutečně na sv. Janu Nepom. vyzvídal, z čeho se jeho manželka zpovídala,

kdo mohl příhodu tuto vyjeviti? Dříve se říkalo, že královna sama nebo ti, kteří přítomni byli jeho mučení, mohli tak učiniti. První možnost o královně je pravdě-nepodobna, spíše mohli bychom připustiti možnost druhou. Ale je zde ještě možnost třetí a sice mohl tak učiniti sám sv. Jan Nepom., pokud pokusy takové daly se od krále Václava IV. mimo svatostnou zpověď, neboť pak sv. Jan jako žádný jiný kněz není zavázán mlčeti o tom, co se na něm žádá ať dovoleného nebo nedovoleného. V tomto případě však záruka o pravdivosti a skutečnosti pokusu takového spočívá jedině v pravdomluvnosti jediného zpovědníka, poněvadž nelze předpokládati, že se přizná k svým pokusům a snahám sám pokoušející, tedy zde král Václav IV. Další svědkové, kteří se dozvěděli o těch pokusech buď z výroků zpovědníka nebo jsouce přítomni při mučení, mohli býti donuceni mlčeti o těchto věcech, jednak strachem před pronásledováním, po případě mučením ano i hrozbou smrti, a tak neoznámili veřejně, co se byli dozvěděli, poněvadž šlo o osobu mocnou.

Jest jisto, že arcibiskup Jan z Jenštejna ve své žalobě (ČKD 1909, 327) se o této okolnosti vyzvídání tajemství zpovědního nezmiňuje. Uvažme však, že žaloba proti králi vedená musila se dáti dokázati svědky nebo veřejností skutku. Toho však po smrti vývodního svědka sv. Jana Nep. nebylo a ostatních se arcibiskup dovolávati nemohl, poněvadž byli zastrašení. Vzpomeňme jen, že v poznámce soudních akt (SA III, 125) ani způsob smrti udán nebyl, ba ani celé jméno nebylo vypsáno než jen „Jo. P. dne 20. den svůj skončil poslední“. Mikuláš Puchník slibil, ač jen z donucení, mlčení o všem, co se toho dne přihodilo, a ostatní se neodvažovali napsati něco, co by se zdálo býti jakýmkoli způsobem proti králi. Nedávná doba strašlivé války světové je nám dokladem, jak opatrně každý tajil své přesvědčení a bál se činiti si poznámky třeba soukromé, neboť nikdo nebyl zabezpečen proti prohlídce všech listin, nevěda, zda v jeho okolí nenalézá se buď podplacený zrádce nebo udavač, který by tím chtěl docíliti nějakého osobního prospěchu. Všichni dějepisci čeští svorně si nařikají do toho, že o králi Václavu IV. máme tak málo

dochovaných zpráv o jeho životě soukromém, více jich známe z pramenů cizích. Spisovatelé lito chránění byli svou vzdáleností a nepřístupností záznamů proti možnému pronásledování. Nevědí-li tito ničeho o tajemství zpovědním, dá se to vysvětliti tím, že paměť o tomto vyvídaní králově zachována byla v okruhu dosti úzkém a nebyla sdělena cizincům, již proto, že by čin takový neslýchaný byl hanou nejen krále nýbrž i české země. Tím jest, tuším, úplně jasně vyloženo, proč v žalobě arcibiskupově na krále Václava IV. není zmínky o pokusu vynutiti na sv. Janu porušení tajemství zpovědního a proč takové zprávy nenalézáme v pramenech psaných za života krále Václava.

Ale tímto odmítnutím důkazu z mlčení současných pramenů psaných, není ještě podán důkaz o skutečnosti té události, že král Václav IV. nutil sv. Jana Nep., aby mu vyjevil, z čeho se královna zpovídala. Důkaz tento o události povahy tak choulostivé může býti veden jen tím způsobem, že lze poukázati na možnost se strany krále Václava, na možnost zpovědi královny u sv. Jana Nepom. a skutečným svědectvím, třeba z doby o něco pozdější.

Pokud se týče krále Václava IV., nutno uvést, že se mu nedostalo dozoru a nejlepší péče matčiny, neboť matka jeho, Anna Svidnická, třetí manželka císaře Karla IV., zemřela 11. července 1362, zanechavši sirotka Václava ve věku pouhých 16 měsíců a 25 dní. Nad to Karel IV. proti radě Arnošta z Pardubic dal korunovati synáčka 15. června 1363 za krále Českého, čímž ovšem jeho výchova byla neobyčejně stížena, poněvadž všichni v něm viděli krále a povolovali mu i tam, kde se to přičilo zásadám vychovatelským. Měl sice dobrou vůli konati své povinnosti, ale chuť do práce nebyla vždy stejná, často povoloval a ochaboval. Karel IV., chtěje v něm vychovati dobrého panovníka, napínal přílišně jeho síly a tak se stalo, že Václav nezažil radostného dětství. Dne 29. září 1370 slavil svůj sňatek s devíťletou Janou, dcerou Albrechta, vévody Bavorského, a 6. července 1376 korunován byl na krále Římského. Po smrti otce Karla IV. dne 29. listopadu 1378, ztratil také své rádce, kteří měli na něj přece jakýsi vliv; Jan Očko

z Vlašimě zemřel 14. ledna 1380 a kancléř Jan ze Středy, biskup Olomoucký téhož roku. Tu pustil Václav IV. úzdu svým náklonnostem a hověl si v rozkoších a lehkostech. Nejvíce se mu líbila honba v rozsáhlých lesích, choval mnoho chrlů a potuloval se často po lesích Křivoklátských nebo Zvíkovských. Také v Praze toulal se se svými druhy po Praze. Staré letopisy české (SRBoh. III., 26) k r. 1419 poznamenávají: „Mnoho by bylo o tom psáti, co jest on s kumpány páchal, po noci se po Praze toulaje a jiného čině: ale to opustím, jedno milý Pane Bože rač se smilovati nad jeho milou duší.“ Antonín de Lemaco (Palacký, Formelb. II, 34) píše králi Václavu IV. dne 24. října 1382 „ty po hájích a lázních provádíš nezbedné věci“. Z těchto návštěv v lázních se zachovala pověst o lazebnici Susanně, ač činí se pokusy popřít tuto pověst jako neodůvodněnou; solva úplně správně. Pelzel prohlásil líčení Hájkovo o vysvobození krále Václava Susannou 1394 za pohádku, Palacký to má za hloupou bajku, o níž již Glafey 1729 pochyboval, Tomek mluví o povídačce, která se zachovala do pozdějších časů. V novější době Julius v. Schlosser (Jahrb. d. kunsth. Sammlungen XIII, 293) vykládá vyobrazení v biblí šestidílně jako erotickou allegorii. Biblí tu věnoval králi Martin Rollew, mincmistr na Horách Kutných, malířem miniatur byl asi malíř Frana. Německá bible tato je opatřena malými obrázky a okrasami z rozvilin na okrajích, podobně ozdoben je i rukopis pověstí Viléma Orange, které z Prahy dostaly se do dvorní knihovny vídeňské. Začáteční písmena jsou ozdobena malými obrázky, které věcně přiléhají k slovům bible, okrasy na okrajích listů mají ráz docela odchylný. První díl je zcela ozdoben, II., III. a V. nemá těch okras všude, IV. a VI. díl nemá ani miniatur ani rozvilin. V ozdobách okrajových je obvyčejně znázorněn Václav IV. buď na trůnu v hávu císařském nebo jako rytíř, jindy je znázorněn v koupeli bez oděvu. Označen je známkou říšským a českým a bývá vyobrazen sedě na písmeně W. S korunou na hlavě je znázorněn v II. díle fol. 27 a s textem: ich pyn milde und czam, den guten gut, den posen pram (jsem laskav a mírný, dobrým dobrý, zlým hořký). Vedle postavy královny přichází často obraz lazebnice s kbeli-

kem a střapcem v ruce. Tato postava ženská bývá bosa, pouze košilí oděná, ano na l. 160, v l. díle je zobrazena jen v průsvitném závoji, ale na l. 237, má šaty zlaté, na l. 181, v II. dílu růžové. Hned na počátku I. dílu l. 2, sedí vedle krále Václava oděna jsou v šat královský, má však vedle sebe kbelec a střapce a lednáčka. Mimo to označena je písmenem E, v němž bývá zobrazena (l. 148, I. dílu), jinde drží písmeno to ruce (l. 31, II. dílu). Kdo chce omluviti krále Václava, vykládá písmeno E jako počátek druhého jména Žofie Eufemie, jak se sama nazývá v listině 25. července 1392 (Pelzel, UB I., 119): Wir Offney von Gots genaden Romische Kuniginn und Kuniggin zu Beheim. Tak se vyskytuje i v miniaturě A v rukopise astrologickém Avenarusa (Mnichov stál. knih. lat. 826) korunované W v hoření O s korunou v dolní části písmena A. Jinak přichází pravidelně písmeno E, v němž někdy král Václav je znázorněn sedící, jindy zase objímá ji dívka, která sedí ve W. Král držívá někdy džber, někdy písmeno E v rukou. Jindy zase postava ženská má W na prsou, drží je v rukou nebo na stuze. Jako rytíři, ucházející se o lásku, nosívali barvy své milenky, tak i Václav na l. 33, II. dílu má stuhu růžovou, poněvadž dívka má šat růžový. Na něžný poměr poukazuje také nápis, častěji opakovaný v různých obměnách na př.: „W toho pzde toho E“. Schlosser vzpomíná tu na verše Catullovy (carmen 16) — viskali ve vlasech bylo zvláštní pozorností žen ve středověku. Dr. Chytil (PAM 13, 209) uvádí, že v Praze měla jakási Eliška lázeň. Podobné obrazy jsou i v rkp. Solnohradském (V. 1 B 20), kde jest žaltář s německým výkladem Mik. Lyry a opisu zlaté bully z r. 1400 (dv. knih. vid. 338). Obrázky tyto v několika rukopisech a docela v bibli, kam se nejméně hodí, dokazují přece jen na porušenou obrazotvornost a mravní povahu krále, když je rozkázal namalovati i do opisu zlaté bully. Tomek píše (Děj. III² 328), že „o nepěkném vkusu Václavově svědčí opzlé obrázky s nechutnými nápisy“.

O porušené mravní povaze králově svědčí dále okolnost, že dával svým milcům přezdívky sprosté (Děj. III² 508), které se staly jejich označením; ovšem tehdy rádi dávali přezdívky, které uvádí Tomek, ale přece zdá

se, že král Václav IV. vymýšlel je pro své milce, oblíbení si tento zvláštní způsob dvorský. Je to měšťan mohučský Eberhard Windecke (Dendwürdig. hl. 155), který pobyl 40 let u dvoru Zikmundova a také v Praze a ve svých pamětech (opět až k r. 1419), píše, kterak Táboři přepadli klášter Zbraslavský, olevřeli hrob Václava IV. a pohanili jeho tělo, dali mu korunu ze sena na hlavu a lili do něho pivo říkajíce: „Však kdyžs živ byl, rád jsi s námi píjel“ a dodává: „to byla jeho odměna, kdežto král je přece velice posílil pomocí svých milců. Tito byli milci krále Římského a služí takto, kteří tvořili jeho radu, (Vilém) Kepka, (Jan) Řitka, (Jindřich) Lefl (z Lažan),“ jiné přezdívky nelze určit. Lidu se ovšem líbil a péče krále Václava IV., aby pekaři nebo jiní nepodváděli kupující, nebo když pracoval i na vinici a určil dobu odpočinku při obědě. Král, chtěje mít větší příležitost k tomuto styku s lidem a k nočním toulkám, opustil vzdálený hrad Pražský a ubytoval se nejdříve ve dvoře u černého orla (922-I), pak ve dvoře králově (654-I) začátkem r. 1383. Hájek tedy a Balbín správně určují dobu, kdy král oddal se životu výstřednímu.

O něco později nastává změna k horšímu, když se král oddal pití. Přičítalo se to tenkrát dvojímu pokusu, aby král byl otráven; král Václav v dopise papeži (Pelzel UB II, 49) píše: „Ejhle, byvše nedávno stísnění slabostí těla, neboť byli jsme raněni šípy jedu, již milostí Nejvyššího zcela jsme se uzdravili a tělo naše dosáhlo úplně dřívějšího zdraví.“ Byl sice vyléčen lékaři, ale zůstala prý zvláštní vnitřní horkost a suchota, trpěl neustálou žízň. „Když pil střídavě (Edm. Dynter. Chron. Brab. VI, 73) zachováváje míru, byl rozvážlivý, zdvořilý a přívětivý, když však se opil, býval vzteklý a nebezpečný; již dříve byl náchylen k prudlému hněvu, ale když byl opilý, neznal žádné meze, dopouštěl se ukrutností k lidem všelikého stavu“. Dynter byl totiž v poselstvu brabantském r. 1413 u Václava IV. na Karlštejně, Točniku a Newenhuse (Kunraticích), kde mu král ukazoval ve dvoraně obrazy svých předků od hrdin Trojských a Karla Velkého. Dynter vypravuje o kuchaři, kterého dal král páliť na rožni, a o mnichu v lese, jehož šípem zastřelil jako šelmu zvláštní nevidanou, pravě, že mnich má zůstatí

v klášteře. Dynter napsal také o nápise na stěně, kde k slovům „Venceslaus — alter Nero“ (Václav — druhý Nero), král prý připojil odpověď: „Si non fui adhuc, ero“ (Nebyl-li jsem dosud, budu). To čteme také v kronice Engelhússké mistra Dětřicha asi r. 1426 (str. 1133).

Důkazem této ukrutnosti je uvedené již líčení umučení sv. Jana Nep. a Mikuláše Puchníka, jak dosvědčuje také současník Ludolf, opat Zahaňský (AÖG 60, 154 a SRSil. 213) „... Ukrutný a král nešlechtný, nic královského neukázal skutkem, konal spíše mučícího a řemeslo katovské, než královské. Neboť ani o tyranech dřívějších, docela i v počátcích povstávající církve, nebylo slyšáno, aby vlastní rukou zúřili proti služebníkům Božím, jako právě tento. Sám se čině pomocníkem kata, přidržel louč při pálení těla, jindy rány zasadil ukrutnou svou rukou a jiných užil prostředků mučení. Mezi jinými totiž ctihodného onoho muže, Bohu libého i lidem, milovaného od Němců i od Čechů, doktora dekretů, pana Jana kněze, vikáře arcibiskupa Pražského ve věcech duchovních, ukrutně zmučeného a popáleného, až vnilrnosti vyhrězly, v řece utopili kázal. Pana Mikuláše Puchníka, licenciáta v právu církevním, oficiála Pražského, kněze plameny a ohněm rukou svou, abych tak řekl, královskou, a rukama jiných hrozně, docela na údech stydkých ohmatávaného sotva položivého propustil; Boleslava (!) děkana kapitoly Pražské, zajatého a zbitého, a k tomu Míšeňského probošta ... řečeného Knobloch, chyceného, obnaženého a již k mučení připraveného, posléze s těží propustil na svobodu. Tento král slovutného a vzácného muže, mocného slovům i skutkem Matouše, posv. bohosloví mistra, kněze a plebána (1392—1395) u P. Marie před Týnem, ozbrojenou rukou častěji dal hledati, aby ho zavraždil.“ Podobně i Jan Posilge z Pomesanie († 1405; SR Prus. III, 187): „Také v tomto roce dopustil se Římský král v Praze velké ukrutnosti, když chtěl dáti utopili arcibiskupa Pražského, že sotva utekl. Také utopil velkého doktora obojího práva svou vlastní rukou a mistr Matouš sotva tomu unikl. Také dal děkana Pražského na stůl uvázati a dal jej oholiti po celém jeho těle a dopustil se mnoho jiného zlého, jak se ještě uvede ...“

Václav IV. oženil se dvakrát. První manželka jeho Jana, dcera Albrechta Straubinského a hraběte Hollandského, zemřela 31. prosince 1386 na Karlštejně asi náhle, ač se vypravovalo (Dynter VI, 73), že byla zardousena velikým psem, jenž v noci lehal v ložnici králově. Druhou manželkou Václavovou byla Žofie, dcera vévody Mnichovského Jana, s níž slaven byl sňatek snad kolem 10. srpna 1389 v Praze. Král vyžádal si od stavů českých obvyklou daň korunovační pro královnu, o čemž vydal 23. prosince nařízení, aby daň se vybírala. Ale korunovace byla odložena až do 15. března 1400. Neznáme důvodů tohoto odkladu tak dlouhého, ač bychom mohli snad hledati je v neshodě mezi královskými manželi.

Nehledal bych doklad této nevůle v nápisu, vytesaném na desce kamenné na vnější zdi velké věže sv. Víta, ježz uveřejnil Pešina a pak Frind (KG II, 419). Vypisují se tu dějiny kostela od povýšení kostela Pražského na arcibiskupství, kterak položen byl kámen základní 3. března 1344, o zaklenutí presbytáře 12. července 1385 a konsekraci téhož 1. října t. r.; pak o položení základního kamene k druhé části velechrámu sv. Víta 2. června 1392 a končí zápisem o přenesení ostatků sv. Vojtěcha do hlavní lodi 23. dubna 1396. Když posvěcen byl základní kámen pro druhou část, byl tu přítomen král Václav IV., Jan Zhořelecký a položili kámen jménem nepřítomných Zikmunda Uherského, císařovny Alžběty, Anny, královny Anglické, Markély, chotí purkrabí Norimberského, tedy jmenování jsou tu vesměs synové a dcery Karla IV. a jeho vdova čili členové rodu Lucemburského, takže bychom snad nemohli viděti v opomenutí jména královny Žofie z rodu cizího nějakou známku neshody tím spíše, že asi text nápisu nebyl předepsán králem, nýbrž sepsán byl ředitelem stavby chrámové. Že se o zřejmé neshodě mezi královskými manželi nemůže mluvit, vidno z toho, že král i královna účastnili se hostiny, vystrojené arcibiskupem Janem z Jenštejna ve dvoře arcibiskupském, ač víme, že r. 1385 při posvěcení choru sv. Vitského, král přítomen nebyl pro neshodu s arcibiskupem, ale tehdejší královna Janaúčastnila se hostiny.

Neshody domácí mezi královnou Žofií a králem zaviněna byla spíše mravní povahou Václava IV., jak jsme na základě současných zpráv byli poznali, a také královně

jistě nepříjemnou okolností, že se nedočká od Václava IV. žádných dítek. Po té stránce jeví se jakési dědičné zatížení rodinné u Jana Lucemburského a u Zikmunda, bratra Václavova. Život Václava IV., pokud věnován byl vládě, honům ve vzdálených lesích, častým pitkám a toulkám v době noční, jistě nepřispíval k radostnému životu rodinnému a nedivno, že v prvních dobách dochází k neshodě, dokud nenastal jakýsi zvyk. Není ani potřeba, hledati nějaké viny u královny Žofie pro nevěru manželskou. Královna Žofie daleko vynikala dle Eneáše Sylvia (Hist. boh. hl. 34) nad svého manžela a když po smrti Václava IV. 16. srpna 1419 stala se vladařkou, dovedla dosti obratně řídit vládu v Čechách tak neklidných. Potom od r. 1419 žila na dvoře Zikmundově vedle manželky královny Barbory Cillské do r. 1425, kdy zemřela v Bratislavě. K r. 1422 píše neznámý pokračovatel kroniky Mikuláše Burgmanna (Oefel, *Rer. Boicar. Script.* I., 609), že „Zikmund nalézal se v Bratislavě s manželkou svou Barborou a chotí Václava, bratra svého, dříve krále Českého, kterou u sebe podržel, ne bez těžkého podezření, jako Herodes Herodiadu“. Není nutno pomýšleti na nějaké styky švakra Zikmunda v první době manželství Žofiina, ale dá se předpokládati, že Žofie v mládí svém hledala zábavu na svém dvoře, kde od r. 1393 byl hofmistrem věrný a oddaný milec Václava IV., Jíra z Roztok. Uvažme dále, že pravděpodobné návštěvy a společnosti v nepřítomnosti králově mohly zavdati podnět k žárlivosti tohoto, zvláště když je zkušeností prokázáno, že lidé rázu Václava IV. snadno žárlí a podezírají, chtějice tak omluviti svůj vlastní způsob života nespořádaného.

Za těchto poměrů, klidnému a spokojenému životu manželskému nepříznivých, mohly by se naléztí důvody, že královna Žofie potřebovala rady učeného v církevním právu a zkušeného zpovědníka, zvláště kdyby šlo o otázku platnosti manželství s králem Václavem IV. uzavřeného pro předcházející stálou neschopnost nebo po případě o rozvod; mohly zde býti důvody, že královna žádala sobě rady, která ovšem při věci tak hluboce dotýkající se života soukromého, nejlépe mohla býti udělena ve zpovědi, i když nemyslíme na nějakou vinu se strany královny Žofie. Tato jistě v prvních letech svého manžel-

ství ještě dobře česky mluvili se nenaučila a proto sv. Jan Nep., rodem snad po otci Němec, jaksi více se hodil než jiní, aby poradil. Nějaké veřejné neshody dvora královského v této době s arcibiskupem nebylo, poukazuje na okolnost, že brátranec Prokop, markrabě Moravský, na nápisu shora uvedeném není, a ostatně veškeré možné neshody a nedorozumění nemohlo být překážkou, aby královna Žofie nemohla vyhledati sv. Jana Nepom. jako zpovědníka. Připomínám, že není nutno mysliti si sv. Jana Nepom. jako stálého zpovědníka královny, ač z té doby nikdo jmenován není, jen královým zpovědníkem byl minorita br. Mikuláš z Prahy a almužníkem Václav ze Stráže; stačí pouze jediná zpověď, která tím spíše může se státi podnětem k jakémusi podivení neb zvědavosti od těch, kteří se o tom dozvěděli. Kdo byl stálým zpovědníkem královny Žofie nevíme; mezi kaplany královny Jany se uvádí r. 1382 Jan, farář z Mínic, který tedy u fary nesídlil, a pak přichází teprve r. 1408 Hanek, ani mr. Jan Hus není uveden od Tomka (Děj. V² 62). Není potřeba, aby zpovědník králův byl zároveň také zpovědníkem královny, ač by se v tomto případě ještě snadněji vyložilo, proč královna mohla vyhledati kněze jiného, který by jaksi bez předpojatosti posoudil poměry rodinné a poradil jí, co činiti. Ostatně i blízké milostivé léto, začínající 14. března 1393 mohlo k tomu zavdati příčinu, neboť vikář generální dle bully papežské měl právo určití zpovědníka a snížit podmínky na míru menší.

To je první část důkazu k řešení otázky o mučednické smrti sv. Jana Nep. pro zachování tajemství zpovědního, část, která ukázala možnost ano i pravděpodobnost, ale ovšem sama ještě nedostačuje a potřebuje další potvrzení ze zpráv, že skutečně šlo o zpovědní tajemství.

Pochopíme dle poznámek z počátku této stati uvedených, že za života krále Václava IV. podobná zpráva nepronikla do veřejnosti a zachovala se pouze v úzkém kruhu známých přátel sv. Jana Nep. pravděpodobně mezi kanovníky u sv. Víta, kteří byli zaměstnáni při úřadech generálního vikáře a oficiála, jako na př. Johánek z Dubé, který byl již 1392 na dvoře arcibiskupském, 1421—24 generálním vikářem, děkanem kapitolním 1431—36 a tudíž současně oněch příhod r. 1393, nehledíme-li k jiným.

Do veřejnosti se nic neproslechlo, jen jaksi všeobecně uvádí Ondřej, kněz řezenský, ve svém díle, dokončeném roku 1422 (Pez, *Thes. anecd.* IV/3 591): „Tento (král Václav IV.) Jana, doktora slovolného theologie, dal utopiti, protože řekl, že jen ten je hoden jména krále, kdo dobře vládne (královstvím). A jiný jméneří Puchník, nad nímž se kat smiloval, když jej dle rozkazu králova loučí rozžatou měl spáliti, sotva vyvázl, jehož však později pozdvihl k arcibiskupství Pražskému; ale on jen krátký čas žil“. Ale již před ním *Chronicon Pragense* (SR hus. I., 5), do r. 1419 sahající, má zprávu: „Roku téhož Johánek, doktor ctíhodný, byl utopen, protože káral krále ze hříchů.“ Ovšem druhá část tohoto výroku je psána později, ale přece obsahuje údaj dosti určitý, třeba ne jasný, pro dotvrzení smrti sv. Jana Nepom. pro zachování tajemství zpovědního.

Úplně přesnou a jasnou zprávu zachoval nám teprve Tomáš Ebendorfer z Haselbachu, který byl r. 1433 zvolen od sněmu v Basilei mezi desíti jinými jako posel sněmu do Prahy a přibyl sem již před 21. červnem jednat o kompaktáta; zůstal zde do 11. července. V době svého pobytu v Praze slyšel se zvláště s předními duchovními katolickými a zde nabyl vědomosti o tom, co napsal ve svém díle *Chronica regum Romanorum* (MJÖG 3. Erg. 104): „Tento (Václav IV.) byl drsné tváře a mravů obyčejně, zvláště po pitkách, kterým se velice rád oddával, neuhlazených, takže katá svého kmotra často povolával a zároveň na svém koni za sebou ulicemi města vozil. Byl obyčejně liknavým při vyřizování záležitostí říšských a ve vlastních ne méně lenivý a nevypravný i pro uklizení rozkoľu (papežského), který v církvi povstal, ospalý; když se opil, býval zuřivý a ukrutný. Tento i v dobu neobyčejnou od svého kuchaře žádal si pokrmu a když ten ho přinésti nemohl, poručil ho dáti na rožeň a nad uhlím řezavým smažiti kázal. Zpovědníka také své manželky, Jana, mistra v bohosloví, poněvadž řekl, že ten jen je hoden jména krále, kdo dobře vládne, a, jak se praví, poněvadž se zdráhal porušiti tajemství zpovědní, ve Vltavě utopiti poručil.“

Jest sice pravda, že Ebendorfer byl od 16. srpna 1434 v Řezně, kde šlo o další rozmluvu o kompaktátech,

a v této době mohl zvědět, co Ondřej řezenský výše uvedený napsal o sv. Janu Nep. Ale přece Ebendorfer je samostatný, vynechává mnohé, co uvedl Ondřej ve své kronice, a zase má některé zprávy, kterých u Ondřeje nenajdeme, na př. o jždě s katem po ulicích, dále údaj, že sv. Jan Nepom. byl zpovědníkem královny. Mimo to Ebendorfer výslovně odděluje zprávu Ondřejovu o dobrém panování od ústního podání; pokud se týče tajemství zpovědního. Ebendorfer dovolává se zde ústního podání, „jak se praví“, a po té stránce je na Ondřeji nezávislý, i když bychom přiznali, pokud se týče částí souhlasných, ač ani to není nutno. Neboť víme, že Edmund Dynter podobně líčil krále Václava IV., třeba o sv. Janu Nep. neměl zmínky. Dynter byl mezi poselstvem Brabantským, stýkal se pouze s dvořany a jako laik s kněžími podrobněji asi nemluvil; odtud si vysvětlíme, že při vypravování o životě králově byla opomenuta zpráva o utopení sv. Jana Nep. a mučení kněží, které by králi mohlo uškoditi u cizích poslů.

Není doloženo, že by zpráva o zachování tajemství zpovědního byla povstala na půdě cizí, v Řezně, neboť výrok Ondřejův ani zdaleka by nemohl dáti podnět k takovému výkladu. Myslím také, že zájem cizinců o sv. Jana Nep. byl příliš nepatrný; jim šlo spíše o život Václava IV. Není také pravda, že by katolíci tehda byli potřebovali na obranu svátostné zpovědi nějakého zastánce a tím učinili sv. Jana Nep., protože kněží husitští popírali zpověď a svátost pokání. Především slova „husitský“ možno jest správně používat jen o těch věcech, které tehda všem nekatolíkům v Čechách byly společny; v případě našem to byli Táboři (PDČ V., 404 a 410, 461), kteří popírali zpověď a ne strana Pražanů pod obojí, kterých přece bylo mnohem více než Tábořských. Pražané měli zpověď za potřebnou část svátosti pokání, Kristem ustanoveného, k němuž i mr. Jan Hus často nabádal (Docum. 74, Sebr. sp. V., 250). Mimo to Táboři používali při hádání náboženském slov Písma sv. a příklad sebe lepší ze života svatých byl odmítán. Není tedy pravda, že hádka o zpovědi by mohla někomu vnuknouti myšlenku, aby ze sv. Jana Nepom. učinili mučeníka tajemství zpovědního. Spíše a zcela přirozeně si to vysvětlíme tím, že skutečně

v Praze alespoň někteří znali tuto příčinu smrti sv. Jana a, když nastala doba, kdy nebylo se již báti msty a hněvu krále Václava, vydali svědectví pravdě a ozřámili těm, kteří se o osobu sv. Jana Nepom. zajímali, pravou příčinu jeho mučednické smrti. Tomáš Ebendorfer dozvěděl se tedy o této příčině mučeníctví sv. Jana Nep. v Praze z doslechu a napsal tuto zprávu, poněvadž poučovala o věci, kterou dřívější spisovatelé nezaznamenali.

Zbývá otázka, pokud na tomto svědectví Ebendorferově je závislý druhý svědek o zpovědním tajemství u sv. Jana Nep., Pavel Židek. Tento narodil se v Praze 1413 z rodičů židovských, vychován byl u víře kališnické a po studiích přípravných odešel do Vidně na školy vysoké; tam se stal mistrem svobodných umění a zároveň i katolíkem. Potom odešel do Padovy a do Bologně, kde byl povýšen na doktora lékařství. Na zpáteční cestě zastavil se v Řezně a byl posvěcen na kněze. Vrátil se do Prahy, byl přijat roku 1442 mezi mistry fakulty filosofické (Mh univ. II., 18). Císař Fridrich IV., poručník Ladislava Pohrobka, doporučil ho za děkana kapitoly u Věch Svatých v Praze, ale doporučení toho nebylo dbáno a učiněn děkanem snad Hilarius Litoměřický. Mezi kanovníky u sv. Víta není Židek zařazen (Podlaha EAM X., 88). Žil ve vyhnanství v Plzni, odešel do Krakova 1451, kdež přijali ho mezi mistry. Po 4 letech vrátil se do Plzně a od r. 1466 zůstával u dvoru krále Jiříka z Poděbrad, jehož dlouho nepřežil. Mezi spisy jeho počítá se i Správozna z r. 1470 (HA 33).

V tomto spise dotýká se Židek událostí ze života krále Václava IV., co se přihodilo při jeho křtu v Norimberce a při korunovaci u sv. Víta, o jeho opilosti, otrávení, že neměl dítě, o zálibě v honech a o nedbalosti, pokračuje: „Čtvrté, když měl (Václav IV.) zlé domnění do své paní a ona se zpovídala mistru Johánkovi, děkanu Věch Svatých, i přišel k němu král, aby mu pověděl, s kým přebývá, a když děkan nechtěl jemu nic praviti, kázal ho utopiti. Potom přeschla řeka, a když lidi pro mlýny chleba neměli, počali proti králi reptati, a to byl počátek zlého. Páté, když počal mu Jan Hus z knih Wyklefových kázati na kněží před lidem obecným . . .“

Židek tedy výslovně dosvědčuje, že sv. Jan Nepom. utopen byl pro tajemství zpovědní; jež nechťel vyraziti. Srovnáme-li jeho zprávu o králi Václavu IV. se zprávami Ondřeje řeženského a Tomáše Ebendorfera, vidíme na první pohled, že neopisuje od nich, nýbrž podává, co se udrželo v ústním podání v Praze kolujícím. Zápis je sice od události vzdálen o 77 let, ale není v něm ničeho, co by bylo úplně nemožné. Zmínky o katu a kuchaři tu postrádáme, také vypadl Mikuláš Puchnik a děkan Bohuslav, v paměti zůstává jen sv. Jan Nep. Pavel Židek sice z něho zde udělal děkana kapitoly u Věch Svatých, což je nesprávné, ale proto nelze ještě svědectví Židkovo odmítati vůbec jako vymyšlené, neboť by se nebyl mohl odvážiti psáti to v knize, kterou věnoval Jiřímu z Poděbrad, kdyby se byl podstatně odchýlil od ústního podání v Praze, zvláště v době, kdy přece strana pod obojí, která při vzniku svém tak mocně byla podporována Václavem IV., jistě svého mocného ochránce by se byla zastala. Nutno poukázati na to, že Ebendorfer označuje pramen své zprávy „jak se vypravuje“, kdežto Židek předpokládá toto podání jako pravdivé a podává je jako věc dokázanou.

Ovšem protivníci tohoto názoru o mučednictví sv. Jana Nep. pro tajemství zpovědní snaží se popříti průkaznou sílu zprávy Ebendorferovy a Židkovy, jakoby byly povstaly teprve později a nesahaly až do doby mučnické smrti či do života současníků sv. Jana Nep. Co uvádějí, jsou pouze dohady a možnosti, které vůbec prameny dosvědčeny nejsou a plynou jen ze zásadní předpojatosti.

Dr. Aug. Nürnberger uvádí (82 Jahresber. d. schl. G. 28), že prý pověst tato vyvinula se z toho, že král Václav IV. žádal od Mikuláše Puchnika a ostatních v rychtářském prohlášení, že pomlčí o tom, jak s nimi zacházel (str. 126). Především nutno zdůrazniti, že tato domněnka jen ukazuje možnost, jak vysvětliti původ této pověsti bez skutečného vyzvídání Václavova, ale domněnka není žádným kladným důkazem. Ze žaloby arcibiskupa Jana z Jenštejna je jisto, že král na sv. Janu Nep. žádného takového slibu nežádal, mučil ho daleko ukrutněji, než jeho spolupřítele, a tudíž schází podklad k hořejší domněnce; bylť sv. Jan Nep. tak zmučen, že nemohl zůstat

na živu. Mimo to není jasno, kterak by toto mlčení o přetrpěném mučení mohlo přesunuto a považováno být za mlčení svátostné, t. j. za neprozrazení zpovědi, postup takový není přirozený, musel by stejnou měrou přenesen být na Mikuláše Puchníka a to do doby Ebendorferovy nebylo možno, poněvadž tento ještě Puchníka uvádí ve své zprávě, ale nepíše, proč byl mučen. Ale nedivíme se, že mnozí namáhají se vsí silou vysvětliti tuto věc jako pozdější smyšlenku, dokáží, že se to nepříhodovalo ve skutečnosti, jen proto, že se jim toto dotvrzení tajemství zpovědního nehodí do jejich předpojatého obrazu o králi Václavu IV. a sv. Jana Nep. by chtěli vyloučiti ze seznamu svalých.

Uvádívá se ještě jako doklad o téže věci výňatek z městské kroniky Žitavské, jehož opis obdržel r. 1716 (Berghauer, Protom. II., 18) Bohumír Herbst, děkan kapitoly Pražské. „Roku 1385 utopen kaplan. Toho roku byl v království Českém král, který měl manželku, jež chodila ku zpovědníku kaplanu svému, knězi zbožnému a nábožnému, jménem Janu z Neponic, a když královna tomuto svému kaplanu častěji se zpovídala, zle byla od krále proto kárána, takže král od zpovědníka chtěl vy-zvědět, z čeho se mu královna zpovídala, a když zpovědník to králi častěji odepřel, poručil ho král do řeky, Vltava řečené, vhoditi a tak byl utopen, že nikdo ne-zvěděl, kam se poděl, ale později ho našli rybáři ve vodě a byl pochován v kostele metropolitním u sv. Víta u oltáře hlavního v ochozu. Tento Jan z Neponic mocí Boží velké zázraky působí a jeho hrob je ohrazen železnou mříží, aby nikdo snadně nemohl vstoupiti na jeho hrob, který je na straně ke hradu.“ O původnosti této zprávy se patrně pochybovalo hned v době, kdy došla do Prahy, poněvadž se nikde nenalézá v listinách o prohlášení sv. Jana Nep. za blahoslaveného a proto také svědectví tohoto nepoužívám k důkazu předchozímu.

Nezapomínejme také, kterak sice i jiní byli mučeni, ale jediný sv. Jan Nepom. byl mučen mnohem více než ti; když ti byli propuštěni, sv. Jan Nepom. byl usmrčen. Jest na snadě domnívati se, že král Václav IV. měl proti němu větší podnět k hněvu a ten vyloží se právě tou okolností, že sv. Jan Nepom. nechtěl mu vy-zraditi, z čeho se královna zpovídala. Dřívější historikové,

svedeni zprávou Hájkovou a pozdějších spisovatelů, domnívali se, že sv. Jan Nepom. byl zpovědníkem královny Jany, r. 1386 zemřelé. Poněvadž starší prameny jména královny neuvádějí a sv. Jan Nepom. v té době byl teprve nedávno na kněze vysvěcen a pak od r. 1382 nalezal se v Padově, myslím, že názor ten nelze hájiti. Může jíti jen o královnu Žofii, jak již bylo shora řečeno.

Pro katolíky ovšem je ještě další důkaz, že sv. Jan Nep. je mučenicem pro tajemství zpovědní, důkaz podaný bezprostředním zasažením Božím, když po 316 letech nalezen byl v setlelém těle zachovaný neporušený jazyk, který pak po 6 letech zázračně naběhl a zčervenal, jak uvidíme v díle druhém.

Na základě uvedených zpráv a poznámek mám za to a jsem z plna přesvědčen, že se dá zcela dobře hájiti názor identiků konservativních, že sv. Jan Nep. umučen byl proto, že nechtěl projevit tajemství zpovědní.

Hlava XI.

O povaze sv. Jana Nep. a jeho účtě v prvním století po jeho smrti.

Zprávy o sv. Janu Nep. zachované a dosavad známé jsou příliš stručné a málomluvné, ličí nám tohoto světce velmi málo, abychom si mohli utvořit jasnou představu o muži, jehož zná celý katolický svět i v krajinách nejvzdálenějších.

Zápisy v předešlých dvou hlavách uvedené dávají sv. Janu Nep. zdobně jméno Johánek, z čehož můžeme souditi, že při velikém počtu současníků, kteří se jmenovali Jan, bylo nutno rozeznávat je také dle vlastností tělesných. Sv. Jan Nepomucký tedy asi byl postavy menší. Tvář jeho popsati nedovedeme, než jisto je, že nenosil vousu, jak to tehdy přikazoval starý zákon obecný, který byl na synodě v Praze r. 1407 obnoven. Sv. Jan Nep. chodil nepochybně vždy v dlouhém oděvu kněžském a nosil tonsuru, máje vlasy na temeni hlavy přistřižené.

Jeho pobyt na dvoře arcibiskupském od r. 1369, kde byl spolustolovníkem arcibiskupa Jana Očka z Vlašimě, je nám dokladem, že i dříve, než se stal knězem, žil

přesně dle předpisů církve, jež upravovaly od dob nejstarších život těch, kteří vpočtení byli mezi služebníky Hospodinovy a blíže přistupovali k oltáři Páně, připravující se k úřadu kněžskému. Zvláště bylo jim varováno se všech podezřelých a pohoršlivých styků s ženami, jak to bylo již v prvních stoletích zakázáno jak na východě tak i na západě všem křesťanům a ve větší míře duchovním. Tito nesměli se ženiti ani před přijetím podjáhentví, které na západě se počítalo k svěcením vyšším (c. 3 Dist. XXXI.), Innocenc I. (402—407) v listě biskupu Rouenskému Victriciovi (c. 4) to připomínal, sv. Jeronym učil ve spise proti Jovinianovi (c. 7), že knězi jest se vždy modliti a proto vždy býti bez manželství, papež Leo I. (440—461) totéž opakuje (c. 10), že těm, kteří k oltáři přistupují od podjáha nahoru právě tak jako biskupové vázání jsou zákonem zdržlivostí (c. 1 D. XXXII). To prohlásil i Lev IX. (1049—1034), Alexandr II. (1061 až 1073 c. 6); nebyl tedy Řehoř VII. (1073—1085) první, který tento zákon zavedl, jak se často i v novější době tvrdívá. To vše obnovené a prohlášené bylo na sněmu církevním v Praze 1349 čl. 28 a 29 a častěji opakováno na synodách. Není pochybnosti, že zákony tyto svědomitě plněny byly sv. Janem Nepom. po celý život; důvodem pro to jest nám i přízeň, která mu věnována byla arcibiskupem Janem Očkem, jenž mu vydal vysvědčení o ctnostném životě v žádosti ke Stolicy papežské (ČKD 1917, 554), aby sv. Janu Nepom. uděleno bylo nějaké obročí a on pak mohl býti posvěcen na kněze; dokladem toho jest i Jan z Jenštejna, který zvláště po svém obrácení byl velice dbalý, aby všechny a zvláště tyto předpisy o životě duchovních byly zachovávány, jak vidíme z jeho dopisů arcijáhu Gaetskému v Apulii (AÖG 68, 373), jakési jeptišce, Václavu, proboštu Míšeňskému, mistru Vojtěchovi z Ježova (Höfler, Mag. Joh. Hus 135). Vyznamenával-li arcibiskup Jan z Jenštejna sv. Jana Nep. svou neustálou přízní, jest to důkazem, že sv. Jan Nep. byl dobrým a vynikajícím knězem, jemuž nejen nebylo lze ničeho vytýkati po stránce života soukromého, nýbrž který stkvěl se mezi svými současníky mnohými ctnostmi. S tím souvisel ovšem také život rozjímavý, jež Jan z Jenštejna dovedl dobře doporučovati, jak poznáváme z jeho listů

proboštu Mikulášovi a Petru z Roudnice (AÖG 68, 298, 321), častá svatá zpověď, jak bylo tehda přikazováno a od horlivých kněží plněno, vroucí zbožnost při vykonávání sv. obřadů, zvláště při oběti nejsvětější. K tomu přidejme i kněžské hodinky (breviář), které tehdy dle starého zvyku v arcidiecési Pražské byly mnohem delší než nyní a denně ještě přikazovány byly hodinky k úctě P. Marie a jiné žalmy s modlitbami. K tomu přistupovala také horlivost v kázání a hlásání slova Božího ve farním kostele sv. Havla a při různých příležitostech, jakož i snaha ozdobiti dům Páně — a tak jeví se nám sv. Jan Nepom. jako vzor horlivého kněze.

Svědomitost svoji prokázal sv. Jan zvláště založením příručních zápisníků o jednáních před generálními vikáři, pilně poznamenávaje vše, jak bylo jeho povinností, aby nikdo nemohl si stěžovati do nesprávnosti nebo nespravedlnosti. Tutéž svědomitou přesnost nalézáme u něho, když byl farářem u sv. Havla, kde sepisuje obsírný a podrobný soupis veškerých věcí kostelních, a rovněž i při jeho další působnosti; on nevynechává ničeho, co je potřebí k platnému jednání právnímu, jak pozorujeme na př. při stvrzení opata Kladrubského.

Sv. Jan Nep. vynikal také vlohami a vědomostmi; toho svědkem je nejen úřad notářský, který žádal dosti obratnosti a dovednosti, nýbrž zvláště další studium práva církevního v Praze a v Padově, kde byl povýšen na hodnost doktorskou a přijat i na vysokém učení Pražském; obdařen je značnými znalostmi ve vědách bohoslovných, když bdí nad neporušeností víry katolické a vyslýchá kazatele, kteří se odchýlili od pravidla víry ve svých řečech. Nemáme sice od něho žádného spisu vědeckého, ale nezapomínejme, že úřední jeho zaměstnání skutečně žádalo mnoho času a pak, že násilná smrt ukončila jeho život dříve, než se toho nadál. Jak arcibiskup Jan z Jenštejna vážil si učenosti sv. Jana Nepom., toho dobrý doklad máme ve Starých letopisech českých k r. 1388 (SRB III, 468; rkp. O s tímto zápisem je sice z r. 1524, ale tvary slov poukazují na předlohy o mnoho starší). Arcibiskup měl tehdy vidění, jimž byl velice poděšen, dal vidění toto namalovati na stěnu v kapli arcibiskupské a povolal k sobě, aby mu vidění ono vyložili,

„Havla, hvězdáře velikého, a mistra Vojtěcha, doktora movitého a Johánka, mistra velikého“. Tito přišedše, podívali se a podali svůj úsudek: „Bude v Čechách veliké rozdělení mezi lidem, že povstanou jedni lidé a kněží proti jiným všem prelátům a proti zboží kněžskému a budou jim zboží odjímati a rozličně hubiti a proti klíčům kostelním (pravomoci církevní) protivili se budou, totiž proti svátostem kostelním budou stáli protivně a rouhavě, proti křtu, proti zpovědi, křížmu, oleji posvátnému i manželství a papeže budou nejhorším nazývati a moc jeho, svátost všechnu budou pošlapovati. A to rozdělení stane se za dlouhý čas, až Pán Bůh se nad svými křesťany smiluje a v jednotu kněží sjedná a smíří. A tak ti budou lidé kostely, kláštery kaziti a mnoho (zlého)... činili... (Kdož tomu nechce věřiti a to chce jistě dojíti, ten musí na arcibiskupský dvůr jíti a to malování v té kapli opatřiti).“ Nalézáme zde sv. Jana Nepom. ve společnosti proslulého mistra Vojtěcha Raňkova z Ježova, kanovníka u sv. Víta († 1388), o němž jsme dobře zpraveni, a mistra Hayla z Králové Hradce, faráře u sv. Michala na Malé Straně r. 1372, pak professora lékařské fakulty v Praze. Byl-li tedy sv. Jan Nep. pozván arcibiskupem, aby ve společnosti těchto dvou učených mužů pronesl své mínění, není, luším, pochybnosti o tom, jak si arcibiskup učenosti a rozhledu sv. Jana vážil.

Ačkoliv mu bývá vytýkána lakota a mnohoobročnictví, přece právě naopak zjistili jsme u něho správné nazírání a dobré používání statků pozemských. Na lakotu by poukazovala okolnost, že si zapisuje dluhy a vydání, ale to je povinností každého občana, nejen obchodníka, a blaze tomu, kdo si takové zápisy dělá, poněvadž se z nich mnohemu přiučí pro život praktický. Sv. Jan Nep. není mnohoobročníkem, neboť zákony tehdejší v církvi dovolovaly, aby spojeno bylo jedno obročí, se správou duší spojené, s obročím prostým bez duchovní správy. On vzdává se fary u sv. Havla, když nastupuje arcijáhensství Žatecké, opouští místo kanovníka u sv. Jiljí, když obdržel prebendu na Vyšehradě, a u sv. Víta nikdy kanovníkem nebyl. Ano můžeme směle říci, že by zajisté snadno byl obdržel dovození od Stolice papežské, aby mohl míti více obročí jako jeho soudruh Mikuláš Puchník,

kteř byl kanovníkem Pražským, Olomouckým, Mělnickým a u sv. Jiří a při tom farářem u sv. Mikuláše na Kuřim trhu, nebo jako mistr Petr Všerub, který byl kanovníkem Pražským, Mohučským, Olomouckým, Vyšehradským, stálým vikářem proboštsví Pražského, kaplanem dvorským Václava IV., arcijáhmem v Týně Horšově, farářem v Tuřanech a Řisutech, ale ani o jeho veliké lakotě nesvědčí okolnost, že daroval svůj dům kostelu Pražskému. Sv. Jan Nepom. činí dary kostelu u sv. Havla a sv. Víta, opravuje velikým nákladem své obydlí na Vyšehradě, které zůstává majetkem kapitoly. To není dokladem pro lakotu, i když nemáme zpráv o almužnách, které uděloval chudým, povinnosti této křesťanské zajisté se nevyhýbal. Není však žádných dokladů písemných, že by byl býval almužníkem krále Václava IV. nebo královny Žofie, jak to tvrdí Balbín v jeho životopise (Boh. Sancta I, 98), opakuje tu Jiřího Plachého (Fama posthuma).

Konečně stálost a síla při obraně práv církevních, a při tajemství zpovědním je podivuhodná. O čem je sv. Jan přesvědčen, že to je požadavkem spravedlnosti, pak neustoupí ani při největším nebezpečí, ač při tom je vždy ochoten dáti se poučiti nebo změnití svoje mínění a rozhodnutí, když se dokáže, že předešlé bylo založeno na dokladech nedostatečných, ale nedovede ustoupiti, kde pouhá moc nebo osobní přání třeba panovníkovo hrozí porušiti uznaná a starodávná práva církevní; sv. Jan Nep. neleká se prohlásiti milce králova za vyloučena z církve, když tento vědomě přestoupil zákony církevní nebo spíše sám se z církve vyloučil svými činy, neleká se ani mučení ani smrti, když se na něm žádá, aby projevil tajemství zpovědní. Hrdinná tato stálost zasloužila korunu mučednickou, která shlazuje všechny viny, jichž se snad dopustil, ač jsme na něm žádných nenalezli.

Sv. Jan Nepom. byl po prvé označen jako mučedník v žalobě arcibiskupa Jana z Jenštejna (Rkp. valik. 1122, 165⁴), kde se zmiňuje o útěku vikáře generálního a officiala do Roudnice před hněvem krále Václava IV., píšeť arcibiskup: „... official a vikář, již svatý mučedník, bojíce se, odešli na hrad Roudnici“. Někteří sice pochybovali o tom, zda v rukopise je psáno sanctus, domnívajíce se, že tam je slovo factus (učiněn), poněvadž ve starém

písmu zkralka pro obojí je skoro stejná, ovšem jen s rozrozdílem písmeny f a í. O tom nutno rozhodnouti z rukopisu přímo. Prefekt knihovny vatikánské, Mons. Jan Mercati, sdělil se mnou na dotaz, že v rukopise vatikánském 1122, 165, třetí a druhá řádka od konce je psána takto:

(Of)ficialis et vicarius iam marlir

sanctus timentes secesserunt in...

slovo sanctus je úplně vypsáno a nikoliv zkralkou. Tedy zpráva, že původně bylo psáno factus a pak přepsáno v sanctus je zcela vymyšlená a nesprávná; s tou pak padá i důsledek z toho vyvozovaný. Ale v podstatě by ani slovo factus = učiněný nerozhodovalo, neboť právě výraz mučedník je rozhodující. Arcibiskup Jan z Jenštejna má svého utopeného generálního vikáře za mučedníka a slovo toto samo o sobě již značí světce. Kdo je mučedníkem ve smyslu učení katolického, je svatým, i kdyby byl před tím hříšníkem, poněvadž víme, že dokonalá lítost nad hříchy smiřuje nás s Bohem ihned, dříve než se zpovídáme (ač lítostí dokonalou se nestává zpověď nezávaznou) a, udělil-li Bůh někomu milost smrti mučednické, tím ho přijal v počet těch vyznavačů Kristových, kteří v nebesích jsou ozdobeni korunou mučedníků (S. Tomáš aqu. Summa Theol. III. q. 58 a 2 ad 2—2 II q. 152 a. 5 — Suppl. q. 96 a. 7—12). Král Václav IV. později litoval svého činu a zvláštními posly vzkázal arcibiskupovi: „Jděte k arcibiskupovi a řekněte mu, aby ke mně přišel bezpečně, neboť co se stalo, velice je mi toho líto a mocně se děším. A chci to dáti dvěma kanovníkům z kapitoly Pražské u sv. Víta, kteří jsou na straně arcibiskupově, aby rozhodli mezi mnou a jím; upřílišil-li jsem v něčem, rád chci to napravit a dosti učiniti, jak ti to rozkáží“ a jmenovaným poslům řekl: „bude-li jinak, pak si zoufám a provedu mnoho zla, ale když se chci káti, ať mne přijme jako kajícího. A rozkážete-li mi, i na kolena kleknu před arcibiskupem“. (Rkp. vatikánské 1122, 166.).

Ve zkrácené žalobě prosí arcibiskup, aby papež Bonifác IX. dal vyšetřiti a zjistiti vše, co v žalobě je uvedeno, čeho se král dopustil a uvádí předně, kterak povolán byl Huler k soudu duchovnímu ctihodnými muži Mikulášem Puchníkem a dobrě paměti Janem doktorem,

vikáři a oficiály arcibiskupskými. Označení toto „dobré paměti“ u zemřelých je sice dosti obvyklé, ale přece obsahuje alespoň tolik, že proti zemřelému není žádných námitek o jeho životě v pravdě křesťanském a tak nemůže býti chvály lepší, než když někdo jest jmin a považován za člověka dobrého, neboť kdo dobrý jest, přidržuje se Boha a plní jeho přikázání, všeho zla varuje se z celého srdce. (Sum. Theol. 2—II. q. 19 a 2 ad 2). Téhož výrazu „dobré paměti“ nalézáme při založení výročních služeb Božích za duši dobré paměti p. Jana z Pomuka (SA III. 216) a v druhém zápisu o úročním platu pro kostel v Blažimi t. (257₁), („jak bylo ustanoveno a napsáno rukou p. Jana z Pomuka, dobré paměti, arcijáhna Žateckého“). Týž výraz se vyskytuje v dodatečném zápise o rozhodnutí „dobré paměti p. Jana Pomuka, arcijáhna Pražského“ (!) o 13 kopách mezi Alšem, nájemcem obročí v Čelakovicích a plebánem Hynkem z roku 1394 (t. VII. 162). Při tom nutno upozorniti, že zkratka b. m. čítává se také jako *beatae memoriae* tedy blažené paměti, což by ovšem znamenalo mnohem více, než prostě „dobré paměti.“

K tomu přistupuje ještě časté označování sv. Jana Nepom. v žalobě arcibiskupově slovem *venerabilis*, tak (ČKD 1909, 329) „jediný ctihodný Jan, doktor a vikář“ a zase (642) „rozkázal (král) řečeného p. Jana, ctihodného muže, p. Jana, doktora . . . shodili, . . . služebníci řečeného p. Jana, ctihodného kněze svázaného . . . shodili.“ Jest ovšem pravda, že i o Puchníkovi mluvě, nazývá ho a sv. Jana Nep. (t. 640) muže ctihodné, také Václava, probošta Míšenského (641) a děkana Bohuslava u sv. Víta, kteří svým utrpením a mučením blížili se sv. Janu Nepom. Také životopisec arcibiskupa Jana z Jenštejna (PDC I., 461) nazývá sv. Jana Nepom. *venerabilis*, jak bude za krátko ukázáno. Tenkrát ještě výraz ctihodný *venerabilis*, nebyl omezen jen služebníky Boží, o nichž proces kanonisační byl zahájen nebo dle nového práva (can. 2115 § 2 CIC) až po vyhlášení rozhodnutí, kterým zjištěny jsou ctnosti oné osoby v míře hrdinské. Nezapomeňme, že tehda název tento, jako až dosud, dáván byl zpravidla Nejsv. svátosti oltární (PDC I., 445—7).

Neznámý spisovatel života arcibiskupa Jana z Jenštejna, dotýkaje se mučení sv. Jana Nepom. (t. 461) praví: „... ctihodný Jan, tehdejší vikář v záležitostech duchovních, milostí Boží mučedníkem se stal, neboť byl pálen, na patách sevřen, konečně utopen, stkvělými zázraky se objevil, klerouž událost nedávnou a celé vlasti známou, jakkoli by bylo hodno zaznamenati, tuto pomijím, myslé, že jinde obšírněji jest poznamenána.“ Škoda, že nepojal do svého spisku obšírné vyličení života sv. Jana Nep., poněvadž nějaká podrobnější zpráva současná dosud není nalezena, ač v poslední době koluje jakási zmínka, že někde v archivu polském něco podobného se nachází. Bohužel, poměry jsou tak nepříznivé, že je skoro nemožno zjistiti, co je pravdy na této zprávě. Těšili bychom se, kdyby v brzku se nám dostalo radosti poznati ony zápisky staré a tak obohatili to, co sestavili jsme jen na základě kusých a roztroušených zpráv. Že nějaká taková obšírnější zpráva skutečně asi napsána byla, dalo by se souditi ze slov onoho životopisce, ale domnívám se, že ani ona zpráva současná, nalezne-li se, nebude se lišiti od líčení našeho v ničem podstatném.

Údaje tohoto spisovatele života Jana z Jenštejna jsou sice stručné, ale poměrně velice obsažné, neboť vzpomíná nejdříve stkvělých zázraků, kterými Bůh oslavil tohoto mučedníka sv. Jana Nep., ač jich blíže neudává, a pak tvrdí, že umučení jeho a jeho oslavení je známo celé vlasti naší. Z toho lze souditi, že sv. Jan Nepom. byl v brzku po své smrti považován za mučedníka a uctíván alespoň v soukromí, mnohem dříve než Stolicí papežskou byl vpočten mezi svaté mučeniky Církve katolické. V prvních stoletích úcta mučedníka počínala hned po jeho smrti se schválením biskupa diecése nebo okolních biskupů, od století jedenáctého stává se prohlášení za svatého výlučným právem sv. Stolice, která tak chtěla se postarati o to, aby se snad nedostalo úcty takové lidem, jichž mučednictví, svatý život a smrt nebyly dostatečně prokázány.

Jest litovati, že spisovatel nepopsal zároveň ony zázraky, kterak se jevily. Sem bychom snad mohli počítati ono sucho veliké, jež nastalo r. 1393 na pamět toho doktora, jak bylo již uvedeno na str. 129 jakož i v ně-

kterých rukopisech Starých letopisů českých. Ostatně zá-
zraky nemusí býtí zázraky v přesném smyslu církevním,
totiž zjevy, které mohou býtí způsobeny pouze přímým
zasáhnutím všemohoucího Boha proti obyčejnému řádu
přirozenému, nýbrž i události, které se oku tehdejších
lidí jevily jako mimopřirozené nebo nadpřirozené, zvláště
které se přiházely u hrobu sv. Jana Nepom., jak to opět
potvrzují Staří letopisové čeští.

I mistr Jan Hus (Docum. 165) mluvil o sv. Janu
Nep.; šlo o otázku právní, pokud se týče stavení služeb
Božích. V žalobě totiž podané roku 1409 arcibiskupu
Zbyňkovi na mistra Jana Husa je také bod, že v domě
Václava češiře ihned po obědě před kterýmsi mistrem
a knězem a několika laiky se neostýchal (mr. Jan) mlu-
vití a řekl, když byla učiněna zmínka o utopení zbožné
paměti (*piae memoriae*) p. Jana Pomuka a o vazbě
Puchníka děkana Pražského, že měl býtí vyhlášen inter-
dikt (a služby Boží zastaveny), řečený mr. Jan Hus řekl
pohoršlivě: „To je něco velkého, když oni popové jsou
věznění! Uveďte důvod, proč by se mělo ustati od chval
Božích!“ Na to odpověděl mr. Jan Hus písemně: „tento
výrok uchoval Protiiva již dlouhý čas, ale přidal k tomu
lež. Řekl jsem, že není důvodu v Písmě Kristově, aby
pro mně, popa nebo jiného, kdybych byl uvězněn nebo
zavražděn, proč by se od chval Božích a od vykonávání
obřadů mělo ustati po celém království: tak jsem řekl
Protiivovi a mám za to, že nenašel až do dneška v zá-
koně Kristově důvod, proč by se měly staviti služby
Boží pro uvěznění kněze!“ O právním stanovisku tomto
bylo již řečeno na str. 107. Nám zde jde o výrazu *piae*
memoriae, kterého se tu užilo o sv. Janu Nep. Slovo
pious není úplně dobře vystiženo českým slovem „zbožný“
neboť *pietas* (sr. Tom. Aqu. STh 2—II, qu. 107 a 1 —
qu. 121 a. 1) je povinná úcta k rodičům, příbuzným,
vlasti t. j. ku všem spoluobčanům a přátelům vlasti,
vztahuje se také na Boha a jeho svaté. Máme tedy ve
výrazu *piae memoriae* obsaženu povinnou úctu, kterou
dle úsudku katolíků z té doby asi 10 let po smrti muče-
nické povinni byli všichni sv. Janu Nepomuckému. Sem
přináleží také poznámka v inventáři chrámu sv. Víta
(Podlaha, Chrám. poklad XLVII. pozn.) z r. 1396, kde

při pluvíálu, darovaném sv. Janem Nepomuckým tomuto kostelu stojí : „Dále pluvial piaae memoriae pana Johánka Pomuka.“

Můžeme právem předpokládati, že by za klidných poměrů brzo, alespoň po smrti krále Václava IV. bylo došlo k tomu, aby sv. Jan Nep. byl již tehdy prohlášen za svatého. Ale bouře náboženské, které v první polovici století patnáctého v Praze a po celé vlasti naši mnoho škod způsobily, kněze katolické a řeholníky buď o život připravily nebo z vlasti vypudily, zkazily mnoho rukopisů a tak byly příčinou, že úcta sv. Jana Nep. se tak rychle nerozšiřovala a u mnohých upadala v zapomenutí. Ale přece máme doklady o tom, že i v době pozdější alespoň u kapitoly sv. Vítské úcta jeho a pamět se zachovala, jak dosvědčuje kalich v inventáři kostela sv. Víta (t. LXXXIV. čís. 234) z konce patnáctého století popsáný : „Kalich stříbrný s ořechem pozlaceným a na noze s nápisem : Ku cti blahoslaveného Jana Pomuka“ ; k tomu dodává se v čís. 255 : „Kalich s hora popsáný Pomukův chová se nad kaplí sv. Václava.“ Zde se tedy dostává sv. Janu Nepom. již název blahoslaveného, což svědčí o účtě, která jej má za světce.

Další doklad o témže přesvědčení máme v seznamu listin a zápisů o domech patřících nebo poplatných kostelu sv. Víta a kapitole Pražské kolem r. 1480—1510 napsaném (A. Met. C. XXXV. č. 29), kde na str. 3 stojí : „Listina o domu Stiborově na Hradčanech, v němž bydlí Václav Radec, s věžemi v průčelí, kudy se jde k nemocnici. Nyní však probošt Pražský ho drží“. K tomu je připsána současná poznámka : „Blahoslavený Jan z Nepomuku mne udělal“. Dodatek tento byl vykládán tak, že sv. Jan Nepom. dům ten postavil nebo opravil; není to však správně, poznámka vztahuje se pouze na listinu, kterou náš sv. Jan jako notář sepsal. Dům ten, čís. pop. 66, před Marií Terezií 1770 čís. 68, byl v století devatenáctém zbořen. Stával mezi nynějšími domy kanovníckými čís. 65 a 68 na náměstí Hradčanském. Na domě č. 65 je obraz sv. Jana Nepom. Dům čís. 66 měl věžičky na náměstí, kudy se chodilo ke špitálu u kostela sv. Jana Nepom.; dům ten r. 1367 koupil Ctibor z Mlíkovíc, arcijáhen Litoměřický, pak v něm bydlil arcijáhen Be-

chyňský mistr Boreš (1368—1390) a po tomto Václav Radec jako arcijáhen Litoměřický (1378—1417). Listina uvedená jmenuje tohoto Václava kanovníka a byla tedy napsána letech 1378—80, kdy sv. Jan Nepom. byl ještě notářem. Original listiny ani její opis se nezachoval a proto nelze určit její obsah podrobněji.

Blahoslaveným nazývá se sv. Jan Nepom. také v listině nadační z 11. května 1502 (Mitt. d. Nordb. Excurs. Club 1893, 284): Albrecht z Kolovrat na Liebenštejně, král, hofmistr a hejtman kraje Litoměřického, učinil tehdy nadaci „pro oltář sv. Klimenta, před nímž leží blahoslavený kněz Jan z Pomuku, za železnou mříží“ v obnosu 15 kop čes. gr. ročního platu z městečka Nechanic a vsi Staré Nechanice. Svědky byli tři jeho příbuzní a nadace ta byla 8. prosince 1502 přenesena k oltáři Zvěstování P. Marie v kapli sv. Ottilie, kde Albrecht z Kolovrat si zvolil hrob.

Bývá ještě uváděn zápis podobný v breviáři, podle předpisů kostela sv. Vítského napsaném, ale zdá se, že zápis tento o blahoslaveném Janu z Pomuku je pozdější a proto naň nekladu větší váhy.

Úctu sv. Jana Nepom. potvrzuje dále i ona železná mříž, kterou byl obehnán jeho hrob, jak zapsáno je dle úsudku Tomkova (Zákl. místop. III 251 viz str. 127) v době po r. 1450 „kde leží kámen mramorový (kde teď jest mříž železná v ochozu)“. Mříž tato je dosvědčena i zápisem o nadaci Albrechta z Kolovrat. Jak mnoho bylo u sv. Víta pohřbeno kanovníků, ano mezi oltářem a kaplí císařskou (Karla IV.) nyní Nejsv. Trojice, je pochováno dvanáct biskupů Pražských a přece ani zde nebylo žádné mříže. Z toho zcela důvodně můžeme dovozovati, že mříž tato je dokladem zvláštní úcty, které se těšil v hrobě tom pohřbený mučedník sv. Jan Nepom., a to v době, kdy bouře náboženské ještě nebyly úplně ukončeny a počet katolíků se pomalu menšil pro nedostatek kněží katolických, kdy patroni kostelů, ať páni a rytíři nebo města, dosazovali k mnohým kostelům kněze pod obojí. Nelze tedy pochybovati dle těchto několika dokladů, že památka sv. Jana Nepom. byla ještě na začátku století šestnáctého živá, ctitelové jeho se neztráceli ani neměnšili, zakoušejíce jeho mocné přímluvy u Boha. Škoda jen, že nemáme těchto dokladů ještě více; některé

se snad při podrobnějším studiu v archivech jednotlivých ještě najdou a tak doplní počet již uvedených důkazů, které jasně dokazují, že umučený sv. Jan Nepom. r. 1393 pro tajemství zpovědní byl uctíván od katolíků v Čechách na konci století patnáctého a začátku šestnáctého jako

„b l a h o s l a v e n ý“.

Dodatek I.

Svědectví o sv. Janu v cizích jazycích.

Str. 127. (Seznam u sv. Víta A Met.) In vigilia S. Benedicti fit anniversarium Johanconi Pomuk, quem rex Wenceslaus iussit submergere: Vigilie minores, in missa Requiem, fit commenda ante altare S. Clementis, ubi lapis marmoreus iacet, in quo sculptum est Johannes Pomuk (ubi modo est cancellum ferreum in circuitu).

Str. 127. (Ruk. Zlaté Koruny). A. D. 1392 in die S. Benedicti submersus est doctor Johancko, decanus Pragensis, et inventus est feria V in ostensione reliquiarum; sepultus est in ecclesia Pragensi. Corruscat miraculis, ideo factum est cancellum in circuitu sepulcri.

Str. 129. (Kronika lipská). A. D. MCCCXCIII submersus est Johancko de Nepomuk, decretorum doctor, in die S. Benedicti noctis tempore. Eodem anno in estate fuit tantum exsiccatum flumen Wltawie, quod in podczkalo ponendo brevem asserem transibant sicco pede flumen, et aqua fluminis Wltawie fuit effecta viridis coloris, sic quod homines non audebant decoquere cum illa aqua fluminis wltawie sed cum aqua foncium.

Str. 130. (Rukopis univ. kn. Pr.) A. D. 1393 fuit concessa indulgentia anno jubilei in Bohemia a dominica Laetare usque ad Exaltacionem sanctae Crucis, maxime spoliaverunt pauperes sacerdotes, ubi statim dominica Iudica submersus est Johanko doctor et aliqui prelati percussi per regem Wenceslaum. Univ. knih. Pr. X H 17, 69₂.

Pokračovatel Beneše z Weitmile počíná také tak, ale končí: submersus fuit magister Johancko, doctor Pra-

gensis, per regem Wenceslaum et praelati violentati fuerunt.

Str. 130 (Hagen). Chunig Wenczla hat in dem Jare, do man zalt nach Christi Geburt dreyzehen hundert drey und neunzig Jare in dem Majen, piderben Gottleichen Pfaffen, ain lerer in geistlichen Rechten, genennet Maister Janko, jemerlichen lassen seckhen: und ain andern Pfaffen hat er lassen aufziehen und martern, der ist Maister Buchniko genennet. Des ercham sere der Gottleiche Ertzbischoff zu Prag, er entwaich und cham gen Rom, doch ist er mit dem Chunig seindemalen verrichtet. Die sach hab ich darumb geschrieben, wann sie gar zu offentlich sein beschehen.

Str. 139. (Ludolf Zaháňský). Crudelis iste et rex iniquus nil regale ostendit in opere, sed magis tortoris et carnificis exercitium habuit, quam regis. Nec enim de tyrannis prioribus etiam in primordio nascentis ecclesie auditum est, ut manu propria sevirent in Dei famulos tantum sicut ille. Ipse spiculatorum adiutor et socius nunc flammis carnibus urendis adhibuit, nunc vulnera intulit, nunc manu immitti sua propria aliqua laniacionis applicuit instrumenta. Inter cetera autem honorabilem illum virum, Deo acceptum et hominibus, Teutunicis et Bohemis amabilem, dominum Johannem presbyterum, domini archiepiscopi Pragensis in spiritualibus vicarium, decretorum doctorem, crudeliter tortum, combustum et evisceratum in aqua submersit, dominum Nicolaum Botnig, licenciatum in decretis et magistrum in artibus, officialem Pragensem, presbyterum, flammis et ignibus manu sua ut ita dicam, regia et manibus aliquorum aliorum miserabiliter etiam in membris pudendis attrectatum vix semivivum dimisit, dominum Boleslaum (!) lectorem Prage ordinarium, doctorem decretorum et Pragensem decanum, captum et percussum, dominum insuper prepositum Misnensem, venerabilem virum dictum Knobeloch tentum, nudatum et iam tormentis presentatum vix tandem liberos esse passus est. Non fuit temporibus illis, qui vice regia iusticiam faceret pupillis et viduis, immo nec baronibus, militibus et vasallis, quorum pars non modica querelas emisit de illata sibi regali violencia. Exosus igitur erat

clero, et populo, nobilibus, civibus et rusticis, solis erat acceptus iudeis. Hic preclarum et illuminatum virum, potentem in opere et sermone magistrum Mattheum, sacre theologie professorem, presbyterum plebanum pro tunc B. Marie Virginis ante letam Curiam, manu armata sepius queri fecit, ut accideret eum . . .

Str. 139. (Posilge). Item in desim jare tale der romische Koning czu Progow grosse grymmekeit, wend her den erzbischoff von Pragow wolde han lasen vortrenken, das her kume entschlog. Ouch vortrenkte her eynen groszen doctoren utriusque juris mit synis selbis hant und magister Matheus qwam kume dovon. Auch lys her den dechant von Pragow binden uf eynen tisch und lys yn schropen ober alle synen lip, und beging vil ander bosheit, als hirnach wirt gesagt.

Str. 143. (Ondřej řezen.). Hic (Wenceslaus) fuit homo ferus et horribilis aspectu. Hic quamdiu sobrius erat, subtilis erat ingenio, muriscidus tamen, hoc est ignavus et remissus in regni negotiis; postquam vero bibit, omnino regni negotia non curavit. Hunc fama non fama fecit famosum, unde more antiquorum pauca de plurimis ejus gestis hic inserere curavi. Hic namque habuit canem, qui mordendo invasit, quemcumque sibi demonstravit, nullo audente offendere canem illum, in quo plurimum delectabatur. Hic etiam, ut immitteret aliis timorem et terrorem, semper a latere habuit tortorem, quem vocavit compatrem, eo quod sibi puerum de baptismo levarat. Habuit etiam consuetudinem, ut a suis deferretur pellis et quemcumque designabat, super hanc pellem in aëra jactabatur. Hic dum quadam vice intempestive a coco suo cibum peteret, et ille sibi denegaret, jussit eum impositum veru ad modum assaturae torreri. Hic Johannem doctorem egregium theologiae submersit, eo quod dixerat hunc esse dignum nomine regis, qui bene regna regeret. Aliusque nomine Buchnico, in quem tortor fecit misericordiam, dum ipsum ad mandatum ipsius cum glossa accensa cremare deberet, vix evasit, quem tamen postea promovit ad Pragensem archiepiscopum, sed modicum tempus supervixit.

Str. 143. (Chronicon Prag). Anno domini 1389 in dic S. Nicolai inundacio aquarum est commissa. Anno

eodem Johanko doctor venerabilis est submersus (eo quod regem correxit de peccatis). Univ. knih. Pr. III, G 16, 44.

Str. 143. (Ebendorfer). Hic erat facie horridus et moribus plurimum precipue post haustus, quibus plurimum indulgebat, incomptus, adeo ut lictorem suum compatrem crebre accersiret et secum in suo equo a tergo per vicos civitatis perduceret. Hic erat plurimum remissus in agendis imperii negotiis et non nimis in propriis ignavus et inexpeditus et pro sedatione scismatis suborti in ecclesia sompnolentus; inebriatus, denique furiosus et crudelis. Hic et insolita hora a suo coco dum cibum peteret et ille ob defectum sibi offerre non potuisset, ipsum stipiti superimponi iussit et super prunas inflammatas torreri precepit. Confessorem etiam uxoris sue Johannem, in theologia magistrum et quia dixit, hunc dignum regio nomine, qui bene regit, et, ut fertur, quia sigillum confessionis violare detrectat, ipsum in Moldavia suffocari precepit. Alium vero edacibus flammis deputavit, quem tamen lictor motus pietate effugio salvavit.

Dodatek II.

Fary arcijáhenství Žateckého (k str. 98):

1. Dekanát Kadaňský: Bilence; Bielenetz - Blatno, Platten - Boleboř, Göttersdorf - Březnec, Pirken - Březno Velké, Priesen - Bystřice, Wistritz - Čachovice, Tschachwitz - Dolany, Dehlau - Družkovice, Trauschkowitz - Hasištejn u Města, Platz - Jirkov, Görkau - Chomutov - Chrbice, Körbitz - Kadaň - Klášterec, Klösterle - Kojetin, Koilitz - Kralupy, Deutsch Kralup - Křimov, Kríma - Louchov, Laucha - Lomazice, Lametitz - Mašřov, Maschau - Mikulovice, Niklasdorf - Mladějov u Chotěbudic (kostel sv. Štěpána) - Okounov, Okenau - Otvice, Udwitz - Piršenstein, Pürstein - Město, Platz u Chomutova - Podlesice, Podletitz - Přechaply, Pritschapel - Přísečnice, Preßnitz - Pruneřov, Brunnersdorf - Račice, Retschitz - Radnice, Rednitz - Radonice - Slatina, Schletttau (v Sasku) - Tureč, Turtisch - Tušimice - Údlice,

Eidlitz - Úhošťany, Atschau - Vilémice, Willomitz - Vintřov, Winteritz - Voč, Wotsch - Volyně, Wohlau - Záhořany, Serles - Žďár, Saar - Želina, Seelau.

2. Dekanát Loketský: Falknov - Hroznětín, Lichtenstadt - Chodov - Kynšperk, Königsberg - Kynžvart - Kocengryn, Gosengrün - Loket, Elbogen - Lomnice, Lanz - Nejdek - Nová ves, Neudorf u Bečova - Obora - Olšova vrata, Espenthor - Ostrov, Schlackenwerth - Radešov, Rodisfort - Role Nová, Neurohlau - Sedlec, Zettlitz - Schönfeld - Schönficht - Slavkov, Schlaggenwald - Stanovice, Donawitz - Svatobor, Zwetbau - Těcov - Tatrovce, Toterwies - Velichov - Vranov, Frohnau - Žalmanov, Sollmus - Žandov, Sandau.

3. Dekanát Tepelský: Bohuslav, Wussleben - Bor, Hayd - Brod, Bruck - Brtná - Břiza u Krukanic, Seslas - Čelivo - Černošín - Číhaná - Domaslav - Doubrava - Holostřevy, Hollezrieb - Hradiště Okrouhlé, Scheibenradisch - Jamný - Chodová Planá, Kuttienplan - Chodov zadní, Hinterkotten - Kladruby - Kladruby Habrové, Habakladrau - Kozolupy, Gosolup - Krasíkov, Schwamberg - Křivce, Krips - Sv. Kříž, Heiligenkreuz - Krsy, Girsch, - Kšice, Kscheutz - Landek, Otročin - Lechov u Kozolup - Lestkov, Leskau - Mnichov, Einsidel - Märing v Bavorsku - Otín, Ottenreit - Peřnarec, Pernharz - Pístov - Planá - Pořejov, Purschau - Rpužice, Welperschitz - Sangerberg - Sedlec, Hohenzettlisch - Sedliště, Altedlisch - Šonvald, Schönwald - Skviřín, Speyerling - Slavice, Mariafels - Stříbro, Mies - Svojšín, Schweissing - Šipín - Tachov - Teplá - Tisová, Tissa - Toužim, Theusing - Trnová, Tirna - Trstěnice, Neudorf - Úterý, Neumarkt - Útvina, Uittwa - Vidžín, Witschin - Záchlumí, Eisenhüttel.

4. Dekanát Žatecký: Bitozeves, Wetosess - Blažim, Ploscha - Březno Malé, Priesen - Břežany, Pressern - Brloh, Bierloch - Buškovice, Puschwitz - Citoliby - Černčice, Tschentschitz - Dobroměřice - Dobřičany - Havraň - Holedeč, Klein Holletitz - Hořetice, Horatitz - Hradiště, Hraidisch - Hřivice - Hrušovany - Kněžice, Knöschitz - Kryry, Kriegern - Lenešice - Letov, Ledau - Libědice, Liebotitz - Libšice - Libočany - Libořice - Lipenec - Louny -

Měcholupy, Michelob - Minice - Mory, Mohr - Nečemice - Nehasice - Nepomyšl, Pomeisl - Obora, Wobora - Očihov, Otschegau - Opočno - Ostrov u Krs - Pnětluky, Netluk - Podbořany, Podersam - Postoloprty, Postelberg - Pšov, Schaab - Radičevy, Reitschoves - Ranná - Selmice - Siřem, Zürau - Skupice - Soběsuky, Sobiesak - Staňkovice - Stranná, Strahn - Strupčice, Trupschitz - Sušany, Zuscha - Škrle, Skyrl - Veliká Ves, Michelsdorf - Volevčice, Wollepschitz - Vroutek, Rudig - Všechlapy - Všestudy, Schössl - Vysočany - Zlovědice, Lobotitz - Žabokliky, Schaboglück - Žatec (8 kostelů, klášter) - Želeč, Seltsch.

5. Dekanát Žlutický: Blatná, Pladen - Bochov, Buchau - Brazec, Perglas - Brlozec, Pürgles - Bržín, Werschín - Bukovina, Pukna - Doupov - Chýše - Kobylá - Komárov, Kumerau - Kozlov - Krašov, Krasch - Křečov - Libyně - Lochotín - Lubenec - Luková - Luky - Manětín - Močidla, Modschiedl - Nahořečice - Nečtiny, Netschelin - Novosedly, Nebosedl - Přiběnice - Rabštejn, Stvolný, Zwollen - Radošovice, Reschwitz - Skytaly - Stebno - Štědrá - Strážiště - Středka - Strhaře - Tis - Údrč, Udritsch - Valeč - Vidhostice - Zakšov, Sachsengrün - Žlutice, Luditz.

Dodatek III.

Místa, pro která sv. Jan Nepom. napsal listiny
nebo rozhodl dle knih nadačních, soudních
a stvrzovacích.

Babice, Bechyně, Běleč, Bělce, Běstovice, Bezdědice, Bījany, Biskupice, Blatná, Blažim, Blížejev, Blížkov, Bojmany, Bojmice, Boleboř, Boleslav St., Borá, Borek, Boseň, Brandýs, Brazec, Braskov, Břevnov, Březi, Březnec, Brloh, Brlozec, Brno, Budějovice, Budětice, Bukovec, Bukovina, Buřenice, Bydžov. — Cerhovice, Cyněves, Cvrčovice. — Čáslav, Častolovice, Čechelice, Čechtice, Čelakovice, Černčice, Černilov, Černoušek, Český Brod, Čestín kostel, Čule (Olom.) — Debrník, Dlouhá ves, Dnešice, Dobroměřice, Dobrovítov, Dobřany, Dobřechov, Dobřš, Drahoraz, Drchlava, Dubček, Dubno, Dýšina. — Frieders-

dorf v Sasku. — Hertvíkov, Hertvíkovice, Herwigsdorf, Hlásivo, Hlavatce, Hloupětín, Hobšovice, Horka, Horšov, Horšův Týn, Hořelice, Hořice, Hoříněves, Hořovice, Hoštica, Hostlín, Hovorčevy, Hradec Králové, Hrádek, Hradešice, Hradiště, Hroby, Hředle. — Chlum, Choceň, Chocerady, Chodžov, Chodžovice, Chotěboř, Chotěšov, Chotěšovice, Chotusice, Chrašfany, Chroustoklaty, Chvaleč, Chvojka, Chýnov, Chýška. — Janov, Janovice, Janovičky, Jedlka, Jerčany, Ježov, Jičín, Jilové, Jiřice, — Kácov, Kamýk, Karlštejn, Katusice, Kdyně, Keblov, Keje, sv. Kilian, Kladruby, Kladsko, Klatovy, Klobouky, Kolín, Kolinec, Königstein, Konradswald, Kopisty, Kostelec, Kostomlaty, Kouřim, Kozmice, Kozojedy, Kralovice, Krásná hora, Krč, Křchleby, Krteň, Krušina, Křeč, Křečhoř, Křešice, Kři, Křinov, Křištlín, Křivsoudov, Kutná Hora. — Landek, Ledec, Libáň. Libčice, Libočany, Libštat, Lično, Lipa, Lipnice, Lípová, Lišov, Litoměřice, Lnáře, Lobkovice, Lochovice, - Lomazice, Lomnice, Loukov, Louny, Lštění, Luky, Luštěnice, Lužany, Lužce. — Malá Horka, Malá Řečička, Malejovice, Malešov, Maletice, Malín, Malý Pálec, Manětín, Markvartice, Mcely, Merbollice, Měrunice, Měchnějov, Mělník, Michalovice, Milčín, Mladé Buky, Mnich, Mnichov, Mojžíř, Mrtník, Mrzlice, Mšec, Mury. — Načrac, Nákří Nebovidy, Nechanice, Nejdek, Němčice, Nová ves, Noutonice, Nudvojovice. — Obříství, Očahany, Ojenice, Olešná, Olešnice, Onšov, Opočno, Ořech, Ostrovice, Otryby. — Pacov, Pecka, Pelhřimov, Petrovice, Pištlín, Planá, Ples, Plzeň st., Pněvice, Počepice, Pohnání, Poleň, Poličany, Popovice, Poříčany, Postupice, Praha (sv. Apolinář, Betlem, Duch, Emausy, Haštal, Jan v Podsk., Jerusalemský, Jiljí, Jiří, Linhart, P. M. Týn, na Louži, Martin, Michal, Michal v Opatovicích, na Malé Straně, Mikuláš, Ondřej, Petr na ostrově, Štěpán ve zdi, Tomáš, Václav M. Str., Vavřinec na Petříně, pod Petřínem, universita, Vít, Vojtěch v Podskalí, Všeck svatých) Prachová, Prčice, Průhonice, Přeslice, Příbenice, Příbram, Příbyslav, Psáře, Puchov, Purkarec. — Racov, Radičevy, Radim, Radkov, Radnice, Radotín, Radunice, Rajšice, Ratboř, Ratibořice, Rokycany, Rokytnice, Rovný, Rožďalovice, Rychnov. — Řečice, Řehlovice, Řepín, Řevnice. — Sačany, Sázava, Sebranice, Sedlčany, Sedlec, Sedražice, Semice, Semonice, Seno-

maty, Skalice, Skalsko, Skořice, Skuteč, Slaný, Slatina, Soběsuky, Staněčice, Stará Světlá, Staré Buky, Staré Sedlo, Starkov, Strakonice, Strážiště, Studánka, Sudoměřice, Sušice, Svatobor, Sviny Trhové, Svojanov. — Šanov, Šonov. — Těchnič, Teplá, Teplice, Tis, Touškov, Trnová, Třeběšov, Třebětín, Třebonín, Tučapy, Tušimice, Týn, Týnec. — Úboč, Újezd, Ullersdorf, Úněšov, Úpice, Ústrašín. — Valtersdorf, Varnsdorf, Veclov, Veleliby, Velešín, Veležice, Velká ves, Veliš, Vepřec, Vicemilice, Vilemov, Vilemovice, Vlašim, Vlněves, Vodňany, Vožice, Vrbice, Vrbno, Vrsce, Vřeskovice, Vtelno, Vyšehrad, Vzduny. — Zahrádka, Zamoš, Zápy, Zátoň, Zbraslav. Zbraslavice, Zdebuzevs. Zdemily u Kdyně, Zdětín, Zlatníky, Zruče. — Žabonosy, Žatec, Želina, Žihle, Žiželice.

Dodatek IV.

Tab. I. V podpisu sv. Jana Nepom. vynikly fotografie značky jasněji než na originále, kde hořejší tečka zdá se splývat se značkou tíronskou n. Ovšem, jak vidno na tab. II a III, zakončuje sv. Jan Nepom. odstavec dvojtečkou a čarou. Ale při podpisu lze ještě hájiti, že je to značka pro N.

Tab. III. Začátek zápisů soudních v druhém manuálu, psaném sv. Janem Nepomuckým a započatém 3. ledna 1377, z archivu metropolitní kapitoly.

„Léta Páně tisícího třístého sedmdesátého sedmého, řidkce patnácté, počínajíc od měsíce ledna přítomné zápisy před pány vikáři v duchovních (věcech) pana Jana (Očka), arcibiskupa Pražského druhého, apoštolské Stolicе legáta prvního, generálními Janem z Pomuku, veřejným úřadu vikariálního řečeného protonotářem, se zapisují, jak následuje: V sobotu po svátku Obřezání Paně dne 3. ho měsíce ledna, Pan Jan, plebán kostela ve Vyskytné doznal dobrovolně a svobodně, že jest zavázán a pro kostel sv. Apollináře povinen 50 groši pražskými, které splatiti slíbil o svátku ukazování ostatků nejbližším pod trestem 30 grošů řečených pro kostel uvedený sv. Apollináře splacenu býti majících. (Dne 24. července splatil 12 grošů, ostatek je povinen zaplatiti o svátku

sv. Václava pod tresty řečenými, dal notáři 1 groš památného.)

Zbyněk panoše z Řečeňan před panem Janem, děkanem kostela sv. Apollináře vikářem v duchovních věcech jsa přítomen, slibil s dobrou věrou beze lsti a podvodu za sebe i za svoje, že panu Oldřichovi plebánu tamže v Řečeňanech nebude překážeti v držení řečeného kostela sám nebo osobou nastrojenou ani nebude mu o smrt usilovati.“

Tab. IV. Listina ustanovující oltářníka u sv. Ducha v Praze-I.

„Jan Pomuk, dekretů doktor, arcijáhen Žatecký v kostele Pražském, vikář / v duchovních (věcech) nejdůstojnějšího v Kristu otce a pána, pana Jana, svatého Pražského / kostela arcibiskupa, Apoštolské Stolice legáta, generální, zřejmě činíme listem přítomným všem, / že jsme na podání a žádost urozeného muže, pana Jana staršího z Okoře / v (oltáři) a k oltáři sv. Alžběty v klášteře u milosrdenství Páně na Sítarém Městě / Pražském, svobodným zřeknutím se pana Leonarda, posledního a bezprostředního toho oltáře / ředitele, kterážto (zřeknutí) stalo se do rukou našich a od nás bylo přijato a schváleno, uprázdněnému, při němž / řečený pán Jan právo podací jeví se míti, opatrného muže Jakuba / (syna) Konráda z Mühldorfu klerika diecese Solnohradské po vykonaném oznámení či prohlášení / za rektora zákonitého jsme ustanovili a služebníka a jej k řečenému oltáři se všemi právy a náležitostmi / jeho zřídili a přítomným (listem) ustanovujeme, péči a správu (věcí) duchovních a / časných jemu svěřujeme, jej k uvedenému oltáři potvrzující. Na svědectví této věci přítomnou / listinu sepsati a pečeti vikariátu našeho přivěšením kázali jsme opatřiti. Dáno v Praze léta Páně / 1391 dne 14. měsíce srpna.“

Seznam

nejdůležitějších jmen a věcí.

- Anna Svidnická 135.
 Antonín de Lemaco 136.
 arcijáhni 94—97.
 Arnošt z Pardubic 7, 28, 31, 41, 86, 102, 135.
 Balbín 8, 18, 20, 42, 45, 68, 73, 152.
 bible něm. 136.
 biskup světící 45, 76,
 bludy 77.
 Bohuslav děkan 125, 129.
 celibát 84, 91, 96, 100, 149.
 census Vyšehradský 69.
 cisterčtí 5, 20.
 čepice potupná 29.
 české listiny 31.
 Dalov 56.
 Dlouhoveský 20, 42, 45, 71, 73.
 z Dubé Johánek 142.
 důvody mlčení 133.
 Dynter 133, 144.
 Ebendorfer 143, 162.
 Eliška 137.
 Eufemie 137.
 evangelium podvržené 15, 81—82.
 exkomunikace 37—38, 91, 93, 107, 113.
 fary arcijáh. Žat. 162.
 formule stvrzovací 26, snímek II.
 generální vikář 42, 74—75.
 Hagen 130, 160.
 Hanko 117.
 Hasil 14—15.
 Huler 110—114.
 Hus Jan 24, 37, 44, 106, 111, 133, 144, 156.
 chronicon Prag. 143, 159.
 identikové konservativní 148.
 — radikální 133.
 inkvisitor 84.
 interdikt 74, 86, 107.
 inventář 56.
 investitura 28.
 Jana královna 135, 140, 148.
 Jan z Jenštejna 61, 79, 85, 97, 102, 104, 109, 140, 149, 155.
 sv. Jan Nepom. rodiště 9—13, národnost 13, dům 16, rok naroz. 17, škola 24, podpis 25 (snímek I.), notář 25, půjčuje peníze 32—38, domek, studně 38, úředník arcib. 39, ne dva Janové notáři 39, kněz 40—48, list pap. 41, oltářník 41, jeho kniha 44, kazatel 46, pluvíál 47, farář 48—60, poplatek 49, dary 56, doktor 60—65, kanovník u sv. Jiljí 69—73, Vyšehradský 67—73, syndik 69, dům 71, ne u sv. Víta 72, 157, generální vikář 74—85, oficiál 86—89, smírčí soudce 89—94, arcijáhen 97—103, stvrdil opata Kladrub. 115—116, výslechi, vězení 124, mučení 125, smrt 126, tělo nalezeno 127, hrob 128, výroční mše sv. 128, zpovědní tajemství 132—144, jazyk zachován 148, postava a povaha 148, předpověď 150, mnohoobročnictví 151, ne almužník 152, svatý 152, dobré paměti 153, ctihodný 154, piae memoiae 156, blahoslavený 157, mříž u hrobu 158.
 jubileum 119.
 Kladruby 6, 114, 131, biskupství 116.
 klekání 54.
 knězi potulní 54, popravení 106, 110, trestání 84, 90, 96, 100, 102.
 knihovna 57.
 knihy nadační a j. 29—30.

- kongrua 68.
 konvokace 97.
 korrektor duchov. 30, 87, 97.
 kronika pražská 130, 160, loun-
 ská 14, lipská 129, 159, ži-
 tavská 147.
 letopisy české 129, 136, 150.
 lichva 33, 101.
 listina pro oltářníka 167, -sní-
 mek II.
 Ludolf Zaháňský 139, 160.
 manželství 52, 101.
 Matěj z Janova 77, 79.
 mnohoobročnictví 66, 151.
 Modřany 70.
 mučedník 130.
 mučirna 125.
 náměstek faráře 62.
 nasílí na duchovenstvu 106.
 Nepomuk 6—9, 10, 16—17.
 notář 27—31.
 Nusle 70.
 obediencie 68.
 odpustky 57, 60.
 odúmrt 106, 111.
 official 30, 72, 86—89.
 oltářník ustanoven 164 (sní-
 mek IV.)
 Ondřej Rezen. 143, 161.
 ostatky 56.
 Padova 46, 61.
 papež zákonitý 107.
 Pavel z Janovic 30, 97, 100.
 pečeť officialátu 87, vikariátu 26.
 Petr Všerub 152.
 Pluh z Rabštejna 107, 118.
 Pomuk 6—8, 9.
 Posilge 139, 161.
 pověřovací formule 26 (sní-
 mek II.).
 Praha: sv. Apollináře 43, 47, 87,
 betlem. kaple 106, Erharda a
 Ottilie 42, 47, sv. Havel 12, 48,
 53, sv. Jiljí 35, 46, 65—67,
 P. Marie před Týnem 46, 98,
 regula 44.
 přezdívky dvorské 137.
 přijímání pod obojí 20, časté 85.
 Puchník Mikuláš 37, 74, 81, 98,
 121, 125, 133, 139.
 Roztyly 70.
 sbírky 54.
 scalatio 29.
 simonie 53, 85.
 Smolnice 99.
 soudní akta 32 (snímek III.), pře-
 klad 166.
 studia bohoslov. 42—44.
 svátky 53.
 škody na církev. majetku 101,
 107—110.
 školy 20.
 Štitný 19, 50—51, 102.
 stížný list arcib. 110.
 štola 53.
 Táborští 59.
 tajemství zpovědní 133.
 taxy notářské 31—35.
 titul svěcení 42.
 Tomáš irský 49.
 universita Karlova 21, právnická
 27, 60, 65, v Padově 64—65.
 úrok nedovolen 33.
 Václav IV. 108, 131, 133, 140, 153.
 válka popská 108.
 Velflín 9, 11—13, 19, 48.
 vikář generální 38, 74.
 visitace arcijáhna 49, 99.
 Vojtěch sv. 8.
 Vojtěch z Ježova 106.
 Vyšehrad 25, 43, 46, 67, 70, 73,
 109.
 vzdoropapež 48, 67, 109.
 Windecke 138.
 Zelená hora 5, 48.
 žaloba arcib. 134.
 žaloby nedokázané 102.
 Žatec 14, 21, 46, 93, 98.
 židé 53, 111, 113.
 Židek 71, 145.
 Žitavská kronika 147.
 Zofie 133, 137, 140—142, 148.

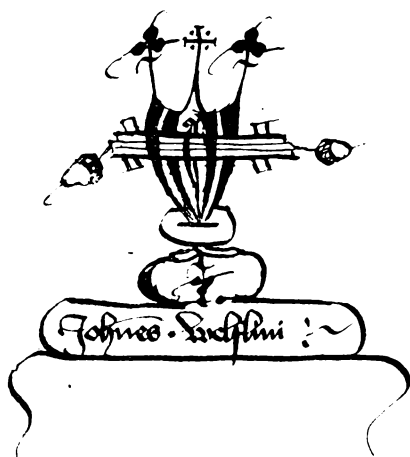
Oprava chyb tiskových :

Str. 5 r. 13 shora m. blíže čti blahoslaveného.

Str. 21 ř. 8 z dola vypadla řádka ; že na sv. Jana Nepom. se vzta-
 hovati nemůže. Myslím proto, že studie sv. Jana Nepom.
 v Žatci dostatečně dosvědčena nejsou.

Str. 81 ř. 10 shora m. sv. čti mistr.

Tab. I.

Podpis a notářské známení sv. Jana Nepom.
na listině ze dne 18. prosince 1380 (Borový,
Libri Ereclionum č. 307), která se chová za
rámem v archivu metropolitní kapitoly v Praze
(viz str. 25).

Ego Johannes olim Welflin de Pomuk clerus Pragen diocesis imperiali auctoritate notarius
 publicus littere / exhibicioni, petitioni, auctoritatis decreto, interpositioni omnibusque aliis et singulis
 premissis unacum prenomminatis / testibus presens fui eaque per alium notarium scribi feci et quia
 facta prius diligenti collatione cum littera originali / supradicta ipsam de verbo ad verbum cum
 presentibus concordare inveni ideo me hic de mandato dicti / domini vicarii in spiritualibus subscripsi
 ei signum meum apposui consuetum et in hanc publicam formam redegi rogatus in fidem et
 testimonium premissorum.

Notářská formule stvrzovací na konci léze listiny (překlad na str. 26). (Zmenšeno.)

Et ego Johannes olim Welflin de Pomuk clerus Pragen diocesis imperiali auctoritate notarius
 publicus, littere / exhibicioni, petitioni, auctoritatis decreto, interpositioni omnibusque aliis et singulis
 premissis unacum prenomminatis / testibus presens fui eaque per alium notarium scribi feci et quia
 facta prius diligenti collatione cum littera originali / supradicta ipsam de verbo ad verbum cum
 presentibus concordare inveni ideo me hic de mandato dicti / domini vicarii in spiritualibus subscripsi
 ei signum meum apposui consuetum et in hanc publicam formam redegi rogatus in fidem et
 testimonium premissorum.

Anno dñi millesimo trecentesimo septimo
sextuagesimo septimo indicion xviij cap
in mense Januarij puaa prothocolla conu
dus huius nspuchibus dñi Johanne
Archiepi pringen et episcopi sedis legum
gualibz Johannem de domo publican
officij lucanensis predicti prothonotarij
describuntur rite sequitur

Sabbato post festum circuncisionis
In die iii mensis Januarij

Dñe Johannes plurimus etc in his fidem
yessus e pante abbe fecerit et pfecta
si appellat obligati et gross pringui q
solue pmissit in feto ostensiois in quaz
primo subpens xxx gross pdeas
Pito si appellat pbiendas / de p
m q ar biam solue te in feto si am pbi p
m / g p r mar
Zonico diene detegam conu Dñe Johanne
Danno etc si appellat arat sup pualibz
pmissit bona fide sine sol male et p
pfe et pmo q dñm obapletu idet
no impediet p impossione tra
pnceposam pualibz in m m m
maturatione

Zprávy o Dědictví Svatojanském.

I. Přehled členů koncem roku 1920.

Zakladatelů jest	8
Spoluzakladatelů	68
Členů první třídy	31
Členů druhé třídy	136
Členů třetí třídy	39.332

Úhrnem zapsáno členů žijících i zemřelých . . 39.575

Mezi těmi jest členů stálých :

1. rodů 849
2. škol, obcí, bratřstev, knihoven, konventův a spolků . . 99

Během roku 1920 přistoupilo k „Dědictví“ 450 nových členů (mezi nimi jest 45 rodů, 23 spolků, ústavů atd.; členů duchovního stavu 32); od uveřejnění jejich jmen bylo nutno upustiti pro nesmírnou drahotu tisku.

Během r. 1920 došlo ředitelství „Dědictví“ oznámení o úmrtí 43 členů.

II. Pravidla „Dědictví Svatojanského“.

1. Vklad člena třetí třídy obnáší jednou pro vždy 50 K (40 K vklad, 8 K na zásilku starších knih darem dávanych a 2 K za diplom). Člen třetí třídy dostává každého roku jeden výtisk podílu.

2. Za rod, školu, obec, spolek, knihovnu a p. platí se za členství třetí třídy jednou pro vždy 100 K (90 K vklad, 8 K za zásilku starších knih darem dávanych a 2 K za diplom).

3. Člen druhé třídy se vkladem 90 K dostává dva výtisky, člen první třídy se vkladem 130 K dostává 3 výtisky podílu. Rody, školy, obce, spolky, knihovny a p. platí za členství druhé třídy 200 K, za členství první třídy 300 K. Doplněním vkladu možno postoupiti do třídy vyšší.

4. Spoluzakladatelem „Dědictví“ se stává, kdo složí jednou pro vždy nejméně 500 K, i dostává ročně 4 výtisky podílu.

5. Vklady dlužno složiti v plném obnosu najednou; s plátek se nepovolují.

5. Kdo k „Dědictví“ přistoupiti hodlá, nechť zašle poštovní poukázku příslušný obnos pod adresou „Ředitelství Dědictví Svatojanského v Praze-IV. (Hradčany)“ a na odstřížku poukázky nechť napíše své jméno, příjmení, stav a bydliště, pak svou osadu farní a diecési, ke kteréž přináleží. Jde-li o členství

rodu. budiž udáno jmén jak manžela tak manželky i s jejím příjmením, jež měla za svobodna.

7. Každý člen ať si lístek na odebrání knih dobře uschová a každého roku před vyzvednutím nového podílu od svého správce duchovního podepsati dá. Na tento lístek může si pak člen, žije-li v Čechách, podíl v knihkupectví B. Stýblo v Praze (na Václavském náměstí č. 30 n.) vyzdvihnouti (lístky mají barvu zelenou). Členové v olomouckém arcibiskupství vybírají knihy své v knihkupectví R. Prombergera v Olomouci (lístky jsou barvy červené); členové pak brněnského biskupství nechť se o podíl hlásí v knihkupectví Karla Winikera v Brně (lístky jsou barvy žluté). Ostatní členové z jiných diecézí vybírají své podíly u toho knihkupectví, jež mají na lístku udáno. Každý člen povinen jest o podíl svůj každoročně hlásiti se u toho knihkupectví, které na přední straně jeho odběrného lístku jest vyznačeno, a nikoliv u Ředitelství, jak omylem se stává.

8. Každý člen bez výjimky, nechť přistoupil kdykoliv, povinen jest každého roku při vybírání podílu v příslušném knihkupectví zaplatiti 1 K ve prospěch „Dědictví“ a knihkupec za vydání podílu 30 h, celkem tedy 1 K 30 h, jinak by mu podíl nemohl býti vydán.

9. Kdo by žádal, aby mu knihkupec knihu poštou zaslal, připojí ještě příslušný obnos na poštovné. Členové z Ameriky nechť složí si v knihkupectví B. Stýbla v Praze jistou část peněz, jako zálohu na další zaslání ročních podílů.

10. Přestěhuje-li se některý člen z Čech na Moravu, aneb odeběřeli se z brněnského biskupství do olomouckého, anebo naopak, ať to oznámí ředitelství a připojí svůj lístek dosavadní, načež mu ředitelství pošle nový lístek na odebrání knih, aby mu pak v příslušném knihkupectví vydávány byly.

11. Poněvadž členský či podílný lístek může se ztratiti aneb i odcizen býti, každý si číslo jeho pro takový případ na jiném místě, na př. v modlitební knížce, zaznamenej; když skutečná ztráta se udála, požádej ředitelství o nový lístek s udáním čísla lístku neb aspoň čísla diplomu a zašli zároveň 5 K jakožto poplatek za vydání lístku nového. Připomínáme však, že kdyby se potom pohřešovaný lístek zase našel, týž žádně platnosti již nemá. Podobně kdo by z jiné příčiny potřeboval lístek nový, na př. je-li posavadní lístek jeho již vyplněn, ať pošle ředitelství složní lístek a přiloží 5 K, načež mu bude zaslán lístek nový.

12. Když člen umřel, žádáme snažně pozůstalých přátel, aby úmrtí člena na podílný lístek poznamenali a jej ředitelství „Dědictví“ buď sami zaslali anebo poprosili svého pastýře duchovního, aby jej ředitelství zaslal.

13. Knihy za rod se berou, pokud jméno rodu toho se neztratí. Ne-li synů, odebírají knihy dcery zakladatele rodu, dokud žijí; dítky pak jejich, jiné jméno již nesoucí, nemají práva toho; rod vymřel.

14. Každý nově přistoupivší člen dostane mimo podíl toho roku, kdy se přihlásil, ještě darem některé starší knihy

dle ustanovení ředitele (nikoliv však dle vlastní volby přistoupivšího člena!)

15. Kdo si nevyzvedne podíl během dvou let po jeho vydání, pozbývá naň práva; podíl ten propadá. Povolení k dodatečnému vybrání propadlých podílů v žádném případě se nedává.

16. Knihy „Dědictví“ vydané, pokud jsou na skladě, lze objednat přímo u ředitelství „Dědictví“. Ředitelství vyřizuje objednávky pokud možno obratem poštou. Při objednávce knih budetež příslušný obnos za knihy i poštovné zapraveny vždy předem, a to jak od jednotlivců, tak od knihkupectví. Na úvěr, nebo na účet nebo na dluh „Dědictví“ knih nevydává.

16. Členů stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak veškerí členové očekávají, mezi oktávem sv. Jana Nep. oběť mše sv. za živé i mrtvé členy „Dědictví“ každoročně obětovali. Ostatní členové nekněžští budetež v označeném čase s tímž nábožným úmyslem přítomni mši sv. U hrobu sv. Jana Nep. v Praze slouží ředitel „Dědictví“ každého roku ve dnech svátku sv. Jana Nep. blízkých dvě zádušní mše, jednu za všechny v Pánu zesnulé členy, a druhou za Antonína Hanikýře, zakladatele „Dědictví“.

III. Činnost „Dědictví Svatojanského“.

Jako každý podnik literární, zápasí i „Dědictví“ s nepříznivými nynějšími poměry; zejména úžasná drahota papíru a tisku ochromuje jeho činnost.

Nicméně podává „Dědictví“ členům svým knihu v ceně 12 K. Jest to spis velice důležitý, vydaný ke cti a na obranu světce, jehož jméno „Dědictví“ naše nese.

Mimo to vydává „Dědictví“ s velikým nákladem a s nesmírnými obtížemi veledůležitě dílo „Bible česká“, kterouž členové mohou odebírat v ceně snížené.

Kéž by každý člen každého roku zaslal „Dědictví“ nějaký dárek!

IV. Dary pro „Dědictví“.

Jan Reinoch, kaplan v Moravce, pošta Pražmo, Slezsko 18 K. — Augusta Wernerová v Čes. Budějovicích, Rybní 10 4 K. — Jan Brož, domkář v Něžovicích č. 5, pošta Milevsko 300 K. — Frant. Baumgartner v Praze-II., čp. 1380 15 K. — Blažena Kašparova, dcera fidišního učitele v Seči u Litomyšle 25 K. — Anna Krenkova ve Dvoře Králové n. L. od † pf. Anny Strachové 20 K. — Anežka Sladečková v Olomouci 20 K.

Dr. Antonín Podlaha,
metropolitní kanovník v Praze,
ředitel „Dědictví Svatojanského“.

vatele, 6 K. — 7. Jaká má být víra naše? Hovory náboženské. Podává Filip Jan Konečný, K 150. — 8. Falešní proroci. Největší nebezpečí přítomnosti. Sepsal Fr. Xav. Wetzel. Česky upravil V. A. Šrámek, K — 90. — 9. Po stopách Boží prozřetelnosti. Sepsal B. Jiříček, K 120. — 10. J. P. Silberta Křesťansko-katolická domácí kniha na každý den v roce. Přeložil Frant. Klíma, 6 K. — 11. Pravdou k životu. Katolické vodítko. Upravil Frant. Synek. Část I. K 150, část II. K 150. — 12. Hodinky Mariánské. Přeložil Jan Hejčl, K 120. — 13. Tomáše Kempenského Čtvero knih o následování Krista. Sobrazy od Führicha. Přeložil a modlitby připojil Dr. Jan Nep. Sedláč, velinové vydání 12 K (obyčejné vydání rozebráno). — 14. Soustavná věrouka pro lid. Napsal P. Frant. Žák T. J. Díl I. 9 K. Dílu II. část I. K 750. Dílu II. část 2. 10 K. — 15. Dědův odkaz. Kniha pro dospívající jinochy. Napsal K. Balík, 3 K. — 16. Navedení k životu zbožnému (Bohumila) od sv. Františka Salešského, přeložil Karel Vrátný, 6 K. — 17. Květnice. Kniha pro dívky. Napsal K. Balík, 3 K. — 18. Matka. Kniha pro matky. Napsal K. Balík, 3 K. — 19. Otec. Kniha pro otce. Napsal K. Balík, 4 K. — 20. Cestou za šťastím. Kniha pro dívky. Napsal K. Balík, 3 K.

III. **Životopisy svatých:** Církev vítězná. Životy svatých a světců Božích. Napsal Fr. Ekert, 4 díly po 6 K, celé dílo 24 K (pro nové údy „Dědictví“ 15 K). — 2. Drahé kameny z koruny svatováclavské, t. j. Životy světců, blahoslavenců a domněnín svatých národa československého. Díl II.: Sv. Vojtěcha hrob a ostatky. Sepsal Jan Křt. Votka, K 210. — 3. Čtrnácte ctihodných mučedníků Pražských z řádu sv. Františka. Napsal P. Klemens Minařík, 3 K. — 4. Sv. Lidmila. Napsal Dr. Frant. Stejskal. Cena K 750; pro členy „Dědictví“ 6 K. — 5. Sv. Jan Nepomucký. Napsal Dr. Fr. Stejskal. Díl I. Cena 12 K.

IV. **Spisy dějepisné:** 1. Trojí Řím. Od Msgr. Gauma, přeložil A. Koutný. I. díl K 450, II. díl K 650, dohromady K 11. — 2. Posvátná místa král. hl. města Prahy. Sepsal Frant. Ekert, 2 svazky 12 K. — 3. Posvátná místa král. českého. Sepsal Dr. Ant. Podlaha. Díl I. Vikariáty: Českokobrodský, Černokostelecký, Mnichovický a Prosecký, 6 K; Díl II. Vikariáty: Berounský, Bystřický a Plzeňský, 6 K; Díl III. Vikariáty: Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský, 6 K; Díl IV. Vikariáty: Kolínský a Rokycanský, K 450; Díl V. Vikariát Libocký. 3 K; Díl VI. Vikariáty: Sedlčanský a Votický, K 525; Díl VII. Vikariát Slánský K 675. — 4. Pomněnky z českých krajů. Práce Frant. Wildmanna; vydal Dr. Jan Zitek, K 750. — 5. Jubilejní kniha. K oslavě tisícileté památky úmrtí sv. Methoděje, jakož i k oslavě 50letého trvání Dědictví sv. Jana Nep., K 150. — 6. Památky Staroboleslavské. Sepsal Jan Křt. Votka, K 240. — 7. Sv. Hostýn ve svém původu a svých osudech. Vypravuje Frant. B. Vídenský S. J., K 450. — 8. Lid český s hlediska prstonárodně náboženského. Napsal Karel Procházka, K 450. — 9. Paměti Františka V. Vaváka, souseda a rychtáře Milčického z let 1770 až 1816. Knihy I. část I. K 450; Knihy I. část II. K 450; Knihy II. část I. 3 K; Knihy II. část II. K 375; Knihy III. část I. K 375; Knihy III. část II. K 375; Knihy III. část III. K 375.

V. **O misijích:** 1. Huc a Gabet, Cesty misijnářské Mongolskem, Tibetem a říší Čínskou, 6 K. — 2. Z vlasti Buddhovy. Přeložil P. Aug. Kubes, K 675.

VI. **Zpěv chrámový:** 1. Kancionál. Dva díly, K 1050. — 2. Hlas varhan k písni v kancionálu obsaženým, 15 K.

VII. **Povídky:** 1. Několik povídek. Napsal Jindřich Š. Baar, 90 h. — 2. Mžíkové obrázky. Napsal Jindř. Š. Baar. Řada I. K 1'50, řada II. K 1'50, řada III. 3 K. — 3. Svatá Hora. Několik dějepisných obrázků z dějin Českých Loud. Napsal Al. Dostál, K 1'20. — 4. Na cestě k lepšímu. Napsal Al. Dostál, K 1'50. — 5. Z měst a městeček. Napsal Al. Dostál, 3 K. — 6. Od Krkonoš. Krátké povídky z pohorského kraje. Napsal J. Ježek, 3 K. — 7. Irena. Pro Boha a pravdu. Povídky, z polštiny přel. od Václava T. Tamejského a Josefa T. Kaje-tána, K 7'50. — 8. Z nedávných dob. Různé obrázky a povídky. Napsal Jul. Košnář, K 1'50. — 9. Otcové a děti. Povídka V. Pakosty, K 1'50. — 10. Selská pýcha. Obraz ze života lidu. Napsala Vlasta Pittnerová, 3 K. — 11. Povídky. Napsal Jan Nepom. Ráž, 90 h. — 12. Rozvětvená rodina. Povídka. Napsal Alois Dostál, 3 K. 13. Fa-biola neboli církev v katakombách. Napsal N. P. S. Wiseman, přel. Dr. K. Vrátný, K 5'25. — 14. J. Š. Baar: V různých barvách, K 3'75. — 15. Rodina Kulichova. Napsala Vlasta Pittnerová, 5 K.

VIII. **Umělecké obrazy barvotiskem provedené:** 1. Sv. Ludmila učí sv. Václava dobročinnosti. Maloval Josef Hellich, 2 K. — 2. Klanění sv. tří králů. Maloval Fr. Urban, 2 K. — 3. Odpočinek sv. Ro-diny na útěku do Egypta. Maloval Fr. Urban, 2 K.

IX. **Umělecky provedené obrázky (k vložením do modlitebních knížek):** A. Obrázky barevné: 1. Sv. Václav, celá postava (Fr. Urban), 2. Sv. Václav, poprsí (Z. Rudl), 3. Sv. Lidmila (Fr. Urban), 4. Sv. Lidmila učí sv. Václava dobročinnosti (Jos. Hellich), 5. Sv. Vojtěch (Fr. Urban), 6. Sv. Prokop (Fr. Urban), 7. Sv. Jan Nepom. (Fr. Urban), 8. Ctih. Milada (Fr. Urban), 9. Bl. Anežka Česká (Fr. Urban), 10. Sv. Antonín Pad. (Z. Rudl). Cena jednoho obrázku 20 h, 100 kusů za 20 K — B. Obrázky v tónu fotografickém: 1. Pa-mátka na první sv. přijímání pro hochy: První přijímání sv. Václava (R. Müller), 2. Památka na první sv. přijímání pro dívky: Královna přijímá Tělo Páně z rukou sv. Jana Nep. (J. Tulka). Cena jednoho obrázku 20 h, 100 kusů za 20 K.

Objednati lze tyto knihy a obrázky u **Ředitelství Dědictví sv. Jana Nep. v Praze IV.-35 (Hradčany).**

Ceny v dřívějších seznamech pozbývají platnosti.

Při objednávce knih nutno příslušný obnos za knihy a obrázky jakož i poštovné zaslati předem.

Zámožnější členy „Dědictví“ snažně žádáme, aby v nynější užasné drahotě tisku podporovali „Dědictví“ dary a odkazy!

Sebe menší dárek bude s povděkem přijat; jména dárců budou v podílu „Dědictví“ uvedena.

Dárky zašlete pod adresou: **Ředitelství Dědictví Svato-janského v Praze-IV., 35.**